ÇANAKKALE İLİNDEKİ OSMANLI DÖNEMİ CAMİLERİNİN RESTORASYON ÖNCESİ VE RESTORASYON SONRASI ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Nülüfer KINCAL

Yüksek Lisans Tezi
Sanat Kuramı ve Eleştiri Anabilim Dalı
Prof. Dr. Yunus BERKLİ
2020
Her Hakkı Saklıdır

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT KURAMI VE ELEŞTİRİ ANABİLİM DALI

Nülüfer KINCAL

ÇANAKKALE İLİNDEKİ OSMANLI DÖNEMİ CAMİLERİNİN RESTORASYON ÖNCESİ VE RESTORASYON SONRASI ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Yunus BERKLİ

ERZURUM – 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **V**
ABSTRACT ..... **VI**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **VII**
FOTOĞRAF DİZİNİ ..... **VIII**
ÇİZİMLER DİZİNİ ..... **XXVI**
ÖNSÖZ ..... **XXX**
GİRİŞ **1**
I. ÇANAKKALE'NİN COĞRAFİ KONUMU **1**
II. ÇANAKKALE'NİN TARİHÇESİ **2**
III. İSLAM SANATINDA CAMİ KAVRAMI **4**
IV. CAMİ MİMARİSİNDE KULLANILAN ÖGELER **6**

BİRİNCİ BÖLÜM
ÇANAKKALE BÖLGESİNDE BULUNAN MİMARİ YAPILAR

1.1. CAMİLER **10**
1.2. KİLİSE VE HAVRA **10**
1.3. KALELER **10**
1.4. TABYALAR **12**
1.5. HAMAMLAR **14**

İKİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI **16**
2.2. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI **16**
2.3. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ELDE EDİLMESİ **17**
2.3.1. Materyal 17
2.3.2. Yüz Yüze Görüşme 17
2.3.3. Fotoğraflarla Belgeleme 17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇANAKKALE İLİNDE BULUNAN OSMANLI DÖNEMİ CAMİLERİ

3.1. EZİNE ZEYTİNLİ CAMİİ 18
3.1.1. Yapılan Onarımlar 34
3.2. BAYRAMİÇ KARŞIYAKA CAMİİ 47
3.2.1. Yapılan Onarımlar 65
3.3. FATİH CAMİİ 76
3.3.1. Yapılan Onarımlar 88
3.4. AYVACIK ÜMMÜHAN HATUN CAMİİ 96
3.4.1. Yapılan Onarımlar 109
3.5. BİGA ÇARŞI CAMİİ 123
3.5.1. Yapılan Onarımlar 144
3.6. EZİNE SEFERŞAH CAMİİ 162
3.6.1. Yapılan Onarımlar 171
3.7. ASİLHAN BEY CAMİİ 176
3.7.1.Yapılan Onarımlar 186
3.8. NASUH ÇELEBİ CAMİİ (GÜMÜŞÇAY) 199
3.8.1. Yapılan Onarımlar 217
3.9. GAZİ YAKUP BEY CAMİİ 220
3.9.1. Yapılan Onarımlar 236
3.10. LAPSEKİ GAZİ SÜLEYMAN PAŞA CAMİİ 241
3.10.1. Yapılan Onarımlar 250
3.11. AYVACIK BEHRAMKALE HÜDAVENDİGAR CAMİİ 265
3.11.1. Yapılan Onarımlar 281
3.12. GELİBOLU GAZİ SÜLEYMAN PAŞA CAMİİ 292
3.12.1. Yapılan Onarımlar 315
3.13. AYVACIK BABAKALE CAMİİ 322
3.13.1. Yapılan Onarımlar 336
3.14. BOZCAADA YALI CAMİİ (KÖPRÜLÜ MEHMET PAŞA CAMİİ) 350
3.14.1. Yapılan Onarımlar 359
3.15. BOZCAADA ALAYBEY CAMİİ 371
3.15.1. Yapılan Onarımlar 386

3.16. KURŞUNLU CAMİİ 393
3.16.1. Yapılacak Onarımlar 410
3.17. YEŞİLYURT KÖYÜ CAMİİ 414
3.17.1. Yapılan Onarımlar 436
3.18. TIFLI CAMİİ 437
3.18.1. Yapılan Onarımlar 445
3.18.2. Yapılacak Onarımlar 450
3.19. YALI CAMİİ (TAVİL AHMET PAŞA CAMİİ) 454
3.19.1. Yapılan Onarımlar 470
3.20. EZİNE ULU CAMİİ 477
3.20.1. Yapılan Onarımlar 491
3.20.2. Yapılacak Onarımlar 491
3.21. AYVACIK TUZLA HÜDAVENDİGAR CAMİİ 500
3.21.1. Yapılacak Onarımlar 511
3.22. KÖSEDERE KÖYÜ CAMİİ 520
3.22.1. Yapılacak Onarımlar 535
3.23. KUMARLAR KÖYÜ CAMİİ 536
3.23.1. Yapılacak Onarımlar 548

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

4.1. ASİLHAN BEY CAMİİ 554
4.2. AYVACIK MURAT HÜDAVENDİGAR CAMİİ 559
4.3. AYVACIK KÖSEDERE KÖYÜ CAMİİ 559
4.4. KUMARLAR KÖYÜ CAMİİ 559
4.5. EZİNE ULU CAMİİ 560
4.6. ZEYTİNLİ CAMİİ 560
4.7. TIFLI CAMİİ 561
4.8. YALI CAMİİ 561
4.9. KURŞUNLU CAMİİ 561
4.10. BAYRAMİÇ KARŞIYAKA CAMİİ 561
4.11. GELİBOLU GAZİ SÜLEYMAN PAŞA CAMİİ 561

4.12. GÜMÜŞÇAY NASUH ÇELEBİ CAMİİ 562
4.13. YEŞİLYURT KÖYÜ CAMİİ 563
4.14. FATİH CAMİİ 565

SONUÇ 566
KAYNAKÇA 569
ÖZGEÇMİŞ 572

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇANAKKALE İLİNDEKİ OSMANLI DÖNEMİ CAMİLERİNİN RESTORASYON ÖNCESİ VE RESTORASYON SONRASI ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Nülüfer KINCAL

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yunus BERKLİ

2020, 572 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Yunus BERKLİ
Doç. Dr. İsmail TETİKÇİ
Doç. Dr. Nevin AYDUSLU

Selçuklular' ın son dönemlerinde başlayan ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde gelişerek devam eden Türk-İslam hakimiyetinin, Çanakkale ve çevresinde inşa edilen eserlerin kültürel kimliğini önemli ölçüde etkilediği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, İslam dininin bir simgesi ve Müslüman halkın ibadet yeri olarak camilerin inşa edilmeye başladığı görülmektedir. İlk caminin Anadolu topraklarında Lapseki'de, Avrupa kıtasında ise Gelibolu'da yapıldığı bilinmektedir. Daha sonra ise, Osmanlı dini mimari eserlerinin, yörenin diğer bölgelerinde de, inşa edildiği görülmektedir. Çanakkale şehir merkezinde ise, Fatih Sultan Mehmet döneminde cami yapım sürecinin başladığı anlaşılmaktadır.

Bu araştırmada, Çanakkale bölgesinde bulunan ve Osmanlı döneminde inşa edilen camiler, genel özellikleriyle tanıtıldıktan sonra, restorasyon öncesi ve restorasyon sonrası mimari özellikleri genel olarak irdelenmektedir. Öncelikle, camilerin restorasyon projesi ve rölövelerinin, özgünlük düzeyi temel boyutları itibariyle gözden geçirilmektedir. Özellikle, restorasyon sürecinde yapılan çalışmaların mimari yapının özgün özelliklerine uygunluk durumu farklı boyutlarıyla incelenmektedir. Daha sonraki aşamada ise, konuya ilişkin olarak genel değerlendirmelere yer verilmektedir. Araştırma ve inceleme sürecinde, cami ve mescitlerle ilgili olarak yerinde yapılan gözlem ve incelemenin yanında, Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden alınan bilgi ve belgelerden önemli ölçüde yararlanılmıştır.

Araştırma sonucunda ulaşılan verilere göre, Çanakkale ilinde bulunan 28 cami ve 3 namazgahtan restorasyonu yapılan 16 cami ve 1 namazgahın özgün durumlarına sadık kalınarak restore edildikleri anlaşılmaktadır. Ancak, 3 adet caminin de, önceki dönemlerde yıkılarak yeniden inşa edildiği konuyla ilgili belgelerde ifade edilmektedir. Bu süreçte, özgünlüğe uygunluk boyutuyla, sınırlı da olsa, bazı hatalı uygulamalarla karşılaşabilmektedir. Bazı camilerin ise, restorasyon projesi hazırlanmış olmasına rağmen, henüz restore edilmediği görülmektedir. Diğer taraftan, restorasyon projesi hazırlanmış olan ve şu anda ibadete açık olmayan cami/camiler de bulunmaktadır. Camilerin restorasyon süreci genel olarak değerlendirildiğinde, restorasyon projelerinde özgünlüğe titizlikle riayet edildiği ve bu özelliğin uygulama sürecinde de ön planda olduğu ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale, Çanakkale Osmanlı Dönemi Camileri, Osmanlı Dönemi Cami Mimarisi, Rölöve, Restorasyon

ABSTRACT

MASTER'S THESSIS

THE ANALYSIS OF THE OTTOMAN MOSQUES IN ÇANAKKALE BEFORE AND AFTER RESTORATION IN TERMS OF FEATURES

Nülüfer KINCAL

Advisor: Prof. Dr. Yunus BERKLİ

2020, 572 pages

Jury: Prof. Dr. Yunus BERKLİ
Assoc. Prof. Dr. İsmail TETİKÇİ
Assoc. Prof. Dr. Nevin AYDUSLU

It has been understood that The Turkish – Islam authority, starting at the Seljuk's last period and proceeding to The Ottoman Empire's period, had an significant effect upon cultural identities of the artifacts constructed in Çanakkale and city surroundings. In this manner, the mosque was seen to be constructed, which is the symbol of Islam and the prayer room for the Muslims. The first mosque was known to build in Lapseki, Anatolian while Gelibolu was the first city in Europe. Moreover the religious architectural works were built in the other cities in Ottoman Empire. It has been understood that Fatih Sultan Mehmet Mosque was started to built in the city center of Çanakkale.

This research has analyzed the architectural features of the mosques built in the Ottoman Empire before and after restoration in Çanakkale after the mosques' common features has been introduced. First of all, the restoration projects of the mosques and their reliefs , and their originalities was analyzed generally. Especially the works made during the restoration period were analyzed according to appropriacy to original features of the architectural work in terms of different perspectives. The research included in the common assessment according to the work in the latter analysis. The research and analysis period were benefited from the documents and data, obtained from regional directorate for foundations in Balıkesir, as well as observation and survey of mosques and other prayer rooms.

According to the research results, it has been determined that 16 mosques and 1 prayer rooms -28 mosques and 3 prayer rooms in Çanakkale- were restored in reference to their original features. But it was stated in the formal documents that 3 mosques were also demolished and reconstructed in the former times. However there are some improper practices finitely in terms of originality. Although some mosques' restoration projects were prepared, it has been seen that there has been no restoration Works of them. On the other hand, there are the mosques whose restoration projects were made and which are close to worship. According to the general assessment of the mosques' restorations, it could be stated that the restoration projects have been abided by the their originalities properly, and also these features have been at forefront in the practice periods.

Keywords: Çanakkale, Ottoman Empire Mosques in Çanakkale, the Mosque Architecture in the Ottoman Empire, Relief, restoration

KISALTMALAR DİZİNİ

°C : Santigrat Derece
Akt. : Aktaran
cm. : Santimetre
H. : Hicri
Haz. : Hazırlayan
Km : Kilometre
M. : Miladi
M.Ö : Milattan Önce
Rest. : Restorasyon
s. : Sayfa
ss. : Sayfa Numara Aralığı
VBM : Vakıflar Bölge Müdürlüğü
Vd. : Ve Diğerleri
yy. : Yüzyıl
BVBM : Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğü
ÇKVKK : Çanakkale Kültür Varlıkları Koruma Kurulu
GEEAYK : Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

FOTOĞRAF DİZİNİ

Fotoğraf I. Çanakkale Osmanlı Dönemi Haritası (Ahmet Kolkoparan Arşivi) 4
Fotoğraf 1. Cami giriş kapısı üzerindeki kitabe (BVBM) 19
Fotoğraf 2. Zeytinli Camii kuzey cephe- son cemaat yeri (N. Kıncal) 20
Fotoğraf 3. Doğu cephe (N. Kıncal) 21
Fotoğraf 4. Batı cephe (N. Kıncal) 21
Fotoğraf 5. Güney cephe (N. Kıncal) 22
Fotoğraf 6. Rest. sonrası son cemaat yeri mahfil çıkışı (N.Kıncal) 22
Fotoğraf 7. Rest. sonrası kapı ve mükebbire (N.Kıncal) 23
Fotoğraf 8. Minare (N.Kıncal) 24
Fotoğraf 9. Rest. sonrası musalla taşı, abdesthane (N. Kıncal) 25
Fotoğraf 10. Cami harimi (N. Kıncal) 26
Fotoğraf 11. Kadınlar mahfili (N. Kıncal) 27
Fotoğraf 12. Mahfil detay (N. Kıncal) 28
Fotoğraf 13. Mihrap (N. Kıncal) 29
Fotoğraf 14. Mihrap detay (N.Kıncal) 30
Fotoğraf 15. Minber (N. Kıncal) 31
Fotoğraf 16. Minber detay (N. Kıncal) 32
Fotoğraf 17. Minberde yer alan kabartma rozet (N. Kıncal) 32
Fotoğraf 18. Rest. sonrası vaaz kürsüsü (N. Kıncal) 33
Fotoğraf 19. Rest. öncesi çatı görünümü (BVBM) 35
Fotoğraf 20. Rest. öncesi abdesthane (BVBM) 36
Fotoğraf 21. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM) 37
Fotoğraf 22. Rest. öncesi vaaz kürsüsü (BVBM) 39
Fotoğraf 23. Rest. öncesi ahşap lambriler (BVBM) 40
Fotoğraf 24. Rest. öncesi kaide (BVBM) 41
Fotoğraf 25. Rest. sonrası kaide (N. Kıncal) 41
Fotoğraf 26. Rest. öncesi külah (BVBM) 42
Fotoğraf 27. Rest. öncesi şerefe altı (BVBM) 43
Fotoğraf 28. Rest. öncesi son cemaat yeri tavan (BVBM) 44
Fotoğraf 29. Rest. sonrası son cemaat yeri tavan (N.Kıncal) 45
Fotoğraf 30. Rest. sonrası son cemaat yeri (N. Kıncal) 46

Fotoğraf 31. Kitabe (N. Kıncal) 48
Fotoğraf 32. Rest. öncesi dış cephe görünümü (BVBM) 49
Fotoğraf 33. Rest. sonrası dış cephe görünümü (N.Kıncal) 49
Fotoğraf 34. Dış cephe duvarındaki çeşme (N. Kıncal) 50
Fotoğraf 35. Avlu giriş kapısı (N. Kıncal) 50
Fotoğraf 36. Rest. sonrası şadırvan (N.Kıncal) 51
Fotoğraf 37. Son cemaat yeri kuzey cephe (N. Kıncal) 51
Fotoğraf 38. Üst ve alt sıra pencereleri (N.Kıncal) 53
Fotoğraf 39. Doğu cephe duvarı kitabe “Maşallahkün” (N. Kıncal) 54
Fotoğraf 40. Batı cephe duvarı kitabe (N.Kıncal) 55
Fotoğraf 41. Rest. sonrası kadınlar mahfili ve minare giriş merdivenleri (N. Kıncal) ... 56
Fotoğraf 42. Minare (N. Kıncal) 57
Fotoğraf 43. Hazire (N.Kıncal) 58
Fotoğraf 44. Giriş kapısı (N. Kıncal) 60
Fotoğraf 45.Rest. sonrası cami harimi (N. Kıncal) 61
Fotoğraf 46. Harim tavan (N. Kıncal) 61
Fotoğraf 47.Kadınlar mahfili (N. Kıncal) 63
Fotoğraf 48. Mahfil sütun başlığı (N. Kıncal) 63
Fotoğraf 49. Mihrap (N.Kıncal) 64
Fotoğraf 50. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM) 66
Fotoğraf 51. Rest. öncesi minare (BVBM) 67
Fotoğraf 52. Rest. öncesi Minber (BVBM) 69
Fotoğraf 53. Rest. sonrası avlu (N.Kıncal) 70
Fotoğraf 54. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM) 73
Fotoğraf 55. Giriş kapısı, geçmiş dönem (BVBM) 74
Fotoğraf 56. Minare, geçmiş dönem (BVBM) 75
Fotoğraf 57. Tavan ve kalem işi yazılar, geçmiş dönem (BVBM) 75
Fotoğraf 58. Batı kapısı üzerinde kitabe (BVBM) 77
Fotoğraf 59. Meşruta kapısı, tamir kitabesi (BVBM) 77
Fotoğraf 60. Güney cephe (N. Kıncal) 79
Fotoğraf 61.Batı cephe, meşruta kapısı ve üzerinde yer alan kitabe (N.Kıncal) 79
Fotoğraf 62. Doğu cephe (N. Kıncal) 80

Fotoğraf 63. Kuzey cephe, son cemaat yeri (N. Kıncal) 80
Fotoğraf 64. Minare (N. Kıncal) 81
Fotoğraf 65. Şadırvan (N. Kıncal) 82
Fotoğraf 66. Fatih Camii hazire (N. Kıncal) 83
Fotoğraf 67. Cami harimi (N. Kıncal) 84
Fotoğraf 68. Kadınlar mahfili (N.Kıncal) 84
Fotoğraf 69. Kuzey tarafından mahfile çıkış merdivenleri (N. Kıncal) 85
Fotoğraf 70. Batı tarafından mahfile çıkış (N. Kıncal) 86
Fotoğraf 71. Mihrap (N.Kıncal) 86
Fotoğraf 72. Kubbe (N. Kıncal) 87
Fotoğraf 73. Rest.aşamasında dış cephe (BVBM) 89
Fotoğraf 74. Rest. aşamasında mahfil (BVBM) 89
Fotoğraf 75. Rest.öncesi harim (BVBM) 90
Fotoğraf 76. Rest.aşamasında avlu duvarı ve parmaklık onarımı (BVBM) 91
Fotoğraf 77. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM) 92
Fotoğraf 78. Rest.öncesi kubbe (BVBM) 93
Fotoğraf 79. Batı cephe, geçmiş dönem (BVBM) 93
Fotoğraf 80. Minare, geçmiş dönem (BVBM) 94
Fotoğraf 81. Kubbe, geçmiş dönem (BVBM) 95
Fotoğraf 82. Rest. sonrası cami avlusuna giriş kapısı (N. Kıncal) 97
Fotoğraf 83. Rest. sonrası kubbe (N.Kıncal) 98
Fotoğraf 84. Rest.sonrası son cemaat yeri (N. Kıncal) 99
Fotoğraf 85. Güney cephe (N.Kıncal) 100
Fotoğraf 86. Batı cephe (N. Kıncal) 100
Fotoğraf 87. Doğu cephe (N.Kıncal) 101
Fotoğraf 88. Şadırvan (N. Kıncal) 101
Fotoğraf 89. Minare (N. Kıncal) 102
Fotoğraf 90. Ümmühan Hatun Camii harim (N.Kıncal) 104
Fotoğraf 91. Mahfil çıkış merdivenleri (N.Kıncal) 104
Fotoğraf 92. Mahfil çıkış merdivenleri (N.Kıncal) 105
Fotoğraf 93. Mahfil (N.Kıncal) 105
Fotoğraf 94. Mihrap (N.Kıncal) 106

Fotoğraf 95. Minber (N. Kıncal) 107
Fotoğraf 96. Minber detay (N.Kıncal) 108
Fotoğraf 97. Vaaz kürsüsü (BVBM) 108
Fotoğraf 98. Kubbede yer alan ses düzeni boşlukları (N.Kıncal) 109
Fotoğraf 99. Rest. öncesi tuvaletler (BVBM) 112
Fotoğraf 100. Rest. aşaması dış cephe (BVBM) 113
Fotoğraf 101. Kubbe, rest. aşaması (BVBM) 115
Fotoğraf 102. Rest. aşaması son cemaat kapısı (BVBM) 116
Fotoğraf 103. Rest. aşaması, güney cephe (BVBM) 119
Fotoğraf 104. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM) 120
Fotoğraf 105. Rest. sonrası son cemaat yeri (N.Kıncal) 120
Fotoğraf 106. Rest. sonrası engelli abdest alma bölümü (N. Kıncal) 122
Fotoğraf 107. Çarşı Camii genel görünümü (N.Kıncal) 124
Fotoğraf 108. Dış cephe duvar örgü sistemi (N.Kıncal) 125
Fotoğraf 109. Kuzey cephe son cemaat yeri (N. Kıncal) 126
Fotoğraf 110. Son cemaat yeri giriş (N.Kıncal) 128
Fotoğraf 111. Son cemaat yeri (N. Kıncal) 129
Fotoğraf 112. Minare kürsüsü (N. Kıncal) 129
Fotoğraf 113.Minare (N. Kıncal) 130
Fotoğraf 114. Rest. öncesi kuzey cephe (BVBM) 130
Fotoğraf 115. Güney cephe (N.Kıncal) 131
Fotoğraf 116. Batı cephe (N. Kıncal) 131
Fotoğraf 117. Batı cephe cami girişi (N. Kıncal) 132
Fotoğraf 118. Abdest alma bölümü (N.Kıncal) 133
Fotoğraf 119. Şadırvan (N. Kıncal) 134
Fotoğraf 120. Harim giriş kapısı (N. Kıncal) 137
Fotoğraf 121. Harim giriş tavan (N. Kıncal) 138
Fotoğraf 122. Kadınlar mahfili (N.Kıncal) 138
Fotoğraf 123. Mahfil detay (N.Kıncal) 139
Fotoğraf 124. Döner merdiven (N.Kıncal) 140
Fotoğraf 125. Mihrap (N.Kıncal) 141
Fotoğraf 126. Kubbe (N.Kıncal) 141

Fotoğraf 127. Kubbe kalem işleri (N.Kıncal) 142
Fotoğraf 128. Kubbe detay (N.Kıncal) 142
Fotoğraf. 129. Kubbe detay (N. Kıncal) 143
Fotoğraf 130. Kalem işi (N.Kıncal) 143
Fotoğraf 131. Cami harimi (N.Kıncal) 144
Fotoğraf 132. Biga Çarşı Camii orta foto (Paşa Mimarlık) 145
Fotoğraf 133. Rest. sonrası batı ve güney cephe görünümü (N.Kıncal) 147
Fotoğraf 134. Çarşı Camii üst plan görünümü (BVBM) 150
Fotoğraf 135. Rest. öncesi güney cephe (BVBM) 152
Fotoğraf 136. Rest. aşaması güney cephe (BVBM) 154
Fotoğraf 137. Taş duvarlı ve tonoz örtülü son cemaat mahalli (ÇKVKK) 158
Fotoğraf 138. Çarşı Camii önceki dönem (BVBM) 159
Fotoğraf 139. Çarşı Camii önceki dönem (BVBM) 160
Fotoğraf 140. Çarşı Camii önceki dönem (BVBM) 160
Fotoğraf 141. Önceki dönem şadırvan (BVBM) 161
Fotoğraf 142. Minare kaidesi kitabe, H.1274 (N. Kıncal) 162
Fotoğraf 143. Güney cephe (N. Kıncal) 163
Fotoğraf 144. Kuzey cephede kullanılan devşirme malzeme (N. Kıncal) 164
Fotoğraf 145. Kuzey cephe cami girişi (N. Kıncal) 165
Fotoğraf 146. Doğu, güney cephe (N.Kıncal) 166
Fotoğraf 147. Rest.sonrası minare (N. Kıncal) 167
Fotoğraf 148. Minare şerefe detayı (BVBM) 168
Fotoğraf 149. Cami harimi, mihrap ve minber (N. Kıncal) 169
Fotoğraf 150. Avluda bulunan mezar 1(N. Kıncal) 170
Fotoğraf 151. Avluda bulunan mezar 2 (N. Kıncal) 171
Fotoğraf 152.Yenilenen şerefe korkulukları (BVBM) 172
Fotoğraf 153. Yenilenen minare külahı (BVBM) 173
Fotoğraf 154. Sonradan ilave edilen son cemaat yeri (BVBM) 173
Fotoğraf 155. Son cemaat yeri, önceki dönem (BVMB) 174
Fotoğraf 156. Önceki dönem güney cephe (BVBM). (Seferşah Hazretleri Camii) 175
Fotoğraf 157. Dış kapı üzerinde yer alan kitabe (N.Kıncal) 177
Fotoğraf 158. Kubbe (BVBM) 178

Fotoğraf 159. Kuzey cephe (N.Kıncal) 179
Fotoğraf 160. Cami giriş kapısı (N. Kıncal) 180
Fotoğraf 161. Kapı tokmakları (N.Kıncal) 180
Fotoğraf 162. Son cemaat yeri, sağ bölümdeki pencere (N. Kıncal) 181
Fotoğraf 163. Son cemaat yeri, sol bölümdeki pencere (N. Kıncal) 182
Fotoğraf 164. Doğu cephe pencere (N. Kıncal) 182
Fotoğraf 165. Batı Cephe (N. Kıncal) 183
Fotoğraf 166. Güney cephe (N. Kıncal) 183
Fotoğraf 167. Asilhan Bey Camii minare (N. Kıncal) 184
Fotoğraf 168. Cami harimi (N. Kıncal) 185
Fotoğraf 169. Kadınlar Mahfili (N. Kıncal) 185
Fotoğraf 170. Rest. sonrası son cemaat yeri (N. Kıncal) 186
Fotoğraf 171. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM) 187
Fotoğraf 172. Rest. öncesi harim giriş kapısı (BVBM) 188
Fotoğraf 173. Rest. sonrası son cemaat tonoz örtüsü (BVBM) 189
Fotoğraf 174. Rest. öncesi mihrap (BVBM) 189
Fotoğraf 175. Rest. öncesi mahfil (BVBM) 190
Fotoğraf 176. Rest. öncesi dış cephe görünümü (BVBM) 191
Fotoğraf 177. Minare külahı kurşun kaplaması yenilenmiştir (BVBM) 192
Fotoğraf 178. Bugün mevcut olan kubbeli yapı 1974 (BVBM) 193
Fotoğraf 179. 1956 Yılı son cemaat yeri E. Hakkı Ayverdi (BVBM) 193
Fotoğraf 180. Önce yapılıp sonra yıkılan beşik tonozlar 1974, (BVBM) 194
Fotoğraf 181. Batı cephe 1974 (BVBM) 194
Fotoğraf 182. Kapı üzeri kitabe (BVBM) 195
Fotoğraf 183. Genel görünüm (BVBM) 196
Fotoğraf 184. Kuzey cephe (BVBM) 197
Fotoğraf 185. Son cemaat yeri (BVBM) 198
Fotoğraf 186. Kitabe 1 (N. Kıncal) 200
Fotoğraf 187. Kitabe 2 (BVBM) 201
Fotoğraf 188. Kuzey cephe görünümü (N. Kıncal) 203
Fotoğraf 189. Saçak altı detay (BVBM) 203
Fotoğraf 190. İçme suyu kullanım amaçlı (N.Kıncal) 204

Fotoğraf 191. Rest.öncesi son cemaat yeri (N. Kıncal) 205
Fotoğraf 192. Rest. sonrası son cemaat yeri (BVBM) 205
Fotoğraf 193. Minare (N.Kıncal) 206
Fotoğraf 194. Rest. öncesi şadırvan (BVBM) 207
Fotoğraf 195. Rest. sonrası şadırvan (N. Kıncal) 207
Fotoğraf 196. Hazire (N. Kıncal) 208
Fotoğraf 197. Harim giriş kapısı (N.Kıncal) 209
Fotoğraf 198. Kapı tokmağı (BVBM) 210
Fotoğraf 199. Cami harimi ((N.Kıncal) 211
Fotoğraf 200. Tavan taşıtıcı ahşap destek (N.Kıncal) 212
Fotoğraf 201. Kadınlar mahfili (N.Kıncal) 212
Fotoğraf 202. Mihrap (N. Kıncal) 213
Fotoğraf 203. Minber (N.Kıncal) 214
Fotoğraf 204. Vaaz kürsüsü (N.Kıncal) 214
Fotoğraf 205.Tavan (N.Kıncal) 215
Fotoğraf 206. Rest. öncesi tavan (BVBM) 215
Fotoğraf 207. Rest. öncesi mahfil (BVBM) 216
Fotoğraf 208. Rest. öncesi kuzey cephe (BVBM) 217
Fotoğraf 209.Rest. sonrası görünüm (BVBM) 217
Fotoğraf 210. Rest. öncesi harim (BVBM) 218
Fotoğraf 211. Rest. öncesi mihrap (BVBM) 218
Fotoğraf 212. Rest. sonrası Kubbe (N. Kıncal) 220
Fotoğraf 213. Güney cephe (N.Kıncal) 221
Fotoğraf 214. Doğu cephe (N.Kıncal) 222
Fotoğraf 215. Minare (N.Kıncal) 223
Fotoğraf 216. Minare detay (N.Kıncal) 224
Fotoğraf 217. Minare girişi kapısı (N.Kıncal) 224
Fotoğraf 218. Gazi Yakup Bey mezar (N.Kıncal) 225
Fotoğraf 219. Gazi Yakup Bey Han giriş kapısı (N. Kıncal) 226
Fotoğraf 220. Şadırvan (N. Kıncal) 227
Fotoğraf 221. Son cemaat yeri (BVBM) 228
Fotoğraf 222. Son cemaat yeri, mihrap (N.Kıncal) 229

Fotoğraf 223. Son cemaat yeri sütun başlıkları (N. Kıncal) 229
Fotoğraf 224. Sütun başlığı detay (N.Kıncal) 230
Fotoğraf 225. Sütun başlığı detay (N.Kıncal) 230
Fotoğraf 226. Harim giriş kapısı (N.Kıncal) 231
Fotoğraf 227. Kapı tokmağı (N. Kıncal) 232
Fotoğraf 228. Kadınlar mahfili (N.Kıncal) 233
Fotoğraf 229. Mahfil duvarı yazı (N. Kıncal) 233
Fotoğraf 230. Harim duvarı yazı (N.Kıncal) 234
Fotoğraf 231. Harim duvarı yazı (N.Kıncal) 234
Fotoğraf 232. Kubbe kalem işleri (N.Kıncal) 234
Fotoğraf 233. Mihrap (N.Kıncal) 235
Fotoğraf 234. Rest. öncesi görünüm (BVBM) 237
Fotoğraf 235. Rest. sonrası görünüm (BVBM) 238
Fotoğraf 236. Mahfil (BVBM) 238
Fotoğraf 237.Harim (BVBM) 239
Fotoğraf 238. Cami genel görünümü (N.Kıncal) 241
Fotoğraf 239. Kuzey giriş kapısı (N. Kıncal) 242
Fotoğraf 240. Doğu giriş kapısı (N.Kıncal) 243
Fotoğraf 241. Doğu cephe (N.Kıncal) 243
Fotoğraf 242. Batı cephe (N.Kıncal) 244
Fotoğraf 243. Minare (N. Kıncal) 245
Fotoğraf 244. Hadimi Mustafa Efendiye ait mezar (N.Kıncal) 246
Fotoğraf 245. Cami harim bölümü (N.Kıncal) 247
Fotoğraf 246. Sütun altında kullanılan devşirme mermer kaide (N.Kıncal) 247
Fotoğraf 247. Son cemaat yeri sütunda yer alan harfler (N. Kıncal) 248
Fotoğraf 248. Kadınlar mahfili (N. Kıncal) 249
Fotoğraf 249. Rest. öncesi şadırvan (BVBM) 251
Fotoğraf 250. Rest. sonrası şadırvan (N.Kıncal) 252
Fotoğraf 251. Rest. öncesi kadınlar mahfili merdiven (BVBM) 253
Fotoğraf 252. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM) 254
Fotoğraf 253. Rest. sonrası son cemaat yeri (N.Kıncal) 254
Fotoğraf 254. Rest. öncesi sütun ayakları (BVBM) 255

Fotoğraf 255. Rest. sonrası harime açılan pencereler (N.Kıncal) 256
Fotoğraf 256. Rest. öncesi mihrap detay (BVBM) 257
Fotoğraf 257. Rest. öncesi mihrap (BVBM) 257
Fotoğraf 258. Rest. sonrası mihrap (N.Kıncal) 258
Fotoğraf 259. Rest. öncesi minber (BVBM) 259
Fotoğraf 260. Rest. sonrası minber (N.Kıncal) 260
Fotoğraf 261. Rest. öncesi harim (BVBM) 261
Fotoğraf 262. Rest. öncesi mahfil (BVBM) 261
Fotoğraf 263. Rest. öncesi minare (BVBM) 262
Fotoğraf 264. Kubbe (BVBM) 264
Fotoğraf 265. Sol sütun başlığı (N.Kıncal) 266
Fotoğraf 266. Sağ sütun başlığı (N. Kıncal) 266
Fotoğraf 267. Silindirik tonoz (N. Kıncal) 267
Fotoğraf 268. Yıldız tonoz (N. Kıncal) 267
Fotoğraf 269. Son cemaat yeri taş zemin (N.Kıncal) 268
Fotoğraf 270. Devşirme malzeme, rest.öncesi (N. Kıncal) 269
Fotoğraf 271.Devşirme malzeme, rest.sonrası (BVBM) 270
Fotoğraf 272. Kemer arası yıldız motifleri (N.Kıncal) 271
Fotoğraf 273. Kuzey cephe (N.Kıncal) 271
Fotoğraf 274. Batı cephe (N.Kıncal) 272
Fotoğraf 275. Batı cephe pencere (BVBM) 272
Fotoğraf 276. Doğu cephe (N.Kıncal) 273
Fotoğraf 277. Güney cephe (N.Kıncal) 273
Fotoğraf 278. Kapı üzeri lento iç bölüm (N.Kıncal) 274
Fotoğraf 279. Mihrap (N.Kıncal) 275
Fotoğraf 280. Mukarnas detay (N.Kıncal) 276
Fotoğraf 281. Rest. sonrası mihrap detay (N.Kıncal) 277
Fotoğraf 282. Rest. sonrası mihrap detay (N.Kıncal) 278
Fotoğraf 283. Harim duvarı kadırga çizimleri (N.Kıncal) 279
Fotoğraf 284. Harim duvarı sitilize edilmiş insan figürleri (N. Kıncal) 279
Fotoğraf 285. Rest. öncesi sütun başlıkları (BVBM) 283
Fotoğraf 286. Rest. öncesi cami giriş kapısı (BVBM) 284

Fotoğraf 287. Rest. öncesi mihrap (BVBM) 285
Fotoğraf 288. Rest. öncesi mihrap (BVBM) 286
Fotoğraf 289. Rest. öncesi mihrap(BVBM) 287
Fotoğraf 290. Rest. öncesi mihrap detay (BVBM) 287
Fotoğraf 291. Rest. öncesi harim (BVBM) 288
Fotoğraf 292. Rest. öncesi dış cephe (BVBM) 289
Fotoğraf 293. Rest öncesi dış cephe pencereleri (BVBM) 289
Fotoğraf 294. Kitabe (N.Kıncal) 292
Fotoğraf 295. Dış cephe görünümü (BVBM) 293
Fotoğraf 296. Kuzey cephe girişi (N. Kıncal) 294
Fotoğraf 297. Kuzey cephe pencereleri (N.Kıncal) 295
Fotoğraf 298. Doğu cephe girişi(N.Kıncal) 295
Fotoğraf 299. Rest. öncesi sebil görünümü (BVBM) 296
Fotoğraf 300. Rest. sonrası doğu cephe sebil (N. Kıncal) 296
Fotoğraf 301. Minare (N.Kıncal) 297
Fotoğraf 302. Minare detay (N.Kıncal) 297
Fotoğraf 303. Hazire (N.Kıncal) 298
Fotoğraf 304. Rest. öncesi hazire korkulukları (BVBM) 299
Fotoğraf 305. Rest. sonrası hazire korkulukları (N. Kıncal) 300
Fotoğraf 306. Cami dış cephe duvarında yer alan kitabe ve sebil (N.Kıncal) 301
Fotoğraf 307. Abdest alma yeri (N. Kıncal) 302
Fotoğraf 308. Cami harimi (N. Kıncal) 303
Fotoğraf 309. Sütun üzerindeki kalem işi süsleme (N. Kıncal) 304
Fotoğraf 310. Kalem işi süsleme detay (N. Kıncal) 305
Fotoğraf 311. Mahfil görümü (N. Kıncal) 306
Fotoğraf 312. Rest. öncesi mahfil görünümü (BVBM) 306
Fotoğraf 313. Rest. aşamasında mahfil görünümü (BVBM) 307
Fotoğraf 314. Rest. öncesi harim (BVBM) 307
Fotoğraf 315. Sebil (N. Kıncal) 308
Fotoğraf 316. Vaaz kürsüsü (N.Kıncal) 309
Fotoğraf 317. Kalem işi süslemeler (N.Kıncal) 310
Fotoğraf 318. Tavan detay (N.Kıncal) 310

Fotoğraf 319. Tavan detay (N.Kıncal) 311
Fotoğraf 320. Mihrap (N.Kıncal) 312
Fotoğraf 321. Mihrap detay (N.Kıncal) 313
Fotoğraf 322. Minber (N. Kıncal) 314
Fotoğraf 323. Çatı görünümü (BVBM) 315
Fotoğraf 324. Minare (BVBM) 316
Fotoğraf 325. Rest. aşamasında minare kaidesi (BVBM) 317
Fotoğraf 326. Rest.aşamasında minare kaidesi (BVBM) 317
Fotoğraf 327. Doğu cephe (BVBM) 318
Fotoğraf 328. Rest. öncesi minare (BVBM) 319
Fotoğraf 329. Cami dış cephe duvarında yer alan sebil (BVBM) 319
Fotoğraf 330. Kitabe (BVBM) 320
Fotoğraf 331. Kuzey kapı üzeri kitabe (N.Kıncal) 321
Fotoğraf 332. Batı cephede bulunan kitabe (BVBM) 322
Fotoğraf 333. Avlu giriş kapısı (N. Kıncal) 324
Fotoğraf 334. Kuzey cephe görünümü (BVBM) 325
Fotoğraf 335. Cami harim giriş kapısı (N. Kıncal) 325
Fotoğraf 336. Batı cephe (N.Kıncal) 326
Fotoğraf 337. Güney cephe (N.Kıncal) 326
Fotoğraf 338. Son cemaat yeri (N.Kıncal) 327
Fotoğraf 339. Minare (N.Kıncal) 327
Fotoğraf 340. Şadırvan (N.Kıncal) 328
Fotoğraf 341. Cami harimi (N.Kıncal) 329
Fotoğraf 342. Mahfil görünümü (N.Kıncal) 330
Fotoğraf 343. Ahşap direk üzerinde yer alan süsleme (N.Kıncal) 331
Fotoğraf 344. Rest. sonrası tavan (N.Kıncal) 332
Fotoğraf 345. Mihrap (N.Kıncal) 332
Fotoğraf 346. Mihrap (BVBM) 333
Fotoğraf 347. Minber (N. Kıncal) 334
Fotoğraf 348. Minber detay (N. Kıncal) 335
Fotoğraf 349. Rest. aşamasında harim (BVBM) 336
Fotoğraf 350. Rest. öncesi mahfil (BVBM) 337

Fotoğraf 351. Rest. öncesi tavan (BVBM).....338
Fotoğraf 352. Rest öncesi ahşap direk (N.Kıncal).....339
Fotoğraf 353. Rest. öncesi ahşap direk üzerinde yer alan süsleme (BVBM).....340
Fotoğraf 354. Rest. sonrası batı cephe giriş kapısı (N.Kıncal).....341
Fotoğraf 355. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM).....342
Fotoğraf 356. Rest. öncesi minare (BVBM).....343
Fotoğraf 357. Rest. aşamasında minare (BVBM).....344
Fotoğraf 358. Rest. öncesi bahçe duvarları (BVBM).....345
Fotoğraf 359. Rest. öncesi şadırvan (BVBM).....346
Fotoğraf 360. Cami giriş kapısı üzeri kitabe (BVBM).....350
Fotoğraf 361. Yalı Camii görünümü (N.Kıncal).....352
Fotoğraf 362. Rest sonrası cami giriş kapısı (N. Kıncal).....353
Fotoğraf 363. Güney cephe (N. Kıncal).....353
Fotoğraf 364. Doğu cephe (N. Kıncal).....354
Fotoğraf 365. Batı cephe (N. Kıncal).....354
Fotoğraf 366. Minare (N.Kıncal).....355
Fotoğraf 367. Cami harim (N.Kıncal).....356
Fotoğraf 368. Mahfil görünümü (N.Kıncal).....357
Fotoğraf 369. Mihrap, minber (N.Kıncal).....357
Fotoğraf 370. Rest. öncesi kapı (BVBM).....359
Fotoğraf 371. Rest. öncesi tavan ve mahfil (BVBM).....360
Fotoğraf 372. Rest. öncesi mahfil (BVBM).....361
Fotoğraf 373. Rest. öncesi cami duvar görünümü (BVBM).....362
Fotoğraf 374. Rest. sonrası zemin döşemesi (N.Kıncal).....362
Fotoğraf 375. Rest. öncesi mihrap (BVBM).....363
Fotoğraf 376. Mihrap (BVBM).....364
Fotoğraf 377. Rest. aşamasında mihrap ve minber (BVBM).....365
Fotoğraf 378. Minber (BVBM).....367
Fotoğraf 379. Minare (BVBM).....368
Fotoğraf 380. Kuzey cephe (BVBM).....369
Fotoğraf 381. Avlu giriş kapısındaki kitabe (BVBM).....373
Fotoğraf 382. Avlu giriş kapısındaki kitabe (N.Kıncal).....374

Fotoğraf 383. Kuzey cephe (N.Kıncal) 375
Fotoğraf 384. Güney cephe (N.Kıncal) 376
Fotoğraf 385. Doğu cephe (N. Kıncal) 376
Fotoğraf 386. Cami girişi, rest. sonrası (N. Kıncal) 377
Fotoğraf 387. Minare (N.Kıncal) 378
Fotoğraf 388. Hazire (N. Kıncal) 379
Fotoğraf 389. Cami harimi (N. Kıncal) 380
Fotoğraf 390. Mahfil (N.Kıncal) 380
Fotoğraf 391. Mihrap (N.Kıncal) 381
Fotoğraf 392. Minber (N.Kıncal) 382
Fotoğraf 393. Vaaz kürsüsü (N. Kıncal) 383
Fotoğraf 394. Rest. sonrası tavan (N.Kıncal) 383
Fotoğraf 395. Tavan (N. Kıncal) 384
Fotoğraf 396. Tavan göbeği motifi (N.Kıncal) 384
Fotoğraf 397.Cami girişi, rest. öncesi (BVBM) 385
Fotoğraf 398. Rest. öncesi harim (BVBM) 386
Fotoğraf 399. Rest. öncesi minber (BVBM) 387
Fotoğraf 400. Rest. öncesi kalem işleri ve pencere görünümü (BVBM) 388
Fotoğraf 401. Rest. öncesi dış cephe (BVBM) 388
Fotoğraf 402. Rest. aşaması minare (BVBM) 389
Fotoğraf 403. Şerefe korkuluğu (BVBM) 389
Fotoğraf 404. Cami harim (BVBM) 390
Fotoğraf 405. Kadınlar mahfili (BVBM) 390
Fotoğraf 406. Cami genel görüm (BVBM) 390
Fotoğraf 407. Cami girişi (BVBM) 391
Fotoğraf 408. Doğu cephe (BVBM) 391
Fotoğraf 409. Cami genel görünümü (N.Kıncal) 394
Fotoğraf 410. Dış cephe pencere görünümü (BVBM) 395
Fotoğraf 411. Son cemaat yeri (N.Kıncal) 396
Fotoğraf 412. Son cemaat tavan (N.Kıncal) 396
Fotoğraf 413. Batı cephe pencereler (N.Kıncal) 397
Fotoğraf 414. Minare (N. Kıncal) 398

Fotoğraf 415. Hazire (N. Kıncal) 399
Fotoğraf 416. Harim giriş kapısı (N. Kıncal) 400
Fotoğraf 417. Cami harimi (N. Kıncal) 401
Fotoğraf 418. Mihrap (N. Kıncal) 401
Fotoğraf 419. Minber (N.Kıncal) 402
Fotoğraf 420. Vaaz kürsüsü (N.Kıncal) 403
Fotoğraf 421. Ahşap destekli mahfil (BVBM) 404
Fotoğraf 422. Rest. öncesi mahfil (BVBM) 404
Fotoğraf 423. Zemin ısıtma sistemi (N.Kıncal) 405
Fotoğraf 424. Dış cephe görünüm (BVBM) 405
Fotoğraf 425. Kubbe görünümü (BVBM) 406
Fotoğraf 426. Genel görünüm (BVBM) 407
Fotoğraf 427. Giriş kapı üzeri kitabe (N.Kıncal) 412
Fotoğraf 428. Kuzey cephe (N.Kıncal) 414
Fotoğraf 429. Dış kapı (N.Kıncal) 415
Fotoğraf 430. Alt ve üst kat pencereleri (N. Kıncal) 416
Fotoğraf 431. Alt kat pencereleri (N.Kıncal) 417
Fotoğraf 432. Batı cephe (N.Kıncal) 418
Fotoğraf 433. Güney cephe (Uysal, 2005: 3) 418
Fotoğraf 434. Doğu cephe (N. Kıncal) 419
Fotoğraf 435. Minare (N.Kıncal) 420
Fotoğraf 436. Şadırvan (N.Kıncal) 421
Fotoğraf 437. Hazire (N.Kıncal) 421
Fotoğraf 438. Harim giriş kapısı (N.Kıncal) 423
Fotoğraf 439. Cami harim (N.Kıncal) 424
Fotoğraf 440. Mihrap (N.Kıncal) 425
Fotoğraf 441. Mihrap detay (N.Kıncal) 426
Fotoğraf 442. Minber (N. Kıncal) 427
Fotoğraf 443. Minber detay (N.Kıncal) 428
Fotoğraf 444. Vaaz kürsüsü (N.Kıncal) 428
Fotoğraf 445. Akantus yapraklı sütun başlığı (N.Kıncal) 429
Fotoğraf 446. Kadınlar mahfili (N.Kıncal) 429

Fotoğraf 447. Mahfil detay (N.Kıncal) 430
Fotoğraf 448. Mahfil çıkış merdiveni (N.Kıncal) 430
Fotoğraf 449. Kubbe (N.Kıncal) 431
Fotoğraf 450. Kubbe (N.Kıncal) 431
Fotoğraf 451. Harim tavan (N.Kıncal) 432
Fotoğraf 452. Kitabe 1 (N. Kıncal) 436
Fotoğraf 453. Kitabe 2 (BVBM) 436
Fotoğraf 454. Avlu kapısı üzerinde yer alan kitabe (N. Kıncal) 438
Fotoğraf 455. Kuzey cephe genel görünüm (N. Kıncal) 438
Fotoğraf 456. Doğu cephe (N. Kıncal) 439
Fotoğraf 457. Güney cephe (N. Kıncal) 439
Fotoğraf 458. Harim giriş kapısı (N. Kıncal) 440
Fotoğraf 459. Minare kaidesi görünümü (BVBM) 441
Fotoğraf 460. Minare (N.Kıncal) 441
Fotoğraf 461. Abdest alma bölümü (N.Kıncal) 442
Fotoğraf 462. Cami harimi (N. Kıncal) 443
Fotoğraf 463. Mihrap (N.Kıncal) 444
Fotoğraf 464. Minber (N. Kıncal) 445
Fotoğraf 465. Kadınlar mahfili (N.Kıncal) 445
Fotoğraf 466. Tavan süslemesi (N.Kıncal) 446
Fotoğraf 467. Kitabe (BVBM) 446
Fotoğraf 468. Mihrap (BVBM) 447
Fotoğraf 469. Doğu cephe (BVBM) 447
Fotoğraf 470. Vaaz kürsüsü ve tavan (BVBM) 448
Fotoğraf 471. Kitabe (N.Kıncal) 454
Fotoğraf 472. Batı cephe (N. Kıncal) 455
Fotoğraf 473. Güney cephe (N.Kıncal) 456
Fotoğraf 474. Kuzey cephe son cemaat yeri (N.Kıncal) 456
Fotoğraf 475. Minare (N. Kıncal) 457
Fotoğraf 476. Fetvahane binası (Çağ Restorasyon, BVBM) 458
Fotoğraf 477. Batı cephe pencere (N. Kıncal) 459
Fotoğraf 478. Batı duvarı detay (BVBM) 459

Fotoğraf 479a. Hazire (N.Kıncal) 460
Fotoğraf 479b. Hazire (N.Kıncal) 460
Fotoğraf 480. Harim giriş kapısı (N.Kıncal) 463
Fotoğraf 481. Cami harimi (N. Kıncal) 464
Fotoğraf 482. Yalı Camii kütüphanesi (N. Kıncal) 464
Fotoğraf 483. Kadınlar mahfili (N. Kıncal) 465
Fotoğraf 484. Mihrap (N. Kıncal) 466
Fotoğraf 485.Vaaz kürsüsü (N. Kıncal) 467
Fotoğraf 486. Boyalı ahşap tavan (N. Kıncal) 467
Fotoğraf 487. Geçmiş dönemlere ait resim (BVBM) 473
Fotoğraf 488. Geçmiş dönemlere ait resim (BVBM) 474
Fotoğraf 489. Ezine Ulu camii kuzey cephe (N. Kıncal) 478
Fotoğraf 490. Doğu cephe (N.Kıncal) 478
Fotoğraf 491. Batı cephe (N. Kıncal) 479
Fotoğraf 492. Güney cephe (N. Kıncal) 480
Fotoğraf 493. Minare (N. Kıncal) 480
Fotoğraf 494. Minare girişi (BVBM) 481
Fotoğraf 495. Şadırvan (N. Kıncal) 481
Fotoğraf 496. Güney cephede yer alan hazire (N. Kıncal) 482
Fotoğraf 497. Cami giriş kapısı (N. Kıncal) 482
Fotoğraf 498. Kapı tokmağı (N.Kıncal) 483
Fotoğraf 499. Cami harimi (N. Kıncal) 484
Fotoğraf 500. Mahfil (N.Kıncal) 484
Fotoğraf 501. Harim girişinde yer alan tavan motifi (N. Kıncal) 485
Fotoğraf 502. Mihrap (N.Kıncal) 486
Fotoğraf 503. Minber (N. Kıncal) 487
Fotoğraf 504. Minare (BVBM) 487
Fotoğraf 505. Tavan (BVBM) 488
Fotoğraf 506. Son cemaat yeri (BVBM) 488
Fotoğraf 507. Ezine Ulu Camii kuzey cephe son cemaat yeri (BVBM) 489
Fotoğraf 508. Ahşap çatı (BVBM) 495
Fotoğraf 509. Rest. öncesi minare (BVBM) 496

Fotoğraf 510. Kapatılan pencereden bir görünüm (N. Kıncal) 497
Fotoğraf 511. Cami genel görünümü (BVBM) 500
Fotoğraf 512. Son cemaat yeri (N.Kıncal) 500
Fotoğraf 515. Hazire (N.Kıncal) 505
Fotoğraf 516. Restorasyon öncesi (BVBM) 505
Fotoğraf 517. Restorasyon aşamasında (BVBM) 506
Fotoğraf 518. Kubbe görünümü (BVBM) 508
Fotoğraf 519. Son cemaat yeri (BVBM) 509
Fotoğraf 520. Hazire (N.Kıncal) 509
Fotoğraf 521. Kuzey cephe son cemaat yeri (BVBM) 520
Fotoğraf 522. Son cemaat yeri (BVBM) 521
Fotoğraf 523. Son cemaat yeri tavan motifi (N. Kıncal) 522
Fotoğraf 524. Batı cephe (BVBM) 523
Fotoğraf 525. Harim giriş kapısı (BVBM) 523
Fotoğraf 526. Minare (N. Kıncal) 524
Fotoğraf 527. Minarede yer alan tarih yazısı (BVBM) 524
Fotoğraf 528. Cami harimi (BVBM) 526
Fotoğraf 529. Mihrap (N.Kıncal) 526
Fotoğraf 530. Mihrap terazi motifi (N. Kıncal) 527
Fotoğraf 531. Fetih Suresi (N.Kıncal) 528
Fotoğraf 532. Güney duvarı (N.Kıncal) 529
Fotoğraf 533. Bakara suresi 185. ayet (N. Kıncal) 530
Fotoğraf 534. Vaaz kürsüsü (N.Kıncal) 531
Fotoğraf 535. Minber (N.Kıncal) 531
Fotoğraf 536. Kadınlar mahfili (N. Kıncal) 532
Fotoğraf 537. Harim tavan (N. Kıncal) 532
Fotoğraf 538.Onarım tarihi ve palmiye motifi (BVBM) 533
Fotoğraf 539. Kitabe (BVBM) 535
Fotoğraf 540. Minare kitabesi (BVBM) 535
Fotoğraf 541. Güney ve doğu cephelerinden bir görünüm (N.Kıncal) 536
Fotoğraf 542. Kuzey doğu köşe (N. Kıncal) 537
Fotoğraf 543. Kuzey doğu köşede camiye bitişik tavan (N.Kıncal) 537

Fotoğraf 544. Kitabe ve tabağın yeri (N.Kıncal) 538
Fotoğraf 545. Güney cephe duvarından çıkan özgün tabağın bir parçası (N.Kıncal) ... 538
Fotoğraf 546. Minare (N.Kıncal) 539
Fotoğraf 547. Cami giriş kapısı ve kemeri (N. Kıncal) 540
Fotoğraf 548. Batı iç duvarında Hz. Ebubekir, Hz. Osman ve Peygamberimizin torunu Hüseyin'in isimleri yer almaktadır (N. Kıncal) 541
Fotoğraf 549. Cami harim bölümü tavan göbeği (N.Kıncal) 542
Fotoğraf 550. Kadınlar Mahfili (N.Kıncal) 542
Fotoğraf 551. Mihrap (N. Kıncal) 543
Fotoğraf 552. Mihrap yazı (N.Kıncal) 543
Fotoğraf 553. Minber (N.Kıncal) 544
Fotoğraf 554. Vaaz Kürsüsü (N.Kıncal) 545
Fotoğraf 555. Bursa Yeşil Cami penceresinden bir görünüm (Diez, 1946: 49) 553
Fotoğraf 556. Asilhan Bey Camii doğu cephe penceresi (N. Kıncal) 554
Fotoğraf 557. Behramkale Hüdavendigar Camii (BVBM) 556
Fotoğraf 558. Gümüşhane Köycük Eski Camii (BVBM) 558
Fotoğraf 559. Kumarlar Köyü Camii (BVBM) 558
Fotoğraf 560. Kalem işi süsleme (N.Kıncal) 560
Fotoğraf 561. Hazire (N.Kıncal) 561
Fotoğraf 562. Yeşilyurt Köyü Camii (N. Kıncal) 562
Fotoğraf 563. Erzurum Emir Saltuk Kümbeti (N. Kıncal) 562

ÇİZİMLER DİZİNİ

Çizim 1. Vaziyet Planı (BVBM) 18
Çizim 2. Kuzey cephe (BVBM) 36
Çizim 3.Batı cephe (BVBM) 38
Çizim 4. Doğu cephe (BVBM) 38
Çizim 5.Güney cephe (BVBM) 43
Çizim 6. Karşıyaka Camii kuzey cephe (BVBM) 52
Çizim 7. Doğu cephe (BVBM) 54
Çizim 8. Batı Cephe (BVBM) 56
Çizim 9. Güney cephe (BVBM) 58
Çizim 10. Tavan (BVBM) 62
Çizim 11. Vaziyet planı (BVBM) 65
Çizim 12. Bayramiç Karşıyaka Camii rölövesi (BVBM) 66
Çizim 13. Ahşap minber ve kürsüde yapılan değişiklikler (BVBM) 68
Çizim 14. Son cemaat ve harimde yapılan yenilikler (BVBM) 72
Çizim 15. Son cemaat taş kaplama detayı (BVBM) 74
Çizim 16. Şadırvan (BVBM) 82
Çizim 17. Fatih Camii tavan (BVBM) 87
Çizim 18. Vaziyet Planı (BVBM) 88
Çizim 19. Son cemaat yerinde ara kat kaldırılma işi (BVBM) 110
Çizim 20. Son cemaat yeri metal doğramalı revakları kaldırma işi (BVBM) 110
Çizim 21. Son cemaat yeri (BVBM) 111
Çizim 22. Avludaki muhdes WC ve abdest alma mahalli (BVBM) 111
Çizim 23. Harim ve son cemaat yeri ahşap işleri (BVBM) 112
Çizim 24. Saçakta yer alan daire formlu boşluk (BVBM) 114
Çizim 25. Minare (BVBM) 118
Çizim 26.Kuzey cephe (BVBM) 127
Çizim 27. Çatı planı (BVBM) 151
Çizim 28. Güney cephe (BVBM) 153
Çizim 29. Doğu cephe (BVBM) 156
Çizim 30. Batı cephe (BVBM) 157

Çizim 31. Asilhan Bey Camii Planı E. Hakkı Ayverdi (BVBM). 177
Çizim 32. Cami kesit planı (E. Hakkı Ayverdi, BVBM) 186
Çizim 33. Kuzey Cephe (BVBM). 216
Çizim 34. Vaziyet Planı (BVBM) 219
Çizim 35. Güney cephe (BVBM) 221
Çizim 36. Mihraptan geçen boy kesiti (BVBM) 236
Çizim 37. Cami planı (BVBM) 250
Çizim 38. Çatıdan görünüm (BVBM) 263
Çizim 39. Hüdavendigar Camii Plan (BVBM) 280
Çizim 40. Ayvacık Behramkale Hüdavendigar Camii rölöve projesi (BVBM) 281
Çizim 41. Cami Planı (BVBM) 351
Çizim 42. Batı cephe (BVBM) 356
Çizim 43. Batı cephe çatının yeniden yapım çizimi (BVBM) 358
Çizim 44. Batı-kuzey cephe ve minare çizimleri (BVBM) 366
Çizim 45. Alaybey Camii Planı (BVBM) 371
Çizim 46. Kuzey cephe (BVBM) 372
Çizim 47. Zemin kat planı (BVBM) 393
Çizim 48. Minare şerefe mukarnası (BVBM) 399
Çizim 49. Yeşilyurt Köyü Camii zemin kat planı (Uysal, 2005: 310) 432
Çizim 50. Mahfil katı planı (Uysal, 2005: 313) 433
Çizim 51. Vaziyet Planı (Çağ Mimarlık) 452
Çizim 52.Hazire vaziyet planı, hazirede yapılacak olan onarım çizimi (BVBM) 461
Çizim 53. Mihrap, mihrapta yapılacak restorasyonu anlatan plan (BVBM) 468
Çizim 54. Restorasyonda tavanda yapılacak olan onarım, yenileme çalışmalarını anlatan plan (BVBM) 469
Çizim 55. Yerleşim planı (BVBM) 469
Çizim 56. Yalı Camii doğu cephe rölöve çizimi, yapılacak olan yenileme ve restorasyon planı (BVBM) 470
Çizim 57. Fetvahane binası güney cephede yapılacak onarım ve yenileme rölöve çizimi (BVBM) 470
Çizim 58. Fetvahane binası kuzey cephede yapılacak olan onarım çizimi(BVBM) 471
Çizim 59. Batı cephede yapılacak olan onarımın rölöve çizimi (BVBM) 471

Çizim 60. Minarede yapılacak olan onarım ve yenilemeyi kapsayan rölöve çizimi (BVBM) 472
Çizim 61. Ezine Ulu Camii Planı (Ekrem Hakkı Ayverdi, BVBM) 476
Çizim 62. Batı cephede yapılacak olan yenileme ve onarımı kapsayan çizim (Boyut Mimarlık, BVBM) 493
Çizim 63.Güney cephe yenileme ve onarımını kapsayan çizim (Boyut Mimarlık, BVBM) 493
Çizim 64. Doğu cephe restorasyon ve yenileme aşamalarını kapsayan çizim (Boyut Mimarlık, BVBM) 494
Çizim 65. Kuzey cephe son cemaat yerinde yapılacak olan düzenlemelerin çizimi (BVBM) 494
Çizim 66. Cami Planı (BVBM) 498
Çizim 67. Kuzey cephede yapılacak onarım ve yenilemeleri kapsayan çizim (BVBM) 503
Çizim 68. Hüdavendigar Camii Sağ Yan Cephede yapılacak onarım ve yenilemelerin çizimi (BVBM) 503
Çizim 69. Sol yan cephe restorasyon kapsamında yenileme ve onarım çizimi (BVBM) 504
Çizim 70. Hüdavendigar Camii onarım öncesi rölövesi kapsamında yenileme ve onarım çizimi (BVBM) 506
Çizim 71. Hüdavendigar Camii Rölövesi kapsamında ön cephede yenileme ve onarım çizimi (BVBM) 506
Çizim 72. Cami hariminde restorasyon kapsamında yapılacak yenilemelerin çizimi (BVBM) 507
Çizim 73. Doğu cephede restorasyon kapsamında yenileme ve onarım çizimi (BVBM). 507
Çizim 74. Kösedere Camii planı (BVBM) 519
Çizim 75. Çizim 1. Kumarlar Köyü Camii Planı (Şehir Restorasyon' dan) 545
Çizim 76. 1.katta sofanın batısındaki 103 ve 104 nolu odaların ara duvarları yapının mimari kurgusu (Şehir Restorasyon 'dan). 546
Çizim 76. Bursa Alaeddin Camii planı (BVBM) 554
Çizim 77. Bursa Tuzpazarı Camii planı (BVBM) 555

Çizim 78. Kütahya Balıklı Camii planı (BVBM) 555
Çizim 79. Kütahya Kurşunlu Camii planı (BVBM) 556

ÖNSÖZ

Çanakkale ve çevresi, Türk-İslam Dünyasının Avrupa topraklarına geçiş öncesi hakimiyet kurdukları topraklar olarak bilinmektedir. Bu dönemde, yeni toprakların fethedilmenin ötesinde, kültürel anlamda da önemli adımların atıldığı günümüze kadar gelen eserlerden anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, ilk dönemlerden başlayarak, Çanakkale'nin farklı bölgelerinde cami, han, hamam, çeşme vb. eserlerin inşa edildiği bilinmektedir. Özellikle, Osmanlı döneminden başlayarak, belirli eserlerin inşa faaliyetlerine özel bir önem verildiği dikkati çekmektedir. Bu kapsamda, bölge tarihinin aydınlatılmasına katkıda bulunmak amacıyla, o döneme ilişkin tarihi eserlerin incelenmesine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

"Çanakkale'deki Osmanlı Dönemi Camilerinin Restorasyon Öncesi ve Restorasyon Sonrası Özelliklerinin İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde, Çanakkale şehir merkezi ve ilçelerindeki Osmanlı dönemi camilerinin, restorasyon öncesi ve restorasyon sonrası mimari özellikleri farklı boyutlarıyla analiz edilmektedir. Restorasyon öncesi ve restorasyon sonrası dönem özellikleri incelenirken, yapıların tarihsel süreci araştırıldıktan sonra, özellikle restorasyon sürecinde yapıların özgünlüğünün korunma durumu belirgin bir biçimde irdelenmiştir. Bu araştırma sürecinde, ilk olarak, tezin araştırma kapsamına giren camilerin mahallinde incelenmesi ve fotoğraflarının çekimi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, restorasyon öncesi ve sonrası dönemlere ait bilgi, belge, çizim ve fotoğraflar temin edilerek, konu, katalog tarzında ele alınarak, açıklanmıştır.

Tezin konusuyla ilgili temel verilerin yer aldığı birinci bölümde; Çanakkale ve çevresinin coğrafi konumu, tarihsel gelişimi ile cami ve mescit kavramına ilişkin temel bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde, Çanakkale ve ilçelerinde bulunan tarihi yapılar, genel olarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Çanakkale şehir merkezinde ve ilçelerde bulunan Osmanlı dönemi camilerinin restorasyon öncesi ve restorasyon sonrası mimari özellikleri kataloglar halinde incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise, ulaşılan verilerin karşılaştırmalı olarak analizlerine yer verilmiştir. Ayrıca, son bölüm olarak, araştırma konusunun genel olarak değerlendirildiği, sonuç bölümü yer almaktadır.

Lisans eğitim sürecinden başlayarak bugüne kadar akademik çalışmalarımda, bilgi ve deneyimleriyle, önemli katkılarını gördüğüm danışman hocam Prof. Dr. Yunus

BERKLİ'ye özellikle teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca, her zaman olduğu gibi bu süreçte de yakın ilgi ve katkılarını gördüğüm aileme teşekkür ederim. Çalışma sürecinde katkılarını gördüğüm arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Erzurum-2020 **Nülüfer KINCAL**

GİRİŞ

I. ÇANAKKALE'NİN COĞRAFİ KONUMU

Çanakkale ili Türkiye'nin kuzeybatısında, Marmara Bölgesi'nde, Avrupa ve Asya kıtalarını birbirinden ayıran ve kendi adını taşıyan Boğaz'ın iki yakasında yer almaktadır. Çanakkale; Balkan Yarımadası'nın Doğu Trakya topraklarına bir kıstakla bağlanmış Gelibolu Yarımadası ile Anadolu'nun batı uzantısı olan Biga Yarımadası üzerinde toprakları bulunan Türkiye'nin batı uç bölümündeki bir ilidir. Çanakkale ili, Edirne, Tekirdağ ve Balıkesir il sınırları ile çevrilidir. Ege Denizinde yer alan Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları da Çanakkale ili içinde yer alırlar. İl arazisinin büyük bir kısmı Marmara Bölgesinin Güney Marmara bölümüne; Edremit Körfezi kıyısındaki küçük bir kısmı ise Ege Bölgesi sınırları içinde yer alır (Kara, Atasoy, 2018: 1236).

Hem Marmara hem de Ege Denizine kıyısı olan ilin toplam kıyı uzunluğu 671 km.dir. Çanakkale ilinin toplam yüzölçümü 9933 km2 olup, Türkiye topraklarının yaklaşık %1, 29'unu oluşturmaktadır. Çanakkale il sınırları içinde, Çanakkale İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü'nün 2005 tarihli raporuna göre, il merkezi ile birlikte 12 ilçe, 23 belediye ve 574 köy yer almaktadır. Çanakkale il sınırları içinde yer alan ilçeler şunlardır: Ayvacık, Bayramiç, Biga, Bozcada, Çan, Çanakkale Merkez, Eceabat, Ezine, Gelibolu, Gökçeada, Lâpseki ve Yenice.

Genel olarak, Çanakkale ilinin hem Avrupa hem de Asya kıtasında; hem Marmara hem de Ege Bölgesi'nde toprakları olması, ayrıca Marmara ve Ege Denizi'ne kıyısı olması, kısaca iki deniz, iki coğrafi bölge ve iki kıtada yer alması, onu ülkemizin diğer illerinden farklılaştıran önemli bir coğrafi konum özelliği olarak ön plana çıkmaktadır (Kara, Atasoy, 2018:1236).

Çanakkale'nin doğal yapısı ve iklimi göz önünde bulundurulduğunda tarım ve bazı yörelerde de hayvancılık faaliyetlerinin ön plana çıktığı bilinmektedir. Ayrıca, meyve ve sebze üretiminde de, zeytin, şeftali, domates gibi bazı ürünlerle ön plana çıkmaktadır. Tarım, hayvancılık, meyve ve sebze yetiştiriciliğine bağlı olarak peynir ve zeytin yağı üretimi gibi alanlarda markalaşmanın yaygınlaşmaya başladığı gözlemlenmektedir.

Çanakkale'nin coğrafi konumu ve tarihsel özellikleri dikkate alındığında, doğal olarak, turizm önemli bir sektör olarak gündeme gelmektedir (Çavuş, 2017: 45). Önceleri, tarihi boyutuyla ve sınırlı bir çerçevede gerçekleşen turizm sektörü, başta tarih turizmi olmak üzere farklılaşarak gelişimini sürdürmekte ve giderek uluslararası bir boyut kazanmaktadır.

Turizm çekiciliklerinin değerlendirilmesi ve turizmden aldığı payın arttırılması amacıyla, Çanakkale ili 2008 eylem planında da çalışmalara devam edildiği belirtilmektedir. Ayrıca, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, 2007 yılında hazırladığı 2023 Türkiye Turizm Stratejisi'nde Çanakkale ve Balıkesir illerini içine alan "Troya Kuzey Ege Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi" nin Sağlık ve Termal Turizm ile Kırsal Turizm çerçevesinde geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bunun yanında, bölge kapsamında Saros Körfezi ile Erdek ve Avşa adasını kapsayan iki yeni turizm kenti ilan edilmesi, ayrıca Çanakkale ili Ezine ilçesine kadar uzanan Güney Marmara Zeytin Koridoru, oluşturularak, sağlık ve gastronomi varış noktası olarak geliştirilmesi planlanmaktadır (Boz, 2019:149).

II. ÇANAKKALE'NİN TARİHÇESİ

Biga Yarımadası'nın ve Çanakkale bölgesinin en eski adı Troas'tır. Troie ve Troade gibi değişik biçimlerde, ilk olarak Homeros'un İlyada'sında rastlanıldığı bilinmektedir (Yurt Ansiklopedisi, 1981: 1816).

Bu topraklar, Yunan egemenliğinden sonra Pers hâkimiyetinde kalmıştır. Büyük İskender M. Ö 334 yılında perslere karşı savaşmak üzere Çanakkale Boğazına gelmiştir (Çimen, 2011:19). Burada yapılan savaş sonucunda, bölge İskender'in hâkimiyetine geçmiştir.

Zengin bitki örtüsü ve maden yatakları ile Kaz (İda) Dağı Troas bölgesinin önemi büyük olmuştur. Doğu ve Batı kültürlerini birbirine bağlayan Çanakkale Boğazı coğrafi konumu gereği büyük önem teşkil etmektedir. Karadeniz ve Ege bölgeleri arasında deniz yolu iletişimi ile Çanakkale Boğazı bölge kültürünün zenginliğine katkı sağlamıştır. Yerleşik hayata geçilmesi ile üretimin artmasına paralel olarak ticaretin artması güvenli ve ucuz deniz taşımacılığı, neolitik dönemden itibaren büyük önem taşır (Tuncel, 1993: 199-203). Yapılan yüzey araştırmalarına göre M.Ö. 7.yüzyıldan, M.S.20. yüzyıla kadar

kesintisiz yaşamın olduğu görülmektedir. Luwi'ler, Lidyalılar, Persler, Makedonyalılar, Roma, Bizans ve Türkler bölgede hâkimiyetlerini sürdürmüşlerdir. M.Ö. Yerleşim bölgelerinden Abydos altın, Truva kenti ise at yetiştiriciliği bakımından önem arz ederken İda Dağı'ndan reçine elde ediliyor, Lapseki ve Yenice bölgelerinde altın, gümüş ve kurşun madenleri işletmeleri bulunuyordu. Çanakkale Boğazının maddi ve manevi güzellikleri açısından M.Ö. 2500 ve M.S. 663 yıllarına kadar pek çok kez istilâlara uğradığı bilinmektedir. Önemi dolayısıyla Bizans gümrüğü kurulmuş, Boğaz'ın iki yakasına kuvvetli güç oluşturulmasına rağmen, 663-672 tarihlerinde Emevi donanmaları boğazı geçerek İstanbul'a ulaşmışlardır. Arap orduları 717 yılında tekrar Boğaz'ı bozguna uğratmışlar yağmalamışlardır. Arap orduları Baş Komutanı Mesleme Nara Burnu'nda Cami ve Mescid yaptırmıştır. Çok sıkı önlemler almalarına rağmen, kültür bakımından Roma ve Bizans etkili olmuştur. Malazgirt Zaferi'nin ardından Türk ve İslam kültürü yerini almış ve Fatih Sultan Mehmet'in Çanakkale Boğaz'ının iki yakasına inşa ettirmiş olduğu Kalelerle birlikte bölge tamamen Türkleşmiş ve İslamlaşmıştır (Eren, t. y:1).

Bölgedeki Türk hâkimiyeti 1075 yılında Selçuklu sultanı Süleyman Şah ile başlamaktadır. Süleyman Şah'ın Marmara kıyılarını fethetmesi ile Bayramiç ve civarının Selçukluların egemenliği altına girdiği görülmektedir. Ege bölgesindeki donanması ile bölgeye gelen Selçuklu Beyi Çaka Bey'in Selçuklu Hükümdarı I. Kılıç Aslan ile güçlerini birleştirmelerinin bölgede kalıcı Türk egemenliğini sağladığı dikkati çekmektedir.1100 yılından itibaren bölgeye yerleşen Türkmen Beyleri bölgenin yönetimi esnasında kendi aralarında ve Bizanslılar'la sürekli mücadele halinde olmuşlardır. 14.Yüzyıl başlarına kadar Anadolu Selçuklu Devleti'ne bağlı Danişment Beyliği idaresinde yönetilen bölge 1303 yılında kurulan Karesi Beyliğine bağlanmıştır. Karesi Beyliği döneminde Bayramiç ve Yenice'de yeni yerleşimler kurulmuştur. Yenice Issız Cuma ve Çan Kumarlar Köyü Camileri bu dönemde yapılmıştır. Bölge, Ece Halil Paşa ve Sarı Saltuk Paşa tarafından egemenlik altına alındıktan sonra Gelibolu fetih edilir. Gelibolu yarımadasının verimli topraklarından olan Ece Ovası ve çevresinde yeni yerleşim yerleri kurulur. Gelibolu yarımadasında yer alan Anafartalar köyü Boncukkıran ve Karainebeyli mezarlığında yüksekliği 5 m'ye ulaşan balballar (mezar taşları) Türkler'in Trakya da bulunan ilk izleri olarak değerlendirilmektedir. Gelibolu yarımadasının terk edilmiş köylerinin hemen hemen hepsinde bu tür mezarlar görülmektedir. 1356' da Karasioğlu Beyliği Osmanlı

Beyliği ile birleşerek akıncı beyi Süleyman Paşa tarafından yönetilir. Süleyman Paşa Çardak'tan Gelibolu'ya çıkartma yaparak Trakya'nın fethine başlar. Bolayır'ı kendisinin merkezi yapar. Anadolu yakasında Ahi Hızır Emir Bey, Bayramiç şehrini kurar ve buraya Tepecik Camii'ni inşa ettirir. Ezine Bölgesinde Kemal Beyoğlu Asilhan Bey yönetiminde olan Kemallı Köyünde cami, hamam, çeşme ve Kara menderes üzerine köprü yaptırılır. Behramkale ve Tuzla 'da Murat Hüdavendigar camileri yaptırılır (Tombul, 2015:12) (Fotoğraf I).

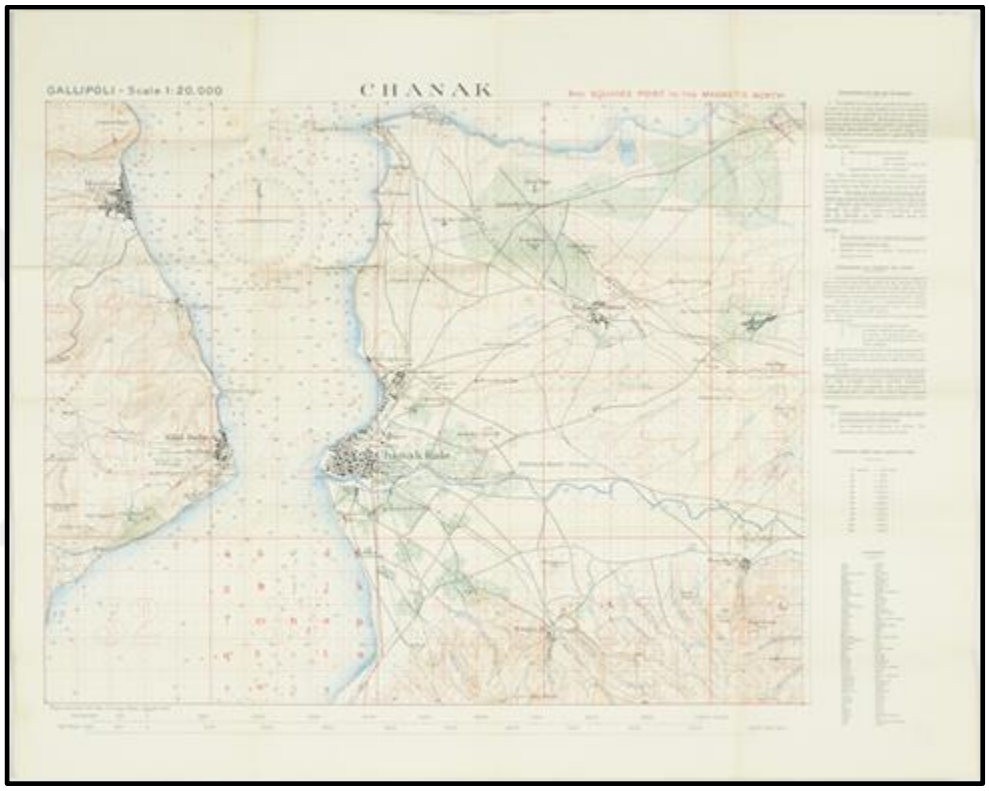

Fotoğraf I. Çanakkale Osmanlı Dönemi Haritası (Ahmet Kolkoparan Arşivi)

III. İSLAM SANATINDA CAMİ KAVRAMI

Cami, Arapça'da toplayıcı manasında kullanılmaktadır. Bu binalar, halkın bir arada toplu olarak ibadet etmesi için yapılmışlardır. Camiler Müslümanlar açısından dini mimarinin en önemli simgesi olarak bilinmektedir. İslam'ın ilk camileri Amr-İbn-el -As tarafından Kahire civarında Fostat'ta yaptırılan eserleri, Abbasi Halifelerinin Samarra' da ve Bağdat'ta Emeviler tarafından Şam' da yaptırılan camilerdir. (Arseven, 1956: 218). Cami, planını toplu olarak kılınan namazın icaplarında almıştır. İslam sanatı, aslında dini bir sanattır. Bu sanatın ağırlık merkezinde cami yer almaktadır (Yetkin, 1954: 5). Cuma

namazı kılınan ve hutbe okunması için minber bulunan mescitlere cami, minber bulunmayan, cuma namazı kılınmayan küçük mabetler mescid olarak adlandırılmıştır. V. (XI.) yüzyıl hukukçularından Mâverdi ve Ebu Ya'lâ bu ayrımı açıkça belirtirler. Genellikle mezhep imamları ve ileri gelenlerinin kabirlerinin bulunduğu Mescid-i Harâm, Mescid-i Nebevi, Mescid-i Aksâ ve meshep imamlarıyla ileri gelenlerinin mezarlarının bulunduğu camilere de mescid adı verilmektedir (Önkal, Bozkurt, 1993: 91). İlk eserler kerpiç ile yapılan dört duvar üzerine kerpiçten yapılmış tromplu bir kubbeden ibaret olduğu görülmektedir. Bunun en güzel örneği X. yy' da yapılan ve Eski Dehistan şehrinde bulunan Mezar-ı Şir-i Kebir'dir. Kerpiçten tuğla mimarisine geçiş XI. yüzyıl başlarında Hazara Camii ile olmuştur. XI. yüzyıl Karahanlı mimarisinden hareketle, XVI. yy Osmanlı mimarisinin alt yapısını merkezi planlı, dört yarım kubbeli camiler oluşturmuştur. Karahanlı ve Gazneli camileri tanınmadan önce Türk Cami mimarisi İran'da Büyük Selçuklular'la başlatılmıştır. Selçuklular İran'da Türk mimarisinde daha önce başlayan gelişmeleri değerlendirerek büyük ölçüde anıtsal cami tipi ve şemasını ortaya koymuşlar, böylece tüm İran ve Orta Asya'da bu plan tipi hâkim olmuştur. İlk Selçuklu Camii, en önemli kısımları Melikşah döneminde (1072-1092) yapılan İsfahan Mescid-i Cumasıdır (Diyarbekirli, vd., 1993: 68-80). Selçuklular döneminde camiler sadece ibadet amaçlı bir bina olmayıp yanında medrese, kütüphane, aşhane, darüşşifa, arasta, hamam, türbe külliye şeklinde inşa edilen binalardan oluşmaktadır. Külliye olarak adlandırılan bu birimler aynı zamanda toplumsal ve kültürel kurumlardır. Osmanlı dönemi camileri büyük, orta ve küçük olmak üzere üç sınıfa ayrılmaktır. Padişahlar tarafından yaptırılan Süleymaniye, Sultan Ahmed, Yeni Cami gibi camilere selâtin camii, vezirler ve diğer devlet erkânı tarafından inşa ettirilen orta büyüklükteki camilere, banisinin ismine dayanarak sadece cami ve küçük boyutlu olanlara mescid ismi verilmiştir. Osmanlılarda camilerin oluşturduğu bölümleri kısaca belirmek gerekirse; Harem ya da muhavvata diye adlandırılan dış avlu, harim denilen iç avlu, sahın caminin namaz kılınan iç kısmı, son cemaat yeri, minare, şadırvan, muvakkithane, imam ve müezzin odaları, musalla taşı, tuvaletler yer almaktadır (Arseven, 1956: 219-220).

Camilerde, devlet başkanının namaz kılması için yapılmış olan özel bölmeler, mihrabın yakınında olup, çevre duvarıyla çevrelenmiştir. Bu bölmelere yaygın olarak maksure adı verilmektedir. İlk yaptıran Süfyan oğlu Muaviye'dir. Harici tarafından bıçaklandıktan sonra, böyle bir uygulamaya gidilmesi uygun görülmüştür (H 40/M 660-

661). Bazılarına göre de camide böyle bir bölmenin yapımını kendisi için ilk yaptıran Hakem oğlu Mervan olduğu, nedeninin ise bir Yemenlinin kendisini hançerlemesi üzerine olmuştur. Bu iki halifeden sonra gelen halifeler de camilerde kendileri için özel bölmeler yaptırmışlardır. Devlet başkanlarıyla halkı ayırmak için başvurulan yöntem ve gelenek olarak devam etmesi, ancak devletlerin zengin ve güçlü olduğu dönemlerde görülmüştür (Haldun, 2014:183-184).

IV. CAMİ MİMARİSİNDE KULLANILAN ÖGELER

Mukarnas: Mimaride, içerlek bir kısımdan üstte bulunan çıkıntılı bir satha geçerken bir destek ve aynı zamanda süs teşkil etmek üzere taş ve tuğladan yapılan küçük girintilere verilen isim (Yetkin, 1954: XXIV).

Kavsara: Portallerde asıl kapının önündeki giriş kısmının önündeki giriş kısmının üzeri, baş kemerin altındaki derinlik. Kemer kovanı (Yetkin, 1954: XVII).

Kenger: Yaprağı sütun başlıklarını süslemek için örnek teşkil eden yaban enginarı (Yetkin, 1954: XXI).

Fil Ayağı: Büyük kubbeleri taşımak için taştan örülerek yapılan kalın büyük ayaklara verilen isim (Yetkin, 1954: XI).

Külah: Minare, kule minber gibi, mimari unsurların üzerini örtmek için kullanılan ucu sivri mahruti veya ehrâmi çatılara verilen isim (Yetkin, 1954: XXI).

Kubbe: Binayı örten yarım küre biçiminde örtü (Yetkin, 1954: XXI).

Kûfi: Adını Kûfe şehrinden alan, köşeleri dik açılı en eski İslâm yazısı, çiçekli, satrançlı gibi ilave isimlerle ifade edilen çeşitleri bulunmaktadır (Yetkin, 1954: XXI).

Minare: Halkı namaza davet etmek, ezan okumak amacıyla camilerin bitişiği veya üzerinde bulunan yüksek kulelere minare denilmiştir. İlk minare, Muaviye zamanında Mısır valisi olan Müslime tarafından Amr camisine yaptırılmıştır (Arseven, 1956: 228).

Mihrap: Camilerde kıble istikametini gösteren, genellikle süslü bir niş halinde olan bölüm (Yetkin, 1954: XXIII).

Minber: Cuma namazı kılınan camilerde mihrabın cemaate göre sağ tarafına konulan, hutbe okunmasına mahsus, merdivenli, bezenmiş, süslenmiş (Müzeyyen) kürsü (Yetkin, 1954: XXIII).

Maksure: Camilerde, devlet başkanının namaz kılması için mihrabın yakınında yapılmış özel bölmelerdir. İlk yaptıran Süfyan oğlu Muaviye ya da Hakem Oğlu Mervan olduğu ifade edilmektedir (Haldun, 2014:183-184).

Hünkar Mahfili: Osmanlı camilerinde padişahın namaz kılmasına mahsus, yüksekte yapılmış, ayrı kapısı ve merdiveni bulunan daire (Yetkin, 1954: XVI).

Muvakkithane: Büyük camilerin dış avlusu kapılarından biri yanında bulunur. Namaz vakitlerinin belirlendiği ayarlı birkaç saatin bulunduğu, muvakkit denilen memurun güneş saati ile saatleri ayarladığı yerdir (Arseven, 1956: 235).

Son Cemaat Yeri: Camilerin dışında avludan yüksek mihraba karşı olan duvara bitişik revaklı namaz kılınan bölüm (Yetkin, 1954: XXIX).

Şadırvan: Genellikle cami avlularında üstü kubbe ve çadır tarzı örtü ile kaplı havuz. Çevresinde abdest almak için musluklar bulunan çeşmedir (Yetkin, 1954: XXX).

Şerefe: Minarelerde ezan okumak amacıyla kullanılan, gövdeyi korkuluklarla çevreleyen bölüm. Minarelerdeki şerefeler bir ya da daha fazla olabilirler (Yetkin, 1954: XXX).

İmam ve Müezzin Odası: İmam, müezzin ve kayyımların ikametinde ve namaz vakitlerini beklerken zaman geçirdiği avlunun bir kenarında bulunan odalardır (Arseven, 1956: 235).

Musalla Taşı: Caminin kıble tarafına yakın sağ tarafta yüksek ve dikdörtgen şeklinde cenazenin namazını kılmak için tabutunun konulduğu taş (Arseven, 1956: 236).

Medrese: Anadolu'da ilk medreseler Danişmentli ve Artuklu döneminde ortaya çıkmıştır. XII. yy ortasından XV. yy sonuna kadar 67 medreseden 15'i ayakta kalmayı başarmıştır. Anadolu medreseleri plan tipi açısından kubbeli ve eyvanlı olmak üzere iki grup halinde olup mimari süslemeleri açısından gelişerek devamlılığını sürdürür. Medreseler, dini eğitim ve öğretimin dışında hukuk, tıp eğitimi uygulama alanları için şifahaneler, rasathaneleri içine alıyordu (Diyarbekirli, vd, 1993: 135).

Namazgah: "Namaz kılınan yer" anlamına gelen namazgah, genellikle şehir yolları üzerinde, yaylalarda, meydanlarda inşa edilen dini yapılar grubundandır. Bu eserlerde, namaz kılınan bir alan, kıbleyi gösteren bir mihrap veya kıble taşı vardır. Yakınında abdest almayı sağlayan çeşme veya kuyu bulunur (Kürüm, 2010: 101).

Kervansaray: Anadolu'da Selçuklu sanatının kudreti ve büyüklüğünü ve teşkilatının sağlamlığını gösteren yapılardır. Bunlar, Osmanlı han ve kervansaraylarının alt yapısını oluşturmuşlardır (Diyarbekirli, vd., 1993: 152).

Külliye: Cami, medrese, türbe, hamam ve aşevinden oluşmaktadır (Yetkin, 1954: XXI).

Hamam: Sıhhi ve toplumsal amaçlı yapılardır. Bir sıra kubbeli odalardan oluşan, mekân sırasına göre bir giriş salonu ve ılık bölme (soğukluk), birde terlenip yıkanılan sıcak kısım mevcuttur. Odalar kubbeli ve buralarda aydınlatma için cam pencereler mevcuttur (Diez, 1946: 223-224).

Han: Selçuklular döneminde ticaret amaçlı seyahat eden yolcuların konaklamaları ve geceyi güvenli bir şekilde geçirmeleri için büyük yollar üzerinde bulunan binalara han denilmektedir (Arseven, 1956: 144). Bu uygulama Osmanlı döneminde de devam etmiştir.

Harem:(Arapça HARAM): Caminin namaz kılınan dış kısmı (Yetkin, 1954: XV).

Barok: Fazla girintili çıkıntılı, abartılı, taşkın (Yetkin, 1954: XI).

Rokoko: XVIII. Asrın ortalarına doğru Barok üslup'u takiben Fransa' da düz hatlara tepki olarak doğan, XIX. Asırda Türkiye'de de yayılan yuvarlaklaştırılmış çizgiler ve fazla abartılı şekillerle karakterlenen ve Barok üslubunun aşırı kalabalığı, ağırlığı yanında hafif ve ince bir görünüşe sahip olan tezyini üslup (Yetkin, 1954: XXVIII).

Restorasyon Kapsamında Kullanılan Terimler:

Hatıl: Ağırlığı her tarafa eşit olarak dağıtmak üzere duvarların üstlerine veya içlerine yatay olarak boydan boya konulan kalın kereste veya birkaç sıralı tuğla tabakasına verilen isim (Yetkin, 1954: XV).

Emprenye: Kullanılan farklı yöntemlerle kimyasal maddelerin ahşaba emdirilme işlemidir. Ahşabı mantar, böcek ve nem ve mantar oluşumuna karşı uygulanan işlem.

Epoksi: Beton, maden ve cam parçalarını birleştirmek amaçlı kullanılan yapay reçine.

Timbertone: Uzun ömürlü, bakımı kolay dış cephe boyasıdır.

Harpuşta: Duvar üzerini örtülerek yağmur ve kar sularını yanlara akıtan şapka.

Horasan Harcı: Tuğla tozu ve kireç ve su karışımı ile yapılan harç cinsidir.

Kubbe Kasnağı: Yapıların üst bölümünde yer alan, üzerine kubbenin yerleştirildiği daire biçimindeki duvardır (Yetkin, 1954: XXI).

Palmet: Hurma yapraklarından mülhem stilize yaprakların sıralanmasıyla elde edilen ve özellikle mimari süslemede yaygın olarak kullanılan süsleme motifidir (Yetkin, 1954: XXV).

Pandantif: Bir kubbeyi taşıyan kemerlerin aralarında, genellikle içi mukarnaslarla doldurularak inşa edilen ve kare plandan daire plana geçişi sağlayan üç kenarlı küre parçası şeklindeki mimari özelliktir (Yetkin, 1954: XXV).

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇANAKKALE BÖLGESİNDE BULUNAN MİMARİ YAPILAR

Bu bölümde Çanakkale bölgesinde bulunan temel mimari eserlerinin genel olarak tanıtımı yapılmıştır. Bölgedeki temel mimari eserlerin, Çanakkale'nin tarihsel gelişim sürecini farklı boyutlarıyla aydınlattığı düşünülmektedir.

1.1. CAMİLER

Çanakkale bölgesindeki Osmanlı dönemi camileri tezin kapsamında yer aldığı için, bu bölümde ayrıca camilere yer verilmemiştir. Bölgede yer alan diğer camilerin ise, belirgin bir tarihsel özelliği dikkati çekmemektedir.

1.2. KİLİSE VE HAVRA

Ermeni Kilisesi: Dikdörtgen kırma çatılı olup, 1873 tarihinde inşa edilmiştir. Dikkat çeken bir özelliği, batı duvarının üst kemer modelinin patrik serpuşlu olmasıdır (Eren, 2012: 38). Günümüzde, Namık Kemal Kültür Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Yahudi Havrası: Çanakkale, Osmanlı topraklarında sonradan havra inşa edilen şehirlerden biri olarak bilinmektedir (Koyuncu, 2014: 39). Mimari bir değeri bulunmamaktadır. Duvarları moloz taşla yapılmış olup, kırma çatılı ve alaturka kiremitle örtülüdür. Kitabesi olmadığı için, yapım tarihi kesin olarak belirlenememektedir (Eren, 2012: 38). Yapı, dini amacının dışında kullanılmamaktadır.

1.3. KALELER

Çimenlik Kalesi: Fatih Sultan Mehmet Çanakkale Boğazının en dar yerine karşılıklı iki kale yaptırır. Anadolu yakasında bulunan kale, Kale-i Sultaniye ya da Çimenlik Kalesi olarak adlandırılmaktadır (Dağgülü, 2007: 24). Kale, yaklaşık olarak 100x150 m. boyutlarında dikdörtgen planlıdır. Bir sur ve bu surun ortasındaki ana kule ile cephanelik ve iki mescitten oluşmaktadır. Kalenin dış surlarının denize bakan batı bölümü 19. yüzyılda II. Abdülhamid tarafından yıktırılarak, yerine bugünkü tabyalar

yaptırılmıştır (Acıoğlu, 2015: 96). Kale, günümüzde, Çanakkale Boğaz Komutanlığı tarafından müze olarak kullanılmaktadır.

Kilitbahir Kalesi: Bugün Kilitbahir adıyla anılan kale Çanakkale Boğazı'nın Rumeli yakasında deniz geçişini kontrol altında tutmak üzere Kal'a-i Sultâniyye'nin karşısında Fâtih Sultan Mehmed tarafından yaptırılmıştır. Evliya Çelebi, İstanbul'un fethinden hemen sonra yapıldığı tahmin edilen kalenin fetihten önce 856'da (1452) inşa edildiğini belirtir (Eyice, 2002: 22).

Kale, plan itibariyle topografyaya uygun bir biçimde yerleştirilmiş ve klasik dikdörtgen ya da kare biçimli Osmanlı kalelerinden farklı özellikte inşa edilmiştir. Üç yapraklı yonca planı ile Osmanlı kaleleri içinde farklı bir yere sahiptir. Yapı, bir dış sur, bunun çevrelediği iç sur ve ana kule olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır (Çizim 4). Kalenin güney yönünde Kanuni dönemine ait ikinci bir avlu ve en uçta silindirik bir kule bulunmaktadır. Bir yamaç üzerine kurulan kale, denize doğru top atışına elverişli bir şekilde yapılmış, mazgalları da buna göre yerleştirilmiştir (Acıoğlu, 2015: 97).

Gelibolu Kalesi: Gelibolu kent merkezinde yer almaktadır. Erken Bizans Dönemi'nden itibaren var olduğu anlaşılan kale, Gelibolu'nun Türkler tarafından fethinden sonra Yıldırım Bayezid tarafından yeni bir limanla birlikte yeniden yaptırılır. Kalenin yeniden inşası Saruca Paşa tarafından M. 1390 yılında yapılmıştır. Kale'den günümüze sadece Namık Kemal İlköğretim Okulu bahçesinde kalan bir kısım sur ile liman ağzındaki kulelerden biri ulaşabilmiştir (Acıoğlu, 2015: 95).

Bozcaada Kalesi: Adanın doğusundaki burunda inşa edilmiştir. Biraz, doğu-kuzey yönünde yer almaktadır. Kalenin yapılış tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, fatih Sultan Mehmet tarafından inşa ettirildiği düşünülmektedir (Eren, 2012: 47). Kale, bir iç sur ile, onu çevreleyen bir dış surdan meydana gelmektedir. Yapı, farklı dönemlerde onarımlar geçirerek günümüze kadar gelmiştir (Saatçi, vd., 2018: 9).

Seddülbahir Kalesi: Seddülbahir Kalesi'nin yapımına 1657 tarihinde başlanmış olup, 1659 tarihinde tamamlanmıştır. Kale içi doldurulmuş ve eski yapılar tamamen tahrip olmuştur. Kale'de varlığından söz edilen camiden herhangi bir kalıntı bulunmamaktadır. Bugün, dış duvarlarının kısmen mevcut olduğu bilinmektedir (Eren, 2012: 46). Kale, günümüzde askeri bölge konumundadır.

Kumkale Kalesi: Kale'nin yapımına 1657 tarihinde başlanmış ve 1659 tarihinde tamamlanmıştır. Seddülbahir Kale'sinin karşısında, Çanakkale Boğazı'nın girişinde, Ege Denizi'ne bakan bölümde inşa edilmiştir. Kalenin inşası için gerekli olan para IV. Mehmet tarafından karşılandığı için, Kale-i Hakaniye adıyla da bilinmektedir. Cami ve diğer müştemilatından günümüze bir şey kalmamıştır (Eren, 2012: 45). Kale, günümüzde askeri bölge konumundadır.

Hırzü'l-Bahr (Babakale) Kalesi: Çanakkale İli, Ayvacık İlçesi, Babakale beldesinde Baba Burnu denilen tepe üzerinde yer almaktadır. Kale kapısı üzerinde, mermer inşa kitabesi bulunmaktadır. Bu kitabeye göre, yerleşim bölgesini Frenk korsanlarının saldırılarından korumak amacıyla, Kaymakam Mustafa Paşa tarafından H. 1135/ M.1722-1723 – H. 1141/ M. 1728- 1729 tarihleri arasında yaptırılmıştır. Kale içinde yer alan cami, hamam, çeşme ve diğer binaların da kale ile birlikte aynı tarihlerde yapıldığı düşünülmektedir (Acıoğlu, 2015: 100).

Nara Kalesi: III. Selim zamanında savunma amaçlı olarak yapımına başlanılan kale, II. Mahmut zamanında tamamlanabilmiştir. Kale, cephane deposu, dış duvar, gözetleme kulesi gibi bölümlerden oluşmaktadır. İç kale, 9 metre yarı çapında, 6 köşeli dairesel bir bina olup duvar kalınlığı 2 metre, yüksekliği terasa kadar 9.5 metredir. Nara Kalesi, 1983-1985 yılları arasında restore edilmiştir (Eren, 2012: 51).

1.4. TABYALAR

XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra gelişen silah teknolojisi ile birlikte Çanakkale'deki mevcut savunma yapıları yetersiz kalmıştır. Bu nedenle, çağın gereklerine uygun toprak ve kâgir tabyalar yapılmaya başlanmıştır. Tabya inşası, XX. yüzyılın başlarına kadar sürmüştür. XX. yüzyıldan itibaren ise bu tabyaların yerini metal aksamlı beton bonetler almıştır. Çanakkale'deki tabyalar, ağırlıklı olarak boğaz ve çevresinde inşa edilmiştir (Acıoğlu, 2016: 1).

Bolayır Merkez Tabya: Çanakkale ili Gelibolu ilçesi Bolayır beldesinde, beldenin güneybatısında yer almaktadır. Yarımadanın en dar yerine, Bolayır İstihkâm Hattının ortasına yapılmıştır. Sahil tabyalarından farklı bir amaç için yapılan tabya, Erzurum, Kars, Ardahan ve Edirne şehirlerinde yapılan tabyalar gibi bir kara tabyasıdır. Tabyanın kitabesi mevcut değildir. Ancak arşivlerden elde edilen bir haritadan M. 1853

tarihinde toprak tabya olarak İngiliz ve Fransızlara yaptırıldığı anlaşılmaktadır (Acıoğlu, 2016: 5).

Anadolu Mecidiye Tabyası: 1839-1861 yılları arasında Padişah Abdülmecid tarafından yaptırılmıştır. 1882 tarihinde, Sultan Abdülhamid ise, kaleyi onartmış ve yeni surlar ilave ettirmiştir. Padişah Abdülmecid tarafından yaptırıldığı için Mecidiye Tabyası olarak anılmaktadır (Eren, 2012: 51). Tabya, zemin kodundan yukarıda on iki bonet ve bonetlerin arasında kalan on altı top yeri ile zemin seviyesinde yer alan iki bonet ve iki yedek cephanelik binasından oluşmaktadır. Yapı, genel planı itibariyle bir burun üzerine, boğaza beş cephesi bakacak şekilde yerleştirilmiştir (Acıoğlu, 2016: 7).

Çimenlik Aziziye Tabyası: Çimenlik tabyası, Çimenlik Kalesi'inin içinde yer almaktadır. Sultan Abdülaziz döneminde, dış kalenin batı surları yıktırılarak istihkam mevzileri oluşturulmuş ve üzerine bonetlerle birlikte toplar yerleştirilmiştir. Bu tabya, Çanakkale savaşlarında kullanılmıştır. Gemilerden açılan ateş sonucu olarak Bonet'in biri isabet almıştır. Söz konusu mermi, halen duvar içinde bulunmaktadır (Eren, 2012: 51).

Namazgah Tabyası: Namazgâh Tabyası Kilitbahir köyünde Kilitbahir Kalesi'nin yanı başında, Namazgâh Burnu mevkiinde yer almaktadır. Tabyada kitabe yoktur. Ancak sonradan yapıldığı anlaşılan bonetlerden ortadakinin kapısı üzerinde II. Abdülhamid tuğralı ve H. 1309/M. 1892 tarihli oval kitabe bulunmaktadır. Tabya, tıpkı Değirmenburnu ve Nara'da olduğu gibi, Anadolu Mecidiye Tabyası'na mimarî açıdan benzemektedir. Bu da tabyanın ilk olarak bu üç tabya ile birlikte yaptırıldığını düşündürmektedir. Ancak var olan kitabeden anlaşıldığı kadarıyla tabya son halini, II. Abdülhamid zamanında almıştır. Tabya, bugün restore edilmiş olup ziyarete açıktır (Acıoğlu, 2016: 11).

Anadolu Hamidiye Tabyası: Çanakkale il merkezinde, Barbaros Mahallesi Aziziye Caddesi üzerinde yer almaktadır. Çanakkale Boğazı'nın Ege Denizi girişini görecek şekilde, Anadolu kıyısına paralel olarak yerleştirilmiştir. Bugün tabyanın ortasında yer alan iki katlı büyük bonetlerin kapısındaki kitabeler kazınmıştır. II. Abdülhamid Arşivi'ndeki fotoğraflarda yer almayan tabya, R. 1313/M. 1897 tarihli Akdeniz Boğazı Haritası'nda yer almaktadır. Buna göre tabya, M. 1887-88 ile M. 1897 yılları arasında yapılmış olduğu düşünülmektedir (Acıoğlu, 2016: 17-19).

Rumeli Hamidiye Tabyası: Eceabat'a 5 km uzaklıkta olan Rumeli Hamidiye Tabyası, II. Abdülhamid döneminde, 1896 tarihinde inşa edilmiştir (Eren, 2012: 54). Tabya, kıyıya paralel olarak kabaca doğu-batı doğrultusunda inşa edilmiş üç bonet, iki top yeri ve bir karargâh binasından oluşmaktadır (Çizim 11). Tabya ile karargâh binası arasında diğer tabyalara irtibatı sağlayan taş döşeli yaklaşık 3 m. genişliğindeki yol bulunmaktadır. Doğu-batı yönünde yükseltilmiş bir kitle şeklinde uzanan tabyanın orta aksında bonet ve top yerleri bulunur. Bonet ve top yerlerinin etrafı sıkıştırılmış toprakla çevrilmiştir (Acıoğlu, 2016: 16).

Ertuğrul Tabyası: 1895 tarihinde, II. Abdülhamid tarafından yaptırılmıştır. Ertuğrul Koyu'nun doğusunda yer almaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nda kullanılmıştır. Top yeri bulunmamaktadır. 3 adet boneti mevcuttur. Ertuğrul Tabyası'nın Birinci Dünya Savaşı'nda fonksiyonel olarak kullanıldığı ve bu süreçte önemli katkılarının olduğu ifade edilmektedir (Eren, 2012: 54). Tabya, üç bonet ve bonetlerin arasında kalan iki top yerinden oluşmaktadır. Bonetler, dikdörtgen planlı olup, beşik tonoz örtülüdür. Bonetlere, ön cephe orta akslarında yer alan yarım daire kemerli kapılardan girilir. Kapıların iki yanında 40 cm. genişliğinde ve 50 cm. yüksekliğinde birer niş bulunur (Acıoğlu, 2016: 15).

1.5. HAMAMLAR

Bayramiç Çarşı Hamamı: Bayramiç'te şehir merkezinde yer alan yapı çifte hamam düzenindedir. Gayrî Menkûl Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 12.01.1974 tarih ve 7659 sayılı kararıyla anıtsal mimarlık örneği olarak tescil edilmiştir. 20. yüzyıla kadar sağlam olarak ulaşabilen yapı 1962'li yıllarda önemli bir müdahale görmüştür. Bu müdahale sırasında soyunmalık bölümleri yıkılmış; erkekler kısmının soyunmalık ve ılıklık hacimleri betonarme olarak yenilenirken, bunların üzerine işyeri olmak üzere betonarme bir kat ilave edilmiştir. Bu sırada kadınlar bölümü yenilenmemiş ve arsası ayrılarak mülkiyeti el değiştirmiştir. Yapı 1980 yılına kadar hamam olarak işlevini sürdürmüş; bu tarihten sonra sıcaklık bölümleri depo, erkekler bölümü soyunmalığı ise işyeri olarak kullanılmaya başlamıştır. 1972-73 yıllarında hamamın su sistemine müdahale edilerek sıcak su deposunun kuzeyindeki depo iptal edilerek yıkılmıştır. Son yıllarda restorasyonuna başlanılan hamamdaki çalışmalar hâlen devam etmektedir (Uysal, 2014:1077).

Hastane bayırı Hamamı: Gotik tarz kemerli, pencereli ve Alman mimari tarzındaki çatısıyla yabancı bir tarzda inşa edilmiştir. Belirgin bir mimari özelliğinin bulunmadığı ifade edilmektedir. Askeri Hamam olarak ta bilinmektedir (Eren, 2012: 37). Onsekiz Mart İlkokulu'nun kuzey bölgesinde bulunmaktadır. Günümüzde, hamam olarak kullanılmamaktadır.

Büyük Hamam: Büyük Hamam'ın bölümleri, dört eyvan, halvetli, kubbeli bir sıcaklık ve ılık tonuzlu ile soyunma birimlerinden oluşmaktadır. Kitabesi bulunmadığı için, yapım tarihi kesin olarak bilinememektedir. Farklı verilere göre, Evliya Çelebi'nin bahsettiği büyük hamamlardan biri olabileceği düşünülmektedir (Eren, 2012: 37).

Yalı Hamamı: Çifte bir hamam özelliği göstermektedir. Erkekler bölümünün girişi Çarşı Caddesi'nden yapılmaktadır. Bu bölüme, üzeri bağdadi kubbeyle örtülü camekan bir bölümden girilmektedir. Yuvarlak kemerli, 12 pencereli ve enine dikdörtgen planlı ve bursa kemerli bir tonuzla ılıklığa geçilir. Sıcaklık bölümü ise, tek kubbeyle örtülmüş, halvetsiz ve eyvansız bir hamamdır. Ortasında mermerden yapılmış, sekizgen bir göbek taşı bulunmaktadır (Eren, 2017: 37). Yalı Hamamı, halen kullanıma açık durumdadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Çanakkale bölgesinde bulunan camilerin ayrı yapılar olarak, gruplandırılarak ya da farklı özellikleriyle incelendiği, ancak bölgedeki camilerin restorasyon öncesi ve restorasyon sonrası dönemlerine ilişkin özellikleri itibariyle yeterli düzeyde incelenmediği düşünülmektedir. Bu kapsamda, araştırmada, Çanakkale'deki Osmanlı dönemi camilerinin restorasyon öncesi ve restorasyon sonrası mimari özelliklerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

2.2. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI

Bu araştırma, Çanakkale bölgesindeki Osmanlı dönemi camilerinin restorasyon öncesi ve restorasyon sonrası dönemlerdeki mimari özelliklerinin incelenmesini kapsamaktadır. Araştırmada, Çanakkale bölgesinde bulunan Osmanlı dönemi camilerinden, dönemin tarihsel özellikleri genel olarak yansıtan yapılar incelenmiştir. Bu çerçevede, araştırma kapsamına giren camiler:

- Asilhan Bey Camii
- Seferşah Camii
- Zeytinli Camii
- Alaybey Camii
- Köprülü Mehmet Paşa (Yalı) Camii
- Kurşunlu Camii
- Fatih Camii
- Gazi Yakup Bey Camii
- Nasuh Çelebi Camii
- Behramkale Camii
- Ümmühan Hatun Camii
- Babakale Camii
- Yeşilyurt Camii
- Bayramiç Karşıyaka Camii
- Biga Çarşı Camii

- Gelibolu Gazi Süleyman Paşa Camii
- Lapseki Gazi Süleyman Paşa Camii
- Ezine Ulu camii
- Yalı Camii
- Tıflı Camii
- Kumarlar Köyü Camii
- Tuzla Camii
- Kösedere Camii

2.3. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ELDE EDİLMESİ

2.3.1. Materyal

Araştırmanın temel verilerini, Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden sağlanan camilerin rölöve ve restorasyon projeleri ile bu kapsamdaki diğer bilgi ve belgelerden oluşmaktadır. Ayrıca, konuyla ilgili olarak kütüphane ve veri tabanlarında da gerekli araştırmalar yapılarak yararlanılmıştır.

2.3.2. Yüz Yüze Görüşme

Araştırma kapsamına giren camiler mahallinde ziyaret edilerek, gerekli gözlem ve incelemeler yapılarak, camilere ilişkin kayıtlar tutulmuştur. İl merkezi ve bazı ilçelerdeki camiler için iki ya da daha fazla gözlem ve inceleme işlemi gerçekleştirilmiştir. Her bir cami ile ilgili olarak başta cami görevlisi/görevlileri olmak üzere, cami hakkında bilgi sahibi olan diğer güvenilir yerel kaynaklardan da yararlanılmıştır.

2.3.3. Fotoğraflarla Belgeleme

Mahallinde gerçekleştirilen gözlem ve incelemeler sırasında, camilerin fotoğraf çekimi işlemleri de yapılmıştır. Daha sonraki aşamada, bu fotoğraflar tasnif edilerek, kullanıma hazır hale getirilmiştir. Bu çerçevede yapılan işlemler şunlardır:

- Cami avlularının ve eklentilerinin kayıt altına alınması,
- Camilerin dış cephe ve minarelerin güncel görünümlerinin belirlenmesi,
- Camilerin harim bölümlerinin farklı özellikleriyle fotoğraf çekimlerinin gerçekleştirilmesi sağlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇANAKKALE İLİNDE BULUNAN OSMANLI DÖNEMİ CAMİLERİ

3.1. EZİNE ZEYTİNLİ CAMİİ

İlçesi: Ezine

Mahalle: Cumhuriyet

Mevkii: Uzun Sokak

Plan m2: 589, 45

Yapım Tarihi:1561

Onarım Tarihi:1901-2017

Tescil Tarihi ve Numarası: 14.2.1976/8951

Tescil Eden Kurul: GEEAYK

Vakfı: Elhac Mehmet Ağa

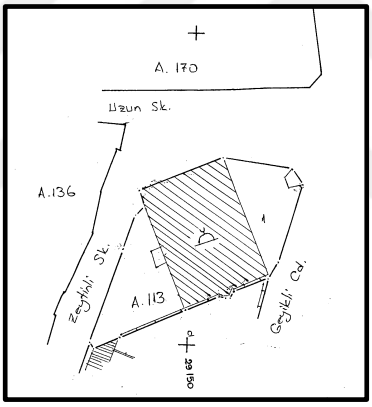

Çizim 1. Vaziyet Planı (BVBM)

Yeri: Çanakkale İli, Ezine İlçesi Cumhuriyet Mahallesinde bulunmaktadır.

Tarihçe: H. 970, M. 1583 yılında inşa edilmiştir. Kurucusu Kethüda Mehmet Efendi'dir. İki adet kitabesi bulunmaktadır. Birinci kitabede "Ya ehibba ecibü uthuluha bisalamin aminin" ibaresi mevcuttur. Harim bölümü giriş kapısı üzerinde yer alan Türkçe kitabe bilgilerinde, H. 977 M. 1561 tarihi yazılıdır. Bu tarihte sadrazam İbrahim Paşa'nın Kethüdası, Mehmet Kethûda tarafından H.977-M.1569 yılında yaptırılan camiyi, H.1317-M.1899 yılında Pamukçu Zade Osman Efendi kapsamlı bir şekilde onartmıştır. Daha sonra, Ezine eşrafından Pamukçu Zade Hacı Mustafa Efendi, Cami karşısında bulunan baba yadigârı evlerini hayrat vererek, tahrirat kâtibi Sufi Zade Halil Efendi aracılığıyla caminin tekrar yapımını sağlamıştır. Bu nedenle, adı geçen cami, H.1317-M.1901

tarihinde şimdiki özgün mimarisine uygun olarak inşa edilmiştir (BVBM). Caminin kuzey giriş kapısının önünde Arapça maşallah ve 1317 tarihi yer almaktadır. Cami geniş bir bahçe içerisinde olup, şehrin merkezi bir konumunda yer almaktadır.

Tamirat Kitabesi;

Edildi ittifakı arala tevsi
Deriğ etmem bu camide namazı
Kalır mı yerde istidadı mümin
İcabet Gah' a olmaz mı muvazi
Dedim tamirini tarihi cevheri,
Der' inden feyz Akar sen kıl namaz
H.1377 (Eren, 2012: 178).

Fotoğraf 1. Cami giriş kapısı üzerindeki kitabe (BVBM)

Dış Mimari Özellikleri: Cami, dikdörtgen planlıdır. Almaşık duvar örgü sistemi ile inşa edilmiştir. Üst örtü kiremit kaplı, kırma çatılıdır. Son cemaat bölümünde beş yuvarlak kemerli giriş bulunmaktadır (Fotoğraf 2). Kuzey cephe son cemaat girişi basık kemerli olup, iki yanı yarım daire formlu kemer şeklinde yapılmıştır.

Doğu cephede yedi (Fotoğraf 3), batı cephede dört (Fotoğraf 4), güney cephede dört pencere (Fotoğraf 5) mevcuttur. Ayrıca, bu pencerelerin üzerlerinde birer adet nişli silindir cam pencere bulunmaktadır. Kuzey cephe alt sırada dört pencere, üst sırada biri mükebbireye ait iki pencere daha yer almaktadır. Mükebbire: Son cemaat müezzinlerine ait mükebbire denilen balkon şeklinde mahfil olarak ifade edilmektedir (Arseven, 1956: 228).

Cami pencereleri dikdörtgen formlu, lokma parmaklıklı yuvarlak kemerli olup,

kemerlerin üzerinde kilit taşı bulunmaktadır. Son cemaat bölümünden kadınlar mahfiline çıkış, batı yönünde bulunan merdiven ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 6).

Harim bölümüne giriş dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap çift kanatlı bir kapıdan yapılmaktadır. Kapının üzerindeki yuvarlak kemerin kilit taşında hayat ağacı deseni yer almaktadır. Bu kapının üzerinde, tepelik formunda yapılmış ters simetri rûmi tasarımlı bordür yer almaktadır. Bordürün üst bölümünde yapım kitabesi bulunmaktadır. İki katlı son cemaat yerinin ikinci katında, harim giriş kapısı üzerinde, yarım daire şeklinde dışa taşkın (Fotoğraf 7) mükebbire bulunmaktadır.

Caminin minaresi batı duvarının orta bölümünde yer almakta olup, kare kaidelidir. Minare kaidesi yapımında düzgün kesme taş kullanılmıştır. Köşeli bir pabuçluk bölümünden gövdeye geçiş sağlanmıştır. Silindirik tuğla gövdeli minare tek şerefelidir. Şerefenin alt bölümünde taş silme bilezik yer almaktadır. Şerefeye geçiş, kirpi saçaklarla sağlanmıştır. Şerefe korkulukları tamamen kapalı olup, üzerinde bir kitabe bulunmaktadır. Petek bölümü gövde ile benzer özelliktedir. Konik başlı külah ve üzerinde alem ile sonlandırılmıştır (Fotoğraf 8).

Avlu batı bölümünde musalla taşı, abdesthane bulunmaktadır (Fotoğraf 9).

Fotoğraf 2. Zeytinli Camii kuzey cephe- son cemaat yeri (N. Kıncal)

Fotoğraf 3. Doğu cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 4. Batı cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 5. Güney cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 6. Rest. sonrası son cemaat yeri mahfil çıkışı (N.Kıncal)

Fotoğraf 7. Rest. sonrası kapı ve mükebbire (N.Kıncal)

Fotoğraf 8. Minare (N.Kıncal)

Fotoğraf 9. Rest. sonrası musalla taşı, abdesthane (N. Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Harim ahşap düz tavanlıdır (Fotoğraf 10). Kadınlar mahfili, ikisi duvara bitişik altı ahşap destekle taşınmaktadır. Ahşap direkler yuvarlak kemerle bağlanmıştır. Mahfil korkuluk kenarında dikdörtgen ve üçgenlerden oluşan ahşap dizilime yer verilmiştir. (Fotoğraf 11). Mahfil orta kısımdan yarım daire formlu çıkma şeklindedir (Fotoğraf 12).

Mihrap dikdörtgen formlu olup, kenarlarında çizgili mermer silmeler bulunmaktadır. Niş içerisinde perde motifi yer almaktadır. Mihrap köşeliklerinde yuvarlak kabartma rozetlere yer verilmiştir. Kenar silmelerde simetrik olarak bir madalyon ve iki yanında sümbül demetleri bulunmaktadır (Fotoğraf 13). Silme yüzeyde ayrıca bir adet yuvarlak geometrik motif ile yatay hazırlanmış bir servi ağacı motifi yer almaktadır (Fotoğraf 14).

Osmanlı'nın hayat ağacı servidir. Osmanlıda servinin, mezarlıklarda ağaç, mezar taşlarında motif olarak kullanıldığı görülmektedir (Üçer, 2019:19).

Minber, mermer malzemeden yapılmıştır (Fotoğraf 15). Minberin aynalıklarında üç madalyon ve aralarında vazo, ibrik içerisinde karanfil ile lale çiçeği bulunan motiflere yer verilmiştir. Süpürgelik kısmı iki adet yuvarlak kemerli olup, geçit kısmı bulunmaktadır (Fotoğraf 16). Ayrıca, çarkı felek motifi yer almaktadır (Fotoğraf 17). Güney doğu köşesinde bulunan vaaz kürsüsünün, kaidesi beton olup, korkulukları mermerden yapılmıştır. Kaide ile korkuluğun birleştiği yerde geometrik süsleme bulunmaktadır. Mermer korkulukların üzerinde, yeşil ve altın rengi silmeler yer almaktadır. Bu korkulukların üzerinde, altın renkli rozetler ve bitkisel kenar bordürü bulunmaktadır (Fotoğraf 18). Minare girişi, harimin batı duvarındaki kapıdan sağlanmaktadır.

Fotoğraf 10. Cami harimi (N. Kıncal)

Fotoğraf 11. Kadınlar mahfili (N. Kıncal)

Fotoğraf 12. Mahfil detay (N. Kıncal)

Fotoğraf 13. Mihrap (N. Kıncal)

Fotoğraf 14. Mihrap detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 15. Minber (N. Kıncal)

Fotoğraf 16. Minber detay (N. Kıncal)

Fotoğraf 17. Minberde yer alan kabartma rozet (N. Kıncal)

Fotoğraf 18. Rest. sonrası vaaz kürsüsü (N. Kıncal)

3.1.1. Yapılan Onarımlar

Kethüda Mehmet tarafından H.977-M.1569 yılında yaptırılan caminin H.1317-M.1899 Pamukçu Osman Efendi tarafından kapsamlı bir onarım geçirmesi sağlanmıştır. 1970 yılında büyük ölçüde yenilenmiştir (BVBM).

Çanakkale ili, Ezine ilçesinde bulunan Zeytinli Camii'nin rölöve çalışması Mayıs 2008 tarihinde yapılmıştır. Yapının ölçüleri lazerli nivo, lazer metre, mira ve çelik metre ve jalon kullanılarak alınmış, daha sonra bilgisayar ortamında çizimleri hazırlanmıştır. Ayrıca yapı, ayrıntılı fotoğraflarla da belgelenmiştir. Bu çalışmalara koşut olarak, yapının daha ayrıntılı tanımlanabilmesi ve restorasyonuna veri oluşturması açısından, strüktürel ve mimari özellikleri, malzeme ve bozulmaları analiz edilerek değerlendirmeleri yapılmıştır (BVBM).

Çanakkale Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 28.11.2016 tarih ve 3374 sayılı kararı ile yenileme ve onarım çalışmaları başlatılmıştır. Restorasyon çalışmalarına başlamadan önce onarım projeleri oluşturulmuş ve çizimleri hazırlanmıştır. Mülkiyeti Mehmet Ağa Vakfına kayıtlı olan Zeytinli Camii'nin 2017 tarihli restorasyon raporu çerçevesinde yapılan uygulamalar şunlardır (BVBM):

- Cami çevresindeki bahçe kotu mevcut hali ile korunmuştur,
- Cami beden duvarlarının zemin altında kalan kısmında gerekli su nem izolasyonu ve drenajı yapılmıştır,
- Cami cepheleri üzerinde bulunan daire ve oval pencerelerinin formları mevcut özellikleriyle korunmuştur,
- Pencerelerin ahşap doğramaları arka tarafta bırakılarak, dış yüzeyden sadece cam bölümün görünmesi sağlanmıştır,
- Son cemaat yeri ahşap tavan kaplaması ile ilgili hazırlanan rapordaki incelemede, eski tarihli fotoğraflardan bu alandaki ahşap kaplamanın harim bölümündeki kaplamalar ile aynı dönemde yenilendiği anlaşıldığından, bu alandaki tahrip olmuş kaplamaların değiştirilmesine karar verilmiştir. Bu çerçevede, yapılacak uygulamalar;
- Mevcut çatı kaplaması kaldırılarak, restorasyon projesine uygun çatı (Fotoğraf 19) yapılmıştır,

Fotoğraf 19. Rest. öncesi çatı görünümü (BVBM)

- Çatıda kullanılacak olan ahşaplar suya ve mantara karşı empire edilerek, timbertone türü koruyucu sürülmüştür. Çatı alaturka kiremitle kaplanmıştır,
- Ahşap çatı ve kiremitlerden sonra, betonarme saçak kaldırılarak taş saçak silmesi yapılmıştır. Saçakların etrafına restorasyon projesine uygun olarak epoksi boyalı metal yağmur oluğu ve yağmur iniş borusu yerleştirilmiştir,
- Ahşap çıtalı tavan kaplaması üzerindeki mevcut yağlı boya tabakası boya sökücü kimyasallarla sökülerek, değişmesi gereken ahşap malzeme aynı form, malzeme ve boyutta olmak üzere, yenisi ile değiştirilmiştir,
- Harim bölümündeki mevcut ahşap lambri tavan kaplaması kaldırılarak, özgün form, boyut ve malzeme ile ahşap çıtalı tavan kaplaması yapılıp üzerine timbertone koruyucu sürülmüştür,
- Batı cephesine bitişik olarak konumlanmış abdesthane olarak kullanılan (Fotoğraf 20) niteliksiz eklenti bölüm kaldırılarak, yapının bahçesinde, restorasyon projesine uygun yeni bir abdesthane yapılmıştır,

Fotoğraf 20. Rest. öncesi abdesthane (BVBM)

- Son cemaat mekanındaki PVC bölme duvar kaldırılmıştır (Çizim 2),

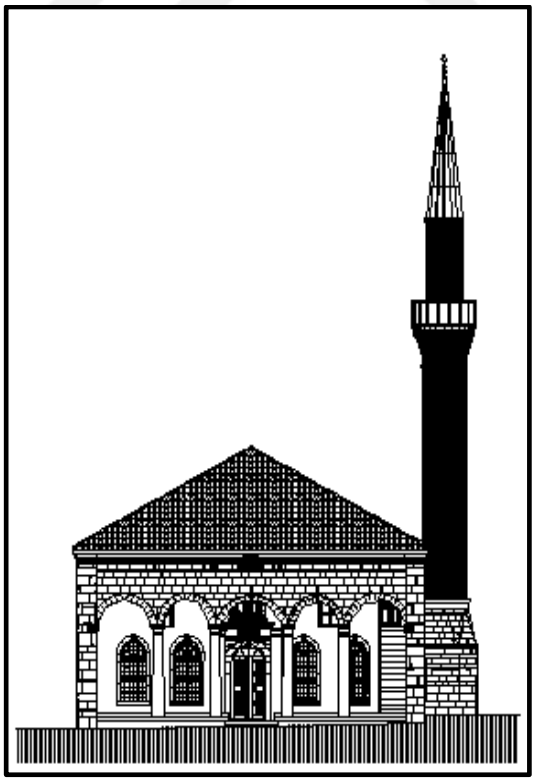

Çizim 2. Kuzey cephe (BVBM)

- Tüm cephelerdeki çimento esaslı sıva tabakası kaldırılmıştır. Sıva altından çıkan moloz ve kesme taş malzeme gözlenip, duvardaki derz boşalmalarına özgüne yakın derz harcı ile sıfıra yakın derz yapılmıştır,
- Yapıda özgün olmayan demir doğrama pencereler kaldırılarak, restorasyon projesine uygun ahşap doğrama yapılmıştır,
- Mahfil bölümündeki ahşap pencerelerin bozulmaya başlamış ahşap doğramaları orijinal malzeme, boyut ve formda empire edilmiş ahşap malzeme ile değiştirilmiştir,
- Son cemaat mahallindeki demir doğramalar ve betonarme parapet (Fotoğraf 21) kaldırılmıştır, restorasyon projesine uygun ahşap kapı yapılmıştır,

Fotoğraf 21. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM)

- Restorasyon projesine uygun şekilde, batı cephede, özgün malzeme, boyut ve formda ahşap malzemeden pencere yapılmıştır (Çizim 3).

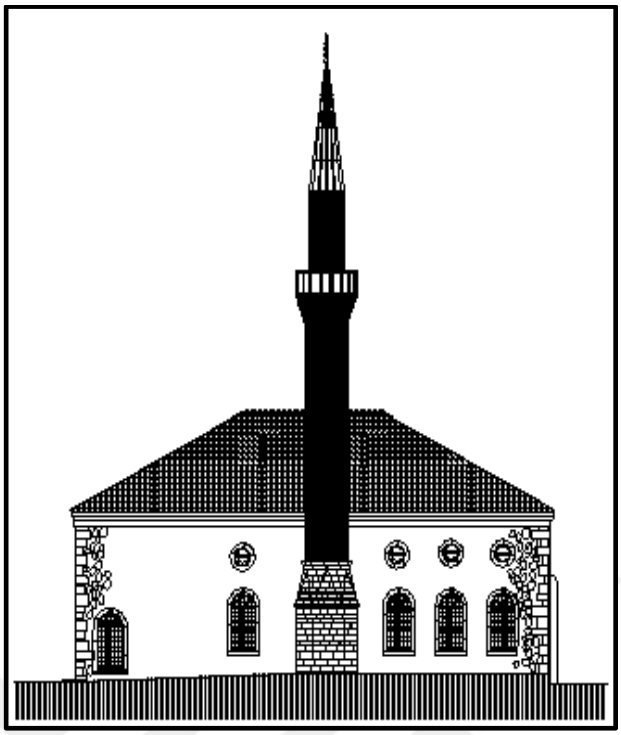

Çizim 3.Batı cephe (BVBM)

- Cami beden duvarları üzerinde yer alan kapı ve pencere sövelerinin bazılarının mermer, bir bölümünün ise yumuşak kireç taşı ile yapıldığı buralarda oluşan tahribat, özgün yapı özelliklerine bağlı kalınarak yenilenmiştir (Çizim 4),

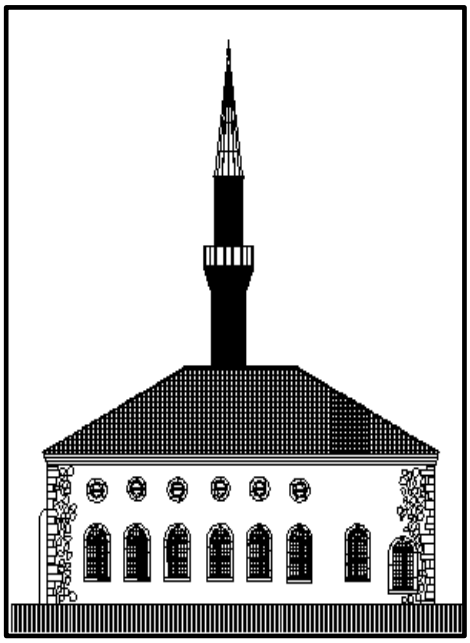

Çizim 4. Doğu cephe (BVBM)

- Mermer mihrap ve minber üzerindeki boya tabakası ile minber üzerindeki alçı sıva kalıntıları temizlenmiştir,
- Taş malzemeden yapılmış vaaz kürsüsü üzerindeki boya tabakası temizlenerek, (Fotoğraf 22) taş yüzey ortaya çıkarılmıştır,

Fotoğraf 22. Rest. öncesi vaaz kürsüsü (BVBM)

- Harim bölümünün duvarlarındaki pencerelerin alt seviyesinde devam eden vernikli ahşap lambriler kaldırılmıştır (Fotoğraf 23)

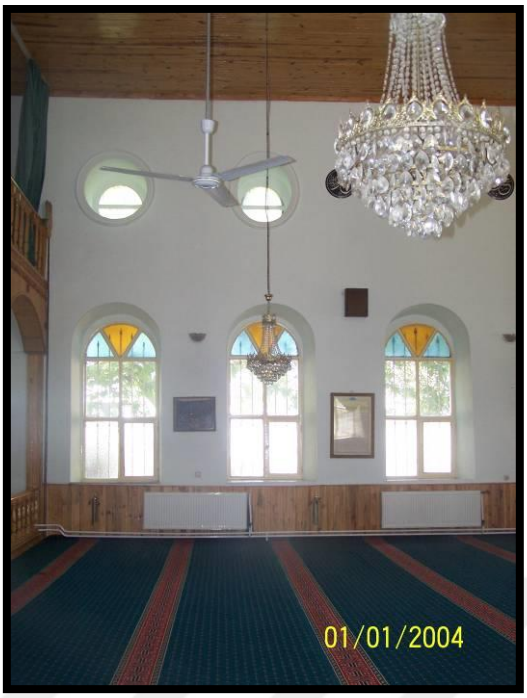

Fotoğraf 23. Rest. öncesi ahşap lambriler (BVBM)

- Kadınlar mahfili merdiven basamakları üzerindeki harç kalıntıları temizlenip, mevcut demir korkuluk kaldırılarak, restorasyon projesine uygun şekilde metal korkuluk yapılmıştır,
- Mahfil ahşap giriş kapısı üzerindeki yağlı boya tabakası temizlenerek, gomalak cila kullanılmıştır,
- Yapının elektrik ve ısınma tesisatı caminin özgünlüğüne zarar vermeden ve güncel bir çerçevede yeniden düzenlenmiştir,
- Yapı giriş sütunları ile kesme taş duvar yüzeyindeki kalıntılar temizlenmiştir,
- Harim ve mahfildeki bozulmuş olan ahşap döşeme kaplaması değiştirilerek, üzerine timbertone koruyucu sürülmüştür,
- Yapının iç mekanındaki sıva ve boya tabakası kaldırılıp, özgüne yakın sıva harcı ile sıvanarak üzerine tatlı kireç badana uygulaması yapılmıştır,
- Minare kaidesi ile pabuç ve taş bilezik üzerindeki çimento esaslı harç kalıntıları temizlenerek, derz boşalmalarında özgüne yakın harç ile sıfıra yakın derz yapılmıştır (Fotoğraf 24),

Fotoğraf 24. Rest. öncesi kaide (BVBM)

Fotoğraf 25. Rest. sonrası kaide (N. Kıncal)

- Minare peteği ve gövdesi üzerindeki çimento esaslı sıva ve kireç badana tabakası kaldırılarak, mevcut tuğla malzemenin bozulmuş olan kısımları özgün form ve boyuttaki malzeme ile değiştirilmiştir,

- Minare külahı üzerindeki mevcut sıva tabakası (Fotoğraf 26) kaldırılarak, restorasyon projesine uygun şekilde kurşun kaplama yapılmıştır,

Fotoğraf 26. Rest. öncesi külah (BVBM)

- Şerefe altındaki kirpi saçaklar üzerinde bulunan boya ve harç kalıntıları temizlenip, boşalan derzlere özgüne yakın sıva harcı ile sıfıra yakın derz yapılmıştır,

Fotoğraf 27. Rest. öncesi şerefe altı (BVBM)

- Yapının bahçesindeki mevcut beton döşeme kaplaması kaldırılarak, yerine traverten döşeme kaplama yapılmıştır,
- Yapının dış beden duvarlarına, yerden 100 cm. yüksekliğe kadar su itici şeffaf silikon sürülmüştür,
- Mevcut briket bahçe duvarı kaldırılıp, restorasyon projesine uygun olarak yeniden yapılmıştır,
- Zemin kat seviyesinde bulunan tüm pencerelerdeki ferforje demir parmaklıklar, demir lokma parmaklık ile değiştirilmiştir (Çizim 5),

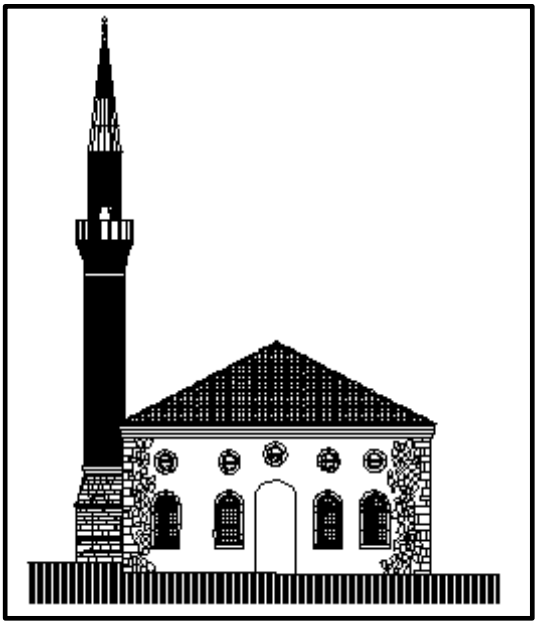

Çizim 5.Güney cephe (BVBM)

- Harim ve mahfil bölümünde ahşap korkuluklar üzerindeki yağlı boya tabakası boya sökücü kimyasallarla temizlenerek, tahrip olan ahşap kısımlar yenilenmiştir,
- Mahfil katı seviyesindeki dairesel ve elips formlu madalyon pencerelerdeki demir doğramalar kaldırılarak ahşap pencereler yapılmıştır,
- Son cemaat bölümündeki mermer döşeme kaplaması yerine taş döşeme kaplaması yapılmıştır,
- Taş söveler üzerinde ve derz aralarındaki çimento esaslı harç kalıntıları temizlenerek, boşalan derzlere horasan harcı ile sıfıra yakın derz yapılmıştır,
- Yapının bahçesinde bulunan mevcut ağaçlar korunmuştur. Doğu cephede bulunan parkın mevcut duvarları kaldırılarak, basık taş harpuştalı ve üzerinde siyah yağlı boya yapılmış ferforje parmaklıktan oluşan bahçe duvarı yapılmıştır,
- Kullanılacak ahşap malzemeler fırınlanmış, suya ve mantara karşı empire edilmiş olup, ahşaplara dış cephelerde timbertone türü koruyucu, iç mekanlarda ise, gomalak cila uygulanmıştır,

Fotoğraf 28. Rest. öncesi son cemaat yeri tavan (BVBM)

Fotoğraf 29. Rest. sonrası son cemaat yeri tavan (N.Kıncal)

- Yapılan raspa sonucunda, son cemaat bölümünün kuzey köşesinde sütun kaideleri arasında, kaideler ile aynı detay ve profile sahip taş parapetler bulunmuştur. Ancak giriş sağ bölümdeki sütunlar arasında parapetlerin bulunmadığı anlaşılmıştır. Aynı detay ve profillere sahip benzer doğal taşlar kullanılarak, bu bölümdeki eksikliklerin giderilerek, bu duvarın arka tarafındaki mevcut dolgu tutularak kireç harçlı sıva ile sıvanmıştır, aynı uygulama bütünlük arz etmesi için sağ bölümde de gerçekleştirilmiştir,
- Son cemaat bölümünde bulunan çift taraflı seki alanının üzerindeki tabaka kaldırılmış olup, (Çizim 5) özgün doku ortaya çıkartılmıştır. Söz konusu alanın ibadet amaçlı kullanılabilmesi için hafif örtü (sökülebilir ahşap taban, halı ve hasır) kullanılmıştır,

Fotoğraf 30. Rest. sonrası son cemaat yeri (N. Kıncal)

- Son cemaat bölümünün doğu cephesine bakan yarısı kapatılmış pencere, ahşap malzeme ile restorasyon projesine uygun olarak yeniden yapılmıştır.

Alınan bu kararların uygulandığı, yerinde yapılan inceleme ve gözlemlerden anlaşılmaktadır.

3.2. BAYRAMİÇ KARŞIYAKA CAMİİ

İlçe: Bayramiç

Mahallesi: Cami Cedit

Mevki: Cami çıkmazı

Adı: Cami-i Cedit (Karşıyaka Camii)

Yapım Tarihi: 1782

Son Onarım Tarihi: 2017

Tescil Tarihi ve Numarası: 12.01.1974/7659

Tescil Eden Kurul: GEEAYK

Koruma Derecesi: 1

Vakfı: Hadimi zade Hacı Osman

Yeri: Cami, Bayramiç Merkez Camii Cedit Mahallesi, Mehmet Akif Ersoy Sokağında bulunmaktadır.

Tarihçe: "Hanbağlı Camii" olarak da geçen caminin asıl adı, Camii Cedit' tir. Halk arasında Karşıyaka Camii olarak bilinmektedir (Başaran, 2002: 60).

Giriş kapısı üzerinde yer alan Türkçe kitabede, Caminin H.1207-M.1792 tarihinde Hadimi zade Osman Bey tarafından inşa edildiği ifade edilmektedir. Caminin önceki döneme ait fotoğrafı bulunmaktadır (Fotoğraf 55-57, BVBM).

Sülüs tekniği ile yazılmış olan kitabenin günümüz Türkçesi:

"Feyz-i Hakka mazhar olmuş ki Hadim zade Osman Bey'in
İdüp ihya bu camii riyadan hem müberradır,
Ne maksut zevk-i cennettir ne de mavf-u cehennemdir.
Ki matlubu zikr-i tevhiddir, rızay-ı Hakkı tahsildir,
Diken tarihini ilham ile naciz-i hamiddir,
Berakallahü bu ayni özri Firdevs-i aladır."
"Ketebehü: El Hacı Mustafa El Hilmi Kastamonu."

Fotoğraf 31. Kitabe (N. Kıncal)

Kitabenin sonunda yer alan ibareye göre kitabeyi yazan ustanın Kastamonu'lu Hacı Mustafa Hilmi Bey olduğu anlaşılmaktadır (Başaran, 2002: 62).

Doğu cephede yer alan kitabede,

"Sahib-ül Hayrat Hadimi zade Biga Mütesellimi Hür Osman 1207" yazılıdır.

Dış Mimari Özellikleri: Caminin etrafı taş duvarla çevrilidir (Fotoğraf 32-33). Avlu dış cephe sağ bölümünde bir çeşme yer almaktadır. Çeşme nişinin içerisinde üç adet, dışında ise iki adet servi ağacı motifi bulunmaktadır. Kitabenin her iki tarafında ve alt kısmında madalyon şeklinde dört motif yer almaktadır. Çeşme süslemeleri, barok özellik göstermektedir (Fotoğraf 34). Cami avlusuna giriş kuzey cephede yer alan yuvarlak kemerli, lokma parmaklıklı kapıdan yapılmaktadır (Fotoğraf 35). Avlu duvarı iç cephede giriş sağ bölümde ikinci bir çeşme bulunmaktadır. Bu çeşme abdest almak amaçlı olarak kullanılmaktadır. Çeşmelerin özgün mimari bir özelliğe sahip olduğu düşünülmektedir (Fotoğraf 36). Cami dikdörtgen planlı olup, yapımında kesme moloz taş kullanılmıştır. Kuzey cephe dışındaki cephelerde iki sıralı kirpi saçak mevcuttur (Fotoğraf 37, Çizim 6).

Caminin Alt sıra pencereleri dikdörtgen formlu, lokma parmaklıklıdır. Üst sıra pencereleri yuvarlak kemerli, tuğla örgülü alçı şebekelidir (Fotoğraf 38). Caminin doğu ve batı cephelerinde sekizer pencere bulunmaktadır. Doğu cephe duvarında "Maşallahkün" yazan kitabe yer almaktadır (Fotoğraf 40, Çizim 7). Batı cephe duvarında "Ve ma tevfiki illa billâh"ibaresi yer almaktadır (Fotoğraf 39, Çizim 8). Güney cephede dört adet pencere bulunmaktadır (Çizim 9).

Fotoğraf 32. Rest. öncesi dış cephe görünümü (BVBM)

Fotoğraf 33. Rest. sonrası dış cephe görünümü (N.Kıncal)

Fotoğraf 34. Dış cephe duvarındaki çeşme (N. Kıncal)

Fotoğraf 35. Avlu giriş kapısı (N. Kıncal)

Fotoğraf 36. Rest. sonrası şadırvan (N.Kıncal)

Fotoğraf 37. Son cemaat yeri kuzey cephe (N. Kıncal)

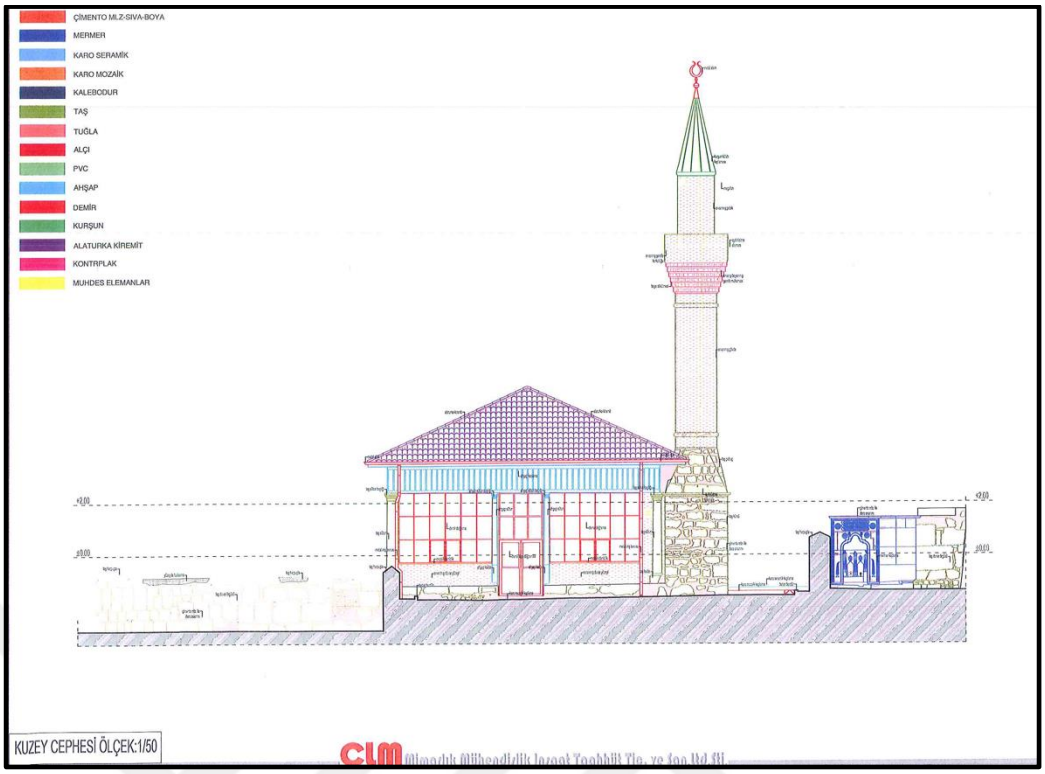

Çizim 6. Karşıyaka Camii kuzey cephe (BVBM)

Fotoğraf 38. Üst ve alt sıra pencereleri (N.Kıncal)

Fotoğraf 39. Doğu cephe duvarı kitabe “Maşallahkün” (N. Kıncal)

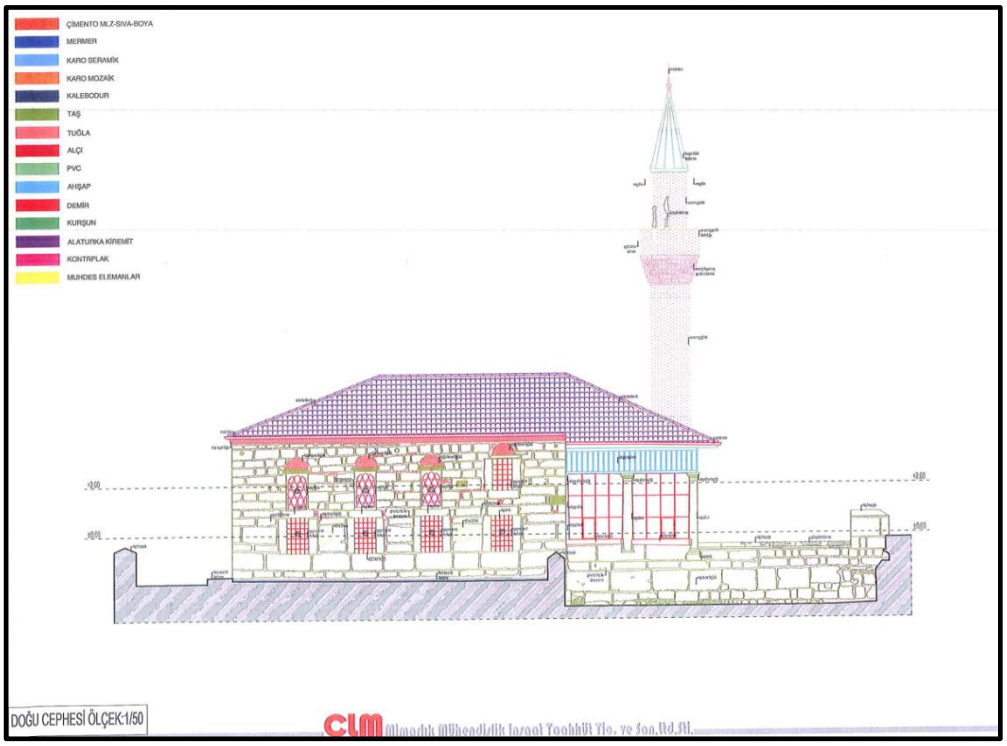

Çizim 7. Doğu cephe (BVBM)

Fotoğraf 40. Batı cephe duvarı kitabe (N.Kıncal)

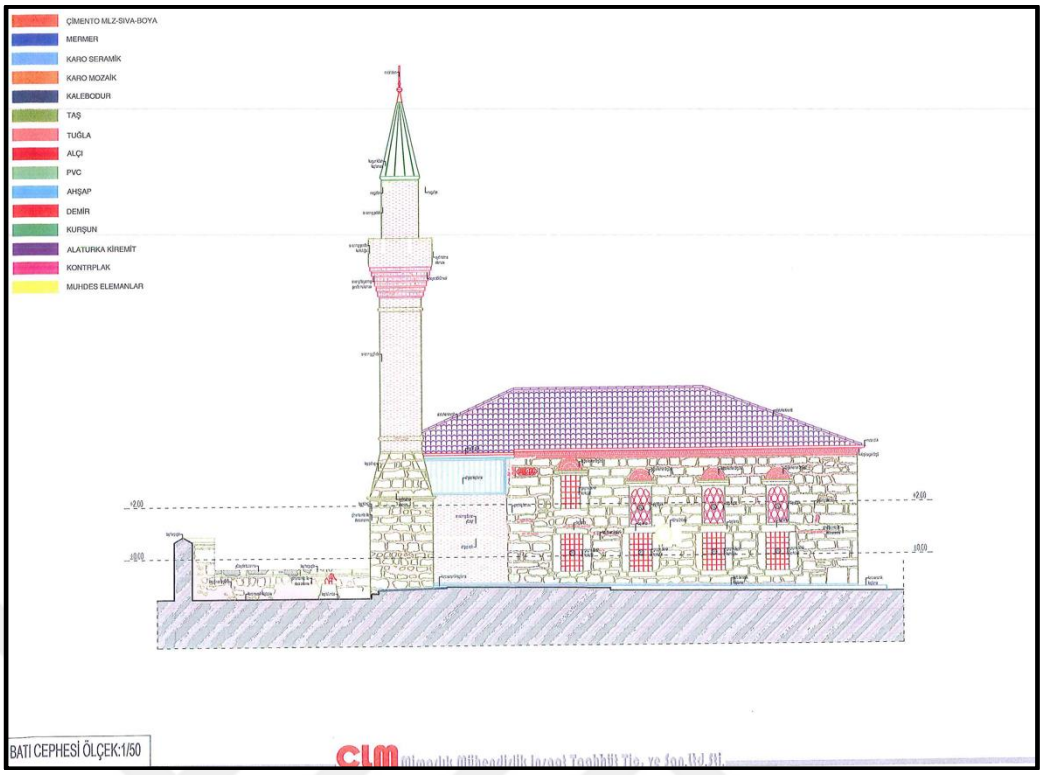

Çizim 8. Batı Cephe (BVBM)

Fotoğraf 41. Rest. sonrası kadınlar mahfili ve minare giriş merdivenleri (N. Kıncal)

Fotoğraf 42. Minare (N. Kıncal)

Fotoğraf 43. Hazire (N.Kıncal)

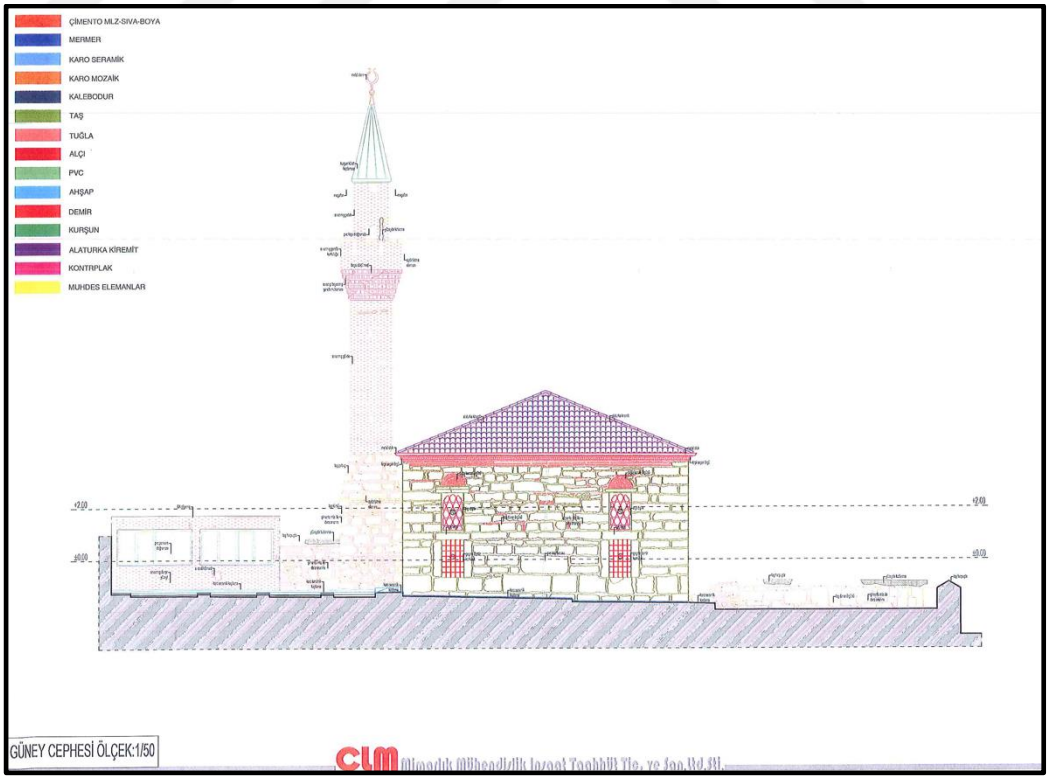

Çizim 9. Güney cephe (BVBM)

Caminin son cemaat yerinde tavan altı sütun ile taşınmaktadır. Bu sütunlardan üç adeti mermer olup, devşirme malzeme olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, aynı bölümde geniş bir mermer kaide üzerine oturan kare ayaklı, koç başlıklı iki adet ahşap sütun bulunmaktadır. Son cemaat yerinin üç tarafı açık olup, zemini taş döşemedir. Son cemaat yerinin sağ bölümünde minareye ve mahfile çıkışı sağlayan merdiven bulunmaktadır. (Fotoğraf 41). Minare caminin kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Kürsü kare planlı olup, kürsü ve pabuçluk bölümünde kesme taş kullanılmıştır. Silindirik formlu gövdenin başlangıcında ve şerefe altında birer yuvarlak silme yer almaktadır. Gövde yapımında tuğla malzeme kullanılmıştır. Yedi sıralı kirpi saçak ile şerefeye geçiş sağlanmıştır. Minare tek şerefeli ve kurşun külahlıdır (Fotoğraf 42).

Hazire: Cami haziresi doğu ve güney cephe avlu duvarları arasında (Fotoğraf 43) yer almaktadır. Cami cedit avlusunda yer alan en eski mezar 1297 tarihlidir (BVBM).

İç Mimari Özellikleri: Cami girişi kuzey cephede bulunan kapıdan yapılmaktadır. Kapı yuvarlak kemerli, ahşap iki kanatlı, dikdörtgen formlu ve çevresi mermer bloklardan oluşmaktadır (Fotoğraf 44). Bu kapının üzerinde bir kitabe yer almaktadır

Fotoğraf 44. Giriş kapısı (N. Kıncal)

Harim (Fotoğraf 45) dikdörtgen planlı olup, tekne tavanlıdır. Daire şeklindeki tavan göbeğinde bulunan renkli bitkisel tomurcuk motifler barok özellik göstermektedir (Fotoğraf 46). Tavan süslemesinde daire şeklinde çarkı felek motifi uygulanmıştır (Çizim 10). Mahfil altı ahşap sütunla taşınmaktadır (Fotoğraf 47). Mahfil tavanını taşıyan sütun başlıkları koç başlıdır (Fotoğraf 48).

Mihrap nişi etrafında dış çerçeveyi oluşturan bordür, mihrabın alt kısmında, sivrilerek son bulmaktadır. Mihrabın üst alınlığında ortada hilâl şeklinde alçı kabartma bulunmaktadır. Bordürün içinde kırmızı, sarı, yeşil, bordo, kahverengi, mavi renklerin hâkim olduğu karanfil, gül, sümbül, lâle, bahar dallarından oluşan kalem işi çiçek demetleri bulunmaktadır. Mihrabın her iki tarafında alçıdan yapılmış ve koyu turuncu rengine boyanmış kabartma rozet bulunmaktadır. Mihrap kavsarası yedi sıra geometrik alçı kabartma olarak düzenlenmiş, dikdörtgen silme içinde yarım silindirik niş

formundadır (Fotoğraf 49). Mihrapta bulunan bezemelerin özgün olduğu düşünülmektedir. Minber ahşap malzemeden yapılmıştır.

Fotoğraf 45.Rest. sonrası cami harimi (N. Kıncal)

Fotoğraf 46. Harim tavan (N. Kıncal

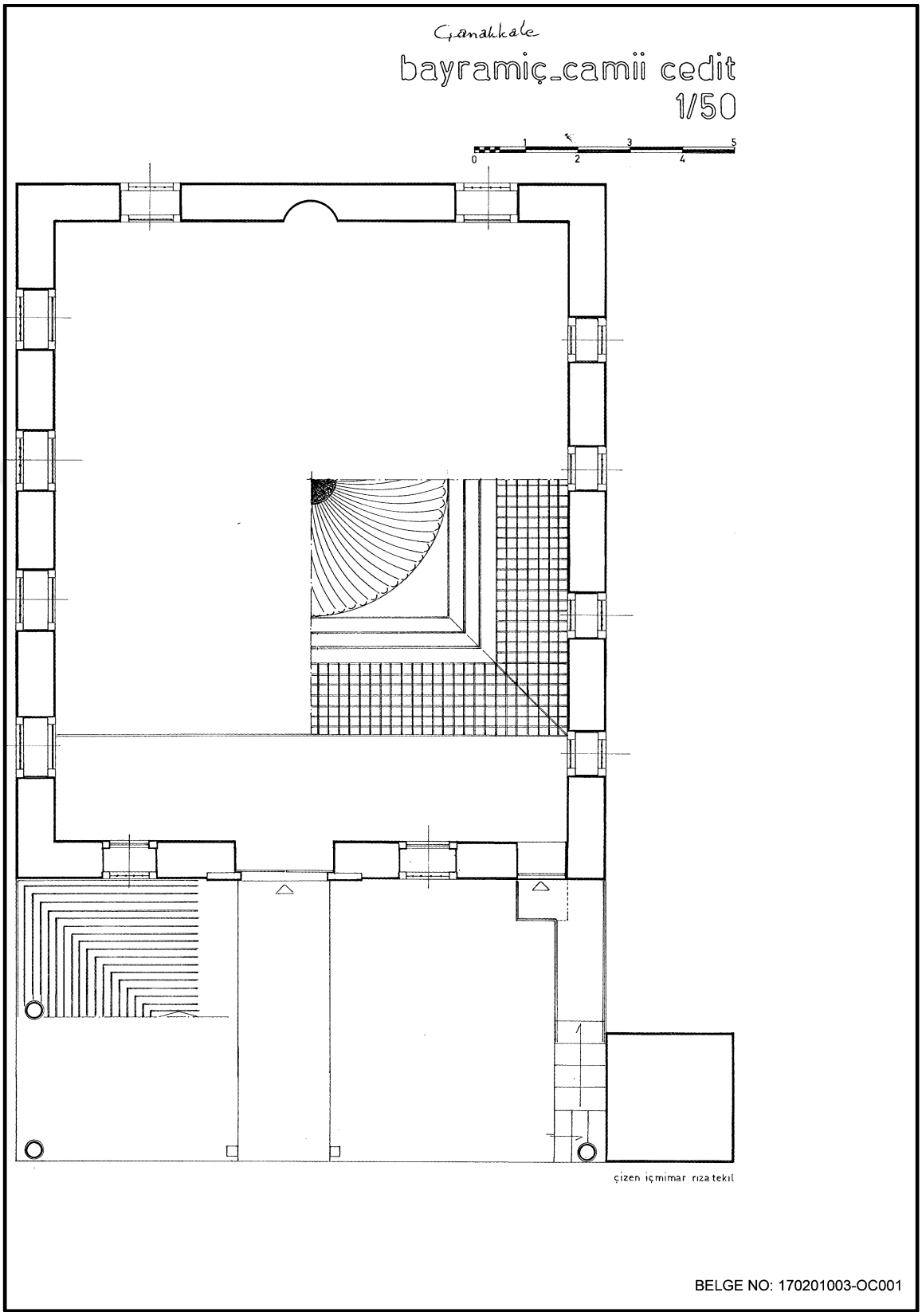

Çizim 10. Tavan (BVBM)

Fotoğraf 47.Kadınlar mahfili (N. Kıncal)

Fotoğraf 48. Mahfil sütun başlığı (N. Kıncal)

Fotoğraf 49. Mihrap (N.Kıncal)

3.2.1. Yapılan Onarımlar

Cami Vakıflar Müdürlüğüne tahsisli olup, 1968 yılında onarım geçirmiştir (Başaran, 2002: 62). Vakıflar Genel Müdürlüğünün 5.11.1993 ve 598 sayılı kararı çerçevesinde onarım yapılmıştır (Çizim 11, BVBM).

- Cami içerisindeki rutubeti önlemek için çevresine drenaj yapılmıştır,
- Ahşaptan yapılmış olan döşeme yenilenmiştir,
- Akan çatı onarılmıştır,
- Saç olan minare külahı sökülüp, kurşun kaplanmıştır,
- Ahşap doğramalar onarılıp, boyanmıştır,
- Elektrik tesisatı yenilenmiştir,
- Gerekli bölgelerde boya ve badana işleri yapılmıştır,

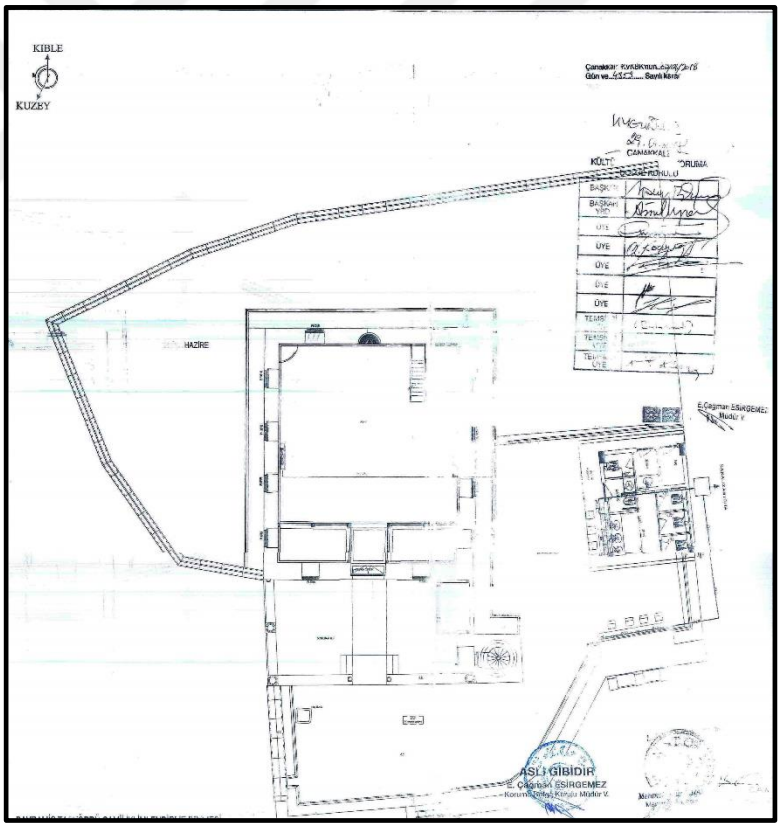

Çizim 11. Vaziyet planı (BVBM)

Kentsel Sit Alanında ve koruma amaçlı imar planı kapsamında yer alan mülkiyeti Hadim-i zade Osman Vakfı adına kayıtlı caminin 25.09.2017/4070 kararı ile; onarımına karar verilmiştir. Bu kapsamda yapılan işler şunlardır:

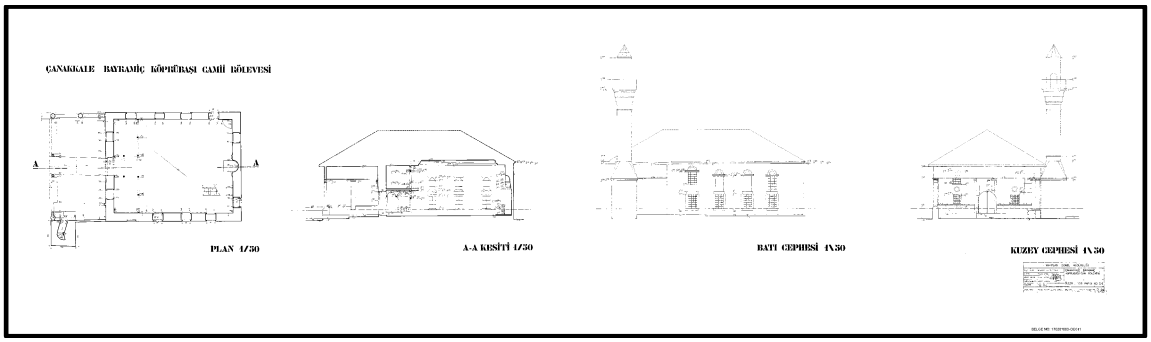

Çizim 12. Bayramiç Karşıyaka Camii rölövesi (BVBM)

- Cami bahçesinin doğu ve güney cephesindeki duvarlar ile kuzey cephe duvarının üzerindeki harpuştalar kaldırılmıştır,
- Kuzey cephe avlu duvarında, çimento malzeme ile derz onarımları yapılmıştır. Avlu duvarlarının yüzeylerindeki kirler ve kararmalar kalker taş malzemenin özelliğinden dolayı düşük tazyikli su ya da düşük basınçlı granül püskürtme (mikro kumlama) ile temizlenmiştir,
- Kuzey cephe camekanlı bölüm kaldırılmıştır (Fotoğraf 50),

Fotoğraf 50. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM)

- Beton bordürlerden yapılan avlu döşemesi kaldırılmıştır,
- Eklenti olarak yapılan abdest alma bölümü kaldırılmıştır,
- Caminin tüm cephelerinin çimento malzeme ile derz onarımları yapılmıştır. Yüzeylerdeki sıvalar, sıva raspası ve derz temizliği ile yapılmıştır,

- Duvar yüzeylerindeki kirler ve kararmalar kalker taş malzemenin özelliği nedeniyle düşük tazyikli su ya da düşük basınçlı granül püskürtme (mikro kumlama) ile temizlenmiştir,
- Cephelerde bulunan su tahliye boruları kaldırılmıştır,
- Metal alem, özgün olmaması nedeniyle kaldırılmıştır,
- Minarenin mukarnas yüzeyindeki boyalar, kimyasal boya sökücü ve sıcak hava tabancasıyla sökülmüştür (Fotoğraf 51),

Fotoğraf 51. Rest. öncesi minare (BVBM)

- Şerefe kapısı ve külah kaplaması kaldırılmıştır,
- Harim kapısı yüzeyindeki boyalar, kimyasal boya sökücü ve sıcak hava tabancası kullanılarak temizlenmiştir,
- Camide çok sayıda muhdes eleman bulunmaktadır. Bu kapsamda, elektrik kabloları, klimalar, hoparlörler vb kaldırılmıştır,
- Harim zeminine sonradan yapılan ahşap kaplama kaldırılmıştır,
- Mevcut pencere doğramaları kaldırılmıştır,
- Demir korkuluklara boya raspası uygulaması yapılmıştır,
- Çimento malzeme ile sıvandıktan sonra, üzeri boyanmış olan duvar yüzeylerindeki sıvalar, sıva raspası ile sökülmüştür,
- Mihrap yüzeyindeki boyalar, kimyasal boya sökücü ve sıcak hava tabancasıyla temizlenmiştir,

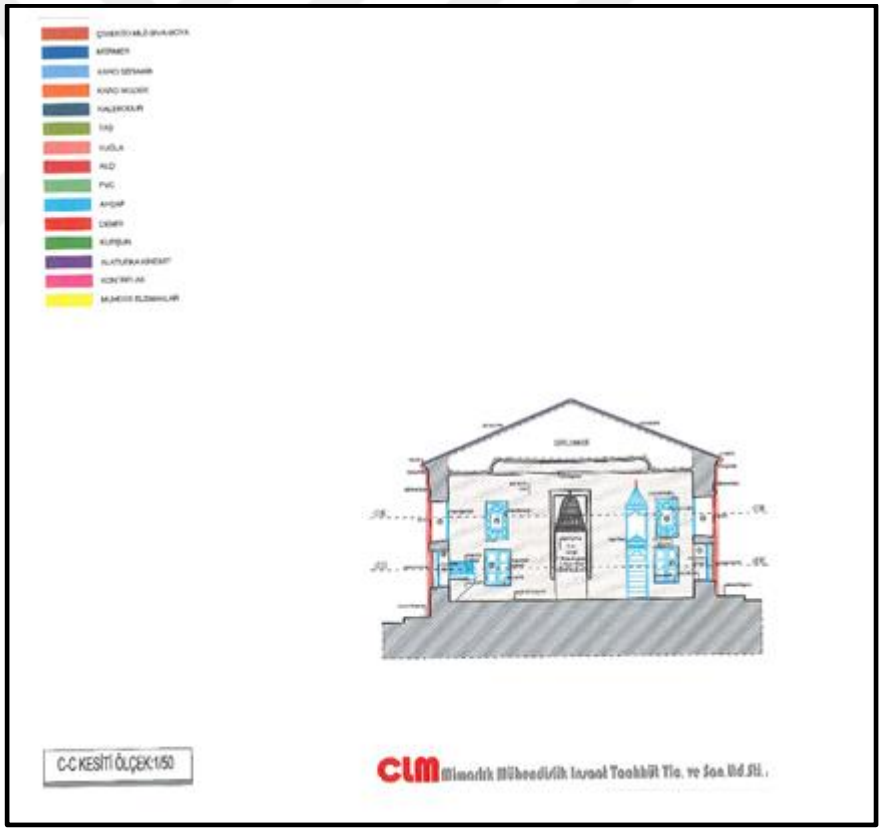

Çizim 13. Ahşap minber ve kürsüde yapılan değişiklikler (BVBM)

- Ahşap minber, kürsü, ahşap içlikler ile sütunların yüzeyindeki boyalar, kimyasal boya çözücü ve sıcak hava tabancasıyla temizlenmiştir (Fotoğraf 52),

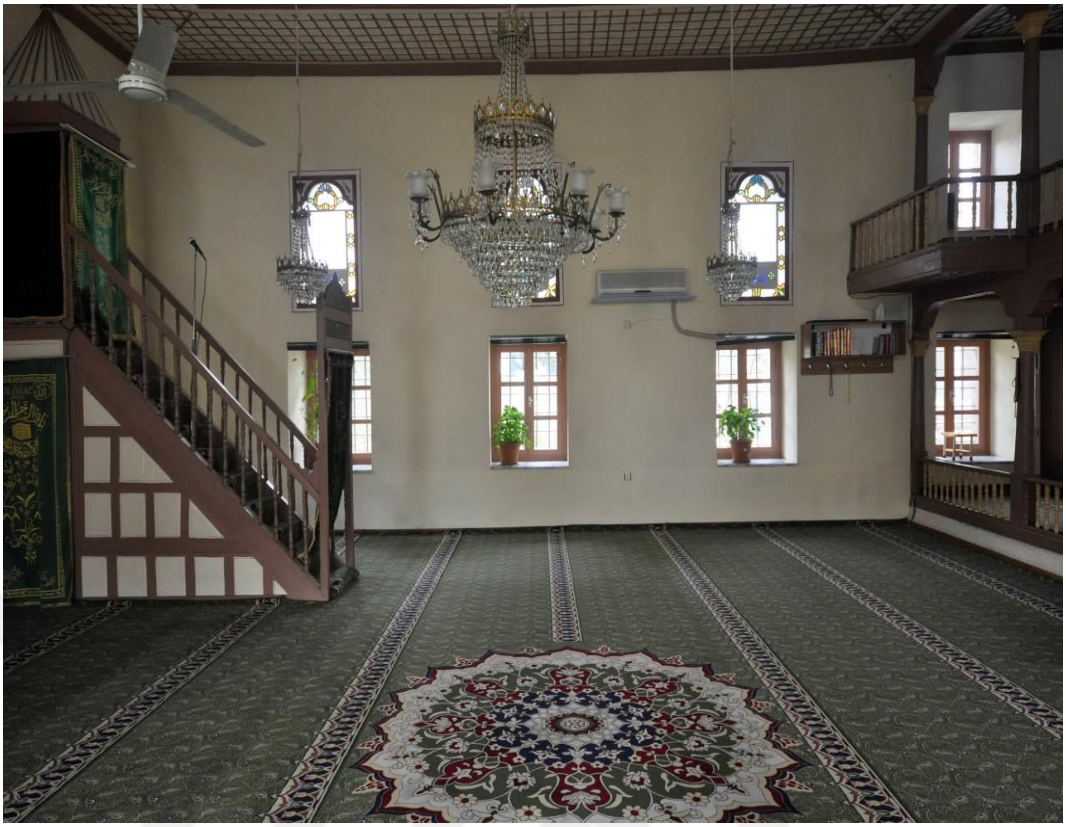

Fotoğraf 52. Rest. öncesi Minber (BVBM)

- Ahşap korkuluklar ile pencerelerin alt bölümlerindeki mermer denizlikler kaldırılmıştır,
- Mahfil katın kapısı kaldırılmıştır.

Restorasyon kapsamında yapılması planlanan sağlamlaştırma işlemleri ise şunlardır:

- Derz temizliği sonrasında, horasan harcı ile derz dolguları yapılmıştır,
- Duvar içerisinde oluşmuş boşlukların, çimento içermeyen enjeksiyon harçları ile, düşük basınçlı olarak sağlamlaştırması gerçekleştirilmiştir,
- Taş yüzeylerine, toz ve yağmur suyu girişini önlemek için, silan siloksan nitelikli sağlamlaştırıcı ve koruyucu uygulanmıştır,
- Pencere korkulukları antipas uygulaması yanında iki kat siyah yağlı boya ile boyanmıştır,
- Yüzey temizliği yapılan ahşap elemanların yüzeylerine ahşap koruyucu kullanılmıştır,
- Ahşap tavan askıya alınarak, çatı elemanları kontrol edilmiştir,

- Restorasyon kapsamında gerçekleştirilen yeni uygulamalar ise şunlardır:
- Cami çevresi, temel kotuna kadar kazılarak, drenaj uygulaması yapılmıştır,
- cm genişliğinde tretuar yapılarak, üzeri traverten taş ile kaplanmıştır,
- Kaldırılan doğu ve güney cephesindeki avlu duvarı, projesine uygun şekilde yeniden yapılmıştır,
- Duvar üzerine taş harpuşta ve demir korkuluk yapılmıştır,
- Kuzey cephesindeki harpuştalar kaldırıldıktan sonra, taş harpuşta uygulaması gerçekleştirilmiştir,
- Avlu giriş kapısı yeniden yapılmıştır,

Fotoğraf 53. Rest. sonrası avlu (N.Kıncal)

- Avluda kot düzenlemesi yapılarak, traverten taş döşenmiştir (Fotoğraf 53),
- Projede gösterilen ölçülerde taş bordür yapılmıştır,
- Kaldırılan abdest alma yeri, açık abdest alma yeri olarak düzenlenmiştir,
- Restorasyon aşamasında, çatı tadilatları yapılarak, üst örtü olarak alaturka kiremit kullanılmıştır,

- Temizlik sonrası, korunabilecek taş ve tuğla yüzeyi korunmuş, diğerlerine ise derz işlemi yapılmıştır. Duvar yüzeyi horasan harcı ile yeniden sıvanmıştır,
- Mevcut metal alem sökülerek, bakır alem takılmıştır,
- Kaldırılan külah kaplaması yerine, tekrar kurşun kaplama yapılmıştır,
- Projede gösterilen kot ve ölçülerde WC düzenlemesi gerçekleştirilmiştir,
- Kapı ve pencere doğramaları, ahşap görünümlü PVC malzemeden yapılmıştır
- Tuvalet duvarları tavan kotuna kadar bej mermer ile kaplanmıştır,
- Zemin döşemesi 0x(50~100)x3 cm ölçülerinde mermer kaplama yapılmıştır,
- Tuvaletin ön bölümünde, açık abdest alma yeri inşa edilmiştir,
- 40x40 cm taş üzeri ahşap oturak yapılmıştır,
- Tuvaletin üzerinde ahşap çatı kontrüksiyonu düzenlenerek, alaturka kiremit ile örtülmüştür,
- Çatı etrafına bakır dere yapılarak, bakır kare kesitli iniş boruları ile suyun tahliyesi sağlanmıştır,
- Pencere ve kapı doğramalarında yapılacak söküm işlemi sonrasında, detay projesinde gösterildiği şekilde, birinci sınıf çam kerestesi kullanılarak yeniden yapılmıştır,
- Temizlik sonrası, ortaya çıkan taş ve tuğla yüzeyi korunabilecek durumda olanlar korunup derz işlemi yapılmış, korunamayacak durumda olanların ise, duvar yüzeyi horasan harcı ile yeniden derzlenmiştir,
- Harim zemin döşemesinde, yapılacak temizlik işlemleri sonrası, zemine ahşap kadron döşeme yapılmıştır,
- Kaldırılan ahşap korkuluklar yerine, projesine uygun şekilde ahşap korkuluk yapılmıştır,
- Son cemaat bölümü, çatı etrafına suyun tahliyesi için bakır dere yapılarak, bakır kare kesitli iniş boruları ile tahliye sağlanmıştır,

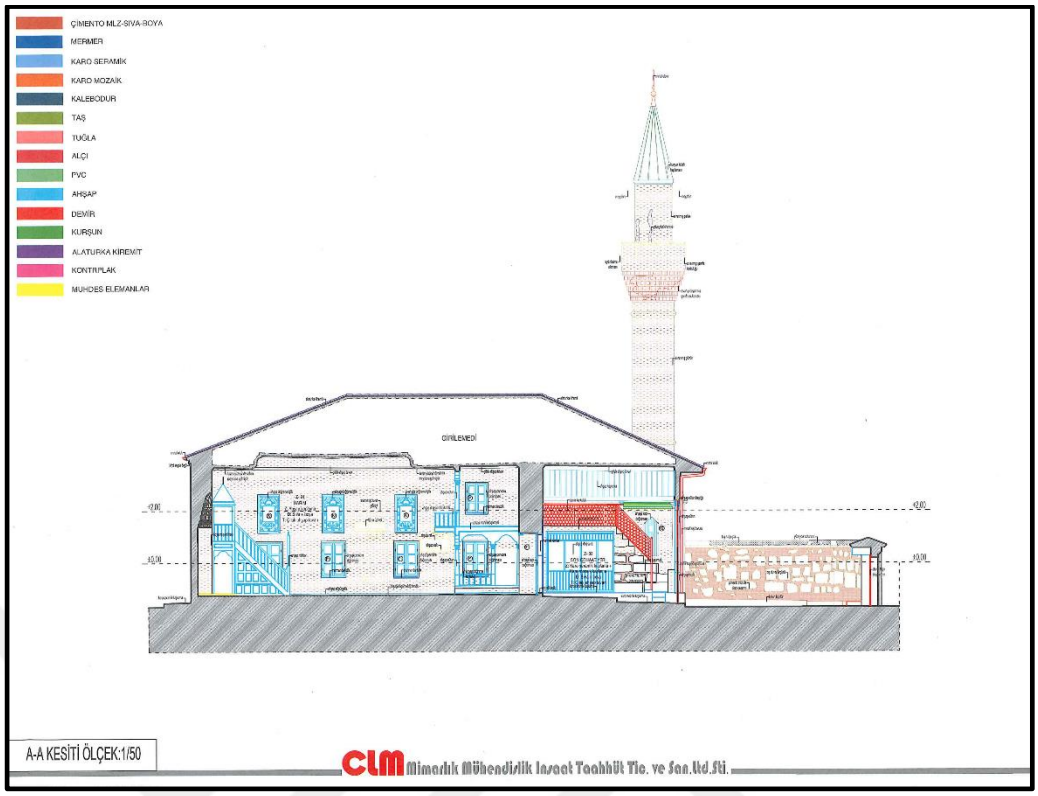

Çizim 14. Son cemaat ve harimde yapılan yenilikler (BVBM)

- Temizlik sonrası, ortaya çıkan taş ve tuğla yüzeyi korunabilecek durumda olanlar, korunup derz işlemi yapılmış, korunamayacak durumda olanların ise, duvar yüzeyi horasan harç ile yeniden sıvanmıştır,
- Kaldırılan batı duvarı yerine, 20 cm kalınlığında duvar örülerek yüzey sıvanmıştır,
- Merdivenin kaldırılan kısmı yerine ahşap merdiven (Fotoğraf 54) yapılmıştır,
- Projesine uygun şekilde ahşap korkuluk uygulaması yapılmıştır,

Fotoğraf 54. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM)

- K2 kapı doğramasında yapılacak söküm işlemi sonrasında, detay projesinde gösterildiği şekilde, birinci sınıf çam kerestesi kullanılarak yeniden yapılmıştır,
- Kaldırılan ahşap sütunlar yerine, yapıdaki diğer örnekleri baz alınarak ahşap sütun yapılmıştır,
- Sökülen mahfil kat pencere doğramaları, birinci sınıf çam kerestesi kullanılarak yeniden yapılmıştır. Kaldırılan ahşap korkuluklar yerine, projesine uygun şekilde ahşap korkuluk uygulaması gerçekleştirilmiştir,
- K3 kapı doğramasında yapılacak söküm işlemi sonrasında, detay projesinde gösterildiği şekilde, birinci sınıf çam kerestesi kullanılarak yeniden yapılmıştır.

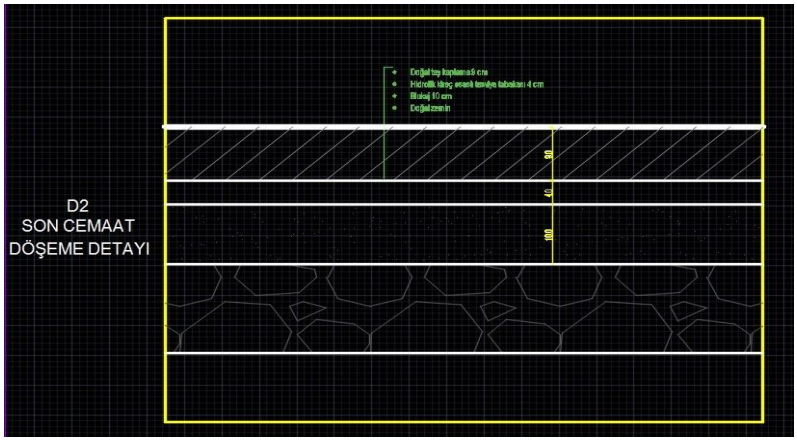

Çizim 15. Son cemaat taş kaplama detayı (BVBM)

Fotoğraf 55. Giriş kapısı, geçmiş dönem (BVBM)

Fotoğraf 56. Minare, geçmiş dönem (BVBM)

Fotoğraf 57. Tavan ve kalem işi yazılar, geçmiş dönem (BVBM)

3.3. FATİH CAMİİ

İli: Çanakkale /Merkez

Yapım Tarihi: 1279 (1862)-1325 (1909)

Yeniden Yapım Tarihi: 1862

Onarım Tarihi: 1904-2017

Tescil Tarihi ve Numarası: 10.07.1976/9291

Tescil Eden Kurul: GEEAYK

Vakfı: Fatih Sultan Mehmet Han

Bugünkü Sahibi: Vakıflar İdaresi

Mahallesi: Fevzi Paşa

Mevkii: Büyük cami sokağı- Fatih Sokağı

Pafta: 6

Ada: 145

Parsel: 1

Koruma Derecesi: Anıtsal 1.Derece

Yeri: Fatih Camii, Çanakkale şehir merkezinde, Fevzi Paşa Mahallesinde bulunmaktadır. Camii Kebir (Büyük Cami) olarak da adlandırılmaktadır.

Tarihçe: Fatih Sultan Mehmet dönemi yapılarından olan cami, ilk olarak, 1462-1463 yıllarında inşa edilmiştir. Caminin 1862 -1863 yıllarında, Sultan Abdülaziz Han döneminde, temelden yeniden yapıldığı kaydedilmektedir. İnşa kitabesi bulunmayan yapının, tamirine ait kitabesi, batı kapısı üzerinde durmaktadır (Fotoğraf 58). Bu tarihten sonraki ilk kapsamlı onarımını Sultan II. Abdülhamit Han zamanında M. 1902 senesinde geçirmiştir. Aynı tarihte, caminin kuzey batı köşesine 2 katlı bir meşruta eklenmiş olup, tamiratı gösteren kitabe bu kapının (Fotoğraf 59) üzerinde yer almaktadır. H.1318-1320 ve M.1902 yılında Sultan II. Abdülhamit Han döneminde kapsamlı onarım görmüştür (BVBM). Çanakkale şehir merkezinde yapılan ilk cami olarak bilinmektedir. Büyük ölçüde özgün halini koruyarak günümüze gelmeyi başarmıştır. Caminin 1975 yılına ait fotoğrafları bulunmaktadır (79-81, BVBM).

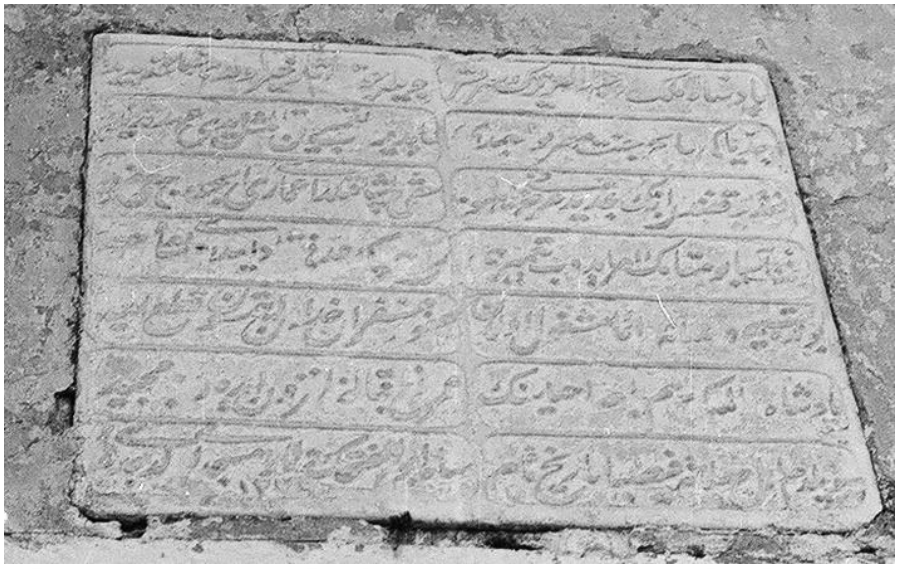

Fotoğraf 58. Batı kapısı üzerinde kitabe (BVBM)

Fotoğraf 59. Meşruta kapısı, tamir kitabesi (BVBM)

Dış Mimari Özellikleri: Cami dikdörtgen planlı olup, çatı alaturka kiremit örtülüdür. Caminin köşe duvarlarında kesme taş kullanılmıştır.

Cami avlusuna giriş batı cepheden yapılmaktadır. Zemin traverten taş kaplama yapılmış olup, avlu duvarları kesme taş duvar ile çevrelenmiştir. Duvar üzerlerine ferforje demir parmaklık bulunmaktadır. Güney duvarı alt katta dört dikdörtgen formlu, üst katta dört yuvarlak kemerli pencere yer almaktadır (Fotoğraf 60). Mihrap nişi dışa taşkındır.

Batı duvarında alt katta üç, üst katta dört pencere ve iki kanatlı ahşap kapı mevcuttur (Fotoğraf 61). Doğu cephe alt katta beş adet üçgen silmeli, üst katta ise beş adet yuvarlak kemerli, alçı şebekeli, pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 62). Alt kat pencereleri üçgen silmelidir. Üst kat pencereleri, alçı şebekeli, yuvarlak kemerli olup, kilit taşı vurgulanmıştır.

Kuzey cephede avludan, son cemaat yerine girişte yuvarlak kemerli, çift kanatlı, kilit taşı vurgulanmış ahşap kapı bulunmaktadır. Kuzey bölüm alt katta üç adet dikdörtgen formlu, üst katta beş adet yuvarlak alçı şebekeli pencere yer almaktadır (Fotoğraf 63).

Minare yapımında kesme taş kullanılmıştır. Kürsü, kare kaideli olup, kare formlu pabuçluk bölümünden soğanvari bir gövdeye geçiş sağlanmıştır. Gövdenin alt ve üst bölümünde birer silme bilezik bulunmaktadır. Şerefe korkuluklarında sivri kemerli açıklıklar yer almaktadır. Petek bölümü, konik başlı külah ile sonlandırılmıştır (Fotoğraf 64).

Şadırvan, camiden bağımsız güney duvarının önünde olup, 1981 yılında inşa edilmiştir (BVBM). Ayrıca kuzey cephede, yolun karşısında ikinci bir şadırvan, gasilhane ve tuvaletler yer almaktadır (Çizim16) (Fotoğraf 65).

Hazire: Hazire içerisinde Osmanlı sadrazamlarından Sadrazam Ali Paşa ile Sadrazam Hafız İsmail Paşa'nın mezarları ile ayrıca hazirede kitabeli üç mezar daha bulunmaktadır (BVBM). Hazirenin dış duvarı üzerinde bulunan on bir satırlık kitabeye göre H.1222 yılında yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Caminin batı bölümünde yer alan hazire, kesme taş ve yüksek duvarlıdır. Duvarları üzerinde demir parmaklıklı altı pencere yer almaktadır (Fotoğraf 66).

Fotoğraf 60. Güney cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 61.Batı cephe, meşruta kapısı ve üzerinde yer alan kitabe (N.Kıncal)

Fotoğraf 62. Doğu cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 63. Kuzey cephe, son cemaat yeri (N. Kıncal)

Fotoğraf 64. Minare (N. Kıncal)

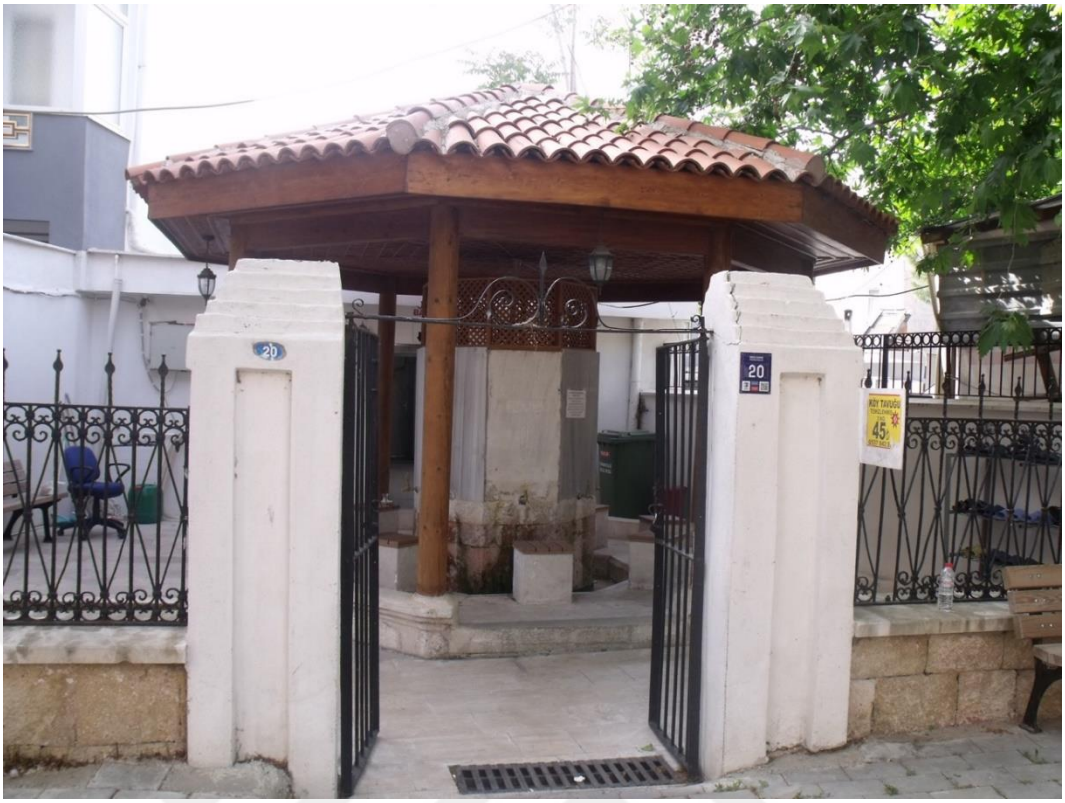

Fotoğraf 65. Şadırvan (N. Kıncal)

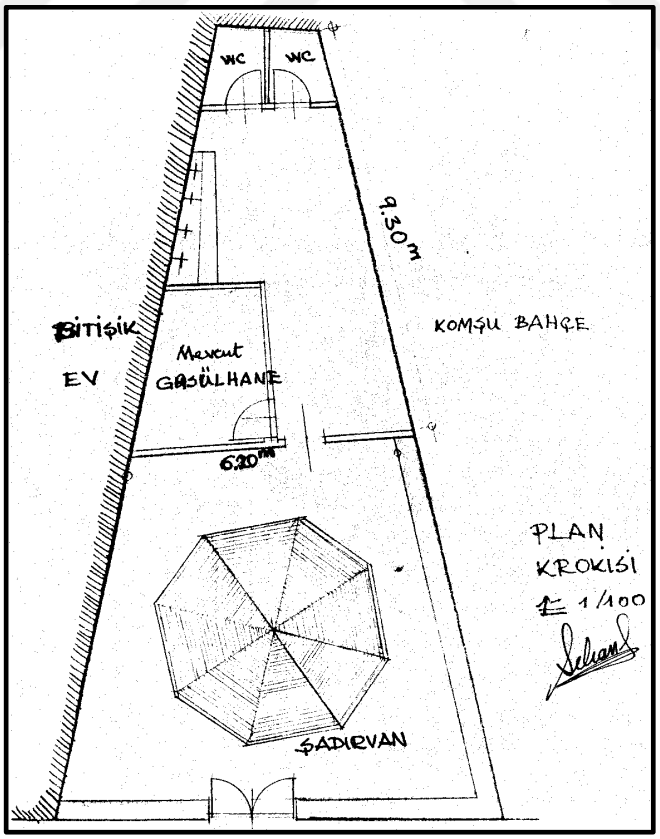

Çizim 16. Şadırvan (BVBM)

Fotoğraf 66. Fatih Camii hazire (N. Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Harim bölümü, 1880 cm x 2010 cm ölçülerinde olup, kareye yakın dikdörtgen planlıdır (BVBM). Zemin halı kaplamalıdır. Caminin hariminde kaideleri sekizgen olan, dört adet sütun yer almaktadır. Bu sütunlar, ahşap tavan ve arasında bulunan gizli kubbeyi taşımaktadır (Fotoğraf 67). Kadınlar mahfili on bir ahşap destek tarafından taşınmaktadır. Kadınlar mahfili iki taraftan dışa taşkındır (Fotoğraf 68). Mahfile çıkış harim kısmının kuzey köşesinden 23 basamaklı merdiven ile yapılmaktadır (Fotoğraf 69). Batı cephesinde sonradan ilave edilmiş olan meşruta bölümünden kadınlar mahfiline ikinci bir çıkış merdiveni bulunmaktadır (Fotoğraf 70).

Tuğla malzemeli olan mihrabın kavsarası, yedi sıra şeklinde tuğlaların dikey bir şekilde diziliminden oluşmaktadır (Fotoğraf 71). Minber ve vaaz kürsüsünün, tarihsel bir yapı özelliği bulunmamaktadır.

Ahşap tavan, çıtalarla karelere bölünmüştür. Tavanda gizli kubbe (Çizim 17), caminin en önemli unsurudur. Kubbede kalem işi süslemeler bulunmaktadır. Bu süslemelerin etrafı İhlas Suresi ile çevrelenmiştir (Fotoğraf 72).

Fotoğraf 67. Cami harimi (N. Kıncal)

Fotoğraf 68. Kadınlar mahfili (N.Kıncal)

Fotoğraf 69. Kuzey tarafından mahfile çıkış merdivenleri (N. Kıncal)

Fotoğraf 70. Batı tarafından mahfile çıkış (N. Kıncal)

Fotoğraf 71. Mihrap (N.Kıncal)

Fotoğraf 72. Kubbe (N. Kıncal)

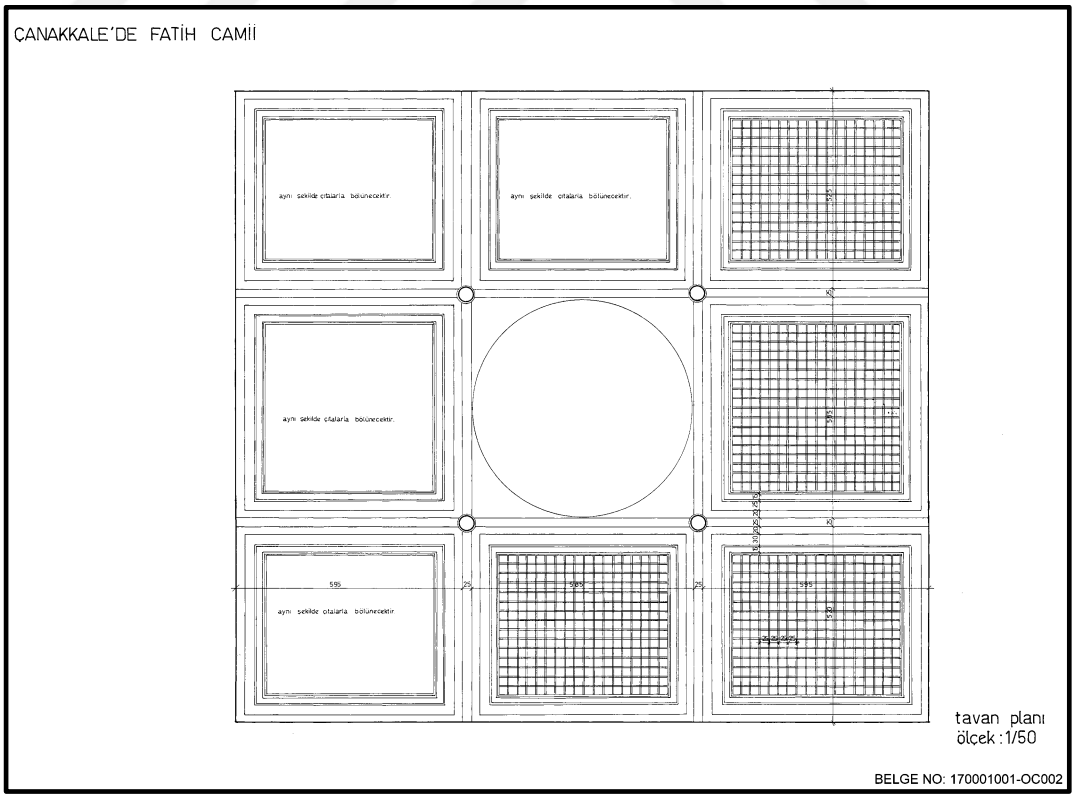

Çizim 17. Fatih Camii tavan (BVBM)

3.3.1. Yapılan Onarımlar

İlk olarak Fatih Sultan Mehmed döneminde yapılmıştır. Sultan Abdülaziz döneminde "1862-63 yıllarında yıkılarak tekrar yaptırılmıştır. 1904 yılında Sultan II. Abdülhamid döneminde kapsamlı bir onarımdan geçirilmiştir.1968 yılı sonlarında yeniden sıvanmıştır. Son restorasyon 1976 yılında yapılmıştır. Kubbe süslemeleri onarım öncesi fotoğraflarda yer almasına karşın ahşap çıtalı tavanlar 1975 sonrası onarımda yapıldığı anlaşılmaktadır. 1975 öncesi belgelerde tavanın sıvalı ve üzeri boyalı olduğu bilinmektedir. 1990 yılında yapılan incelemeler sonucunda dış cephe ve tuvaletlerde küçük çaplı bazı onarımlar gerçekleştirilmiştir (BVBM).

1462-1463 yıllarında yapılıp hasar gören caminin Edirne K.T.V.K.K.'nin 1990 /686 sayılı kararı ile Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından proje ihalesi yapılan; Çanakkale İli, Merkez İlçesi, Fatih Camii rölövesi için yapının hali hazır ölçümleri cephelerde total-station ile ölçülerek, iç mekânlarda lazer metre ile üçgenleme metoduyla alınarak yapılmıştır (Çizim 18, BVBM).

Bu kapsamda yapılan uygulamalar şunlardır:

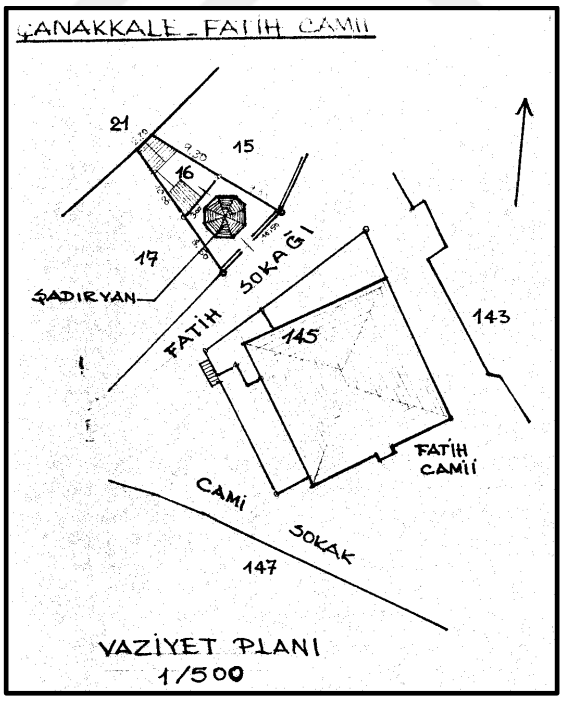

Çizim 18. Vaziyet Planı (BVBM)

- Duvar yüzeylerindeki tüm çimento bazlı sıvalar raspa edilerek yapıdan (Fotoğraf 73) uzaklaştırılmıştır,

Fotoğraf 73. Rest.aşamasında dış cephe (BVBM)

- Açığa çıkarılan duvar yüzeyleri statik açıdan kontrol edilip gerekli konsolidasyon işlemleri yapıldıktan sonra horasan sıva ile yeniden sıvanarak üzeri kireç badana ile kapatılmıştır,
- Ahşap ve taş yüzeylerdeki muhdes boyalar itinalı bir şekilde temizlenecektir (Fotoğraf 74). Bütün ahşap elemanlar böcek ilacı ve ona uyumlu mantar ilacı ile ilaçlandıktan sonra yüzeyine gomalak cilası uygulanmıştır,

Fotoğraf 74. Rest. aşamasında mahfil (BVBM)

- Kırık ve eksik mimari öğeler özgün form ve malzeme ile tamamlamaya gidilmiştir,
- Özgün doku ve malzemeye uymayan muhdes doğramalar sökülecek projedeki detayına uygun olarak yeni ahşap doğramalar ön koruma yapılarak uygulanmıştır,
- Çürüme, mantarlanma, yarılma, yumuşama vb. gibi bünyesel deformasyona uğramış ahşap yapısal elemanlar tespit edilerek yenileriyle değiştirilecek veya sağlamlaştırılmıştır. Yapıya giren tüm elemanlar ön korumalı hazırlanmıştır,
- Muhdes döşeme ve denizlikler restorasyon projesinde verilen detaylar doğrultusunda yenilenmiştir,
- Cami içine yerden ısıtma sistemi yapılmıştır (Fotoğraf 75),

Fotoğraf 75. Rest.öncesi harim (BVBM)

- Cephe ve minare üzerindeki muhdes aydınlatmalar kaldırılmıştır,
- Muhdes ahşap minber kaldırılarak projedeki detayına uygun yeni ahşap minber yapılmıştır,
- Avludaki traverten kaplamalar kaldırılarak özgün dokuya uygun doğal taş döşeme yapılmıştır,
- Avlu duvarı ve parmaklıklar bakımı yapılarak korunması sağlanmıştır (Fotoğraf 76). Tüm çimento derzler temizlenerek bahçe duvarı yenilenmiştir,

Fotoğraf 76. Rest.aşamasında avlu duvarı ve parmaklık onarımı (BVBM)

- Mevcut tepe pencereleri sağlamlaştırılarak korunmuştur,
- Son cemaat yeri rölöve analizleri ve restitüsyon verileri doğrultusunda kaldırılmıştır,
- Çatı konstrüksiyonu kontrol edildikten sonra gerekli görülen noktalar iyileştirilmiştir,
- Çatı izolasyonu yenilendikten sonra alaturka kiremit döşenmiştir,
- Minare külahı iç konstrüksiyonu ile beraber sağlamlaştırılarak korunması sağlanmıştır,
- Tüm özgün pasalı ve çıtalı ahşap tavan sağlamlaştırılarak korunmaya alınmıştır,
- Muhdes son cemaat (Fotoğraf 77) eki kaldırıldıktan sonra kapı üstlerine projede belirtilen detaylarda metal sundurma yapılarak üzeri kurşun kaplanmıştır,

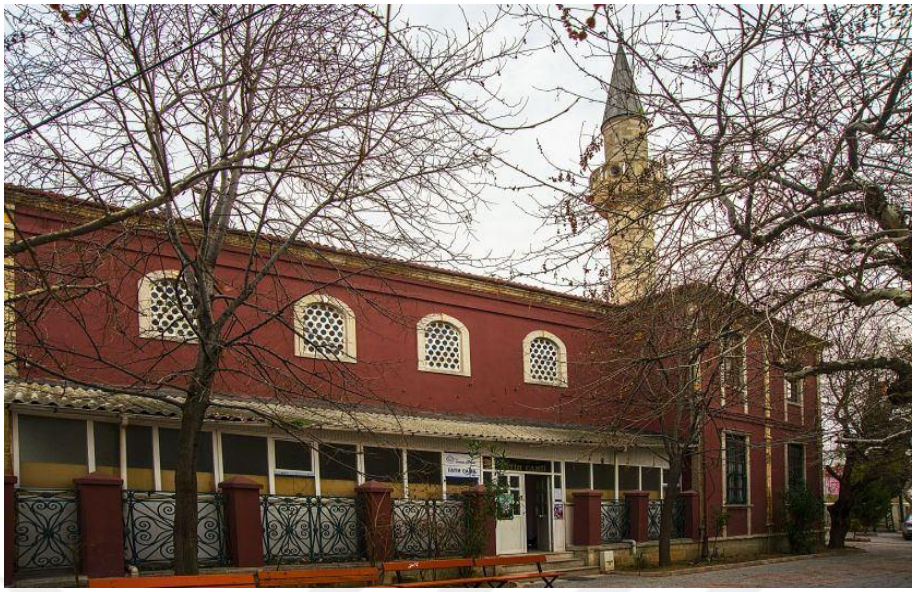

Fotoğraf 77. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM)

- Özgün ve nitelikli kapı doğramaları iyileştirilerek korunmuştur,
- Metal pencere korkulukları üzerinde ki muhdes boya, kir ve korozyon mekanik yöntemlerle temizlendikten sonra tek kat epoksi astarı ile korozyona karşı koruma altına alınmıştır. Ankraj sisteminde ve üst kısımlardaki metal elemanlar elden geçirilerek yerinde sağlamlaştırılmıştır,
- Kubbe sıvalarındaki kılcal çatlaklar uygun epoksi malzemeyle onarılacaktır. Kalem işlerindeki ve zemindeki dökülen boyalı kısımlar su bazlı ve uygun renkli boyalarla tekrar (Fotoğraf 78) boyanmıştır,

Fotoğraf 78. Rest.öncesi kubbe (BVBM)

Fotoğraf 79. Batı cephe, geçmiş dönem (BVBM)

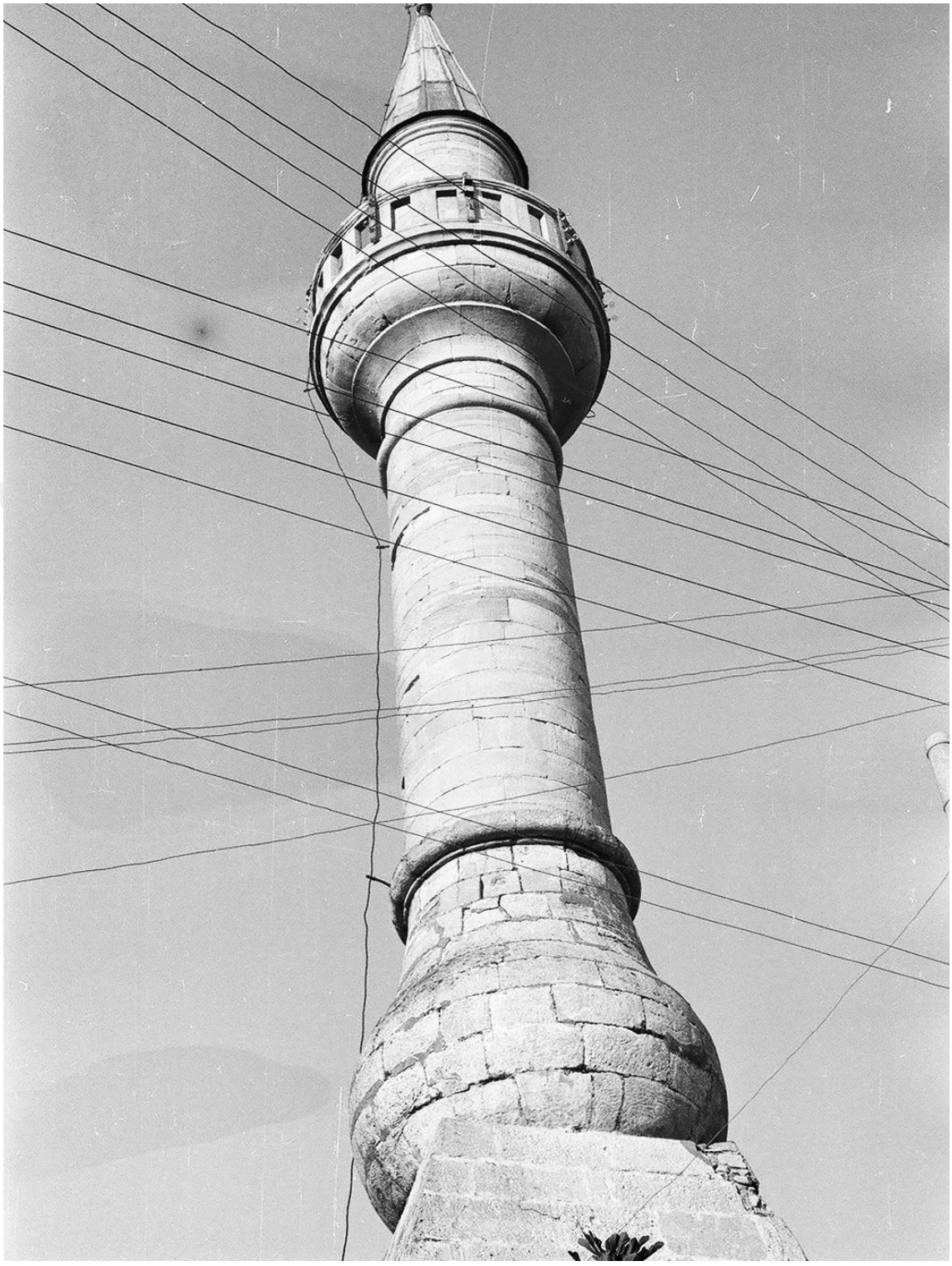

Fotoğraf 80. Minare, geçmiş dönem (BVBM)

Fotoğraf 81. Kubbe, geçmiş dönem (BVBM)

73.4. AYVACIK ÜMMÜHAN HATUN CAMİİ

İlçesi: Ayvacık

Mahallesi: Ümmühan

Mahalle: Cami Sokak

Ada: 144

Parsel: 3

Alanı(m2): 784, 88

İsmi: Ümmühan Hatun Camii

Yapım Tarihi: 1876

Tescil Tarihi ve Numarası:14.03.2016/2834

Tescil Eden Kurul: Çanakkale

Koruma Derecesi: 1

Vakfı: Ümmühan Hatun

Yeri: Çanakkale İli, Ayvacık İlçesi, Merkez Mahallesinde bulunmaktadır.

Tarihçe: Ayvacık ilçesinde yer alan Ümmühan Hatun Camii XVI. yy eseridir. Cami Ümmühan Hatun tarafından yaptırılmıştır. Camiye ismini veren Ümmühan Hatun Tiflislidir. Ümmühan Hatun caminin inşası dışında kasabaya hamam yaptırmış ve su getirilmesini sağlamıştır (BVBM).

Dış Mimari Özellikleri: Camii yığma taş ve betonarme malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Duvar kalınlığı 1.05'm dir (BVBM). Cami avlusuna giriş çift kanatlı, ferforje bir kapıdan sağlanmaktadır (Fotoğraf 82). Cami T planlıdır (Çizim 19). Harim bölümünün üzeri kubbe ile kapatılmıştır. Kubbe kasnağında sekiz adet dikdörtgen formlu sivri kemerli pencere yer almaktadır (Fotoğraf 83). Son cemaat bölümü ise yarı kırma çatı ile kapatılmış olup, kubbe ve çatı kurşun kaplamalıdır.

Caminin kuzeyinde üç gözlü sivri kemerli son cemaat yeri bulunmaktadır. Kapatılmış olan mekanın pencereleri sivri kemerlidir. Son cemaat yerine giriş ahşap doğramalı, camekanlı bir kapıdan sağlanmaktadır (Fotoğraf 84). Güney cephe duvarında dört adet pencere bulunmaktadır. Alt kat pencereleri dikdörtgen formlu üst kat pencereleri sivri kemerlidir. Orta bölümde ise daire şeklinde bir pencere yer almaktadır (Fotoğraf 85). Kuzey cephe duvarında dikdörtgen formlu iki, üst katta dikdörtgen formlu sivri kemerli iki pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerin arasında ise yarım daire şeklinde bir pencere

yer almaktadır. Batı cephede altta iki dikdörtgen, üst katta iki adet dikdörtgen sivri kemerli pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 86). Doğu cephe ise batı cephe ile benzer özelliklere sahiptir (Fotoğraf 87). Cami cephelerinde 18 adet pencere bulunmaktadır. Cami cephelerinde kullanılan pencere tipi T planın kollarında da görülmektedir. Bahçede bulunan şadırvan son restorasyonda yapılmıştır (Fotoğraf 88). Ayrıca bahçe içerisinde tuvaletler yer almaktadır.

Minare caminin kuzey köşesinde bulunmaktadır. Camiden bağımsız olarak inşa edilmiş, kare bir kürsü üzerine oturtulmuştur. Minarenin giriş kapısı kuzey doğu bölümde yer almaktadır. Pabuçluk bölümünden yuvarlak gövdeye geçiş yapılmış olup, gövdede iki adet silme bilezik bulunmaktadır. Minarenin şerefe korkuluklarında kesme taş kullanılmış, petek bölümü ve konik başlı bir külah ile sonlandırılmıştır (Fotoğraf 89).

Fotoğraf 82. Rest. sonrası cami avlusuna giriş kapısı (N. Kıncal)

Fotoğraf 83. Rest. sonrası kubbe (N.Kıncal)

Fotoğraf 84. Rest. sonrası son cemaat yeri (N. Kıncal)

Fotoğraf 85. Güney cephe (N.Kıncal)

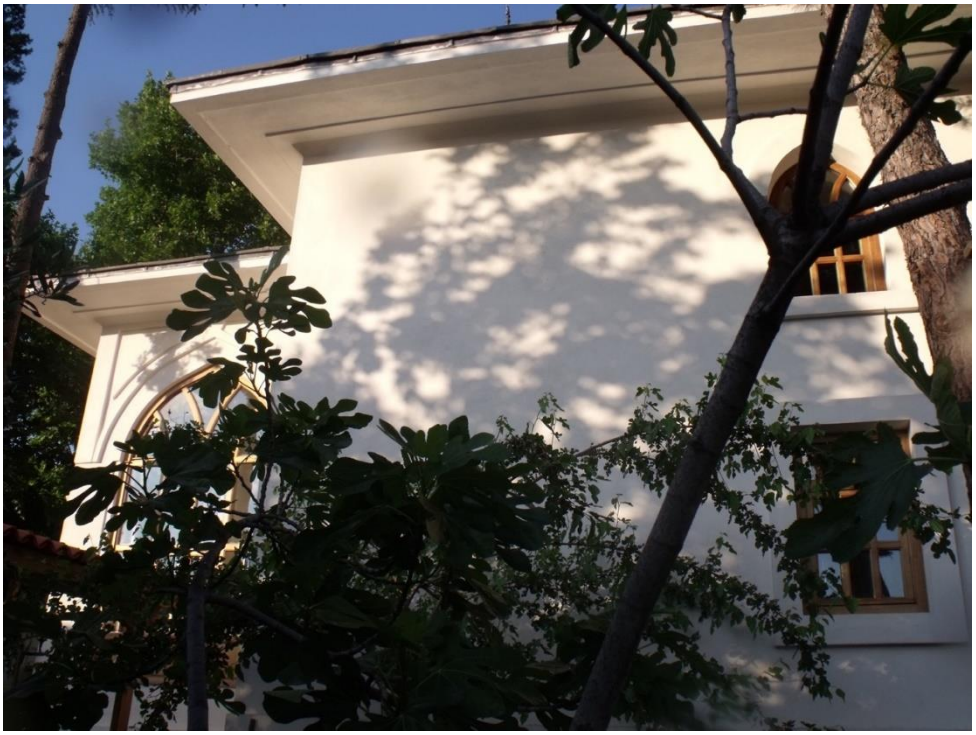

Fotoğraf 86. Batı cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 87. Doğu cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 88. Şadırvan (N. Kıncal)

Fotoğraf 89. Minare (N. Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Harim girişi son cemaat yerinde bulunan basık kemerli çift kanatlı ahşap kapıdan yapılmaktadır. İnceleme konusu camiler içerisinde Ümmühan hatun cami harim bölümü farklı özellik göstermektedir (Fotoğraf 90). Mahfil çıkışları üç ayrı merdiven ile yapılmaktadır (Fotoğraf 91-92). Mahfil, üç ayrı balkon şeklinde planlı olup, kenarlarında demir korkuluklar yer almaktadır (Fotoğraf 93). Harim bölümünde yuvarlak kemerli, alçı malzemeden yapılmış, niş şeklinde mihrap yer almaktadır (Fotoğraf 94). Minber ahşap malzemeden yapılmış olup üzerinde bitkisel ve geometrik süsleme tekniklerine yer verilmiştir. Korkuluklarda geometrik şekiller kullanılmıştır. Süpürgelik bölümünde ise dört adet sivri kemerli sağır niş süsleme bulunmaktadır. Konik bir külahla kapatılan köşk kısmı alemle kapatılmıştır (Fotoğraf 95). Minber yan aynalıklarında daire içerisinde ortası kabartmalı bitkisel süsleme detayı yer almaktadır (Fotoğraf 96). Minber ve vaaz kürsüsü yapımında kullanılan malzemeler itibariyle benzer özellikler göstermektedir. Vaaz kürsüsü sekizgen gövdeli, geometrik desenli yüksek bir ayak üzerine oturtulmuştur. Korkuluk kenarlarında madalyon içerisinde bitkisel süslemeler yer almaktadır (Fotoğraf 97). Ayrıca, vaaz kürsüsünün merdiveni bulunmaktadır.

Kubbe geçiş köşelerinde ses düzeni için bırakılan küp boşlukları yer almaktadır (Fotoğraf 98).

Fotoğraf 90. Ümmühan Hatun Camii harim (N.Kıncal)

Fotoğraf 91. Mahfil çıkış merdivenleri (N.Kıncal)

Fotoğraf 92. Mahfil çıkış merdivenleri (N.Kıncal)

Fotoğraf 93. Mahfil (N.Kıncal)

Fotoğraf 94. Mihrap (N.Kıncal)

Fotoğraf 95. Minber (N. Kıncal)

Fotoğraf 96. Minber detay (N.Kıncal)

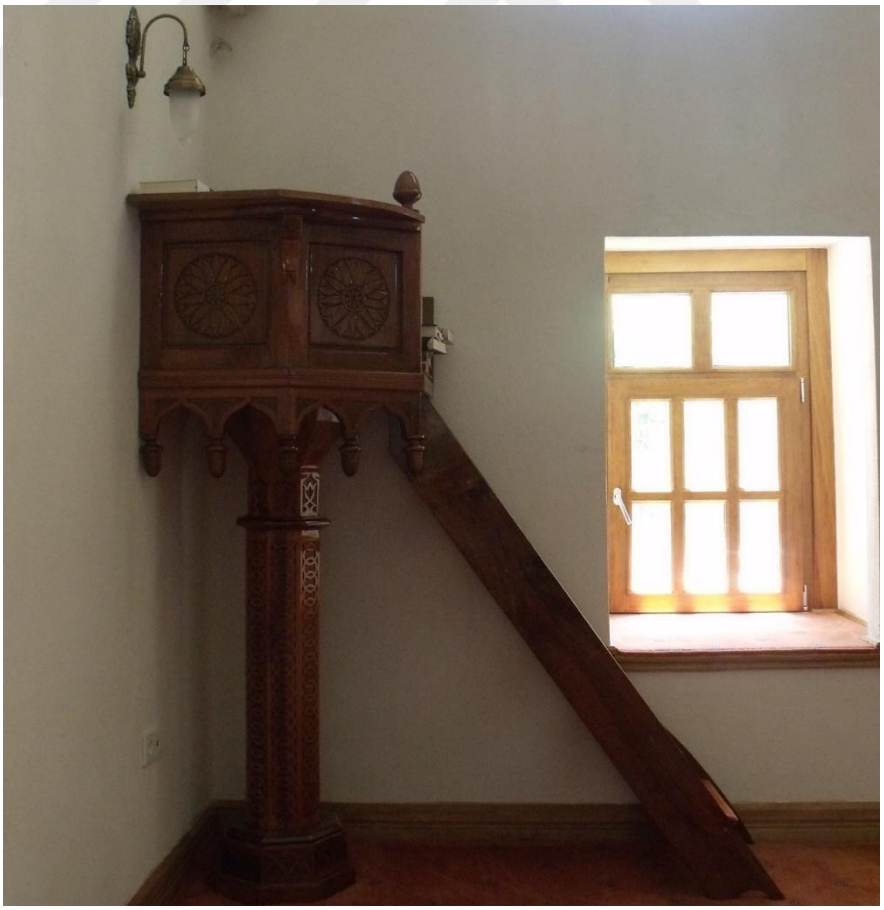

Fotoğraf 97. Vaaz kürsüsü (BVBM)

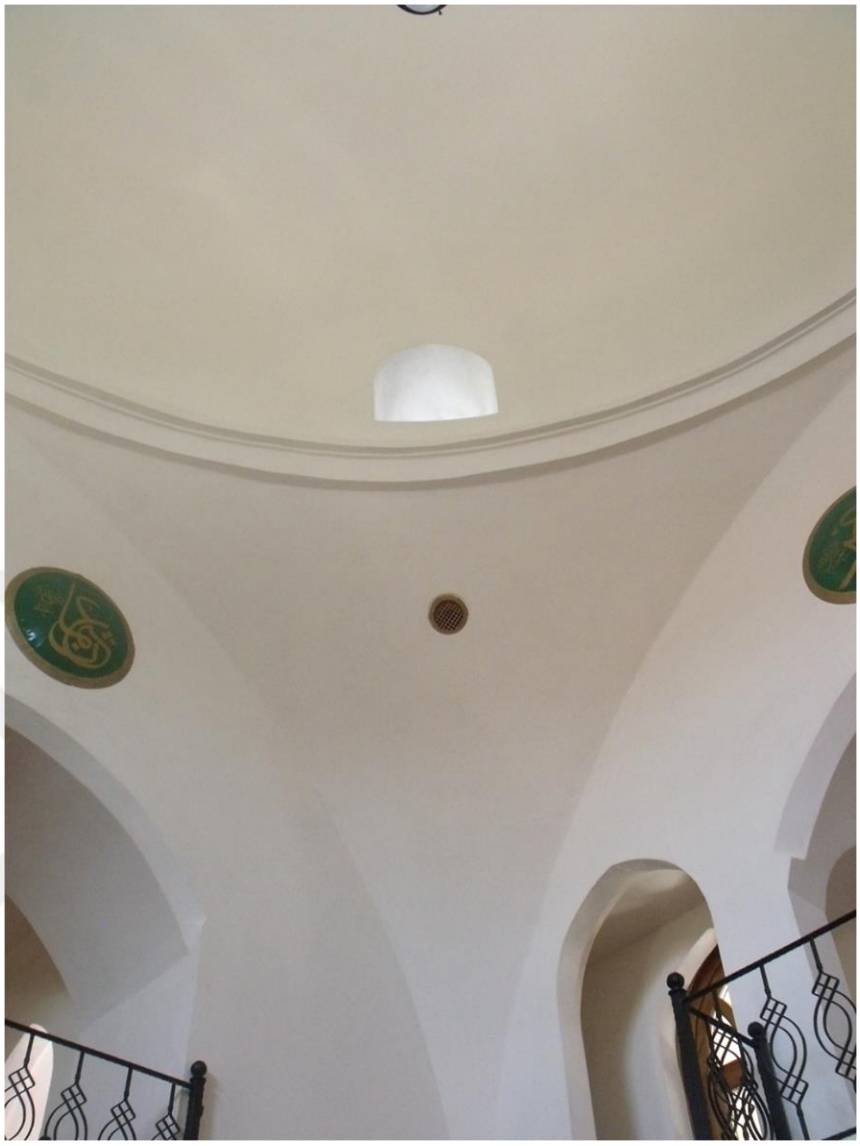

Fotoğraf 98. Kubbede yer alan ses düzeni boşlukları (N.Kıncal)

3.4.1. Yapılan Onarımlar

Günümüzdeki haline 1954 yılında yeniden yapılışı ile ulaştığı bilinmektedir. 1961 yılında onarım görmüştür (BVBM).

Ümmühan Hatun Camii'nin 2863 sayılı yasanın 6 ve 7 maddeleri kapsamında korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesine, birinci grup olarak belirlenmesine, caminin esaslı onarıma ihtiyacı olduğuna 05/11/1999 gün/660 sayılı ilke kararı uyarınca hazırlanacak rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanma isteği (BVBM).

Analitik Rölöve, Restütisyon ve Restorasyon Raporu 2015 yılı Mayıs ayında Buka Mimarlık tarafından hazırlanmıştır.

Cami restitüsyon çalışması, caminin yapılış tarihi ve sonraki dönemlerdeki ilaveler göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Geleneksel ve modern yapım tekniklerinin birlikte kullanıldığı bu Cami'de, restitüsyon raporunda ifade edildiği gibi, ortaya çıkan ihtiyaçlar çerçevesinde eklemelerin yapıldığı anlaşılmaktadır (Çizim 19-22). Bu eklemelerin, yapının özgün mimarisi ile uyumlu olmadığı düşünülmektedir.

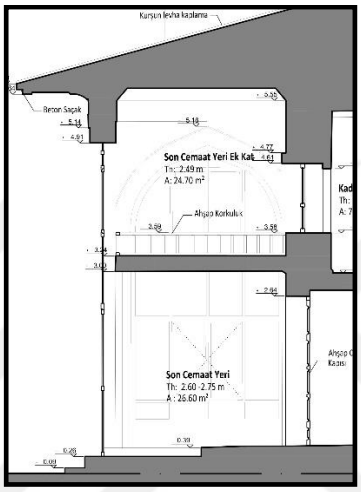

Çizim 19. Son cemaat yerinde ara kat kaldırılma işi (BVBM)

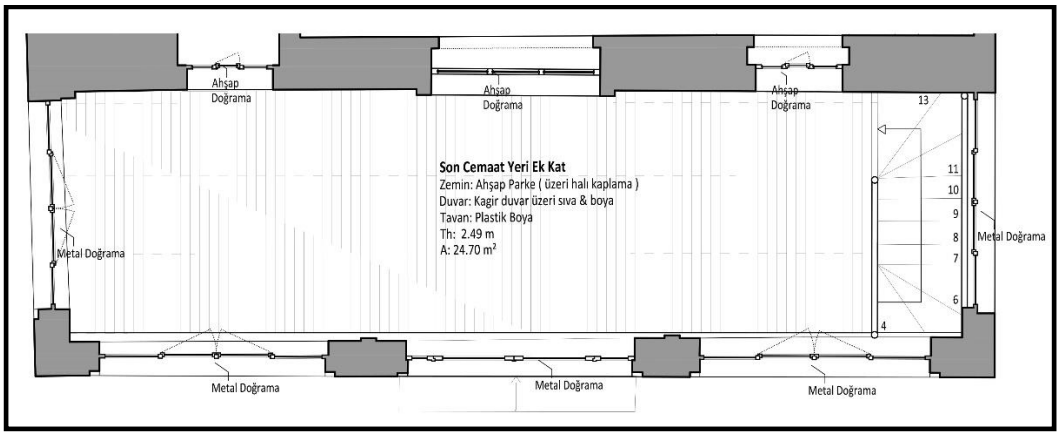

Çizim 20. Son cemaat yeri metal doğramalı revakları kaldırılma işi (BVBM)

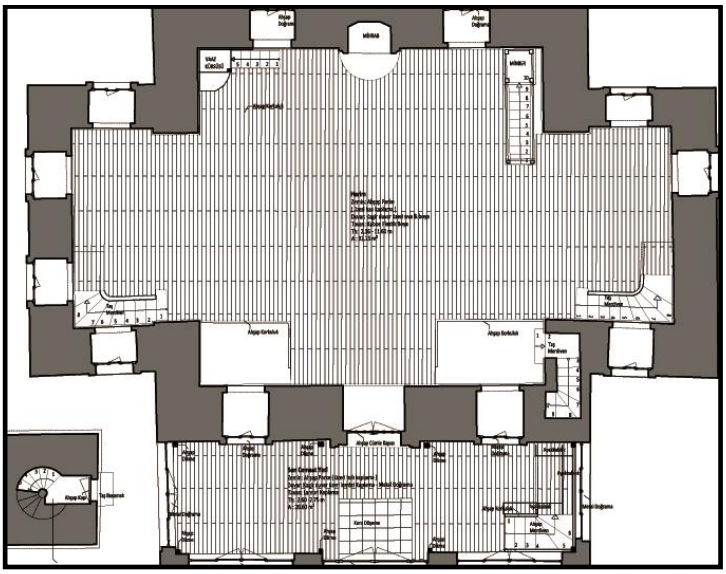

Çizim 21. Son cemaat yeri (BVBM)

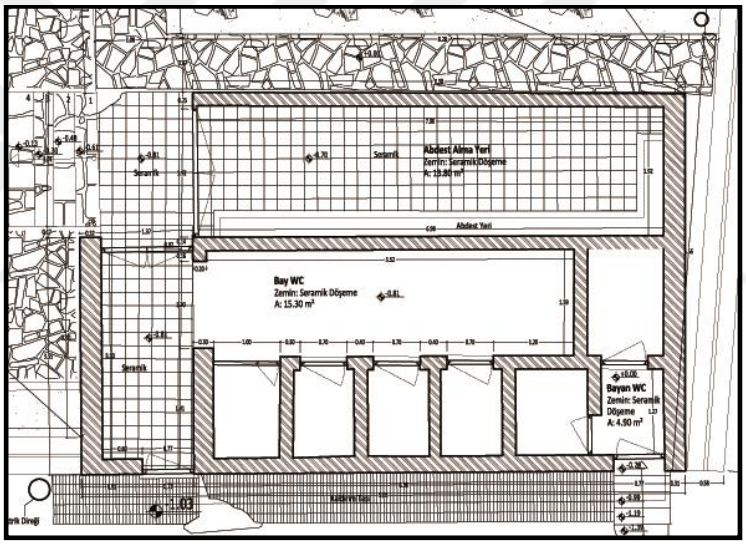

Çizim 22. Avludaki muhdes WC ve abdest alma mahalli (BVBM)

- Son cemaat yerine ahşap taşıyıcı ile ara kat ilave edilmiş ve revaklar metal doğramalı camekan ile kapatılmıştır. Bu bölümde yapılan eklemeler kaldırılmıştır,
- Caminin içerisinde sonradan yapılan eklemeler kaldırılmıştır,
- Son cemaat bölümü ve harim duvarında lambri, zeminde ise parke kaplamalar yapılmıştır. Sonradan yapılan ve özgün olmayan bu kaplamalar kaldırılmıştır. Son cemaat yeri metal doğramalı revakları kaldırılmış olup, yerine ahşap doğramalı camekanla kapatılmıştır (Çizim 23).

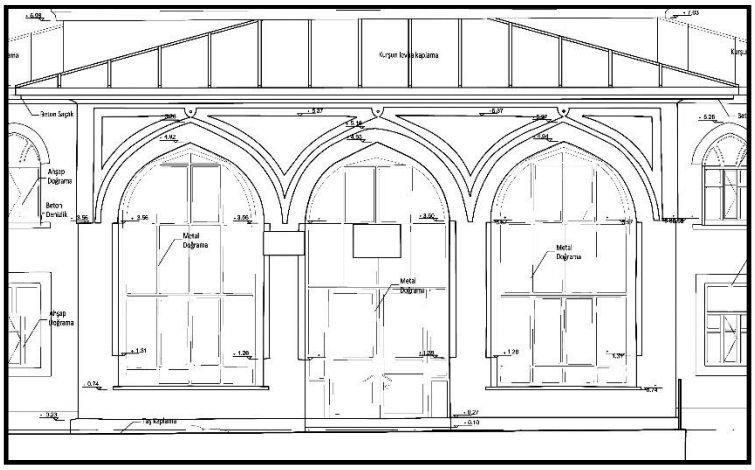

Çizim 23. Harim ve son cemaat yeri ahşap işleri (BVBM)

- Caminin bahçesinde, sokağın görüntüsünü bozacak biçimde inşa edilmiş olan abdest alma ve wc eklentileri kaldırılmıştır (Fotoğraf 99),

Fotoğraf 99. Rest. öncesi tuvaletler (BVBM)

- Cami dış cephelerinde sıva üzerine boya uygulanmıştır. Duvarlar raspa ile kazınıp, altından nitelikli taş örgü çıkması sonucunda derzler açılıp taş yüzeydeki ihtiyaç durumuna göre hassas kumlama veya basınçlı su ile yıkanarak temizlenmiştir. Sonraki aşamada ise, hidrolik kireç katkılı horasan harcı kullanılarak derz yapılacaktır (Fotoğraf 100). Yapılan raspa sonucunda nitelikli taş örgü çıkmaması durumunda, sıva üzeri hava temaslı boya kullanılmıştır,

Fotoğraf 100. Rest. aşaması dış cephe (BVBM)

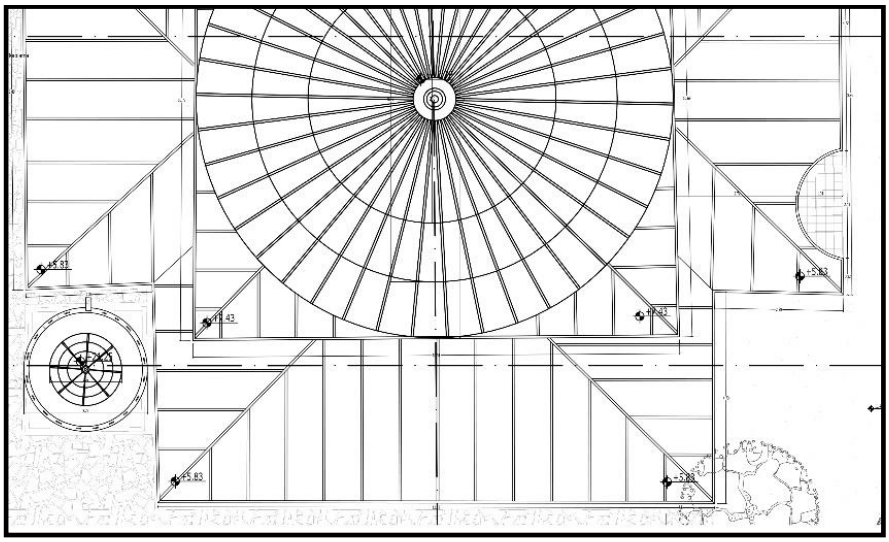

Çizim 24. Saçakta yer alan daire formlu boşluk (BVBM)

- Betonarme saçakta dairesel formlu bir boşluk açılmıştır, ancak bu müdahalenin hangi amaç doğrultusunda yapıldığı bilinmemektedir (Çizim 24, BVBM).
- Pencere alınlıkları ve beton sövelerde kısmen dökülme, parça kopmaları gözlemlenmiştir. Hasarlı bölümler, çimento ağırlıklı malzeme ile plastik onarım yapılmıştır,
- Minare kaidesi, gövde taşlarında siyah leke ve oluşan diğer kirliliklerin temizlenmesi. Şerefe üzerinde ilave edilmiş aydınlatma, ahşap minare giriş kapısı, şerefe kapısının hasarlı olduğu tespit edilmiştir. Onarım sırasında minare dış duvarlarının basınçlı su ile temizliği önerilip uygulanmıştır. Su ile temizlenmesi mümkün olmayan alanlara bölgesel fırçalama ile temizlik yapılmıştır. Şerefe ve petek üzerinde sonradan yapılmış ilaveler kaldırılarak, ahşap kapılar aslına uygun olarak imal edilerek yerlerine takılmıştır,
- Kubbe ve mahfil tavanlarında çimentodan sıva ile boya yapıldığı ve bu bölümlerde kararmaların bulunduğu gözlemlenmiştir. Sıva raspası yapılarak, kubbenin nemden arındırılması sıvanın altında özgün bezeme taraması yapılmıştır, horasan sıva üzeri boya uygulaması yapılmıştır. Kubbede çatlak olup olmadığına ilişkin olarak tarama yapılmış olup, onarımı yapılmıştır,

Fotoğraf 101. Kubbe, rest. aşaması (BVBM)

- Bakır alemde yüzey kirliliği belirlenmesi nedeniyle sökülerek, mekanik ya da ihtiyaç olması halinde de kimyasal temizliği yapıldıktan sonra, tekrar yerine monte edilmiştir,
- Yağlı boya yapıldığı belirlenen cami ana giriş kapısı yeniden (Fotoğraf 102) yapılmıştır,

Fotoğraf 102. Rest. aşaması son cemaat kapısı (BVBM)

- Mihrap söveleri yüzeyinin renkli boya ile boyandığı belirlenmiştir. Mihrap söveleri ve iç yüzeylerinde bölgesel sıva raspası yapılarak, sıvanın altında özgün bezeme taraması yapılacaktır. Bezemeye ulaşılamaması durumunda, sıva üzeri iç cephe boyama uygulaması yapılmıştır. Orijinal bezemeye ulaşılması halinde, bezeme yüklenici firma tarafından projelendirilerek Çanakkale KVBKK'na sunularak, uygun görülmesi durumunda, özgün süslemeye konservasyon işlemleri uygulanıp restorasyonu yapılmıştır,
- Harimdeki mahfil döşemeleri, ahşap dikme ve korkulukları bulundukları yerde mekanik temizlik ile güçlendirilerek, yüzeylerine vernik uygulaması yapılacaktır. Tahrip olmuş elemanlardan gerekli görülenler, özgün malzemeler ile yenilenerek mahfilin konumu korunacaktır,
- Ahşap malzemeden yapılmış olan vaaz kürsüsü ve minberde herhangi bir tahribat görülmemektedir. Vaaz kürsüsü ve minberin yüzey temizliği gerçekleştirilmiştir,
- Mevcut ferforje korkuluklar kaldırılarak, restorasyon projesinde belirtilen özelliklere uygun olarak birinci sınıf ahşap malzemeden yapılmıştır,

- Yapımında hem geleneksel ve hem de modern yapım tekniklerinin kullanıldığı Cami'de yapılan analitik rölöve uygulama sürecinde, taşıyıcı sistemde herhangi bir tahribatın gerçekleşmediği belirlenmiştir. Camide zemin oturması ya da düşey çatlak bulunmamaktadır. Uygulama sürecinde gerçekleştirilecek raspa çalışmalarından sonra detaylı analizler yapılarak, Cami'nin geleceğe aktarılması gerekliliği öngörülmektedir,
- Kubbede bozulma durumunun kontrolünden sonra, ihtiyaç duyulması halinde çimentodan oluşturulmuş malzemeler kullanılarak sağlamlaştırılmıştır,
- Duvar taşlarında tahribat belirlenmesi durumunda, kapsamlı analizler yapılarak, sonrasında, sağlamlaştırma gerçekleştirilecektir,
- Yapı kurşun kaplama üst örtüsünde yer yer açılmalar mevcuttur. Çinko dere ve PVC iniş boruları ile çatının suyu tahliye edilmekte, bu durum cephede olumsuz bir görünüm oluşturmaktadır. Kurşun levha kaldırılacak, su izolasyonunun ardından son katman olarak kurşun levha kaplanmıştır. Beton sövelerde, denizlik ve pencere alınlıklarında bölgesel sıva dökülmeleri ve parça kopmaları bulunmaktadır. Yüzeylerde sıva raspası sonrası çimento esaslı malzeme ile plastik onarım yapılmıştır,
- Minare döşemesinde ve basamaklarında yüzey hasarları ve yer yer parça kopmaları meydana gelmiştir. Minare pencerelerinde PVC doğrama kullanılmıştır. Hasarlı taş basamaklarda uygun nitelikte harç ile onarım yapılacaktır (Çizim 25). Pencere boşluklarında uygun detayda empire ahşaptan imal edilmiş ısıcamlı doğramalar kullanılacaktır,

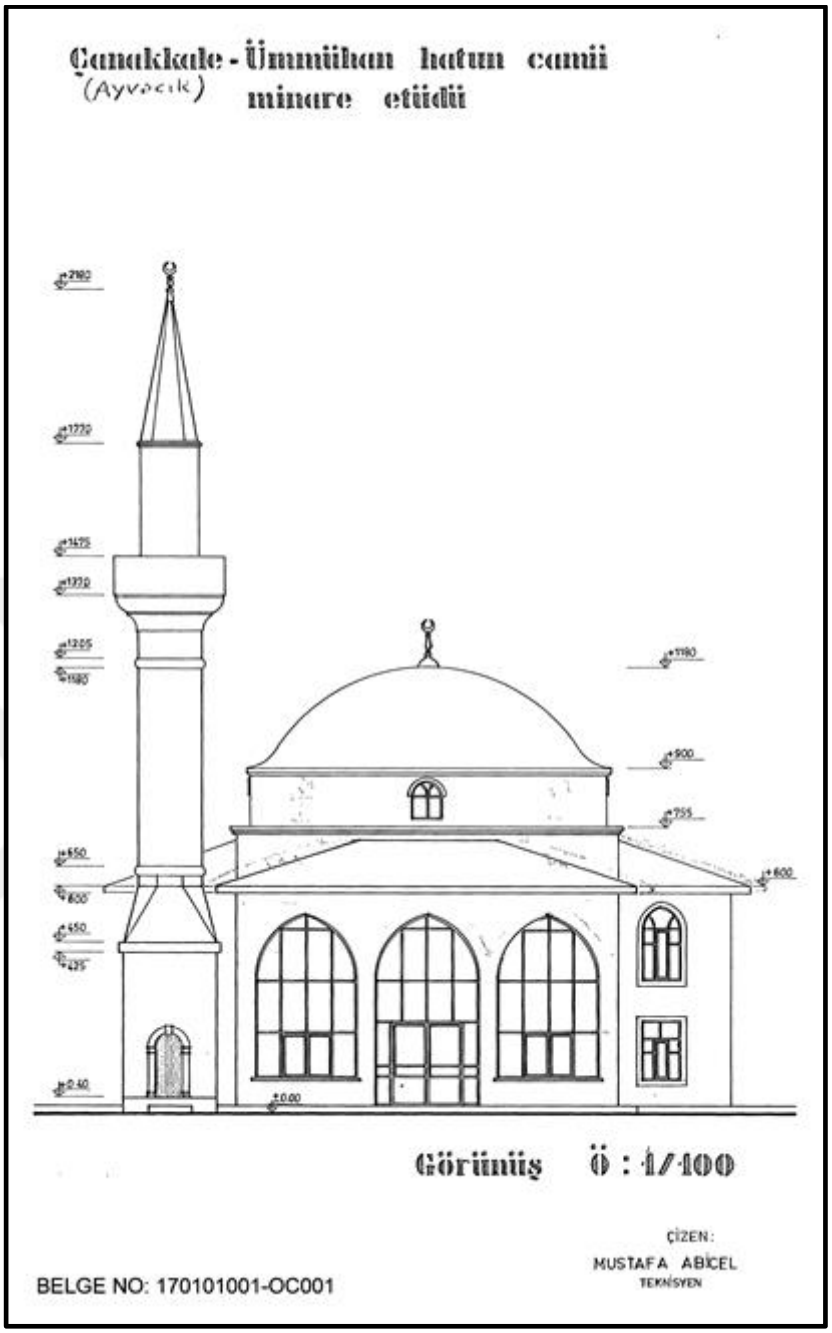

Çizim 25. Minare (BVBM)

- Betonarme saçakta döşeme kaldırılarak bir boşluk yaratılmış, demir donatı açıkta bırakılmıştır. Betonarme saçaktaki demir donatısında pas yürüme ve sağlamlık testi yapılmış olup, saçak yenilenen demir donatı ile betonarme olarak bütünlenecek, su izolasyonunun ardından, kurşun kaplanmıştır,

- Cami pencere doğramaları dökme betondur (Fotoğraf 103). Beton doğramalar sökülecek, özgün boyut ve detayda 1. sınıf empire sert meşe ile, 4+4 ısıcam kullanılarak imal edilerek yerine monte edilmiştir,

Fotoğraf 103. Rest. aşaması, güney cephe (BVBM)

- Caminin son cemaat yeri içerisine ahşap taşıyıcı sistem ile ara kat eklenmiştir. Revaklar metal doğramalı camekanla kapatılmıştır,
- Son cemaat yeri duvarları ve revaklarına monte edilmiş olan muhdes ekler (doğramalar, ara kat ahşap döşeme, ahşap merdiven ve ahşap dikmeler) kaldırılmıştır,
- Kullanıcı ihtiyaçları göz önünde bulundurularak son cemaat yeri revaklarının 1.sınıf meşeden imal edilen doğramalar ile kapatılmıştır,

Fotoğraf 104. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM)

Fotoğraf 105. Rest. sonrası son cemaat yeri (N.Kıncal)

- Harim zemini yakın dönemde parke kaplanmıştır. Parke yüzey altında bölgesel döşeme araştırması yapılmıştır,
- Son cemaat yeri zemininde özgün döşeme üzerine ahşap parke döşeme uygulanmıştır. Ahşap parke kaldırılıp, özgün taş döşeme çıkması durumunda konserve edilecek, aksi taktirde şap üzerine kadronlu ahşap kaplama yapılmıştır,

- Son cemaat yeri girişinde beton esaslı basamak görsel bütünlüğü bozmaktadır. Son cemaat yeri girişindeki basamak rıht yüksekliği ve boyutları yeni ölçülere uygun olarak taştan imal edilmiştir,
- Cami avlusu sonradan kayrak taşı kaplanmıştır, avlu niteliksiz eklerden arındırıldığında ve kot düzenlemeleri yapıldığında zemin zarar göreceği öngörülmektedir. Kayrak taşı zemin kaldırılarak, altında bölgesel döşeme araştırması yapılacaktır. Özgün nitelikli döşeme tespit edilmesi durumunda döşeme taşı konserve edilerek korunacaktır. Aksi takdirde zemin kotları düzenlenerek 6 cm andezit taş kaplama uygulanmıştır,
- Cami beden duvarları zemin suları sebebi ile yosunlanmaktadır. Cami çevresindeki beton tretuvar yer almaktadır. Mevcut beton tretuvar kaldırılacak ve beden duvarlarında nem problemi yaşanmaması için çevre düzenleme paftasında önerilen drenaj yapılacaktır. Üzerinde 6 cm andezit taş kaplama tretuvar ve andezit bordur taşı uygulanmıştır,
- Cami çevresi tretuvarları kaldırılacak, drenaj koyusu kazılarak zemin suyu yapıdan uzaklaştırma çalışması yapılmıştır. Gerekli su-ısı izolasyonun yapılmasının ardından restorasyon projesi göz önünde bulundurularak tretuvar örülüp, bitirme elemanı olarak andezit taş kaplama ve çevresinde bordür taşı döşenmiştir,
- Cami avlusunda şadırvan yer almamaktadır. Kullanıcı ihtiyaçları gözetilerek camii avlusunda şadırvan önerisinde bulunulmuş olup, restorasyon projesine uygun detaylandırılacak şadırvanın zemininde mermer desenli kaydırmaz seramik kaplama, üst örtüsünde ahşap konstrüksiyonlu alaturka kiremit örtü ile yeni şadırvan yapılmıştır,
- Cami avlusunun kuzeyinde yer alan wc ve abdest alma yeri muhdes bir ektir. Engelli kullanıcı için uygun koşulları sağlamamaktadır. Wc yer altına alınmıştır. Dış duvarlarda beton perde duvar, iç mekanda tuğla bölücü duvarlar kaldırılmıştır. Wc merdiveni yeni plan şemasına uygun olarak, ölçülendirilmiştir. Engelli wc, wc kütlesi üzerinde restorasyon projesinde detaylandırıldığı şekilde uygulanmıştır (Fotoğraf 106).

Fotoğraf 106. Rest. sonrası engelli abdest alma bölümü (N. Kıncal)

3.5. BİGA ÇARŞI CAMİİ

İli: Çanakkale

İlçesi: Biga

Adı: Biga Çarşı Camii

Mahallesi: İstiklal

Sokağı: Atatürk Caddesi

Yapım Tarihi: 15. yy

Yeniden Yapım: 1911

Tescil Tarihi ve Numarası: 26.12.1992/2875

Tescil Eden Kurul: Bursa

Koruma Derecesi: 1

Vakfı: Çarşı camii

Parsel Yüzölçümü: 637 M2

Yeri: Çanakkale İli, Biga İlçesi, İstiklal Mahallesi, Cengiz Topel ve Atatürk Caddelerinin kesişim noktasındadır.

Tarihçe: Tarihçe: Kitabesinden 1911 yılında inşa edildiği anlaşılan Çarşı Cami'nin mimarı Gelibolulu Tahsin Ağa'dır. Marangozluk işlerini aslen Gelibolu'lu olup Biga'ya yerleşen marangoz Osman Çavuş (Osman Kandemir) yapmış, minaresini ise Rum Hristo inşa etmiştir (BVBM). Caminin önceki dönem fotoğrafı bulunmaktadır (Fotoğraf 137-141).

Dış Mimari Özellikleri: Cami dikdörtgen planlı olup, ön cephesinde tarihi özellikleri olan bir şadırvan yer almaktadır (Fotoğraf 107). Duvarlarında kesme taş, tuğla kullanılmış olup, almaşık örgü sistemi ile inşa edilmiştir (Fotoğraf 108). Kuzey bölümünde sonradan ilave edilmiş son cemaat yeri (Fotoğraf 109) (Çizim 26) bulunmaktadır. Son cemaat yeri dikdörtgen planlıdır. Ön cephesinde üç adet basık kemerli pencere bulunmaktadır. Kapının iki yanında birer adet bursa kemerli pencere mevcuttur. Doğu batı yönünde mermer basamaklarla çıkılan, birer kapı ile girilmektedir (Fotoğraf 110).

Son cemaat mahalli bugünkü halini 16.11.2001 tarihte almıştır (BVBM) (Fotoğraf 111). Güneybatı kısmında yer alan minarenin yapımında kesme taş kullanılmıştır. Minare kürsüsü yapının beden duvarı ile yükselmiş dışarıya doğru taşkındır. Minare kürsüsünün

iki yanında sütunceler bulunmaktadır (Fotoğraf 112). Sol bölüm sütun üzerinde yaprak motifi yer almaktadır. Sekizgen bir pabuçlukla oturan minare silindirik gövdeli tek şerefelidir (Fotoğraf 113). Kuzey cephede alt sırada üç, üst sırada üç olmak üzere, altı pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 114). Güney cephede alt sırada iki, üst sırada iki olmak üzere dört pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 115). Doğu ve batı cephe pencereleri benzer özellikler göstermektedir (Fotoğraf 116). Ayrıca, batı cephede harim giriş kapısı yer almaktadır (Fotoğraf 117). Harim bölümüne giriş son cemaat yerinde bulunan iki kanatlı, ahşap bezmeli kapıdan sağlanmaktadır. Caminin abdest alma yeri ve tuvaletleri son restorasyon sırasında yeni yapılmıştır (Fotoğraf 118). Batı cephesinde musalla taşı yer almaktadır.

Fotoğraf 107. Çarşı Camii genel görünümü (N.Kıncal)

Fotoğraf 108. Dış cephe duvar örgü sistemi (N.Kıncal)

Fotoğraf 109. Kuzey cephe son cemaat yeri (N. Kıncal)

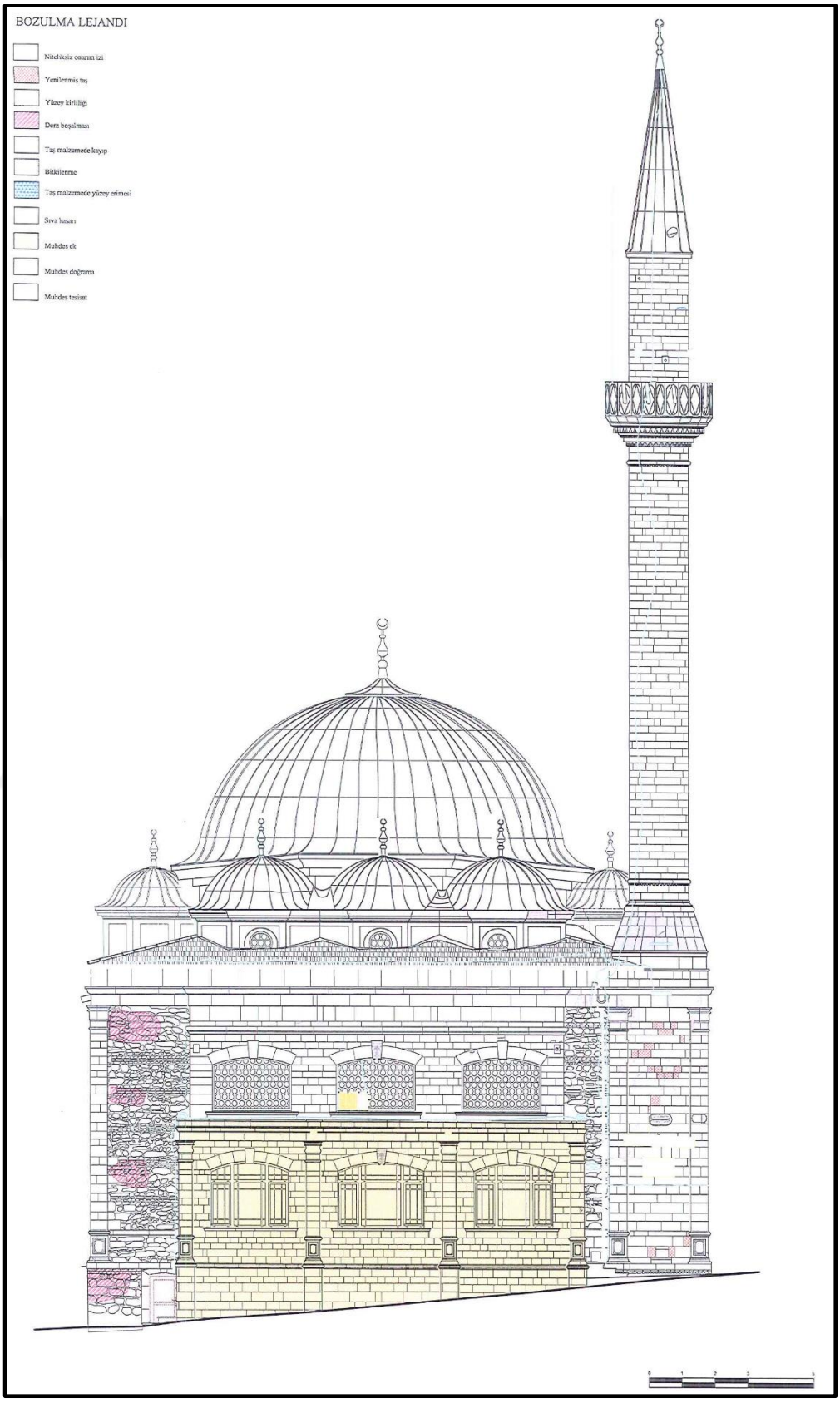

Çizim 26.Kuzey cephe (BVBM)

Fotoğraf 110. Son cemaat yeri giriş (N.Kıncal)

Fotoğraf 111. Son cemaat yeri (N. Kıncal)

Fotoğraf 112. Minare kürsüsü (N. Kıncal)

Fotoğraf 113. Minare (N. Kıncal)

Fotoğraf 114. Rest. öncesi kuzey cephe (BVBM)

Fotoğraf 115. Güney cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 116. Batı cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 117. Batı cephe cami girişi (N. Kıncal)

Fotoğraf 118. Abdest alma bölümü (N:Kıncal)

Fotoğraf 119. Şadırvan (N. Kıncal)

Şadırvan, H. 1321, M. 1911 tarihinde yapılan cami ile aynı tarihte yapıldığı, mimarının Kayserili Mehmet Sadık Usta, Banisinin Hacı Mustafa Efendi olduğu kaynaklarda ifade edilmektedir (BVBM, Fotoğraf 119).

Şadırvan üzerindeki kitabenin içeriği aşağıdaki gibidir:

Fi sehil-illah getirdi, ah-ı saf-ı cenneti

(Allah yolunda saf cennet suyunu getirdi)

Teşnekani ta ebet 135eyyan içün, bu çeşmeyi

(susamışların bu çeşmeden, sonsuza kadar suya kanmaları için)

Hacı Mustafa Efendi, rahmet olsun canına

(Hacı Mustafa Efendi'nin canına rahmet olsun)

Ab-ı Kevser'den acub cetvel, akıtdı çeşmeyi

(Kevser suyundan, yol açıp akıttı çeşmeyi)

Dest'i hudar'ı felek, mahvine ceht', tam edib

(feleğin nazar eli yok olmasına tam çalışıyordu)

Ser'ta ser yakmış idi. Böyle zülâli çeşmeyi

(baştan başa yakmıştı, böyle bembeyaz çeşmeyi)

Mir'i İbrahim ve halim efendiler oğludur o gevherin

(o saygıdeğerin İbrahim ve halim efendiler oğludurlar)

Ban'i sanı olup yapdılar, yeniden çeşmeyi

(ikinci yapımcıları olup, yeniden yaptılar çeşmeyi)

Ah'ı zer etdi felekten hem peder, validesi

(sesle ağladı gökten, hem peder validesi)

Eşi Hanife Hanım'ın hayrına yapdı çeşmeyi

(Çeşmeyi Hanife hanım'ın hayrı için yaptırdı)

Şarba el aç dua kıl sahib'i hayre heman

(şadırvan suyundan yararlan, el aç dua et hayır sahibine hemen)

Afiyet olsun buyur iç mai'i azb'i çeşmeyi (1325) amili Mehmet sadık kayseri maşallah

(afiyet olsun buyur iç, tatlı su çeşmesinden ustası Mehmet sadık Kayserili Allah'ın İstediği Allah her ne isterse)

Bazı kaynaklarda şadırvanın 1904 yılındaki Biga'da çıkan yangın sonucu yok olan, 15. yüzyılda Gazi Umur Bey tarafından yaptırılan caminin yanındaki şadırvan olduğu da yazılıdır. Şadırvan 2012-2017 yıllarında onarım görmüştür (BVBM).

İç Mimari özellikleri: Cami harim bölümüne giriş son cemaat yerinde bulunan dikdörtgen formlu, çift kanatlı, ahşap bezemeli kapıdan yapılmaktadır (Fotoğraf 120). Harim girişi mahfilin alt bölmesinde, ahşap süsleme tavan göbeği motifi yer almaktadır (Fotoğraf 121). Mahfilde sekiz adet taşıyıcı sütun bulunmaktadır. Sütunlar yuvarlak kemerle bağlanmış olup, ahşap mahfili ve tavanını taşıyıcı konumundadırlar (Fotoğraf 122). Üst kat kemerleri kırmızı beyaz, tuğla dizilimi şeklinde boyanmıştır. Mahfil korkulukları ahşap malzemeden yapılmıştır (Fotoğraf 123) Kadınlar mahfilinden kubbe etrafında yer alan bölüme döner bir merdiven ile çıkılmaktadır (Fotoğraf 124). Güney duvarında yüksek, taş mihrap bulunmaktadır. Mihrap harim yönüne taşkın durumdadır. Her iki yanında yer alan sütuncelerde korint ve iyon üslupta sütun başları bulunmaktadır. Sütun başlarında akant yapraklı konsollar yer almaktadır.

(Fotoğraf 125). Mihrabın sağında minber solunda vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Her ikisi de geometrik motiflidir. Kubbenin tepesi zeminden yaklaşık 17 metre yüksekliktedir (BVBM). Kubbe kasnak duvarlarının her birinde iki adet yuvarlak kemerli, üstlük pencere bulunmaktadır. Harimin güneydoğusunda kubbe kasnağını taşıyan iki adet ahşap sütun mevcuttur. Cami içerisindeki ahşap sütunlar birbirlerine ve beden duvarlarına demir gergilerle bağlanmıştır. Kubbenin dört köşesinde çokgen kasnaklı birer küçük kubbe yer almaktadır.

Cami kubbesinde ve duvarlarında, kubbe taşıyıcı ayaklarında, pencere üzerlerinde ve tavanda bitkisel desenli kalem işlerine yer verilmiştir (Fotoğraf 126-130). Harim bölümü zemin halı kaplamalıdır (Fotoğraf 131).

Fotoğraf 120. Harim giriş kapısı (N. Kıncal)

Fotoğraf 121. Harim giriş tavan (N. Kıncal)

Fotoğraf 122. Kadınlar mahfili (N.Kıncal)

Fotoğraf 123. Mahfil detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 124. Döner merdiven (N. Kıncal)

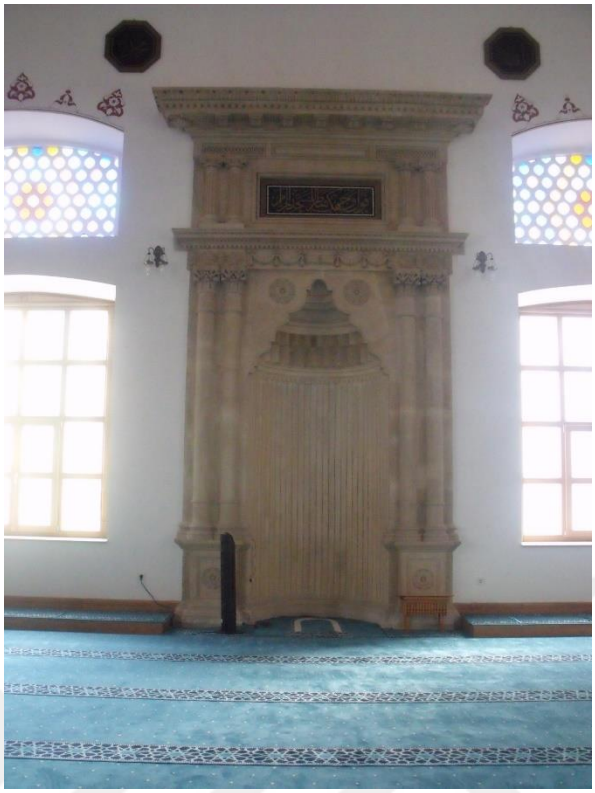

Fotoğraf 125. Mihrap (N. Kıncal)

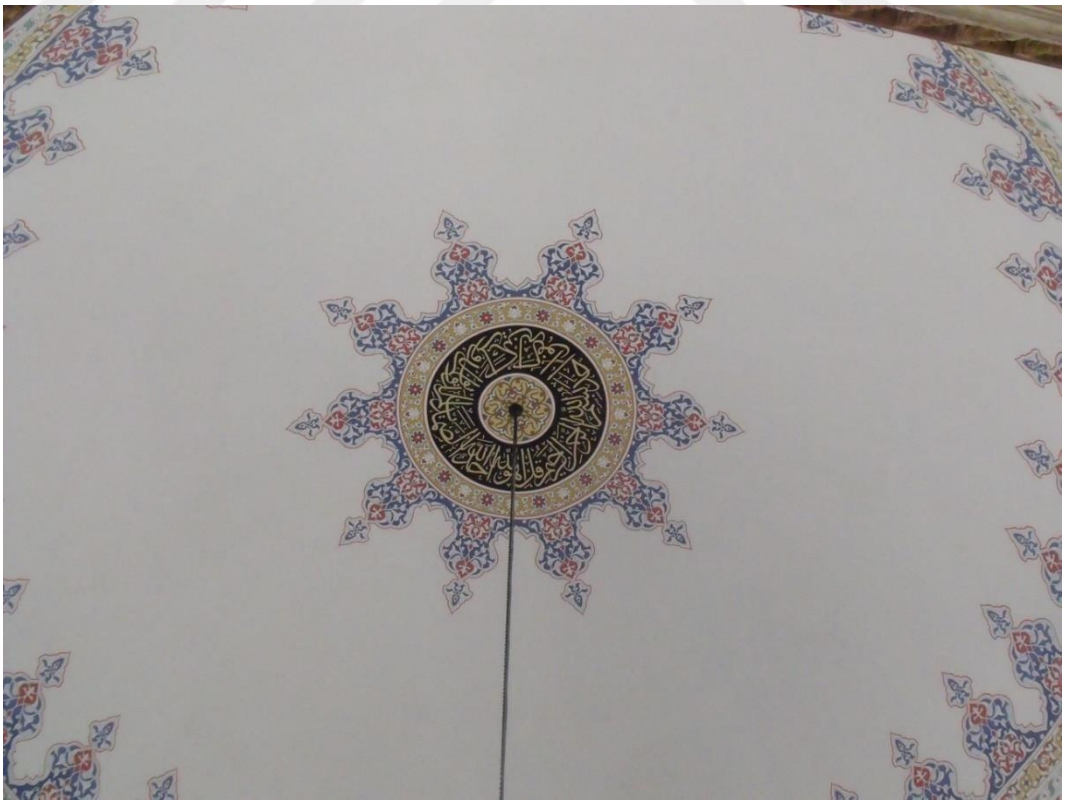

Fotoğraf 126. Kubbe (N.Kıncal)

Fotoğraf 127. Kubbe kalem işleri (N.Kıncal)

Fotoğraf 128. Kubbe detay (N.Kıncal)

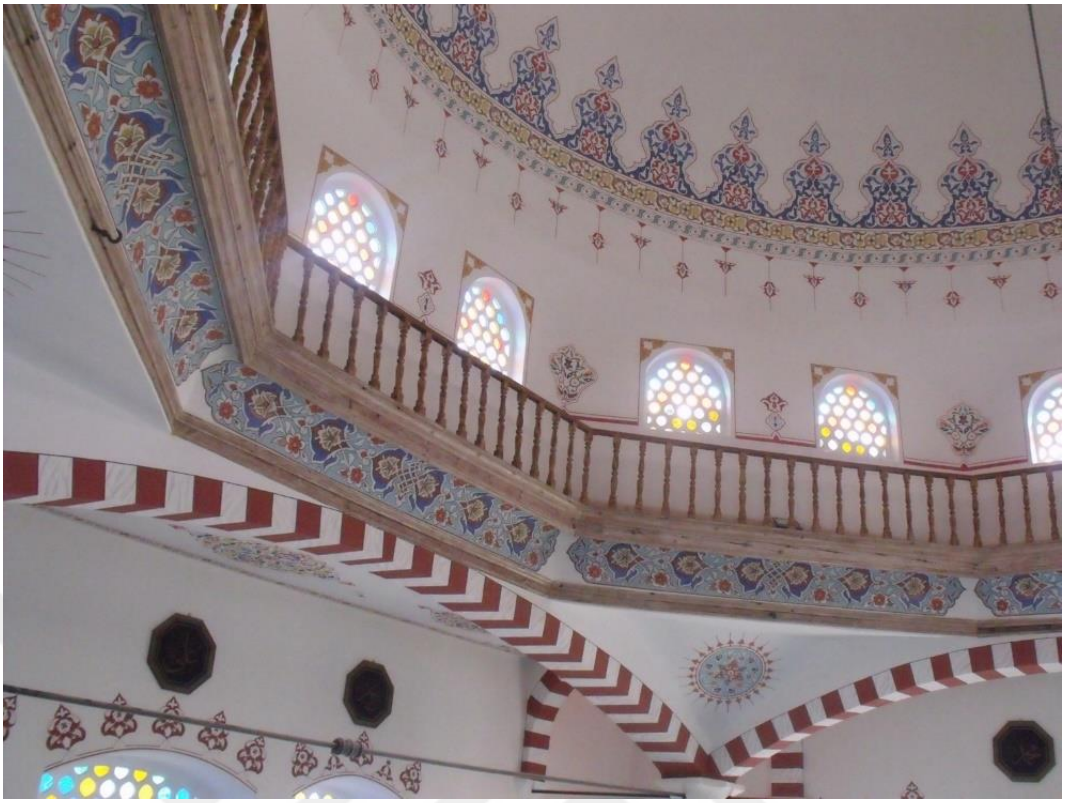

Fotoğraf. 129. Kubbe detay (N. Kıncal)

Fotoğraf 130. Kalem işi (N.Kıncal)

Fotoğraf 131. Cami harimi (N.Kıncal)

3.5.1. Yapılan Onarımlar

Yapı muhtelif zamanlarda onarım görmüş, onarımlar sırasında yapılan yanlış uygulamalar, özellikle kesme taş alanlarda yapılan taş değişimlerinde kullanılan uyumsuz renk ve dokuda taşlar tespit edilmiştir. Caminin BVBM' nce 2017 tarihli olarak onaylanan ve Paşa Mimarlık Restorasyon firmasınca uygulanan kapsamda yapılan işlemler şunlardır; Yapının kesme taş alanlarında ve minaresinde kırık ve eksik taş kısımlar mevcuttur (Fotoğraf 132). Bu taş yüzeylerde;

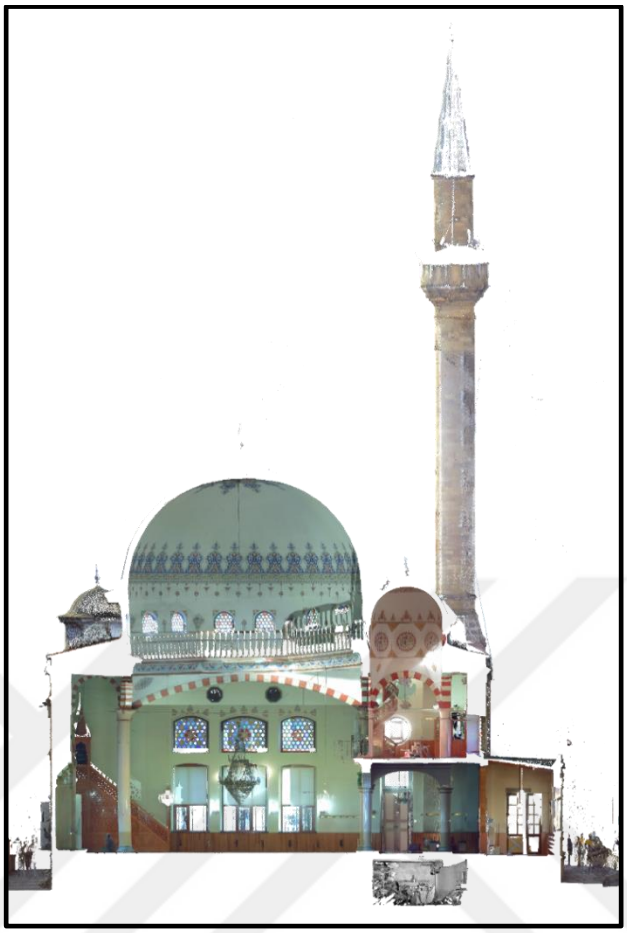

Fotoğraf 132. Biga Çarşı Camii orta foto (Paşa Mimarlık)

- Yüzey kaybına uğramış ancak formunu kaybetmemiş doğal taş elemanların fazla derin olmayan yüzey kayıplarında; taş elemanlar oldukları gibi korunmuştur. Yapıda kullanılmış doğal taşlarda yüzey erozyonu oluşmuş, 5 cm'ye kadar olan boşluklarda herhangi bir işlem yapılmadan oldukları gibi korunmuştur. Ancak, su tuzağı oluşma riski bulunan 5 cm'den küçük boyutlu kayıp ve boşluklarda kozmetik onarım şeklinde onarımların çalışılması, bu çalışmalarda agrega olarak taşın kendi tozu ve bağlayıcı olarak hidrolik kireç kullanılması sağlanmıştır. Hazırlanan harcın suyuna % 2–3 konsantrasyonda Primal AC 33 Akrilik emülsiyonu ilave edilerek, ayrıca taş rengine uyumu sağlamak için akrilik boya katılarak onarımın estetik açıdan uygunluğu temin edilmiştir,
- Taşlardaki 5 cm'den daha büyük kayıplar, 10 – 15 cm'ye kadar çürütülerek aynı nitelikteki taşlar kullanılarak onarılmıştır. Yerinden oynamış ve bütünlüğünü kaybetmiş parçalar itinalı olarak yüzeyden alınmış, yerlerine yeni

taşların oturtulacakları yerin çürütme ve temizliğinin ardından yalnızca harçla yerinde durabilecek olanları, 1 kısım hidrolik kireç (NHL 3, 5 Mpa\Orta), 2, 5 kısım 1 mm elek altı yapıştırılarak taşın kendi tozu ve harç suyu, % 3–5 oranında primal AC 33 akrilik emülsiyon karıştırılarak hazırlanan harçla yerine oturtulmuştur. Yalnızca harç ile yerinde duramayacak büyüklükteki parçalar ise epoksi reçine ve paslanmaz metal donatı yardımı ile yerlerine yerleştirilmişlerdir,

- Tamamen bütünselliğini kaybederek işlevini yerine getiremeyen, kemer, lento, söve gibi doğal taş yüzey kayıplarında; mevcut yapı elemanı formunun tamamı özgün doğal taş cinsi kullanılarak yeniden üretilmiş ve montajları yapılmıştır,
- Caminin genelinde metal berkitme sistemiyle duvarlar ve cami içindeki taşıyıcı elemanlar bağlanmıştır. Gergi demirlerinin duvar içinde kalan kısımları gerekli açmalar yapılarak kontrol edilmiştir. Oksitlenen kısımlarında yumuşak sarı telli fırçayla temizlenerek galvanik ve katodik koruma özellikli astar uygulanarak üzerine yine galvanik ve katodik koruma özellikli metal boyası sürülmüştür,
- Yapıya sonrada eklenen PVC doğramaların tamamı kaldırılarak restorasyon projesine uygun olarak 1. sınıf meşeden imal edilmiş olan ahşap doğramalarla değiştirilmiştir,
- Camide özellikle ahşap karkas üzerine bağdadi çıta ve sıva olan kubbeler ve kubbe kasnağında tüm sıvalar raspalandıktan sonra ahşap yapı elemanlarının sağlam olanları ile niteliğini yitirmiş, bozulmuş olanlar tespit edilmiştir. Onarım sırasında esas olan yerinde koruma yapılmasıdır. Sağlam durumda ve yerinde korunabilecek olan yapı elemanları boya raspası ve basit temizlik çalışması ardından empire edilmiştir,
- Yapı elemanlarının kısmen bozulmuş veya çürümüş olanlarının bu kısımları özgün cins, boyut ve formdaki yeni ahşap malzeme ile tamamlanmışlardır. Onarılarak kurtarılamayacak durumdaki yapı elemanları ise özgün detayları, aynı cins ve boyutta ahşap malzeme kullanılarak yeniden imal edilmiştir,
- Yapının mevcut 2 adet ahşap giriş kapısı ve yapı içerisindeki ahşap kaplama taşıyıcı sütunlar ile ahşap tavan kaplamalarının durumları genel olarak iyi olup onarım sırasında kontrolleri ve bakımları yapılmıştır. Tüm ahşap elemanlarda;

- Korunabilecek durumda, sağlam yapıda ve işlevini sürdürebilecek olan tüm ahşap elemanlar, mutlaka yerlerinde korunmuşlardır. Bu elemanların gerekli görülen kısımları, boya raspası ve basit temizlik yapılarak kontrol edilmişlerdir. Böcek tahribatı yoğun, ancak yapısı sağlam olan ahşap yapı elemanları da empire edildikten sonra delikleri doldurularak ve yeniden boyanarak yerinde korunmuştur,
- Ahşap malzemelerin kısmen bozulmuş ve çürümüş olanları tahribata uğramış olan bölümler kesilerek çıkarılmış; aynı cins, boyut ve formda, yeni ahşap malzeme kullanılarak bütünlenmiştir,
- Onarılarak kurtarılamayacak durumda, işlevini devam ettiremeyecek olan ahşap yapı malzemeleri ile yapı elemanları, özgün ahşap cinsi, boyut, form ve teknikleri kullanılarak yeniden imal edilmiştir,
- Yapının duvarlarındaki bitkisel oluşumlar mekanik yöntemle temizlenip, kullanılarak müdahale edilmiştir (Fotoğraf 133),

Fotoğraf 133. Rest. sonrası batı ve güney cephe görünümü (N. Kıncal)

- Caminin taş duvar yüzeyleri genel olarak kirli olmakla birlikte bazı kısımlarda daha yoğun olduğu gözlenmiştir. Tüm yüzeylerde kağıt hamuru ile

uygulanacak amonyum bikarbonat çözeltisi ile temizlenememiştir. Yoğun kirli yüzeylerde tek uygulama ile tam temizlik sağlanamaması durumuna bağlı olarak iki veya üç kere uygulama yapılmıştır,

- Tüm yapı içindeki PVC ve ahşap doğramalarla yapılan muhdes odalar kaldırılmıştır,
- Zemin kattaki PVC doğramalı oda üzerinde oluşturulan muhdes ara kat kaldırılmıştır,
- Kadınlar mahfiline çıkan ahşap merdiven restorasyon projesine uygun olarak revize edilmiştir,
- Tüm PVC pencereler, restorasyon projesindeki detayına uygun olarak birinci sınıf meşeden imal edilerek yenilenmiştir,
- Yapıda nem sebebiyle oluşan sıva bozulmaları mevcuttur. Tüm iç sıva raspalanarak;
- 1 kısım söndürülmüş kaymak kireç,
- 1/2 kısım 2 mm elek altı kireçtaşı kırığı ve tozu,
- 2, 25 kısım 4 mm elek altı dere kumu,
- 1 m3 harç için 650–700 g 10–15 mm uzunlukta kesilmiş polipropilen lif veya dibekte dövülmüş kıtık, terkibinde tekrar sıvanarak, özgün kalem işleri sıva üzerine uygulanmıştır,
- İç mekândaki tüm ahşap malzemeler elden geçirilerek hasarlı kısımlar ahşap elemandaki bozulmanın derecesine göre;
- Korunabilecek durumda, sağlam yapıda ve işlevini sürdürebilecek olan tüm ahşap elemanlar, mutlaka yerlerinde korunması sağlanmıştır. Bu elemanların gerekli görülen kısımları, boya raspası ve basit temizlik yapılarak kontrol edilmiştir. Böcek tahribatı yoğun, ancak yapısı sağlam olan ahşap yapı elemanları da empire edildikten sonra delikleri doldurularak ve yeniden boyanarak yerinde korunmuştur,
- Ahşap malzemelerin kısmen bozulmuş ve çürümüş olanları tahribata uğramış olan bölümler kesilerek çıkarılmış; aynı cins, boyut ve formda, yeni ahşap malzeme kullanılarak bütünleştirilmiştir,

- Onarılarak kurtarılamayacak durumda, işlevini devam ettiremeyecek olan ahşap yapı malzemeleri ile yapı elemanları, özgün ahşap cinsi, boyut, form ve teknikleri kullanılarak yeniden imal edilmiştir,
- Zemin kat ile bodrum kat arasındaki döşemede bulunan çimento esaslı malzeme kaldırılarak, ahşap döşeme olarak değiştirilmiştir,
- Kadınlar mahfilinden kubbe kasnağındaki kedi yoluna çıkan ahşap merdivenin ahşap korkuluğun eksik bölümü aslına uygun olarak yenilenmiştir,
- Bodrum kat giriş kapısı, minarenin giriş kapısı ve şerefe kapısı ahşap olarak yenilenmiştir,
- Bodrum kattaki çimento esaslı kaplamalar kaldırılarak, aslına uygun olarak yenilenmiştir,
- Bodrum kat zemini karo mozaik kaplanmıştır,
- Bodrum kat tavanında mevcut ahşap kirişler onarılmıştır,
- Bodrum katta ahşap tavan kaplaması restorasyon projesine uygun olarak yenilenmiştir,
- Mevcut son cemaat mahallindeki kapı ve pencereler restorasyon projesine uygun olarak yenilenmiştir,
- Son cemaat mahallinin üst örtüsündeki oluklu levha kaplama kaldırılarak alaturka kiremit kaplama yapılmıştır,
- Yapının üst örtüsündeki tüm kurşun kaplamalar (Fotoğraf 143) (Çizim 27) değiştirilmiştir,

Fotoğraf 134. Çarşı Camii üst plan görünümü (BVBM)

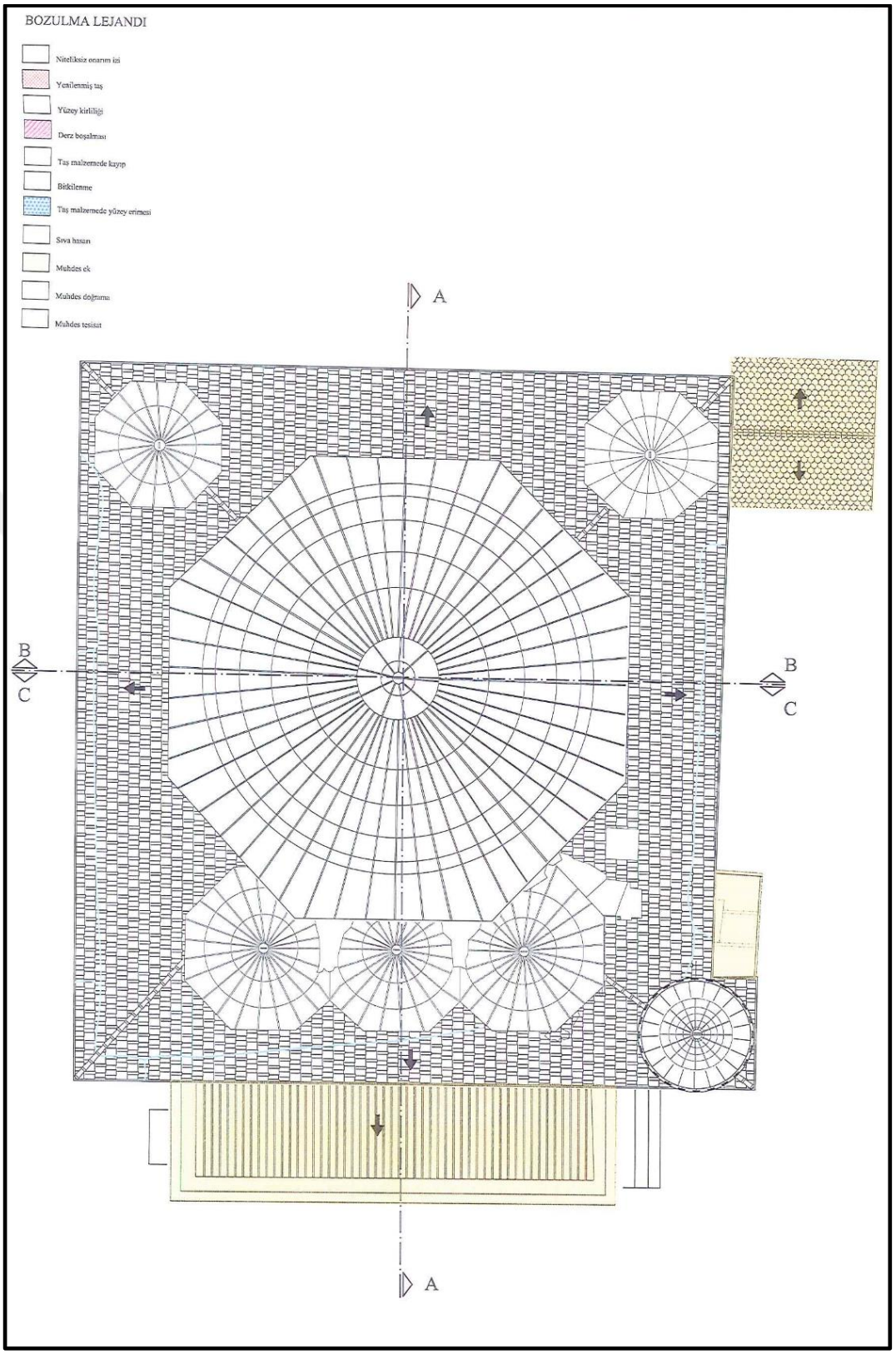

Çizim 27. Çatı planı (BVBM)

- Üst örtüde kiremit kaplı alanlar restorasyon projesine uygun olarak yenilenmiştir,
- Tüm kubbe kasnaklarındaki sıvalar raspalanarak ahşap kısımlar onarıldıktan sonra, -1 kısım söndürülmüş kaymak kireç
- -1/2 kısım 2 mm elek altı kireçtaşı kırığı ve tozu
- -2, 25 kısım 4 mm elek altı dere kumu
- -1 m3 harç için 650–700 g 10–15 mm uzunlukta kesilmiş polipropilen
- lif veya dibekte dövülmüş kıtık, kullanılarak tekrar sıvanmıştır.
- Cephelerdeki klima üniteleri, kablolar gibi muhdes malzemeler kaldırılmıştır (Fotoğraf 135-136, Çizim 28),

Fotoğraf 135. Rest. öncesi güney cephe (BVBM)

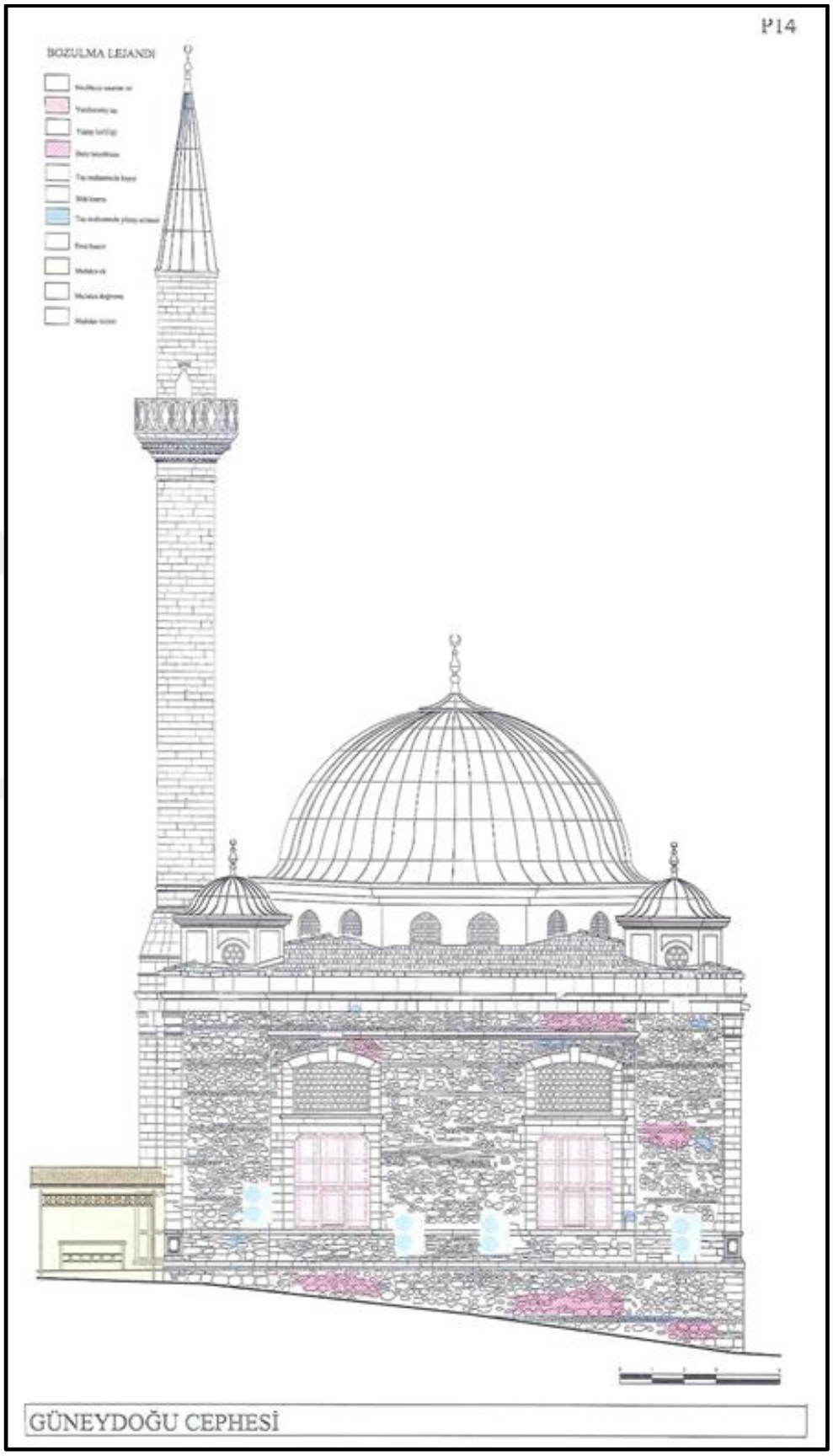

Çizim 28. Güney cephe (BVBM)

Fotoğraf 136. Rest. aşaması güney cephe (BVBM)

- Tüm yüzeylerde kağıt hamuru ile uygulanacak amonyum bikarbonat çözeltisi ile temizlemiştir. Yoğun kirli yüzeylerde tek uygulama ile tam temizlik sağlanamaması durumunda iki veya üç kere uygulama yapılmıştır,
- Derz boşalmalarında; -1 kısım Hidrolik Kireç (NHL 3, 5 Mpa/Orta)
  - 3 kısım 5 mm elek altı dere kumu
  - Harç karışımı ile tamamlama yapılmıştır,
- Caminin cephelerinde yer alan düzgün kesme taş bölümleri ile minare taşları genel olarak iyi durumda olup az sayıda kırık, parça kaybı bulunan ve eksik taş eleman söz konusudur. Caminin ve minarenin düzgün kesme doğal taş ve sıfır derz teknikli bölümlerinde malzeme raporunda verilen taş koruma-onarımına yönelik uygulama basamaklarına göre çalışma yapılmıştır,
- Bitkilenmeler temizlenerek "herbisid" kullanılarak müdahale edilmiştir,
- . Niteliksiz onarım harçlarının bulunduğu alanlardaki onarımlar;
  - 1 kısım Hidrolik Kireç (NHL 3, 5 Mpa/Orta)
  - 3 kısım 5 mm elek altı dere kumu terkibindeki harç karışımı ile yenilenmiştir,
- Taş malzemede 5 cm'ye kadar olan kayıplarda herhangi bir işlem yapılmadan oldukları gibi korunmaları gerekmektedir. Ancak, su tuzağı oluşma riski bulunan 5 cm'den küçük boyutlu kayıp ve boşluklarda kozmetik onarım şeklinde onarımların çalışılması, bu çalışmalarda agrega olarak taşın kendi tozu ve bağlayıcı olarak hidrolik kireç kullanılması önerilmiştir. Hazırlanacak

harcın suyuna % 2–3 konsantrasyonda Primal AC 33 Akrilik emülsiyonu ilave edilmeli, ayrıca taş rengine uyumu sağlamak için akrilik boya katılarak onarımın estetik açıdan uygunluğu temin edilmiştir,

- Taşlardaki 5 cm'den daha büyük kayıplar, 10 – 15 cm'ye kadar çürütülerek aynı nitelikteki taşlar kullanılarak onarılmıştır. Yerinden oynamış ve bütünlüğünü kaybetmiş parçalar itinalı olarak yüzeyden alınmalı, yerlerine yeni taşların oturtulacakları yerin çürütme ve temizliğinin ardından yalnızca harçla yerinde durabilecek olanları, 1 kısım hidrolik kireç (NHL 3, 5 Mpa\Orta), 2, 5 kısım 1 mm elek altı yapıştırılacak olan taşın kendi tozu ve harç suyu, % 3–5 oranında primal AC 33 akrilik emülsiyon karıştırılarak hazırlanacak harçla yerine oturtulmuştur. Yalnızca harç ile yerinde duramayacak büyüklükteki parçalar ise epoksi reçine ve paslanmaz metal donatı yardımı ile yerlerine yerleştirilmişlerdir,
- Tamamen bütünselliğini kaybederek işlevini yerine getiremeyen, kemer, lento, söve gibi doğal taş yüzey kayıplarında; mevcut yapı elemanı formunun tamamı özgün doğal taş cinsi kullanılarak yeniden üretilmiş ve montajları yapılmıştır,
- Yapıdaki gergi demirlerinin duvar içinde kalan kısımları için gerekli açmalar yapılarak oksitlenen kısımlarında yumuşak sarı telli fırçayla temizlenerek tüm gergi demirlerine galvanik ve katodik koruma özellikli astar uygulanarak üzerine yine galvanik ve katodik koruma özellikli metal boyası sürülmüştür,
- Kuzeydoğu cephesinde toprak dolgu geri (Çizim 29)çekilmiştir,

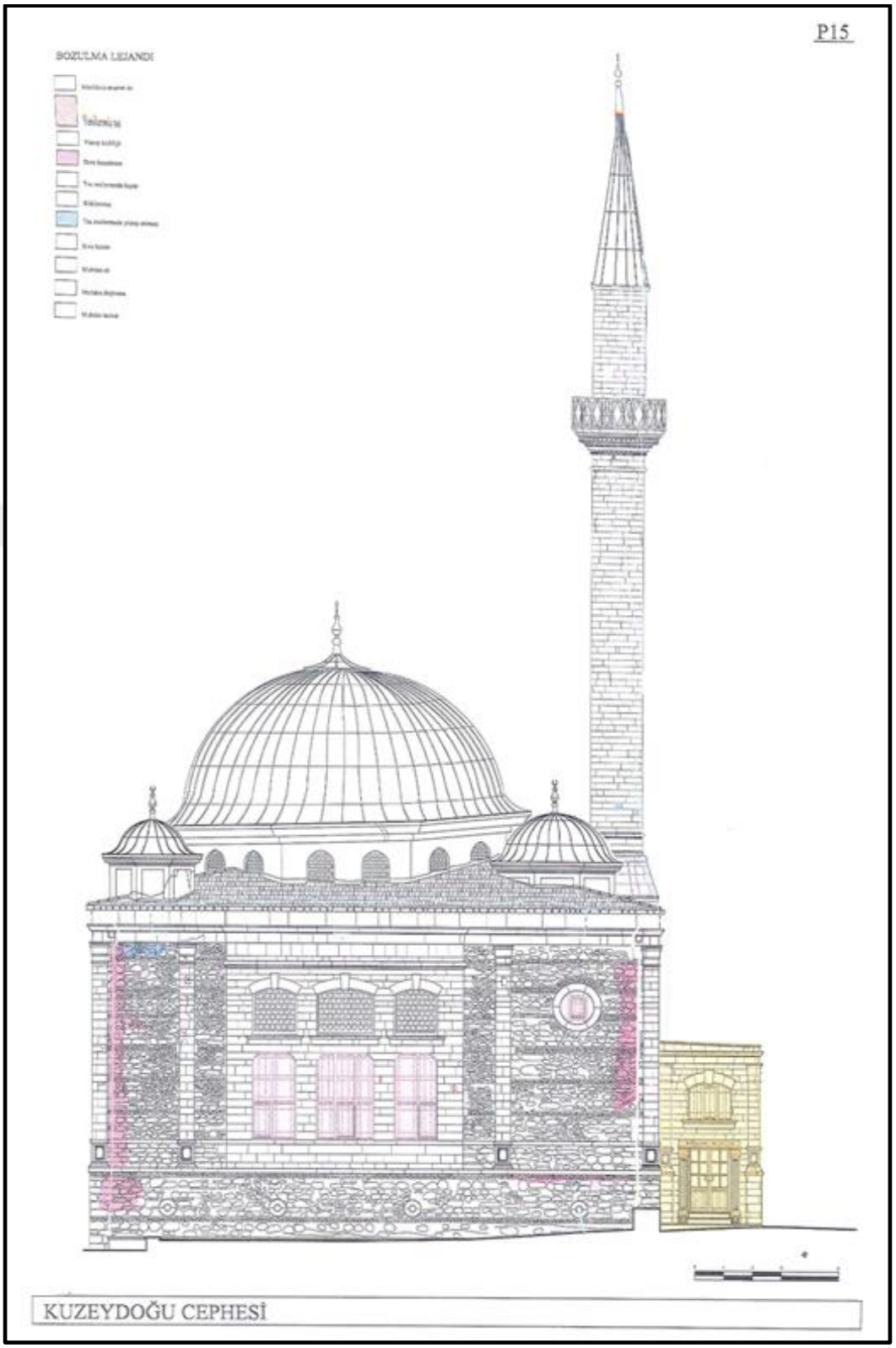

Çizim 29. Doğu cephe (BVBM)

- Cephelerdeki tüm yağmur olukları ve yağmur iniş boruları kaldırılmıştır,
- Güneybatı cephesindeki PVC rüzgarlık (Çizim 30) kaldırılmıştır,

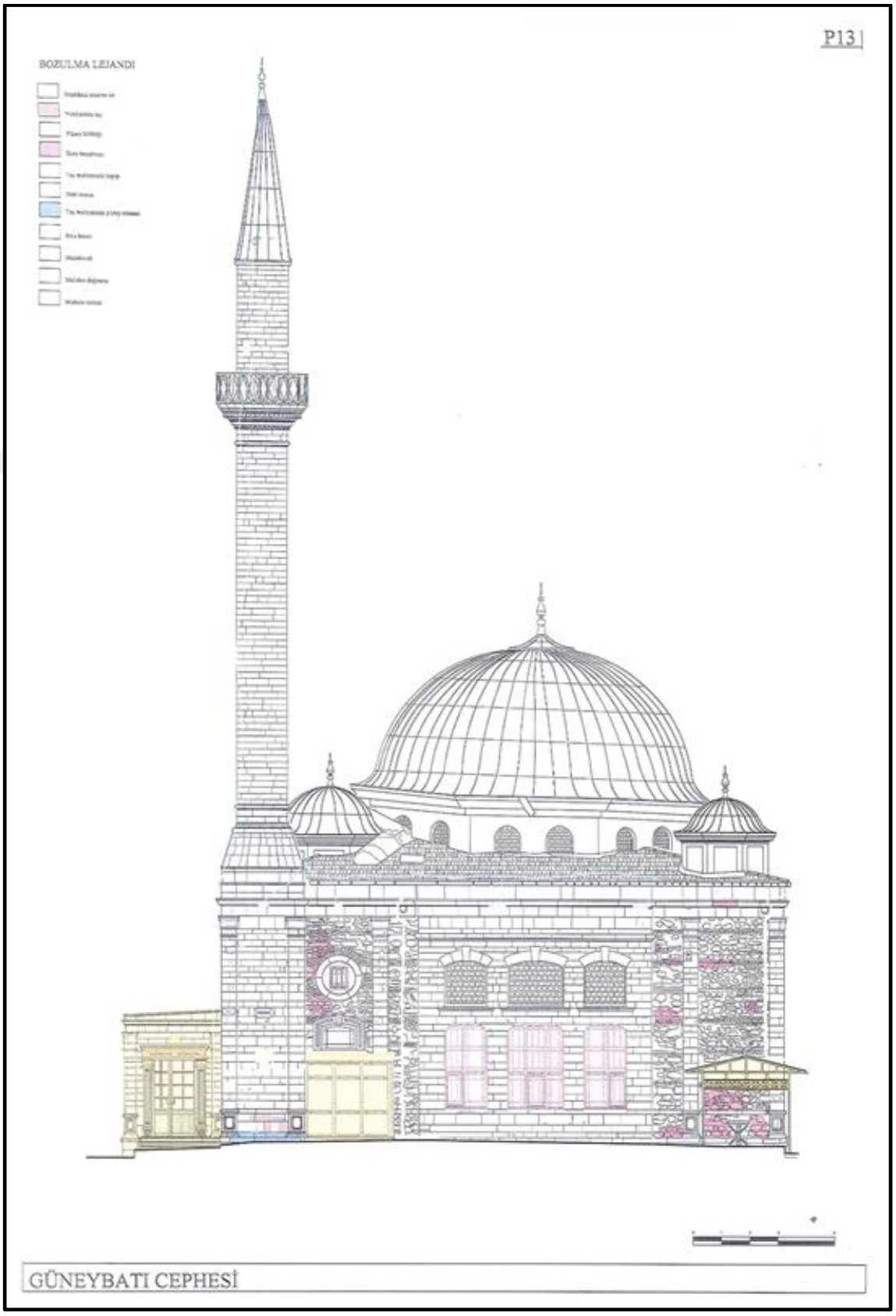

Çizim 30. Batı cephe (BVBM)

Fotoğraf 137. Taş duvarlı ve tonoz örtülü son cemaat mahalli (ÇKVKK)

Fotoğraf 138. Çarşı Camii önceki dönem (BVBM)

Fotoğraf 139. Çarşı Camii önceki dönem (BVBM)

Fotoğraf 140. Çarşı Camii önceki dönem (BVBM)

Fotoğraf 141. Önceki dönem şadırvan (BVBM)

3.6. EZİNE SEFERŞAH CAMİİ

İlçesi: Ezine

Mahalle: Seferşah

Mevkii: Seferşah Caddesi

Ada: 26

Parsel: 5

Alanı(m2): 86, 00

Yapım Tarihi: 14.y.y.

Onarım Tarihi: H.1307/M.1889 halk tarafından onarılmıştır

Tescil Tarihi ve Numarası: 14.2 1976/8951

Tescil Eden Kurul: GEEAYK

Vakfı: Abdurrahman Bey- Hacı Ahmet

Yeri: Cami Seferşah (Yahşı Bey) mahallesinde yer almaktadır.

Tarihçe: Yıldırım Beyazit döneminde yapılmıştır. Minare şerefe korkuluğunda bulunan harap durumdaki yazının, caminin kitabesi olduğu düşünülmektedir (Fotoğraf 142). 1972 tarihli tescil fişinde, caminin aslına uygun olarak korunması gerektiği görüşü vurgulanmaktadır (BVBM). Caminin önceki dönem fotoğrafı bulunmaktadır (Fotoğraf 155-156).

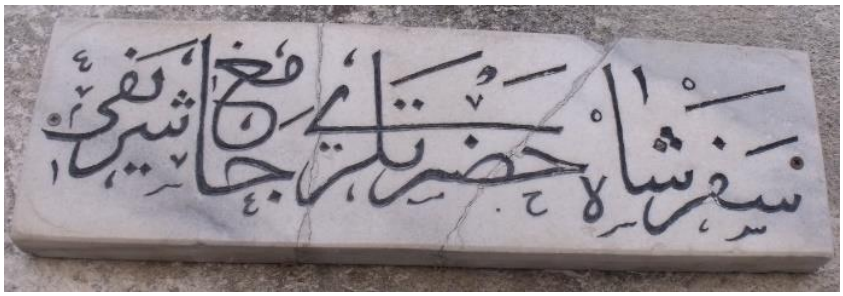

Fotoğraf 142. Minare kaidesi kitabe, H.1274 (N. Kıncal)

Dış Mimari Özellikleri: Cami girişi güney cephede bulunan avlu kapısından yapılmaktadır. Kuzey doğu köşede, abdest alma muslukları ve tuvaletler bulunmaktadır. Kare planlı, kırma çatılı bir mescittir. Saçak, tuğla malzeme kullanılarak, kirpi saçak örgü sistemiyle çatıya bağlanmaktadır. Cami yapımında, malzeme olarak, moloz taş kullanılmıştır. Ancak, caminin güney cephe (Fotoğraf 143) ve kuzey duvarlarında yer yer devşirme malzeme kullanıldığı dikkati çekmektedir (Fotoğraf 144). Cami girişi kuzey

cepheden yapılmaktadır (Fotoğraf 145). Güney cephede dört adet pencere bulunmaktadır. Alt katta yer alan pencereler, dikdörtgen formlu olup, mermer lentoludur. Üst katta bulunan sivri kemerli pencerelerde kesme taş kullanılmıştır ve kemerin üst kısmında bir sıra ince tuğla ile çevrelenmiştir. (Fotoğraf 146). Diğer iki cephede pencere bulunmamaktadır.

Caminin minaresi kuzey doğu köşede yer almaktadır. Minare girişi, caminin kuzey batı bölümünde yer almaktadır. Kare kürsü ve üçgen şeklinde pabuçluk bölümünden yuvarlak gövdeye geçiş sağlanmıştır. Gövde üzerinde iki kaytan silme, şerefe altında ise, balık sırtı silme yer almaktadır. Şerefe korkulukları düz betondur. Petek bölümünden sonra, saç kaplı külah ile minare sonlandırılmıştır (Fotoğraf 147).

Minare kaidesi özgün olup, gövde, şerefe korkulukları ve petek kısmı onarım görmüştür. Ancak, Ayverdi'nin bahsettiği korkulukların günümüzde mevcut olmadığı ifade edilmektedir. Minarenin önceki döneme ait fotoğrafında (Fotoğraf 148), minare şerefe korkuluğunda vazo içinde çiçek olan kabartma yer almaktadır. Cami, yakınında yer alan hamam ile birlikte XIV. yy' da külliye olarak yaptırılmıştır (BVBM).

Fotoğraf 143. Güney cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 144. Kuzey cephede kullanılan devşirme malzeme (N. Kıncal)

Fotoğraf 145. Kuzey cephe cami girişi (N. Kıncal)

Fotoğraf 146. Doğu, güney cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 147. Rest. sonrası minare (N. Kıncal)

Fotoğraf 148. Minare şerefe detayı (BVBM)

İç Mimari Özellikleri: Harim bölümü, kare planlıdır. Sivri kemerli bir mihrap nişi yer almaktadır. Minber, ahşap olup, özgün değildir. Duvarların tamamı beyaz boyalıdır. Ahşap düz tavanlıdır. (Fotoğraf 149).

Fotoğraf 149. Cami harimi, mihrap ve minber (N. Kıncal)

Hazire: Cami avlusunda yer alan mezar taşında, Camii Şerifin ve hamamın banisi olarak Sefer Şah Hazretleri yazmaktadır (Fotoğraf 150). Cami avlusunda ayrıca bir mezar daha yer almaktadır (Fotoğraf 151).

Fotoğraf 150. Avluda bulunan mezar 1(N. Kıncal)

Fotoğraf 151. Avluda bulunan mezar 2 (N. Kıncal)

3.6.1. Yapılan Onarımlar

Gövde kısmı H.1167 veya 1267 tarihlerinde onarım geçirmiş olduğu tereddütlü bir tarihlenme olduğu belirtilmekte ve halk tarafından onarıldığı ifade edilmektedir (BVBM). Caminin kuzey doğu köşesinde yer alan minare kaidesi özgündür, gövde ve şerefesi ile petek kısmı H.1267-1307 (M. 1851/52- 1891/92) yılında onarım görmüştür. 1989 tarihli inceleme raporuna göre, minarenin yıkılma tehlikesi olduğu tespit edilmiştir. Caminin korkulukları H.1307 tarihinde halk tarafından tamir edilmiş olup, korkuluklar Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Osmanlı Mimarisinin İlk Devri kitabına göre, H.1307 tarihinde onarılmış olup, kandil, vazo ve çiçek resimleriyle süslü olduğu bilgisi yer almaktadır. Ayverdi'nin sözünü ettiği korkuluk taşları mevcut olmayıp, minare zemininde düz taşlar bulunmaktadır (BVBM).1989 yılında hazırlanmış rapora göre şerefe korkuluk taşlarının işlevselliğini kaybetmesinden dolayı restorasyonu uygun görülmüştür. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Abide ve Yapı İşleri Dairesi tarafından ayrılan ödenek ile tadilat yapılması,

1990 tarihli kararla planlanmıştır. Bu kapsamda yapılan işler şu şekilde belirtilmektedir (BVBM):

- Caminin tavanı macunlanıp beyaz yağlı boya ile üç kat boyanarak, minare şerefe korkulukları yenilenmiştir (Fotoğraf 152).

Ezine Seferşah Camii Vakıflar Genel Müdürlüğü aracılığıyla 2003-2018 yıllarında onarım görmüştür.

Fotoğraf 152.Yenilenen şerefe korkulukları (BVBM)

- Şerefe döşemelerinin kırık olanları yenilenip elden geçirilmiştir,
- Kağıt kaplı iç beden duvarları raspa yapılıp beyaz badana yapılmıştır,
- Madeni eşyalar ve mavi ahşap doğramalar beyaz yağlı boya ile boyanmıştır,
- Minareye paratöner ve elektrik tesisatı döşenmiştir (Fotoğraf 153),

Fotoğraf 153. Yenilenen minare külahı (BVBM)

Fotoğraf 154. Sonradan ilave edilen son cemaat yeri (BVBM)

- Son cemaat yeri sonradan ilave edilmiş olup, yapılan onarım sırasında kaldırılmıştır (Fotoğraf 154).

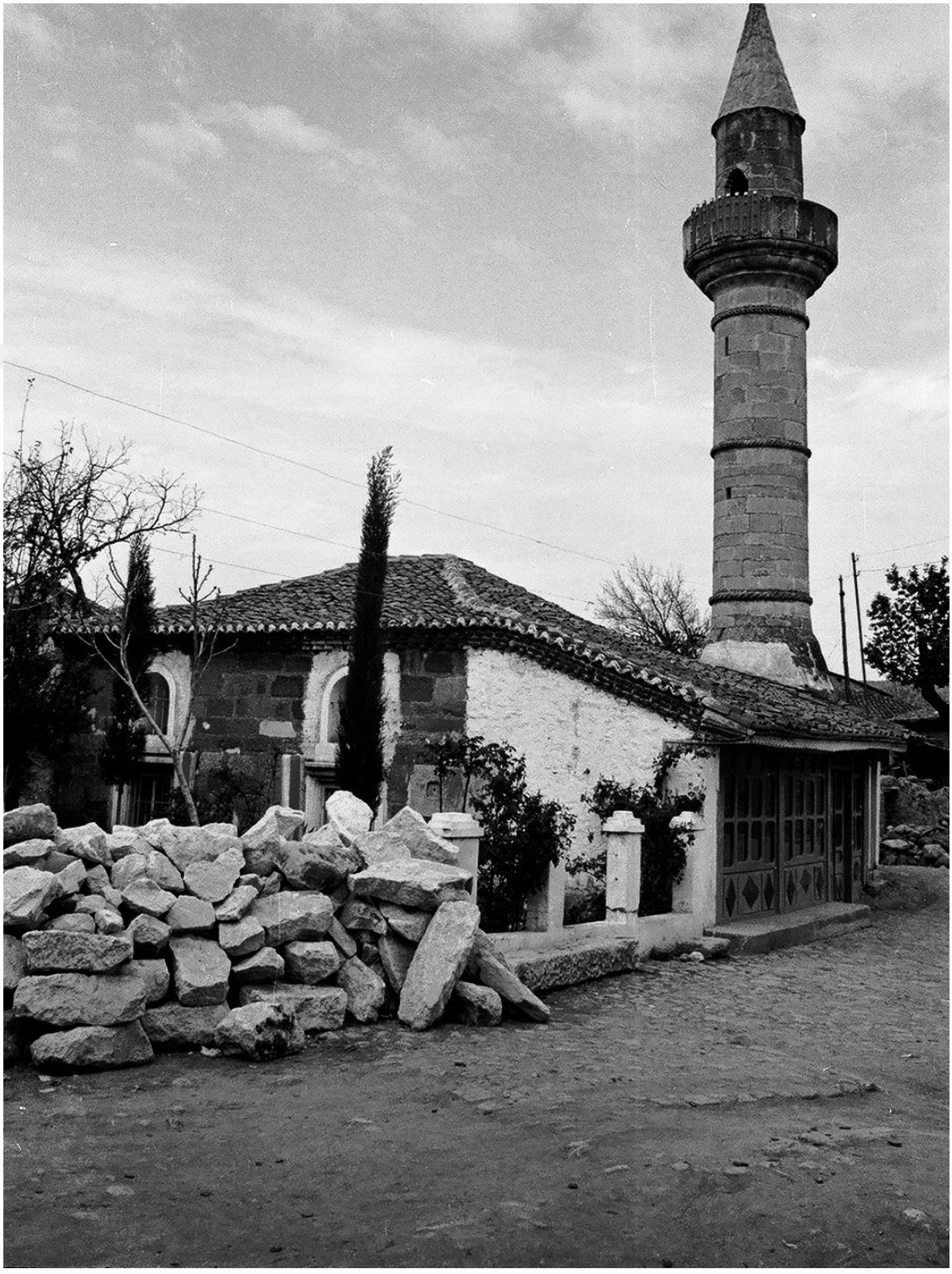

Fotoğraf 155. Son cemaat yeri, önceki dönem (BVMB)

Fotoğraf 156. Önceki dönem güney cephe (BVBM). (Seferşah Hazretleri Camii)

3.7. ASİLHAN BEY CAMİİ

İlçesi: Ezine
Köy: Kemallı

Mevkii: Köyiçi

Parsel: 1777

Alanı: 232, 00

Tescil Tarihi ve Numarası: 23.02.2007/2785

Adı: Kemallı Köyü Camii (Asilhan Bey Camii)

Yapım Tarihi: 1382

Vakfı: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Tescil Eden Şehir: Çanakkale

Yeri: Asilhan Bey Camii, Ezine ilçesi' ne 12 km uzaklıkta olan Kemallı Köyünde yer almaktadır.

Tarihçe: Kapının üzerinde biri tek satırlık diğeri üç satırlık olmak üzere iki kitabesi bulunmaktadır (Fotoğraf 157). Cami giriş kapısı üzerinde yer almakta olan üç satırlık Arapça kitabede; Orhan Bey oğlu I. Murad döneminde, Kemal Bey oğlu Asilhan Bey Bin Kemal tarafından H. 784, M.1382 yılında yaptırılmış yazmaktadır. Tek satırlık kitabede ise bir hadis yer almaktadır. Kitabenin Türkçesi şöyledir: "Bu mübarek mescid-i şerif, devletin sultanı, adil melik Orhan oğlu Murad Bey zamanında Allah onun devletini sonsuz ve memleketini ebedi kılsın hicri 784 senesinde yaptırıldı. Allah bu caminin sahibi Kemal oğlu Asilhan Bey'i bağışlasın (BVBM). Asilhan Bey Camii önceki dönem fotoğrafları (178- 185) bulunmaktadır.

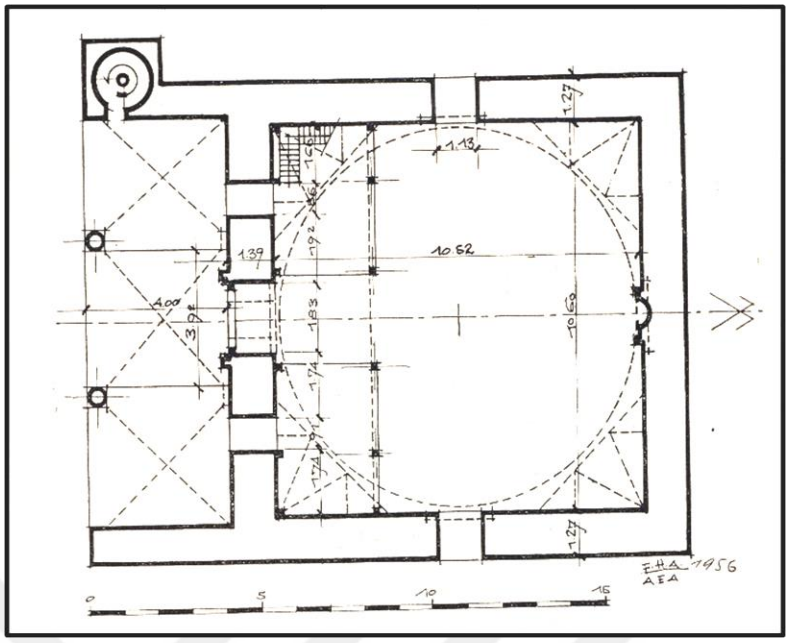

Çizim 31. Asilhan Bey Camii Planı E. Hakkı Ayverdi (BVBM).

Fotoğraf 157. Dış kapı üzerinde yer alan kitabe (N.Kıncal)

Fotoğraf 158. Kubbe (BVBM)

Dış Mimari Özellikleri: Asilhan Bey Camii Erken Osmanlı Dönemi tek kubbeli camiler grubunda yer almaktadır (Çizim 31-32) (Arseven, 1956: 238). Cami kare kaide üzerine oturtulmuş olup, kenarlarından dışa taşkındır. Kubbe sekizgen bir kasnak üzerine oturtulmuştur (Fotoğraf 158). Cami kesme taştan inşa edilmiş olup, belirli aralıklarla devşirme malzeme kullanıldığı dikkati çekmektedir. Kuzey cephede, devşirme iki sütun tarafından üç gözlü son cemaat yeri bulunmaktadır (Fotoğraf 159). Almaşık duvar örgü tekniği kullanılmıştır.

Camiye giriş son cemaat yerinde bulunan çift kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır (Fotoğraf 160). Kapı kenarlarında mermer silmeler yer almaktadır. Giriş kapısının üzerinde iki adet kitabe bulunmaktadır Kitabenin üzerinde bir pencere mevcuttur. Ahşap çift kanatlı giriş kapısının iki adet kapı tokmağı bulunmaktadır. Ses tınısını arttırmak amaçlı olarak yapıldığı düşünülen kapı tokmağı, görsel olarak, güneş kursu motifi (şems) üzerindeki lale motifinin ortasında yer alan üç çizgiden oluşmaktadır (Fotoğraf 161). Caminin harim giriş kapısının her iki yanında bulunan pencerelerin alınlıklarında şems şeklinde kabartmalar bulunmaktadır. Son cemaat bölümünün sağ

pencere alınlığında yıldız şeklinde madalyon süsleme yer alırken, uç kısımlarında ise bitkisel ve rûmi desenlere yer verilmiştir (Fotoğraf 162). Sol pencere alınlığında bulunan kabartmanın tamamında ise rûmi ve bitkisel motif kullanılmıştır (Fotoğraf 163).

Caminin doğu ve batı cephelerinde dikdörtgen formlu birer adet pencere bulunmaktadır. İki sıra silme ile çevrelenen doğudaki pencere devşirme mermerle çevrelenmiş ve lentosunda iki sıra mukarnasa yer verilmiştir. Doğu cephedeki pencerenin lentosu mermer mukarnaslıdır (Fotoğraf 164). Batı cephe, lentosunda mermer mukarnas, sövelerinde, kuş veya yılan başına benzeyen figürler yer almaktadır. Ayrıca, dikdörtgen bordürün içerisine alınmış geometrik ve bitkisel bezemeler ile çarkı felek motifi bulunmaktadır (Fotoğraf 165). Güney cephesinde pencere açıklığı bulunmamaktadır. Bu cephede, belli aralıklarla devşirme mermer malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf 166).

Fotoğraf 159. Kuzey cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 160. Cami giriş kapısı (N. Kıncal)

Fotoğraf 161. Kapı tokmakları (N.Kıncal)

Fotoğraf 162. Son cemaat yeri, sağ bölümdeki pencere (N. Kıncal)

Fotoğraf 163. Son cemaat yeri, sol bölümdeki pencere (N. Kıncal)

Fotoğraf 164. Doğu cephe pencere (N. Kıncal)

Fotoğraf 165. Batı Cephe (N. Kıncal)

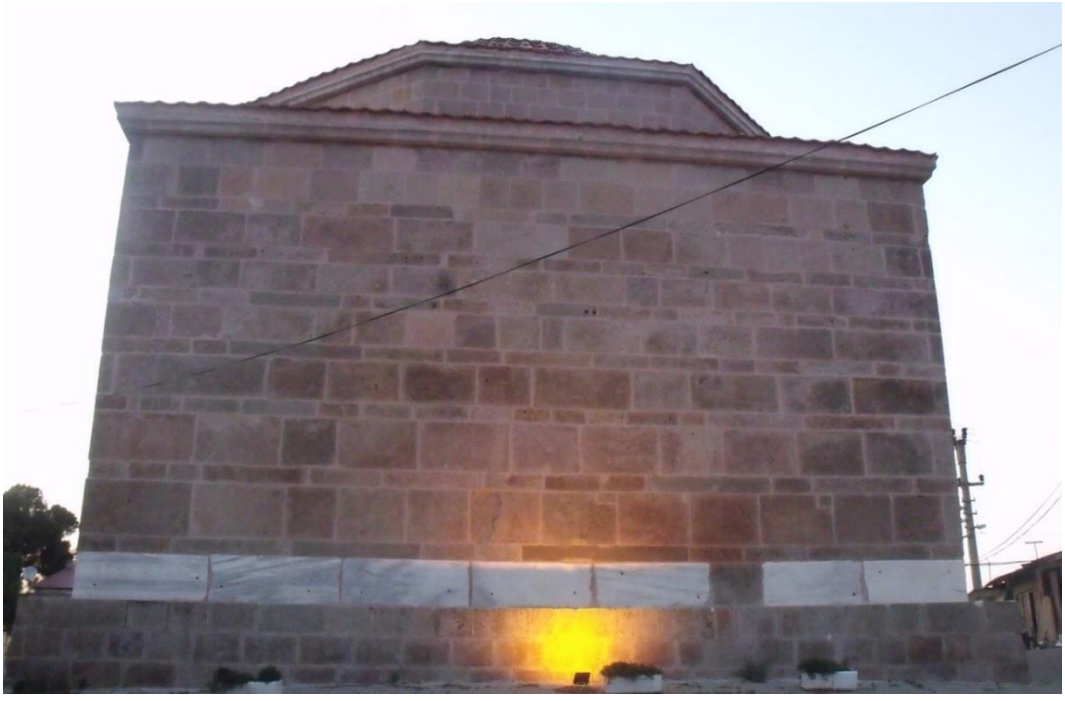

Fotoğraf 166. Güney cephe (N. Kıncal)

Caminin minaresi kuzey doğu köşesine bitişik durumdadır. Kesme taştan yapılmış olan minare kare kaideli olup, pabuçluk kısmı oldukça yüksek tutulmuştur. Gövde tuğla malzemeden inşa edilmiş, kısa bir silindir şeklindedir. Mukarnaslı bir şerefe altı mevcuttur. Şerefe korkuluklarında taş malzeme kullanılmıştır. Petek kısmı gövde ile kıyaslandığında daha dar tutulmuş olup, kurşun kaplı konik külahlı ve üzerinde bulunan bir alem ile nihayetlendirilmiştir. Son cemaat yerinin doğu duvarında minare yer almaktadır. Cami minaresi erken dönemde başarılı bir minare olarak değerlendirilmektedir (Fotoğraf 167).

Fotoğraf 167. Asilhan Bey Camii minare (N. Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Harim, kare planlı olup, Türk üçgenleriyle kubbeye geçiş sağlanmıştır (Fotoğraf 168). Kadınlar mahfili harimin kuzey bölümündedir. Mahfil dört ahşap direkle taşınmış olup, buraya çıkışlar kuzey doğu köşede yer alan ahşap merdivenle sağlanmaktadır (Fotoğraf 169). Mihrap nişi sivri kemerli beyaz boyalıdır. Mihrabın batısında ahşap minber yer almaktadır. Basit olan minber, özgün olmayıp, sonradan yapılmıştır.

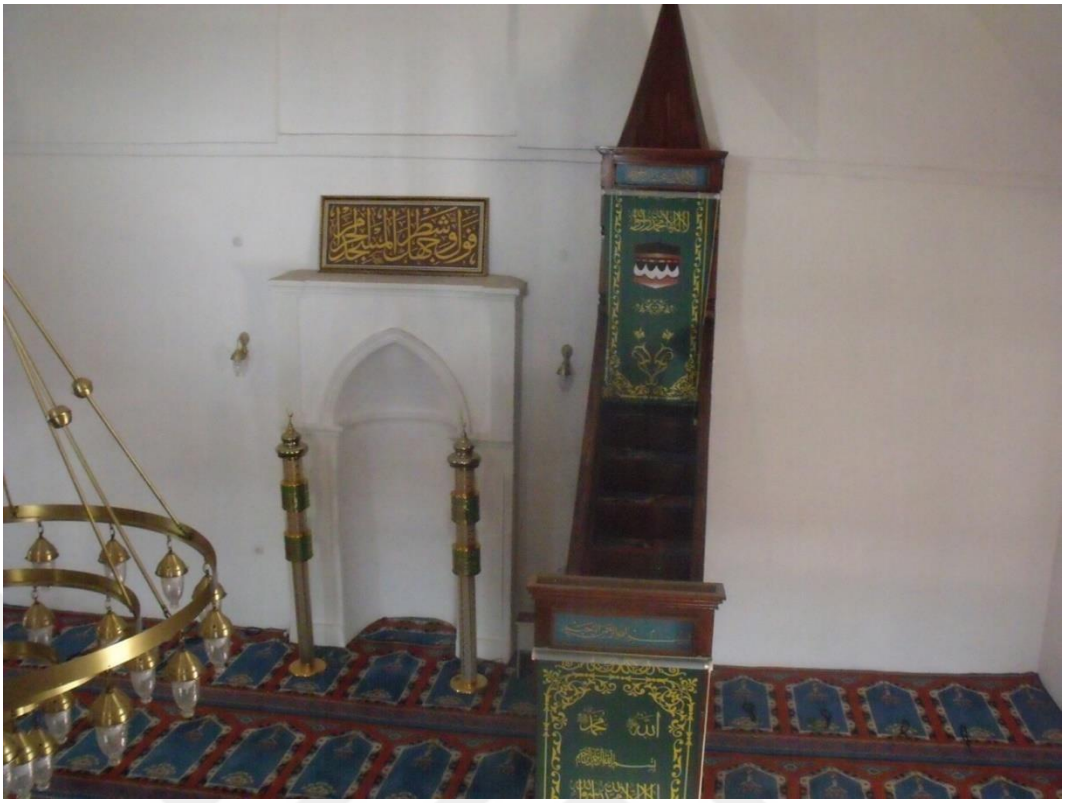

Fotoğraf 168. Cami harimi (N. Kıncal)

Fotoğraf 169. Kadınlar Mahfili (N. Kıncal)

3.7.1. Yapılan Onarımlar

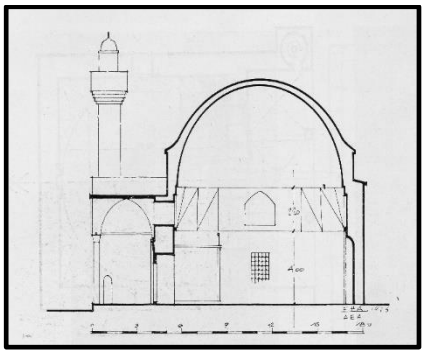

Çizim 32. Cami kesit planı (E. Hakkı Ayverdi, BVBM)

Cami, 1940, 1956, 1974, 1958 ve 2012 yıllarında onarım geçirmiştir (BVBM).

Asilhan Bey Camii'nin rölövesi 2006 yılının Ağustos ve Eylül Aylarında projelendirilmiştir. Restorasyon çerçevesinde yapılan işlemler aşağıdaki gibidir (BVBM):

- Caminin giriş merdivenlerinin, taş zemininin genel olarak sağlam olduğu görülmektedir (Fotoğraf 170). Bazı bölümlerdeki tahrip olan taşlar değiştirilip, derzi boşalan bölümler horasan harcıyla derzlenmiştir,

Fotoğraf 170. Rest. sonrası son cemaat yeri (N. Kıncal)

- Son cemaat yerindeki zemin ve derz ile ilgili tahribatlar için, cami girişinde yapılacak uygulamalar benzer biçimde gerçekleştirilmiştir,
- Bozulan taşlar, sütun başlıklarındaki kırılmalar onarılarak boyalı, isli ve yosun tutmuş olan bölümler özenli bir biçimde temizlenerek koruyucu şeffaf malzeme sürülmüştür,
- Çimento ile yapılmış olan derzler temizlenip yerine horasan harcı kullanılmıştır,
- Son cemaat yerine açılan pencere doğramaları projesinde belirtildiği şekli ile ahşap doğrama olarak yenilenmiştir. Son cemaat yeri sütunları arasındaki camekan kaldırılmıştır (Fotoğraf 171).

Fotoğraf 171. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM)

- Harim ana giriş kapısı sağlam durumda olup etek kısmında bozulan kısımlar onarılmıştır (Fotoğraf 172). Kapının üzerindeki yağlı boya tamamen kazınarak ahşabı korumak amacıyla empire yöntemi ile şeffaf koruyucu sürülmüştür,

Fotoğraf 172. Rest. öncesi harim giriş kapısı (BVBM)

- Kapı üstündeki lento ve kemer taşları, giriş kapısının iki yanında yer alan pencere üzeri lentoları ve çevresi itinalı bir şekilde raspa yapılarak, fırça, su ve deterjanla temizlenip, taşı koruyucu şeffaf malzeme sürülmüştür,
- Son cemaat yeri duvar taşları raspa yapıldıktan sonra temizlenerek, koruyucu malzeme kullanılmıştır,
- Son cemaat yeri üzerindeki tonoz ve kubbenin kesme taş olduğu düşünülmektedir. Önceki dönemde bu bölgeye alçı sıva uygulaması yapılmıştır. Mevcut sıva kaldırılarak, taş doğal haliyle korunmuştur (Fotoğraf 173). Derzlerde boşalmalar olması durumunda, horosan harcıyla tekrar derzlenmesi planlanmıştır,

Fotoğraf 173. Rest. sonrası son cemaat tonoz örtüsü (BVBM)

- Giriş kapısı üzerinde olup daha önce kapatılan pencere, özgün olarak yeniden açılmıştır. Son cemaat yerinde iki adet sütun başlığındaki kırılan taşlar tamamlanmıştır,
- Harimin iç bölüm duvarındaki çimento sıvalar kaldırılarak, kireç malzeme ile sıvanmıştır. Duvarlarda derzi boşalan yerlere derz uygulaması yapılmıştır,
- Mihrabın üzerinde yer alan yağlı boya kaldırılarak, tahrip olan bölümler onarılmış ve kireç ile badana yapılarak korunmuştur (Fotoğraf 174),

Fotoğraf 174. Rest. öncesi mihrap (BVBM)

- Ahşap minber sağlam durumda olup korunmuştur,
- Harim döşemesi tuğla kaplama olup soğuk olmaktadır. Tuğlanın üzerine restorasyon projesine ve detaylarına göre ahşap lambri kaplanmıştır. Müezzin mahfilindeki korkulukların bozulanları onarılmıştır,
- Kadınlar mahfili döşemesinin tahrip olan bölümleri onarılmıştır (Fotoğraf 175),

Fotoğraf 175. Rest. öncesi mahfil (BVBM)

- Caminin dış beden duvarındaki, yüzey aşınması ve erimeye maruz kalmış taşlar epoksi ile tamamlanmıştır. Bozulma oranı yüksek olan taşlar çürütme yöntemiyle onarılmıştır. Tüm iç ve dış duvarlar boşalan derzleri orijinal harçla derzlenmiştir,
- Tüm elektrik ve su tesisatı, aydınlatma sistemi projesine uygun yenilenmiştir,
- Caminin dış cephelerine bakan tüm pencerelerin söveleri temizlenecek kırık olanları değiştirilmiş ve epoksi ile sağlamlaştırma yoluna gidilmiştir,
- Caminin tüm pencereleri aslına uygun olarak ahşap malzemeden olmak üzere yeniden yapılmış, lokmalı demir parmaklıkların paslanan veya çürüyenleri değiştirilip yağlı boyayla boyanarak korunmuştur,

- Caminin Kubbe örtüsü klan yaprak kiremit kaplamadır. Bu Kiremitler sökülerek altındaki bozulan malzemeler onarılmış ve iki kat su izolasyonu serilerek restorasyon projesi ve detayına uygun orijinal malzemesi olan kurşun kaplanmıştır,
- Caminin kuzey bölgesinde bulunan muhdes şadırvan, caminin mülkiyet sınırları dışında olsa bile, olumsuz etkileri nedeniyle, kaldırılmıştır ((Fotoğraf 176),

Fotoğraf 176. Rest. öncesi dış cephe görünümü (BVBM)

- Silindirik tuğla gövdeli cami minaresinin mevcut derzleri boşaltılıp horasan harcıyla yeniden derzlenmiştir. Şerefe altında bulunan kırık tuğlalar onarılıp derzlenmiştir. Şerefe korkuluklarında tahrip olan malzemeler, aslına uygun olarak yenilenmiştir (Fotoğraf 177).

Fotoğraf 177. Minare külahı kurşun kaplaması yenilenmiştir (BVBM)

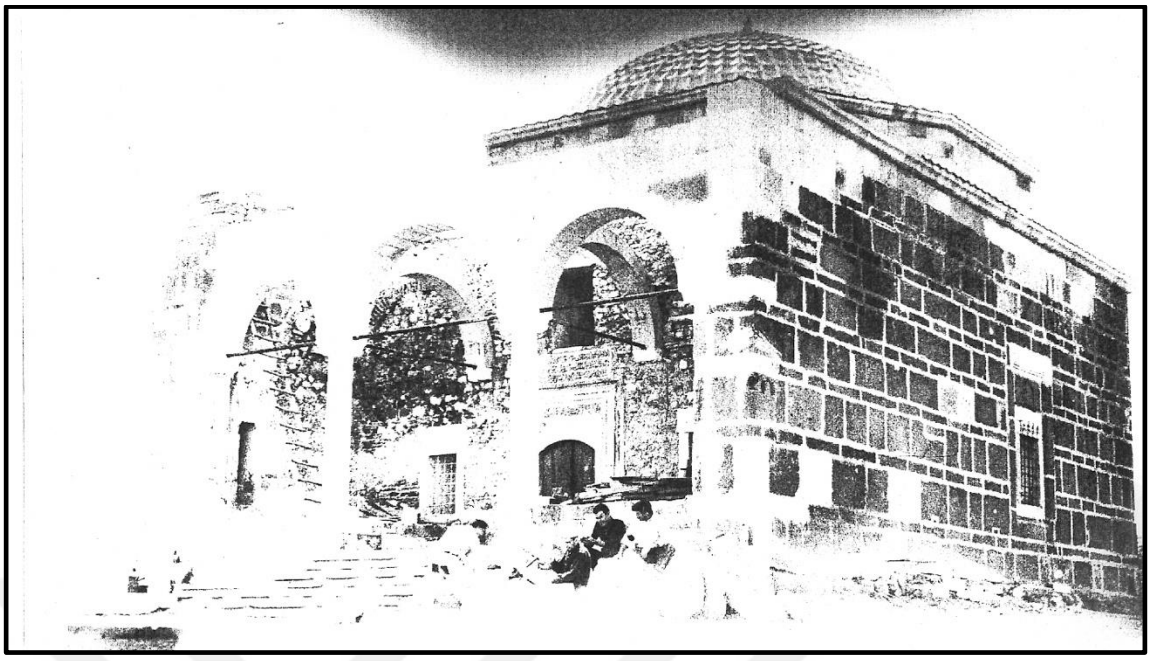

Fotoğraf 178. Bugün mevcut olan kubbeli yapı 1974 (BVBM)

Fotoğraf 179. 1956 Yılı son cemaat yeri E. Hakkı Ayverdi (BVBM)

Fotoğraf 180. Önce yapılıp sonra yıkılan beşik tonozlar 1974, (BVBM)

Fotoğraf 181. Batı cephe 1974 (BVBM)

Fotoğraf 182. Kapı üzeri kitabe (BVBM)

Fotoğraf 183. Genel görünüm (BVBM)

Fotoğraf 184. Kuzey cephe (BVBM)

Fotoğraf 185. Son cemaat yeri (BVBM)

3.8. NASUH ÇELEBİ CAMİİ (GÜMÜŞÇAY)

İlçesi: Biga

Mahallesi Köyü: Gümüşçay

Mevkii: Hükümet Cad.

Parsel: 628

Alanı: 568, 00

Meşhur ismi: Çelebi Camii

Yapım Tarihi: 1769

Onarım Tarihi: 2010

Tescil Tarihi ve Numarası: 06.05.1988/28

Tescil Eden Kurul: Bursa K.T.V.K. Kurulu

Çelebi Camii Şerifi

Yeri: Biga İlçesi, Gümüşçay Beldesinde yer almaktadır.

Tarihçe: Camide iki adet kitabe bulunmaktadır. Kuzey cephede yer alan minarenin kaide bölümünde mermer üzerine yazılı olan beş satırlık kitabe yer almaktadır. Kitabe H.1185 tarihlidir (Fotoğraf 186).

Birinci kitabenin içeriği;

1. Bâb-ı sûk-ı hazret-i nakîbü'l-metîn
2. Hürmet-i rahmete alınur bunda hemîn
3. Tâ kıyamet ola yâ rab sabit
4. Hem mu'înin anda dûzehden emin
5. Sahibü'l-hayrât Çelebîzâde el-hac Hasan Ağa

H.1185

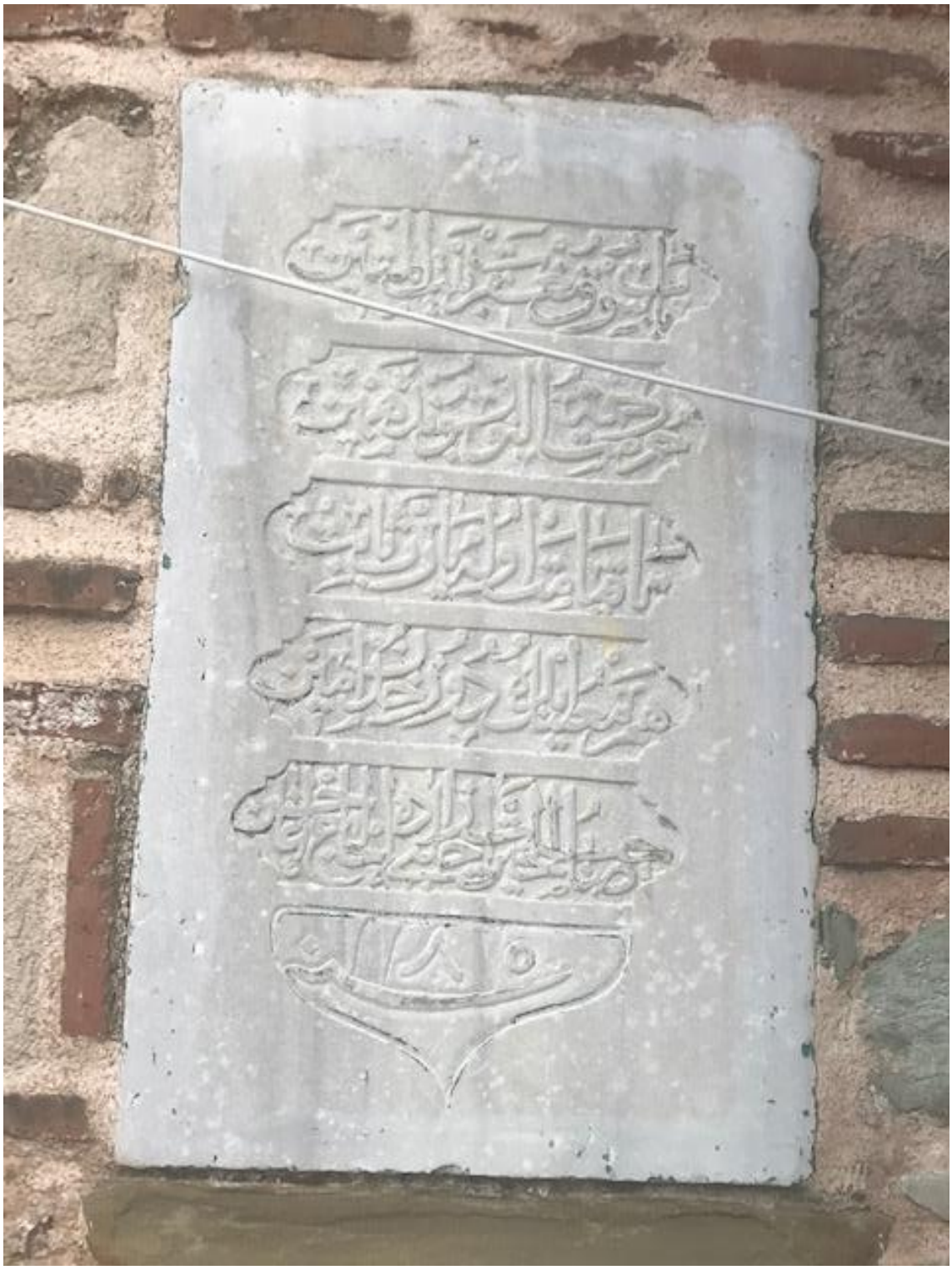

Fotoğraf 186. Kitabe 1 (N. Kıncal)

İkinci Kitabe ise, caminin doğu cephesi merdiveninde dikdörtgen niş içerisinde mermer, çift yüzlü olarak yedi satırlık bordürlere ayrılmıştır (Fotoğraf 187). H.1188 / M.1774-75

Fotoğraf 187. Kitabe 2 (BVBM)

Kitabenin içeriği;

1.Bârekellâh menbe'ul-hayrât el-hac Hasan
Ol Kerîmüş-şân âğâ-i muhterem seng-i câmî

2. Zâtını hakk-ı sâlik minhâc hayrât etti çün
….. yerden iki hayrâta nâil-i lâ muhâl (minhâl ?)

3. Teşnegân kez belâ-i (?) diye edüb ol merd-i hakk
Su gibi Allah (?) ançü sarf eyledi mâl-i menâl

4. Böyle bir nev çeşme-i pâkîze bünyâd eyledi
Görse ağzı sulanırdı kevserin …

5. Lûledir ki lisân-ı hâl ile ğatşâna gel
Ma.. Hüseynile Hasan aşkına nûş et durma lâl

6. Yapdırüb bu âb-ı sâfı ayn ol kân-ı kerem
Fi-sebil'ullâh vuzû' et ister iç subh ile

7. Yaz süls le su gibi … Sâdık tarihin
Oldi cârî nûş iden bu çeşmeden âb-ı zülâl
H.1188 (BVBM)

Dış Mimari Özelliği: Dikdörtgen bir plana sahip olup, kırma çatılı ve kiremit kaplıdır. Kuzey cephe bodrum katında iş yerleri yer almaktadır (Çizim 33, Fotoğraf 188). Saçak alt bölümünde geometrik süsleme bulunmaktadır (Fotoğraf 189). Cami pencereleri ortalarından bir kirişle bölünmüş olup, üst pencereler yuvarlak kemerli, alt pencereler dikdörtgen formludur. Bu pencerelerden batı cephede yedi, doğu cephede ise dokuz, kuzey cephede ise beş adet pencere bulunmaktadır. Güney cephe ikinci kat duvarında dört pencere yer almaktadır.

Caminin doğu bölümünde yer alan giriş kapısından mahfile çıkış bulunmaktadır. Kuzey cephe cami girişi merdivenlerinin başlangıç noktasının her iki yanında silindir şeklinde birer sütun yer almaktadır. Sağ bölümde yer alan sütunun arka alt bölümünde yuvarlak kapaklı bir yer bulunmaktadır (Fotoğraf 190). Burasının içme suyunun soğutulması amacıyla kullanıldığı, Gümüşçay belediye başkanı tarafından ifade edilmektedir. Son cemaat yerinde küçük boyutlu bir mihrap nişi yer almaktadır Mihrap nişinin sol bölümünde iki pencere, sağ bölümünde ise biri alt katta diğer ikisi de üst katta olmak üzere üç pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 191-192). Son cemaat yerinden harim bölümüne giriş çift kanatlı ahşap kapıdan yapılmaktadır Kapı üzerinde, özgün olduğu düşünülen kapı tokmakları yer almaktadır.

Minare kürsüsü kare planlı olup, almaşık duvar örgü sisteminde inşa edilmiştir. Kaide üzerinde mermer bir kitabe bulunmaktadır. Pabuçluk kısmı köşelerden pahlanarak gövdeye geçiş, silme bir bilezikle sağlanmıştır. Gövde silindir biçiminde olup tuğla malzemeden yapılmıştır. Üzerinde aydınlatma pencereleri bulunmaktadır. Silindirik gövdeli minare tuğla malzemeli şerefe altı sarkıt mukarnaslıdır. Şerefe korkulukları beton ve çokgen şebekelidir. Şerefeden petek bölümüne geçiş tuğla malzeme ile devam etmektedir. Minare kurşun kaplı külah, üzerinde bulunan alemle sonuçlanmaktadır. (Fotoğraf 193).

Minarenin, yapı sistemi ve kullanılan malzeme dikkate alındığında, camiden daha erken bir dönemde inşa edildiği düşünülmektedir (BVBM). Restorasyon öncesinde beyaz renk ile boyanmış olan minarenin restorasyon sonrası özgün haline dönüştürülmüş olduğu görülmektedir.

Avlu içerisinde yer alan mevcut şadırvan yıkılarak, restorasyon projesindeki detayı ve ölçüsüne uygun yeni şadırvan yapılmıştır (BVBM) (Fotoğraf 194-195).

Fotoğraf 188. Kuzey cephe görünümü (N. Kıncal)

Fotoğraf 189. Saçak altı detay (BVBM)

Fotoğraf 190. İçme suyu kullanım amaçlı (N.Kıncal)

Fotoğraf 191. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM)

Fotoğraf 192. Rest. sonrası son cemaat yeri (N. Kıncal)

Fotoğraf 193. Minare (N.Kıncal)

Fotoğraf 194. Rest. öncesi şadırvan (BVBM)

Fotoğraf 195. Rest. sonrası şadırvan (N. Kıncal)

Hazire: Caminin batı bölümünde yer alan hazirede 17. ve 18. Yüzyılda Gümüşçay ve çevresinde yaşamış önemli şahsiyetlerin mezarları bulunmaktadır (Tombul, 2015: 278). İstanbul tarzı süslemeli mezar taşları ve İlmiye sınıfına ait başlıklar görülmüştür (Fotoğraf 196).

Fotoğraf 196. Hazire (N. Kıncal)

İç Mimari Özelliği: Son cemaat yerinden harim bölümüne giriş iki kanatlı, ahşap kemerli kapıdan yapılmaktadır (Fotoğraf 197). Kapı üzerinde özgün olduğunu düşündüğümüz iki adet süslemeli kapı tokmağı bulunmaktadır (Fotoğraf 198). Cami harimi, sekiz ahşap destekle taşınmaktadır (Fotoğraf 199) Ahşap direklerin taşıdığı kademeli genişleyen ahşap yastıklarla tavan taşıyıcı kemer oluşturulmuştur (Fotoğraf 200). Mahfil ahşap desteklerle taşınmaktadır. Kadınlar mahfiline giriş doğu cepheden 13 basamaklı ahşap merdiven ile yapılmaktadır. Mahfil harime doğru ortada dikdörtgen çıkma şeklindedir. Mahfilin batı köşesinde imam odası yer almaktadır (Fotoğraf 201).

Mihrap alçı malzemeden sivri kemerli olarak yapılmıştır (Fotoğraf 202). Minber ahşap malzemeden yapılmıştır. Korkuluklarında hayat ağacını andıran bitkisel süsleme uygulanmıştır (Fotoğraf 203). Camide ahşap vaaz kürsüsü bulunmaktadır (Fotoğraf 204).

Tavan ahşap olup geometrik desenlere yer verilmiştir (Fotoğraf 205).

Fotoğraf 197. Harim giriş kapısı (N.Kıncal)

Fotoğraf 198. Kapı tokmağı (BVBM)

Fotoğraf 199. Cami harimi ((N.Kıncal)

Fotoğraf 200. Tavan taşıtıcı ahşap destek (N.Kıncal)

Fotoğraf 201. Kadınlar mahfili (N.Kıncal)

Fotoğraf 202. Mihrap (N. Kıncal)

Fotoğraf 203. Minber (N.Kıncal)

Fotoğraf 204. Vaaz kürsüsü (N.Kıncal)

Fotoğraf 205.Tavan (N.Kıncal)

Fotoğraf 206. Rest. öncesi tavan (BVBM)

Fotoğraf 207. Rest. öncesi mahfil (BVBM)

3.8.1. Yapılan Onarımlar

Cami farklı dönemlerde yapılan onarımlarla günümüzdeki varlığını sürdürmektedir. 2008 tarihinde rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi hazırlanan cami, (BVBM) Okyanus Mühendislik ve İnşaat A.Ş tarafından malzeme analizi yapılmış olup, restorasyon projesine bağlı kalınarak uygulama süreci tamamlanmıştır.

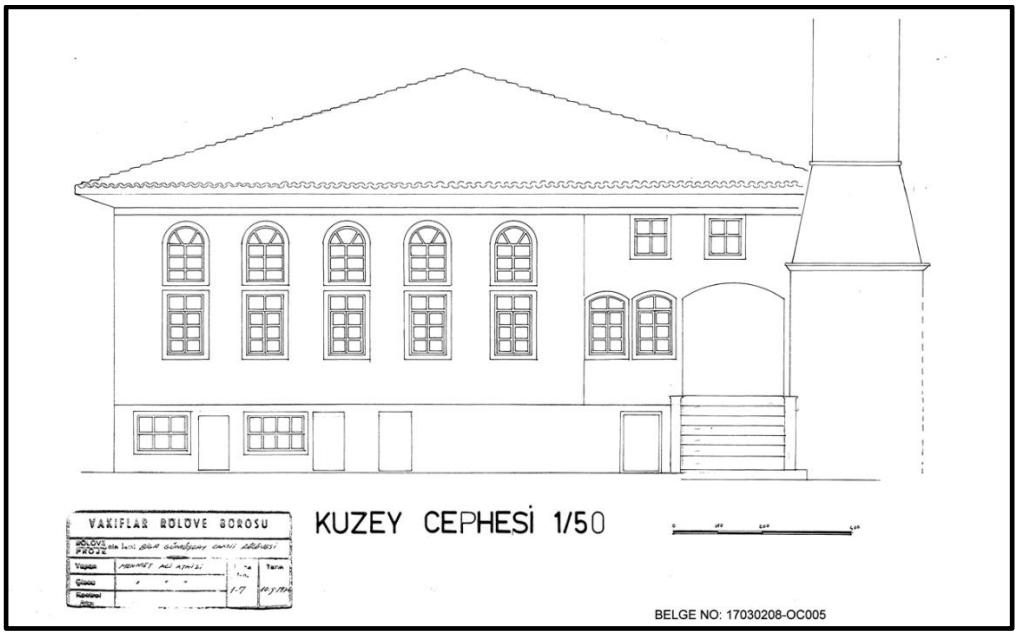

Çizim 33. Kuzey Cephe (BVBM).

Fotoğraf 208. Rest. öncesi kuzey cephe (BVBM)

Fotoğraf 209.Rest. sonrası görünüm (BVBM)

Fotoğraf 210. Rest. öncesi harim (BVBM)

Fotoğraf 211. Rest. öncesi mihrap (BVBM)

3.9. GAZİ YAKUP BEY CAMİİ

İlçesi: Lapseki /Çardak

Yaptıran: Gelibolu Sancak Beyi Gazi Yakup Bey

Yapım Tarihi: 1472

Onarım Tarihi: 2008

Tescil Tarihi: 05.05.1991/1736

Tescil Eden Kurul: Bursa

Vakfı: Gazi Yakup

Vakfiyesi: Gazi Yakup Bey

Yeri: Çanakkale İli, Lapseki İlçesi, Çardak

Tarihçe: Türklerin Rumeli'ye geçmeleri ile Gazi Yakup Bey Boğazın güvenliğini sağlamak üzere boğaz komutanı olarak görevlendirilmiştir. Bu çerçevede cami Fatih Sultan Mehmet'in emriyle M.1479-1481 yılları arasında yaptırılmıştır (Çizim 34, BVBM). Caminin önceki dönem fotoğrafları bulunmaktadır (BVBM, Fotoğraf 236-237).

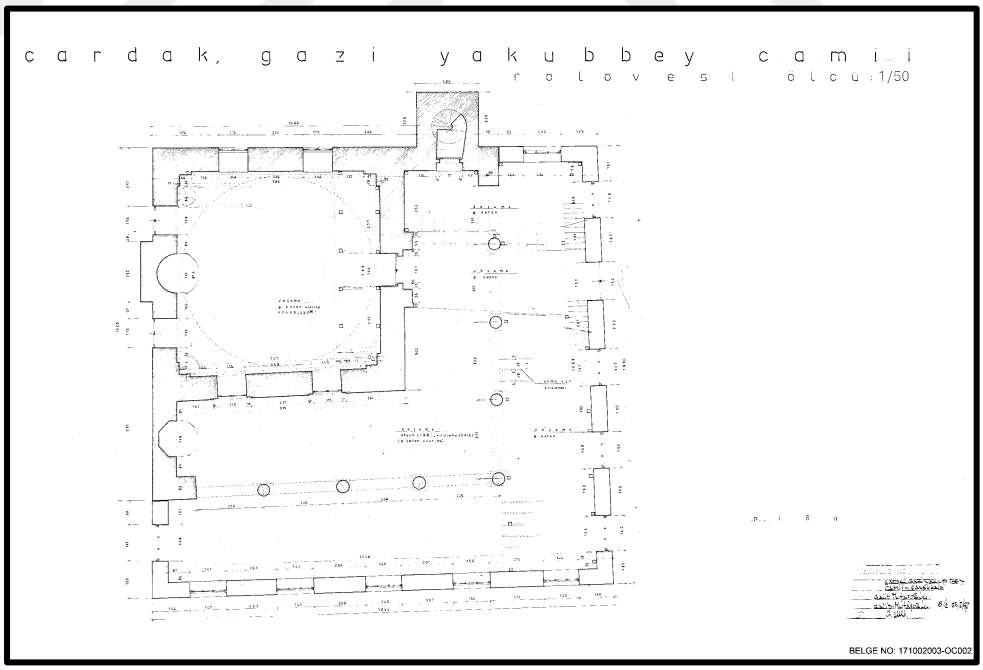

Çizim 34. Vaziyet Planı (BVBM)

Dış Mimari Özellikleri: Cami beden duvarları tuğla, moloz taş kullanılarak almaşık duvar örgü sistemiyle inşa edilmiştir. Sekiz köşeli kasnağın taşıdığı kurşun kaplı

kubbe ile örtülüdür (Fotoğraf 212). Caminin üst kat pencereleri sivri kemerli alçı şebekelidir. Alt bölümde bulunan pencereler ise dikdörtgen formlu sivri kemerli, lokma demirli ve boyalıdır. Güney cephe, mihrap duvarı hafif dışa taşkın olup, batı cephede dört pencere yer almaktadır(Çizim 35) (Fotoğraf 213). Doğu cephe son cemaat yerinde altı adet pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 214).

Kesme taş malzemeli minarenin kare kaidesinin köşeleri pahlanarak silindirik tek şerefeli gövdeye geçiş sağlanmıştır. Gövde kaytan silme bileziklerle çevrelenmiş olup şerefe altında konsol dizilerine yer verilmiştir. Şerefe korkulukları taş malzemeden ajur tekniğinde yapılmış geometrik desenlerden oluşmaktadır. Minare külahı soğanvari formlu yüzeyi dilimli olup, alem ile sonlandırılmıştır (Fotoğraf 215-216). Son cemaat yerinden minareye giriş Bursa kemerli kapıdan sağlanmaktadır (Fotoğraf 217). Gazi Yakup Bey'in mezarı caminin avlusunda güney cephede yer almaktadır (Fotoğraf 218).

Cami karşındaki Gazi Yakup Bey Hanıyla külliye olarak inşa edilmiştir (Fotoğraf 219). Cami geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Avluda şadırvan (Fotoğraf 220), musalla taşı, müştemilat, tuvaletler bulunmaktadır.

Fotoğraf 212. Rest. sonrası Kubbe (N. Kıncal)

Fotoğraf 213. Güney cephe (N.Kıncal)

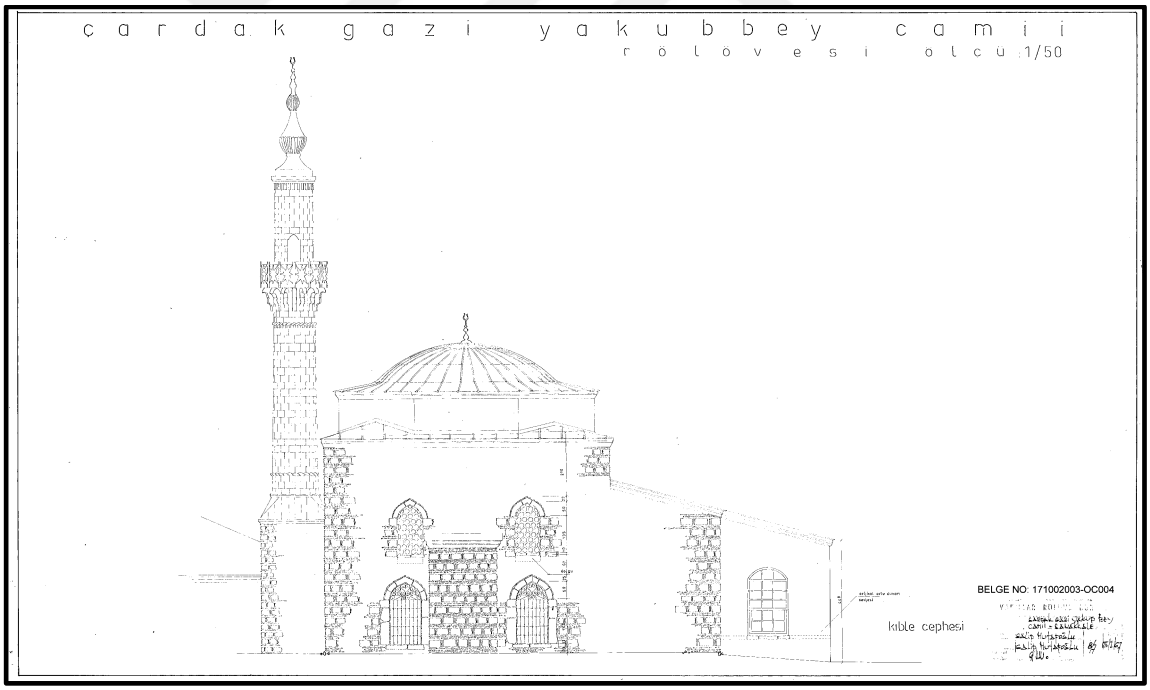

Çizim 35. Güney cephe (BVBM)

Fotoğraf 214. Doğu cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 215. Minare (N.Kıncal)

Fotoğraf 216. Minare detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 217. Minare girişi kapısı (N.Kıncal)

Fotoğraf 218. Gazi Yakup Bey mezar (N.Kıncal)

Fotoğraf 219. Gazi Yakup Bey Han giriş kapısı (N. Kıncal)

Fotoğraf 220. Şadırvan (N. Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Son cemaat yeri plan özelliği itibariyle farklı bir mimariye sahiptir (Fotoğraf 221). Son cemaat bölümünde altı sıra mukarnas kavsaralı mihrabı bulunmaktadır (Fotoğraf 222).

Son cemaat yerinde sütun başlıklarında devşirme malzeme kullanılmıştır. Sütun başlarında akantus yaprakları, birbirine bağlanmış hissi veren ortalarında yuvarlak madalyonların yer aldığı kartal figürleri bulunmaktadır (Fotoğraf 223-225). Üzeri yarı kırma çatı ile örtülüdür.

Harim bölümüne dikdörtgen formlu sivri kemerli giriş içerisinde yer alan çift kanatlı ahşap kapıdan yapılmaktadır. Kapı kanatları üzerinde kapı tokmakları

bulunmaktadır (Fotoğraf 226-227). Kemer nişinde Arapça harflerle “Allah-Muhammed” yazmaktadır. Kadınlar mahfiline çıkış harim bölümü sol bölümde bulunan ahşap merdivenle sağlanmaktadır. Kadınlar mahfili harime doğru bir çıkma yapmıştır (Fotoğraf 228). Mahfil duvarında dikdörtgen çerçeve içerisinde kalem işi “Ya Hazreti Bilal Habeşi” Allah ve bu yazının sağ ve sol üstünde yer alan etrafı açık kahve renk ile kıvrık dal üslubu ile tezyinatı yapılmış olan madalyonlarda Osman, Hasan, Hüseyin, Ali, yazılıdır (Fotoğraf 229). Ayrıca harim doğu ve batı duvarlarında Arapça ifadeler yer almaktadır (Fotoğraf 230-231). Kubbe ve kasnakta bitkisel kalem işi süslemelere yer verilmiştir (Fotoğraf 232). Mihrap yedi sıra makarnası olup, köseliklerinde iki adet madalyon yer almaktadır (Fotoğraf 233). Minber ahşap malzemeden yapılmıştır.

Camide kullanılan bezeme XIX. Yüzyılın başlarında yapılmıştır (BVBM).

Fotoğraf 221. Son cemaat yeri (BVBM)

Fotoğraf 222. Son cemaat yeri, mihrap (N.Kıncal)

Fotoğraf 223. Son cemaat yeri sütun başlıkları (N. Kıncal)

Fotoğraf 224. Sütun başlığı detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 225. Sütun başlığı detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 226. Harim giriş kapısı (N.Kıncal)

Fotoğraf 227. Kapı tokmağı (N. Kıncal)

Fotoğraf 228. Kadınlar mahfili (N.Kıncal)

Fotoğraf 229. Mahfil duvarı yazı (N. Kıncal)

Fotoğraf 230. Harim duvarı yazı (N.Kıncal)

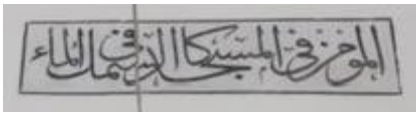

Fotoğraf 231. Harim duvarı yazı (N.Kıncal)

Fotoğraf 232. Kubbe kalem işleri (N.Kıncal)

Fotoğraf 233. Mihrap (N. Kıncal)

3.9.1. Yapılan Onarımlar

Eserin bugüne kadar geçirdiği onarım dönemleri, onarım kapsamında yapılan işlemler şunlardır (BVBM):

- Camii kubbesinde, revaklarda ve şadırvan üzerinde kurşun kaplama yenilenmiştir. Minarede bozulan ve çürüyen taş kaplama özgününe uygun taş ile değiştirilerek tüm yüzeyde yüzey temizliği ve derz işlemleri yapılmıştır (Fotoğraf 234-235),

- Camii ana beden duvarlarında özgününe uygun taş işleri ile derz işlemleri yapılmıştır. Dış duvarlarda; Tuğla söve, lento, silme, korniş vb. mimari elemanlardaki fiziksel ve biyolojik sorunlar nedeni ile bozulmuş bölgeler özgününe uygun malzeme ile yenilenerek, eksiklikler tamamlanmış, gereken yerlerde derz tamiri yapılmıştır. Yapının içindeki tüm elektrik tesisat artıkları, sayaç ve kablolar, bunları taşıyan aksamları dahil olmak üzere sökülmüştür. Revak dış yüzeyinde ve İç revaklardaki tüm boya ve sıvalar sökülerek ortaya çıkan yüzeyde dolgu malzemesinde boşalmalar bulunan alanlar özgününe uygun doku ile tamamlama yapılmış ve özgün sıva karışımına uygun olarak yeniden sıvanmıştır,

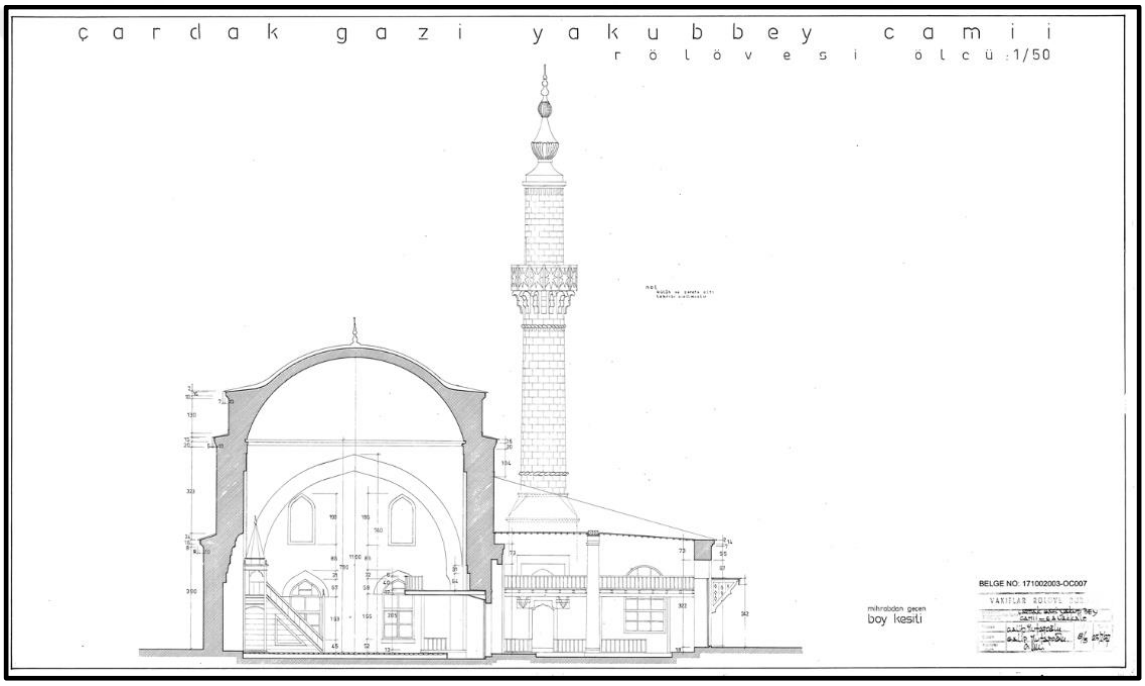

Çizim 36. Mihraptan geçen boy kesiti (BVBM)

- Çatı konstrüksiyonunda çürüyen bozulan ahşaplar özgününe uygun ebatta empire ahşap ile değiştirilmiştir. Üzerine kaplama tahtası ile ısı ve su yalıtımı yapılarak alaturka kiremit örtü uygulanmıştır. Pencere korkulukları klasik lokmalı demir parmaklık olarak yenilenmiş, antipas yapılarak üzerine yarı mat yağlı boya uygulanmıştır,
- Kullanılamayacak durumda olan ahşap pencereler empire edilmiş ahşaptan yenilenmiştir. Zemin kaplaması sökülerek nem yalıtımı yapıldıktan sonra yenilenmiş ve altına dönem özellikleri dikkate alınarak yonu taşı kaplama

yapılmıştır. Camii harim kısmı klasik tuğla döşeme kaplaması yapılmıştır (Çizim 36),

- Bahçede bulunan muhdes yapıların tamamı sökülmüştür. Gasilhane, wc ve şadırvan yapılmıştır. Çevre düzenlemesinde taş döşeme kaplaması, duvar işleri (taş duvar kaplaması, taş harpuşta ve ferforje korkuluk) yapılmıştır. Onarım işi tamamlanmıştır.

Fotoğraf 234. Rest. öncesi görünüm (BVBM)

Fotoğraf 235. Rest. sonrası görünüm (BVBM)

Fotoğraf 236. Mahfil (BVBM)

Fotoğraf 237.Harim (BVBM)

3.10. LAPSEKİ GAZİ SÜLEYMAN PAŞA CAMİİ

İlçesi: Lapseki

Mahalle: Gazi Süleyman Paşa

Mevkii: Camibayırı

Yapım Tarihi: 1385

Tescil Tarihi ve Numarası:29.12.1992/2873

Tescil Eden Kurul: Bursa

Vakfı: Gazi Süleyman Paşa

Yeri: Cami önceki dönem mevcut olan surların kuzey bölümünde yer almaktadır. Günümüz şehir planlamasına göre Gazi Süleymen Paşa Mahallesi Cami Altı/Cami Bayırı Sokağında bulunmaktadır (Uysal, 2013: 154).

Tarihçe: Cami Lapseki Merkez (Ulu Camii) olan Gazi Süleyman Paşa Camii'nin kesin yapım tarihini belirten bir kitabesi bulunmamaktadır. Yazılı kaynaklardan XIV. yüzyılda Şehzade Gazi Süleyman Paşa tarafından yaptırıldığı ve 1894 yılında Kaymakam Celal Bey tarafından tamamen yenilendiği belirlenmiştir. Gazi Süleyman Paşa Camii 1894 yılında yeniden yapılırken dış duvarlar yapının eski temelleri üzerine yapılmıştır. Caminin kuzey tarafı da yapının özgün halinden kalmadır (BVBM). Batı cephede bulunan mezarda kitabe bulunmaktadır.

Dış Mimari Özellikleri: Dış ölçümü 26.55x15.20 m. ölçülerindedir. Cami ahşap direkli camiler grubunda yer almaktadır (BVBM). Cami dikdörtgen planlı olup, kademeli olarak çıkılan avlu içerisinde yer almaktadır (Çizim 37, Fotoğraf 238). Caminin üç adet giriş kapısı bulunmaktadır. Kapılar özgün olup, iki kanatlı ahşaptır. Bu kapılardan iki adeti son cemaat yerinde bulunmaktadır. Cami ana giriş kapısı kuzey cephede yer almaktadır. Giriş yerden merdivenlerle yükseltilmiştir. Kare formlu silindirik dört sütun üzerine oturtulmuş kemerli yapı caminin girişini vurgulamıştır. Kapı dikdörtgen formlu ahşap olup, kenarında onu saran düz sövesi bulunmaktadır (Fotoğraf 239). Doğu cephe üzerinde saçak bulunan kapıdan harim bölümüne giriş sağlanmaktadır (Fotoğraf 240). Son cemaat yerinden, harime açılan dört adet dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli pencere bulunmaktadır. Kuzey cephede dört adet dikdörtgen formlu ve beş adet silindir alçı şebekeli pencere bulunmaktadır. Batı cephede son cemaat yerine giriş kapısı bulunmaktadır (Fotoğraf 241). Batı cephe alt sırada beş adet dikdörtgen formlu pencere,

üst sırada beş adet dikdörtgen formlu, alçı şebekeli pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 242). Güney cephede dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli iki, üst sırada iki adet silindir cam pencere yer almaktadır. Doğu cephe harim giriş kapısı ve alt sırada beş adet dikdörtgen formlu pencere, üst katta ise yedi adet dikdörtgen formlu alçı şebekeli pencere bulunmaktadır.

Minare, batı cephe son cemaat giriş kapısının sağında yer almaktadır (Fotoğraf 243). Minare kürsü mimarisi ve duvar tekniği ile Erken Osmanlı döneminin özelliklerini taşımaktadır. Kare planlı çokgen gövdeli kürsü minarenin özgün kalabilmiş kısımlarındandır(Uysal, 2013: 157). Cami avlusunda batı cephede bir mezar bulunmaktadır. Bu mezarın H. 1327 yılında vefat eden Hadimi Mustafa Efendi'ye ait olduğu bilinmektedir (Fotoğraf 244). "Doğruluktan ayrılmadığı, daima kalbinde Allah korkusu bulunduğu, alim abid ve zahid bir zat olduğu, fakirlere yardım ettiği ve güzel ahlaki ile meşhur olduğu yazılıdır."

Fotoğraf 238. Cami genel görünümü (N.Kıncal)

Fotoğraf 239. Kuzey giriş kapısı (N. Kıncal)

Fotoğraf 240. Doğu giriş kapısı (N.Kıncal)

Fotoğraf 241. Doğu cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 242. Batı cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 243. Minare (N. Kıncal)

Fotoğraf 244. Hadimi Mustafa Efendiye ait mezar (N.Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Harim dikdörtgen planlı olup, 17.20 x13m ölçülerindedir (Fotoğraf 245). Tavan dört adet ahşap sütuna oturan bağdadi kemerle taşınmaktadır (BVBM). Son cemaat yerinden kadınlar mahfiline iki koldan bağlanan merdivenler bulunmaktadır. Son cemaat yeri ve harimde kullanılan sütunların kaidesi mermer devşirme malzeme olup, üzerlerinde ahşap sütün yer almaktadır (Fotoğraf 246). Son cemaat yerinde iki adet özgün ahşap taşıyıcı sütun bulunmaktadır. Sağ bölümde yer alan sütunda Arapça harf ya da rakamlar bulunmaktadır (Fotoğraf 247). Mihrap yedi sıra mukarnas kavsaralı olup, simetrik olarak yapılmış olan sütunceler yer almaktadır. Minber mermer malzemeden yapılmış olup, süpürgelik bölümünde çift kemerli üç açıklık bulunmaktadır. Minber aynalık ve korkuluk mermeri özgündür. Mahfil orta kısmı yarım daire şeklinde çıkma yaparak harime taşkın vaziyettedir (Fotoğraf 248).

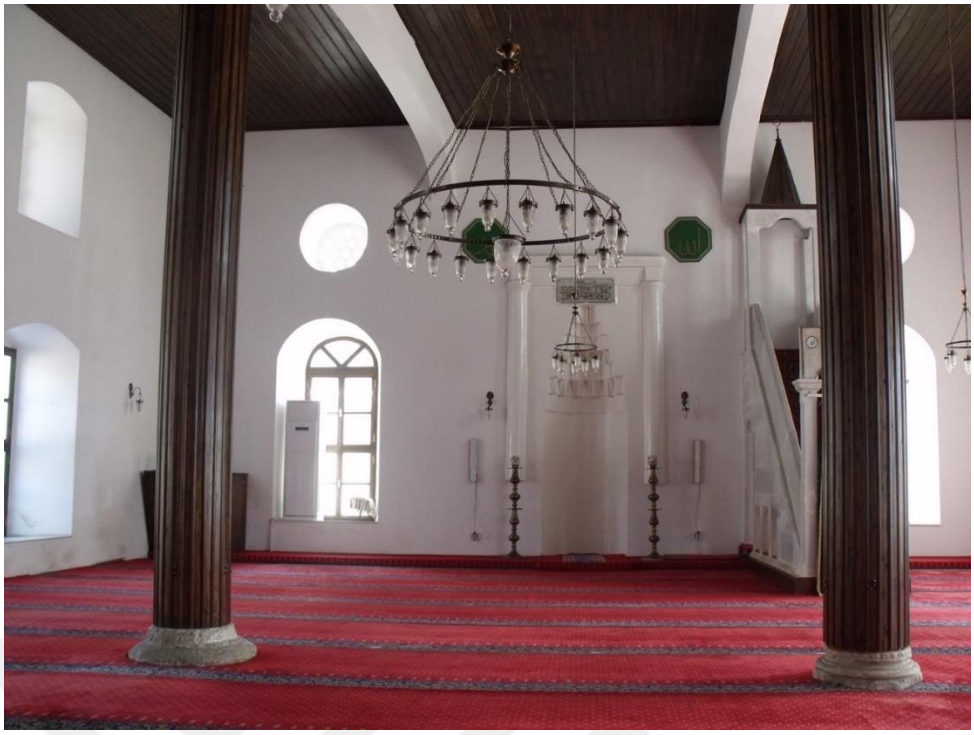

Fotoğraf 245. Cami harim bölümü (N.Kıncal)

Fotoğraf 246. Sütun altında kullanılan devşirme mermer kaide (N.Kıncal)

Fotoğraf 247. Son cemaat yeri sütunda yer alan harfler (N. Kıncal)

Fotoğraf 248. Kadınlar mahfili (N. Kıncal)

3.10.1. Yapılan Onarımlar

1686-1891 tarihlerinde Çanakkale ili Lâpseki ilçesi merkezinde ki Gazi Süleyman Paşa Camii; Gazi Süleyman Paşa Mahallesinin, 35 pafta, 70 ada, 8 parseline kayıtlıdır. Mülkiyeti Gazi Süleyman Paşa Vakfı'na aittir.

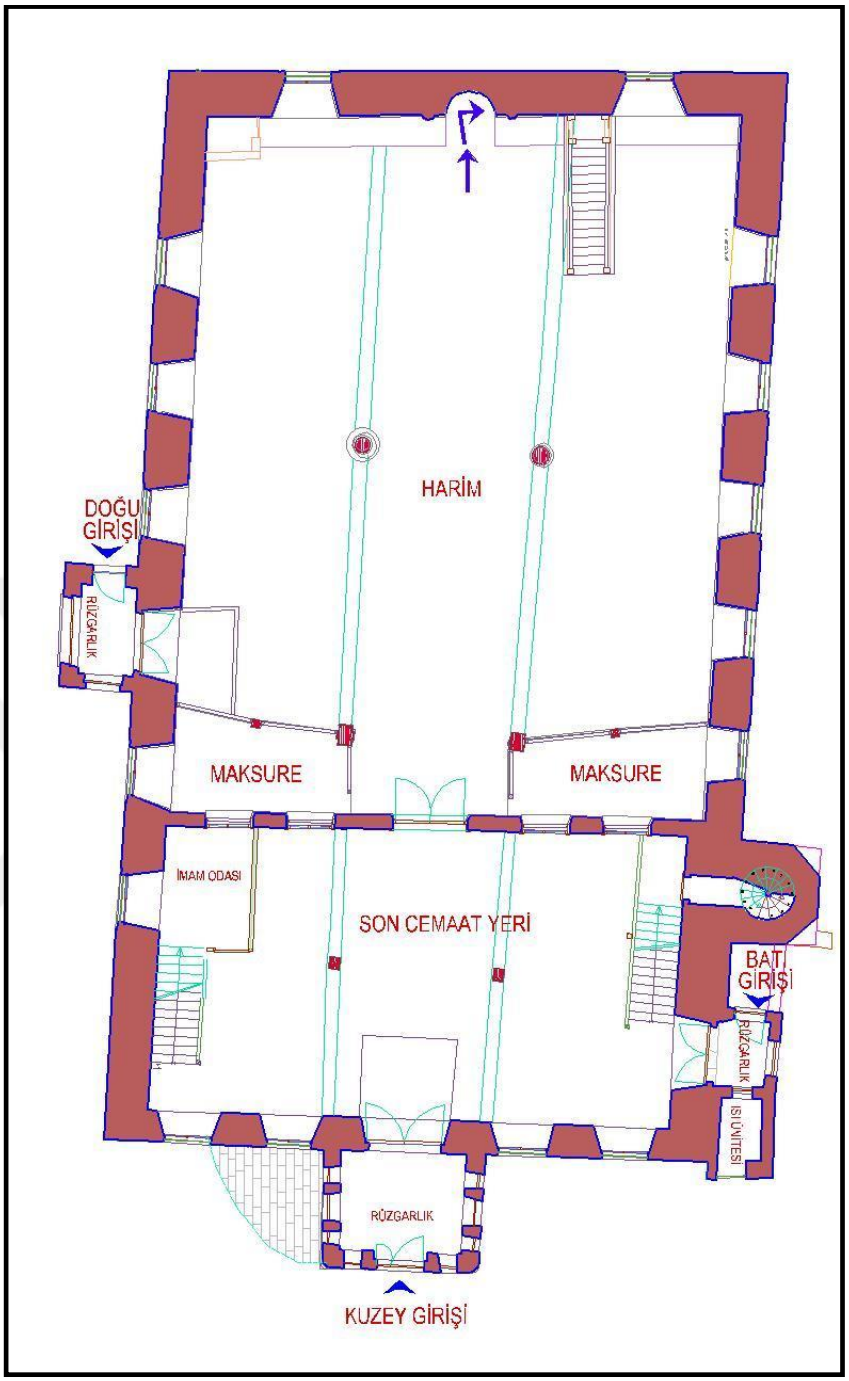

Çizim 37. Cami planı (BVBM)

- Duvarlarda sıva raspası yapılarak; taş örgü açığa çıkarılacak, yüzey temizliği ve horasan harcı ile derz yapılmıştır. Yonu taşı ile harpuşta ve üzerine ferforje demir ile parmaklık yapılmıştır,
- Kuzeybatı duvarındaki çeşmenin mermer kaplamalarının muhdes bölümü sökülerek yonu taş örgü açığa çıkarılacak, özgün bölüm ise yüzey temizliği yapılmıştır,

- Bahçe zemininde projesine uygun olarak düzenleme yapılmıştır,
- Duvarlarda sıva raspası yapılarak; taş örgü açığa çıkarılacak, yüzey temizliği ve horasan harcı ile derz yapılarak, yonu taşı ile harpuşta ve üzerine demir parmaklık yapılmıştır,
- Mermer merdiven basamakları ile demir korkulukları sökülecek, yerine yonu taş basamak ve ferforje demir ile yeni korkuluk yapılmıştır,
- Palledyen ve mermer zemin döşemeleri sökülerek yerine yonu taş ile döşeme yapılmıştır,
- Özgün demir korkuluklarda tamir ve tamamlama yapılacak, yağlı boya ile boyanarak korunmuştur,
- Muhdes kadınlar abdest alma yeri yıkılarak kaldırılmıştır,
- Mevcut şadırvan yıkılarak, yerine empire edilmiş ahşaplarla projesine uygun olarak yeni abdest alma yeri yapılmıştır (Fotoğraf 249-250),

Fotoğraf 249. Rest. öncesi şadırvan (BVBM)

Fotoğraf 250. Rest. sonrası şadırvan (N.Kıncal)

- Beton ve mozaik merdiven basamakları sökülerek, söküm sonrası çıkabilecek kanıtlara ait rölövesinin koruma bölge kuruluna iletilmesinden sonra müdahale kararları üretilecektir,
- Beton döşeme sökülecek; söküm sonrası çıkabilecek kanıtlara ait rölövesinin koruma bölge kuruluna iletilmesinden sonra müdahale kararları üretilecektir,
- Güney doğu ihata duvarının üst kotu düşürülerek projesine uygun hale getirilecek. Duvarların yüzeylerinde raspa yapılarak sıva ve badanalar ile çimento harçlı harpuşta sökülecek ve taş örgü açığa çıkarılacak, horasan harcı ile derz ve yonu taşı ile yeni harpuşta yapılmıştır,
- Doğu cephesindeki beton tretuvar sökülerek yonu taşı ile yenilenmiştir,
- Güney bölümdeki mozayik musalla taşı ile üstündeki sundurma yıkılarak yeni sundurma ve musalla taşı yapılmıştır,
- Kuzey batıdaki muhdes tuğla babalar ile demir parmaklıklar sökülerek projesine uygun olarak taş baba ve aralarına demir parmaklık yapılmıştır,
- Zeminde mozayik döşeme sökülerek araştırma yapılacak, özgün döşeme bulunması halinde bozulmalar onarılarak korunmuştur,
- Kemer aralarındaki duvarlar yıkılarak sıvalı yüzeylerde itinalı sıva raspası yapılmıştır, kemer üstleri ile sütun yüzeylerinde temizlik yapılarak bozulmalar onarılmıştır, iç yüzeylerde horasan harcı ile sıva ve üzerine kireç badana yapılmıştır,

- Yağlı boyalı kontraplak tavan kaplaması sökülmüştür, yerine empire edilmiş ahşaplarla tek yönlü çıtalı ahşap tavan yapılmış ve yüzeylere ahşap koruyucu sürülmüştür,
- Muhdes rüzgarlıklar yıkılarak tamamen kaldırılmıştır, yerine projesine uygun olarak empire edilmiş ahşaplarla markiz yapılacak ve yüzeylere ahşap koruyucu sürülmüştür. Batı girişine projesine uygun olarak demir parmaklık yapılmıştır,
- Muhdes imam odası ile ahşap döşemeler kirişlemeleri ile birlikte sökülmüştür, son cemaat yerinde sütun kaideleri ortaya çıkarılmıştır, empire edilmiş ahşaplarla kirişlemeli yeni döşeme yapılıp ve yüzeylere ahşap koruyucu sürülmüştür,
- Kadınlar mahfili ahşap döşeme tahtaları sökülmüştür, ahşap kirişlemede tamir ve tahkim yapılarak üzerine empire edilmiş ahşap tahtalarla yeni döşeme yapılıp, yüzeylere ahşap koruyucu sürülmüştür,
- Kadınlar mahfilinin merdiveni ile korkulukların yüzeylerindeki boya (ısı tabancası ile) sökülerek bozulmalar onarılarak yüzeylere ahşap koruyucu sürülecektir (Fotoğraf 251),

Fotoğraf 251. Rest. öncesi kadınlar mahfili merdiven (BVBM)

- Son cemaat yeri ile harim ve mahfilin direklerinin ahşap tahta kaplamaları sökülerek kaldırılıp, direklerde ki bozulmalar onarılıp, yüzeylere ahşap koruyucu sürülüp korunmuştur (Fotoğraf 252-253),

Fotoğraf 252. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM)

Fotoğraf 253. Rest. sonrası son cemaat yeri (N.Kıncal)

- Harimin sütunlarının taş ayakları ile ahşap yüzeylerindeki alçı kaplamalar sökülerek bozulmalar onarılıp yüzeylere ahşap koruyucu sürülmüştür (Fotoğraf 254),

Fotoğraf 254. Rest. öncesi sütun ayakları (BVBM)

- Ahşap lambri kaplamalar sökülerek, yüzeylerde raspa yapılmıştır,
- Kapılarda eşik araştırması yapılmıştır, harim giriş kapısı eşiğindeki ahşap kaplama sökülüp, yonu taşı ile eşik ve diğer kapıların önlerindeki döşemeler sökülüp, yonu taşı ile döşeme yapılmıştır, Ahşap yüzeylerindeki yağlı boyalar (ısı tabancası ile) sökülüp, bozulmalar onarılarak, yüzeylere ahşap koruyucu sürülüp korunmuştur,
- Harime açılan ahşap pencerelerin yüzeylerindeki yağlı boyalar (ısı tabancası ile) sökülüp bozulmalar onarılarak, ve ahşap koruyucu sürülüp korunmuştur (Fotoğraf 255),

Fotoğraf 255. Rest. sonrası harime açılan pencereler (N.Kıncal)

- Alt sıra pencerelerinin demir parmaklıkları ile demir doğramaları ve mermer parapetleri sökülerek yerine empire edilmiş ahşaplarla ısı camlı yeni pencere yapılmıştır, yüzeylere ahşap koruyucu sürülmüştür,
- Üst sıra pencerelerinin beton dışlıkları sökülüp, mevcut durumu ile yenilenmiştir,
- Güney cephenin yuvarlak kemerli alt sıra pencereleri ile mahfilin fil gözü biçimindeki üst sıra pencereleri mevcut biçimi ile korunmuştur,
- Nişin kavsarasında ve diğer kısımlar ile yanlardaki profillerin yağlı boyaları sökülerek güncellenmiştir (Fotoğraf 256-257),

Fotoğraf 256. Rest. öncesi mihrap detay (BVBM)

Fotoğraf 257. Rest. öncesi mihrap (BVBM)

Fotoğraf 258. Rest. sonrası mihrap (N.Kıncal)

Fotoğraf 259. Rest. öncesi minber (BVBM)

Fotoğraf 260. Rest. sonrası minber (N.Kıncal)

- Mermer yüzeylerdeki yağlı boya sökülüp, yüzey temizliği yapılarak korunmuştur, ahşap külah yenilenip, alem temizlenerek korunmuştur (259-260),
- Ahşap vaaz kürsüsü sökülerek yerine empire, edilmiş ahşaplarla projesine uygun olarak yeni ahşap vaaz kürsüsü yapılıp yüzeylere ahşap koruyucu sürülmüştür,
- Son cemaat yeri ile kuzey rüzgarlığını çift yönlü ahşap tavan kaplamaları ile bağdadi kemerler sökülerek, yerine empire edilmiş ahşaplarla yeni çıtalı ahşap tavan kaplaması yapılıp yüzeylere ahşap koruyucu bağdadi kemerler yenilenip yüzeylerine kireç badana sürülmüştür,
- Harim ile maksure ve mahfilin ahşap tavan yüzeylerindeki yağlı boyalar (ısı tabancası ile) sökülüp bozulmalar onarılarak, yüzeylere ahşap koruyucu sürülmüştür (Fotoğraf 261-262),

Fotoğraf 261. Rest. öncesi harim (BVBM)

Fotoğraf 262. Rest. öncesi mahfil (BVBM)

- Yüzeylerde sıva raspası yapılarak, çimento harçlı sıva sökülüp taş örgü ile pencerelerin taş söveleri açığa çıkarılacak, harç analizleri ile birlikte müdahale kararlarının üretimine, söz konusu teknik bilgi ve belgelerin koruma bölge kuruluna iletilmesinden sonra değerlendirilmesine devam edilecektir,

- Beden duvarları üzerindeki beton silme saçaklar sökülüp kaldırılacaktır, yerine projesine yeni silme yapılmıştır,
- Batı cephesinin kuzey yanındaki muhdes ısı ünitesi kaldırılmıştır,
- Doğu cephesinin güneyindeki demir avlu kapısı sökülüp yenilenmiştir,
- Girişin döşemesindeki beton tabaka sökülerek taş döşeme açığa çıkarılmış ve bozulmalar onarılarak korunmuştur,
- Taş kaide ve pabuç bölümlerinin dış yüzeylerinde temizlik, iç yüzeylerinde sıva raspası ve horasan harcı ile derz yapılmıştır (Fotoğraf 263),

Fotoğraf 263. Rest. öncesi minare (BVBM)

- Tuğla gövde ile taş şerefe ve peteğin iç ve dış yüzeylerinde itinalı sıva raspası yapılmıştır,

- Şerefedeki muhdes aydınlatma elemanları ve hoparlörler sökülerek, hoparlörler için delinen taş şebekeler yeniden yapılmıştır,
- Kurşun külah örtüsü sökülüp, ahşap külahta tamir ve tahkim yapılarak, 1, 5 mm kalınlığında kurşun levhalarla yeni kaplama yapılmıştır,
- Pirinç alem sökülerek temizlendikten sonra tekrar yerine takılmıştır,
- Giriş bölümünün ahşap kapısı, merdiveni ve şerefe çıkış kapısı sökülerek; yerine empire edilmiş ahşaplarla yeni kapılar yapılmış ve yüzeylere ahşap koruyucu sürülerek, giriş kapısı önüne yonu taşı ile merdiven yapılmıştır,

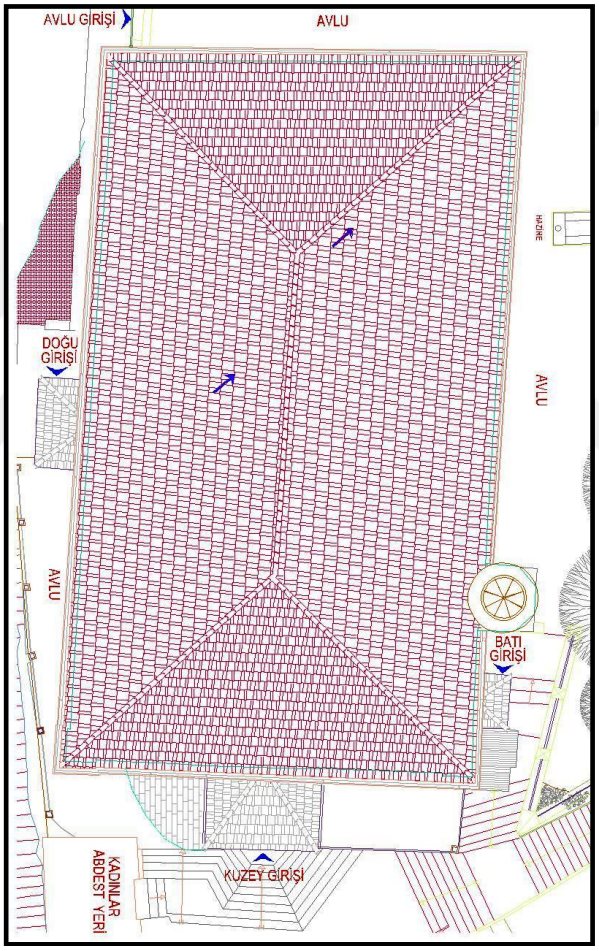

Çizim 38. Çatıdan görünüm (BVBM)

- Marsilya tipi kiremit örtüsü ile PVC yağmur olukları ve iniş boruları sökülerek; kiremit altı tahtalarında tamirat yapılmış, üzerine rufolin S veya muadili oluklu kiremit altı malzemesi ile su yalıtımı ve orta boy klasik kiremitle çatı örtüsü oluşturulmuştur. Çinko malzeme ile yeni yağmur oluğu ve iniş borusu yapılmıştır (Çizim 38).

3.11. AYVACIK BEHRAMKALE HÜDAVENDİGAR CAMİİ

İlçe: Ayvacık

Mahallesi Köyü: Behramkale

Mevkii: Köyiçi

Ada: 318

Parsel: 1

Alan(m2):235, 00

Meşhur İsmi: Murat Hüdavendigar Camii

Yapım Tarihi: 1359

Onarım Tarihi: 2007

Tescil Tarihi ve Numarası: 12.10.1974/8107

Tescil Eden Kurul: GEEAYK

Vakfı: Murat Hüdavendigar

Yeri: Cami Assos antik kenti bölgesinde Behramkale köyünde yer almaktadır.

Tarihçe: I. Murad döneminde (1366-1385) yaptırılmıştır. Yapı Hüdavendigar Camii olarak adlandırılmaktadır. Hüdavendigar Osmanlı Sultanı 1. Murad'ın unvanıdır. Plân ve mimari özellikleri dikkate alındığında caminin erken Osmanlı dönemine ait bir eser olduğu düşünülmektedir. Caminin kitabesi bulunmamaktadır (BVBM).

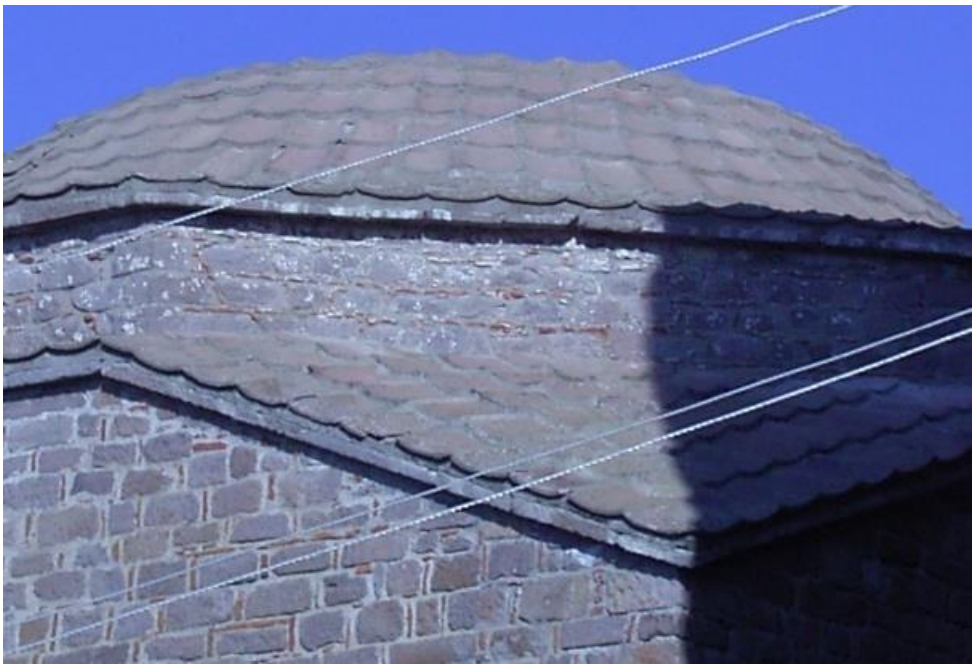

Fotoğraf 264. Kubbe (BVBM)

Dış Mimari Özellikleri: Cami kare planlı tek kubbelidir (Çizim 39). Kubbe sekizgen kasnak üzerine oturtulmuştur (Fotoğraf 264). Çatı yaprak kiremit ile kaplıdır. Kuzey cephede üç bölümlü son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yeri iki adet devşirme sütunla taşınmaktadır. Sütun başlıklarından sol tarafta bitkisel sağda geometrik sütun başlığı yer almaktadır (Fotoğraf 265-266). Sütunların Assos antik kentinden getirildiği düşünülmektedir. Bu bölüm üç kubbe ile örtülüdür. Üst örtüsü içte tuğla malzeme ile yapılmıştır. Orta bölüm silindirik tonozla örtülmüştür (Fotoğraf 267). Her iki kenarda tuğla diziliminden yıldız şekli oluşturulmuştur (Fotoğraf 268). Zemin kaba kesme taştan yapılmıştır (Fotoğraf 269). Beden duvarları tuğla ve taş malzeme ile almaşık duvar örgü sisteminde yapılmıştır. Caminin minaresi bulunmamaktadır.

Son cemaat yeri harim girişinde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, çift kanatlı, ahşap kapı bulunmaktadır. İçten dışa doğru ince ve kalın bordürlerle düzenlenmiştir. Lentonun üstten sonlandığı bordür yüzeyinde devşirme malzeme yer almaktadır (Fotoğraf 270-271). Kemer açıklığında beş kollu yıldız madalyonlar bulunmaktadır (Fotoğraf 272).

Kuzey cephede iki adet dikdörtgen formlu pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 273). Batı cephe alt katta iki dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli pencere mevcut olup, üst katta ise iki mazgal pencere yer almaktadır. Batı cephe dikdörtgen pencere üzerinde üç sıra tuğla bir sıra taş kullanılarak yuvarlak kemer oluşturulmuştur. Kemer etrafında tuğlaların diziliminden bir desen yer almaktadır (Fotoğraf 274-275). Doğu ve batı cephe pencereleri benzer özellikler göstermektedir (Fotoğraf 276).

Güney cephede iki adet mazgal pencere bulunmaktadır. Bu pencereler dikdörtgen formlu sivri kemerli ve yüzeysel niş şeklindedir (Fotoğraf 277). Ayrıca kuzey cephe sol tarafta iki adet abdest musluğu bulunmaktadır.

Fotoğraf 265. Sol sütun başlığı (N.Kıncal)

Fotoğraf 266. Sağ sütun başlığı (N. Kıncal)

Fotoğraf 267. Silindirik tonoz (N. Kıncal)

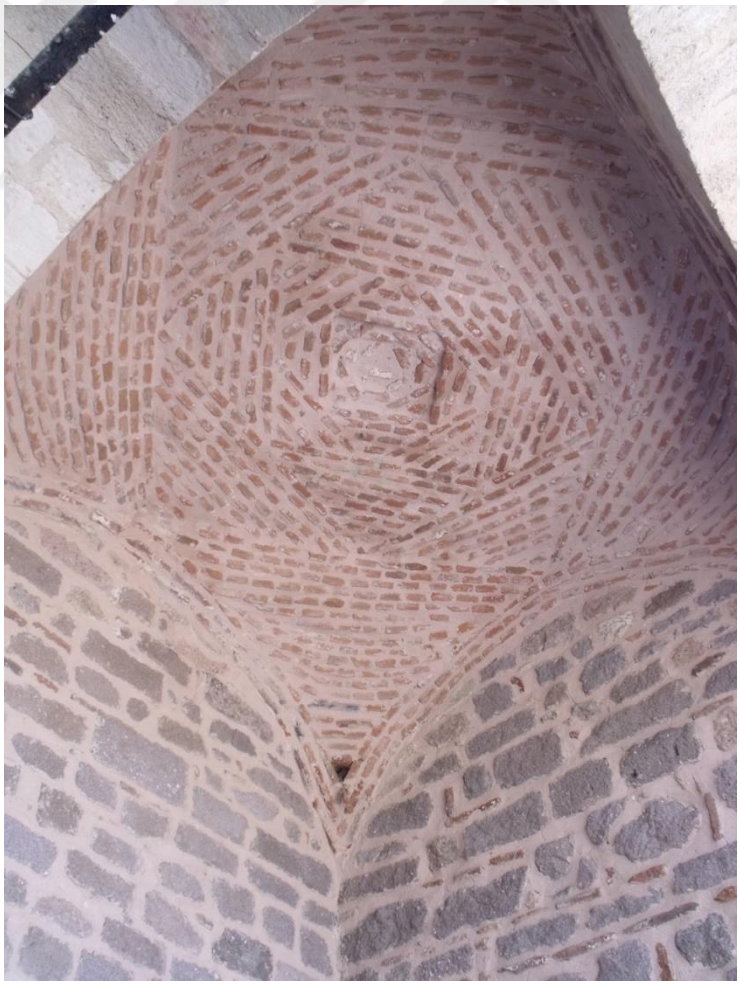

Fotoğraf 268. Yıldız tonoz (N. Kıncal)

Fotoğraf 269. Son cemaat yeri taş zemin (N.Kıncal)

Fotoğraf 270.Devşirme malzeme, rest. öncesi (BVBM)

Fotoğraf 271. Devşirme malzeme, rest. sonrası (N. Kıncal)

Fotoğraf 272. Kemer arası yıldız motifleri (N. Kıncal)

Fotoğraf 273. Kuzey cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 274. Batı cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 275. Batı cephe pencere (BVBM)

Fotoğraf 276. Doğu cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 277. Güney cephe (N.Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Harim kare planlı olup, zemini taş döşemelidir. Harimin üzeri tavan Türk üçgenlerine oturan kubbe ile örtülüdür. Kapı lentosunun harim bölümü iç süslemesinde bitkisel devşirme bordür yer almaktadır (Fotoğraf 278).

Mihrap nişi yedi sıra mukarnas kavsaralıdır. Yanlarda birer adet simetrik şekilde yerleştirilmiş sütunce bulunmaktadır. Bu sütuncenin altında ve üstünde daire içerisinde çok kollu yıldız motifi yer almaktadır. Köşelik ve çerçeve kısmında ise çeşitli geometrik ve bitkisel desenler bulunmaktadır (Fotoğraf 279- 282). Minber ahşap malzemeden yapılmış olup, özgün değildir. Kuzey ve batı duvarlarında sıva içerisinde kadırga figürleri yer almaktadır (Fotoğraf 283).

1979 yılında yapılan restorasyon sırasında tespit edilmiştir (BVBM). Doğu duvarında ise sitilize edilmiş bitkisel palmetler yer almaktadır (Fotoğraf 284). Camide ahşap minber mevcut olup, vaaz kürsüsü bulunmamaktadır.

Fotoğraf 278. Kapı üzeri lento iç bölüm (N.Kıncal)

Fotoğraf 279. Mihrap (N.Kıncal)

Fotoğraf 280. Mukarnas detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 281. Rest. sonrası mihrap detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 282. Rest. sonrası mihrap detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 283. Harim duvarı kadırga çizimleri (N.Kıncal)

Fotoğraf 284. Harim duvarı sitilize edilmiş insan figürleri (N. Kıncal)

3.11.1. Yapılan Onarımlar

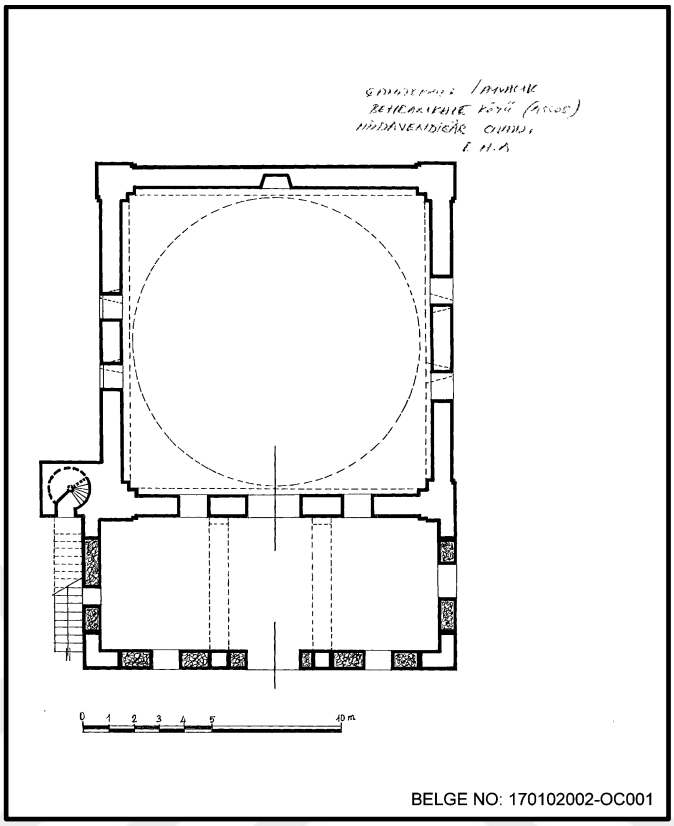

Çizim 39. Hüdavendigar Camii Plan (BVBM)

- 1978-1979 yılında son cemaat tamiri ve üst örtü yapılmıştır,
- 1990 da yapılan onarımlar: Son cemaat bölümü ve iç mekan sıva altı elektrik tesisatı döşenmiştir,
- Son cemaat ve harim kubbeleri beden duvarları sıva işlemi gerçekleştirilmiştir,
- Sıva üzeri beyaz kireç uygulanmıştır (BVBM).

Yapıda önemli sayılabilecek bir müdahale bilgisine ve izine rastlanmamıştır.

Eserin En Son Yapılan Onarımında Yapılan İşler ve Onarıma Harcanan Para: Derz yapımı, sıva raspası ve iç sıva, çatı onarımı, ahşap doğrama onarımı, bahçe korkuluk ve platform yapımı, elektrik tesisatı işleri. 78.000, 00 YTL (KDV Hariç) (BVBM)

- Yapılan görsel ve teknik analiz araştırmalarına göre, özgün özelliklerini taşıdığı, onarılamayacak boyutta olmadığı, yapıda bulunan mevcut unsurları temizleme, sağlamlaştırma; hasarlı bölümler için ise, yapıya ilişkin bilgiler çerçevesinde özgün özelliklerinin korunabileceği görülmektedir (Çizim 40),
- Restorasyonda en önemli yaklaşım en az müdahale ile "kültür varlığının" varlığını sürdürebilecek şartların sağlanmasıdır,
- Onarım, yapıda dönem özelliklerinin korunması konusunda gereken önem ve özenin gösterilmesi. Yapıda kullanılacak malzeme özgün malzemeye uyumlu ve yapılan müdahale aşamaları belgelenmelidir. Uygulama sürecinin bütün aşamaları denetlenmelidir. Yapının belgeleme çalışmaları 2006 Yılının Ağustos ve Eylül Aylarında Muhtelif zamanlarda yapılmıştır. Yöntem olarak optik ve geleneksel metotlar koordineli olarak kullanılmıştır. Ulaşılamayan yükseklikler ve yatay mesafeler LeikoDistoA5 Lazermetreyle ölçümlenmiş, dar ve küçük alanlar çelik metreyle yapı yüzleri şerit metreyle, cepheler fotogrametrik metot ve klasik ölçümlerle koordineli ve kontrollü olarak çizilmiştir. Yapıdan İtibari bir + - 0.00 kotu geçirilmiş ve tüm yapı elemanları bu kota oturtulmuştur. (Taş derzleri, pencere, kapı, tavan, saçak yükseklikleri, vs.) Planlar üçgenleme ölçüm metoduyla oluşturulmuştur. Yapının Tüm Cephe ve detay Fotoğrafları Sony HC 34 E Dijital Kamerayla belgelenmiştir,

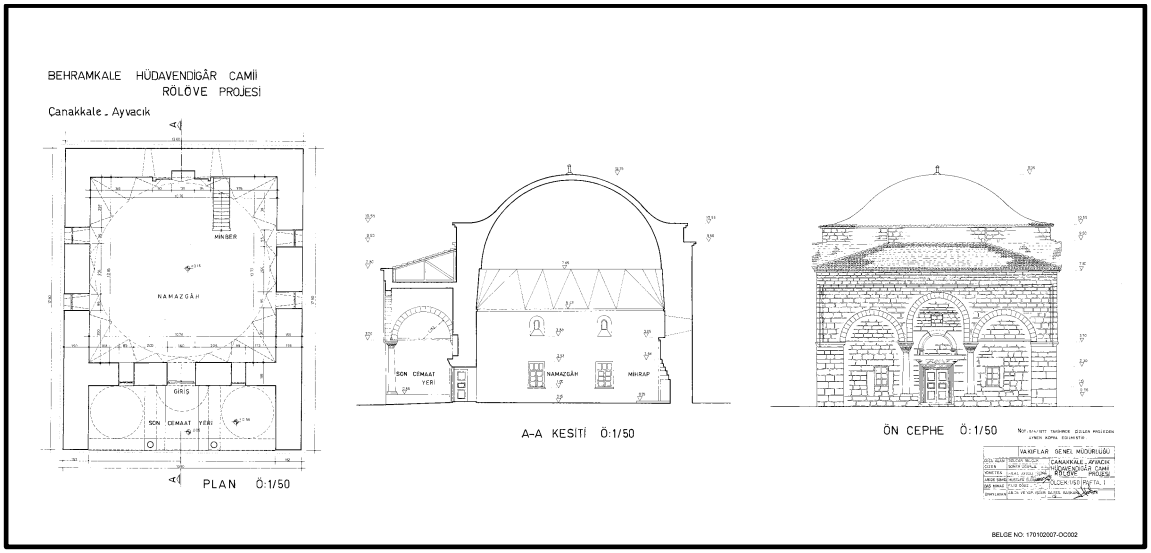

Çizim 40. Ayvacık Behramkale Hüdavendigar Camii rölöve projesi (BVBM)

- Tuz birikimleri: Taş yüzeylerde önceki dönem onarımlarında kullanılmış çimento içerikli derz ve sıvaların neden olduğu tuz birikimleri bulunmaktadır,
- Bitki Oluşumları: Bitki oluşumları genellikle toprağın ve killerin toplandığı çatlaklarda gözlenmektedir. Zemine yakın birkaç derzde görülmektedir ve henüz problem oluşturmamaktadır,
- Derz boşalması: Yükselen nem ve yapısal problemlerle de bağlantılı (taş sıralarındaki ayrılma/açılma) bağlayıcı malzemede kayıplar gözlemlenmiştir,
- Elektrik tesisatı, aydınlatma elemanları ve ses sistemine ait cihazların yarattığı görsel kirlilik,
- Harimin iç duvarlarında ve tavan kubbelerindeki sıvalar tamamen düşmüş veya dökülmüştür. Dökülme nedeni olarak sıvanın özelliğini yitirmiş olmasıdır. Tavan ve duvar derzlerindeki çimento ve kireç karışımı harç da, yer yer dökülmeye devam etmektedir,
- Duvarlarda çok az dökülmeyen yerlerdeki alçı sıva üzerinde kadırga ve insan figürleri de dökülmek üzeredir,
- Binaya yakın zamanda yıldırım düşmesi sonucu tüm elektrik tesisatları yanmıştır,
- Cami avlusunda doğal taş malzeme kullanılmış olup zemin kaplaması sağlam görülmektedir. Belirli aralıklarla tahrip olduğu görülen taşlar değiştirilmiştir. Bozulan derzler horasan harcı kullanılarak dolgu yapılmıştır,
- Genel olarak, kesme taştan yapılmış olan avlu duvarlarının sağlam olduğu dikkati çekmektedir. Kırılmış ve erimiş olan taşların, harpuştası düşen, kırılan ve bozulan derzler yenilenmiştir,
- Son Cemaat Yeri; zemin kaplamalarının genel olarak sağlam olmasına rağmen, derz boşalmalarının horasan harcıyla derzlenmiş, kırılan ve erimiş olan taşlar değiştirilmiştir. Sütun başlarındaki kırılmalar yenilenmiş olup, çimentoyla yapılmış olan derzler kazınarak horasan harcıyla derzlenmiştir (Fotoğraf 285),

Fotoğraf 285. Rest. öncesi sütun başlıkları (BVBM)

- Taşları korumak amacıyla taş koruyucu şeffaf malzeme sürülmüştür. Son cemaat bölümüne açılan pencere doğramalarının tamamı, özgün projeye uygun olarak, ahşap doğrama kullanılarak yenilenmiştir,
- Harim ana giriş kapısının etek bölümündeki bozulan kesimler onarılarak, bütününün ahşap şeffaf koruyucu malzeme ile korunmuştur. Kapının üzerindeki lento ve kemer taşları dikkatli bir biçimde temizlenerek, taşlara koruyucu şeffaf malzeme sürülmüştür,

Fotoğraf 286. Rest. öncesi cami giriş kapısı (BVBM)

- Giriş kapısının iki tarafında yer alan pencerelerin üzerindeki lentolar ve çevresinin özenle temizlendikten sonra şeffaf koruyucu malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf 286),

- Benzer biçimde, son cemaat bölümündeki duvarlarda yer alan kesme taşlar özenle temizlenerek, taşların uzun süreli olarak ayakta kalmalarını sağlamak üzere koruyucu malzeme sürülmüştür. Son cemaat bölümü üzerinde bulunan tonoz ve kubbenin içindeki düşen sıvanın yerine yapılacak olan kireç sıvadan sonra, üzerine alçı sıva uygulanmıştır,
- Ayrıca, son cemaat bölümündeki sütun başlıklarının kırılan kısımları onarılmıştır,
- Alçı malzemeden yapılmış olan mihrabın, monte edildiği yerden koptuğu ve telle geçici olarak olarak sağlamlaştırıldığı görülmektedir. Mihrap özgün durumuna bağlı kalınarak onarılmıştır (Fotoğraf 287 -290),
- Harim iç duvarlarının sıvalarının genel olarak tahrip olmuştur. Duvarlar, kireç sıvayla sıvandıktan sonra alçı kaplama yapılıp çimentodan derzler yapılmıştır (Fotoğraf 291),

Fotoğraf 287. Rest. öncesi mihrap (BVBM)

Fotoğraf 288. Rest. öncesi mihrap (BVBM)

Fotoğraf 289. Rest. öncesi mihrap(BVBM)

Fotoğraf 290. Rest. öncesi mihrap detay (BVBM)

Fotoğraf 291. Rest. öncesi harim (BVBM)

- Harim bölümünün zemin kaplaması taştan yapıldığı için, ilgili mekanın soğuk olmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, taş zeminin üzerine, restorasyon projesine uygun olarak ahşap rabıtalı kaplama yapılmıştır. Caminin iç ve dış duvarlarında bozulan derzler, yeniden derzlenmiştir,
- Caminin elektrik, aydınlatma ve su tesisatı projesine uygun olarak yenilenmiştir,
- Cami pencerelerinin tamamı, aslına uygun olarak, ahşap malzemeden tekrar yapılmıştır.
- Caminin dış duvarının taşlarındaki bozulmaların epoksi ile sağlamlaştırılmıştır (Fotoğraf 292),

Fotoğraf 292. Rest. öncesi dış cephe (BVBM)

- Lokma biçimindeki demir parmaklıklarının tahrip olan bölümlerinin Değiştirilip yağlı boyayla boyanmıştır,

Fotoğraf 293. Rest öncesi dış cephe pencereleri (BVBM)

- Caminin dış cephe duvarlarında yer alan pencerelerin kırık olanları değiştirilip söveleri boyanmıştır (Fotoğraf 293),
- Cami kubbesi, geleneksel yaprak kiremit ile örtüldüğü görülmektedir. Kiremitler bulundukları yerden sökülüp, altlarındaki bozulan malzemelerin değiştirilerek, iki kat su izolasyonu gerçekleştirildikten sonra tekrar özgün kiremitle kaplanmıştır (BVBM).

3.12. GELİBOLU GAZİ SÜLEYMAN PAŞA CAMİİ

İlçe: Gelibolu

Mahalle: Cami kebir

Mevkii: Büyük Cami Sokak

Alanı(m2): 2.266, 91

Adı: Gazi Süleyman Paşa Camii

Yapım Tarihi: 1385

Onarım Tarihi: 1667-1889-2006

Tescil Tarihi ve Numarası: 24.06.1983/15287

Tescil Eden Kurul: GEEAYK

Vakfı: Gazi Süleyman Paşa

Yeri: Gelibolu ilçesinde, Cami kebir mahallesinde yer almaktadır. Gelibolu'nun en büyük camisidir. Cami, Gazi Süleyman Paşa veya ulu cami olarak bilinmektedir. Camiye Süleyman Paşa adının verilmesi, Süleyman Paşa'nın Gelibolu'nun Gazi Süleyman Paşa tarafından fethedilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Cami, Gazi Süleyman Paşa vakıfları arasında yer almaktadır. İlk yapılış tarihine ilişkin kesin bir bilgi bulunmamaktadır (ÇKVKBKM).

Tarihçe: Caminin biri yapım, ikisi de onarım olmak üzere üç kitabesi bulunmaktadır. Birinci kitabe, doğu giriş kapısı üzerindeki 90x55 cm ebatlarındaki dört satırlık yapım kitabesidir. Buna göre "I. Murat Han" adına Çandarlı Kara Halil Hayrettin tarafından. H. 787 M. 1385 tarihinde yaptırılmıştır İkinci kitabe onarım kitabesi olup, batı kapısı üzerinde bulunmaktadır. 55x35 cm ebatlarındaki dört satırlık Türkçe beyit kitabeye göre: "harap durumda olan camiyi H. 1088, M. 1677 yılında Ahmet Ağa tarafından onartıldığı" yazmaktadır. Kuzey batı köşesinde çeşme üzerinde yer alan kitabeye göre H. 854. M.1449 tarihinde caminin tekrar onarım gördüğü anlaşılmaktadır (Tombul, 2015, 515). Caminin önceki dönem fotoğrafları bulunmaktadır (Fotoğraf 327-330).

Fotoğraf 294. Kitabe (N.Kıncal)

Kitabe:

Şehzade cennet mekan Gazi Süleyman ismine
Bu mabet inşa olunup olmuş iki ümmet müstefid
Muhtaç-ı tamir eyledi anı mürur-ı ezmine
Etti şahenşah-ı cihan imar batara-ı cedid
Sultan Hamid-i zulhimem hakan-ı faruk siyem
Muctemi'i adl- ü kerem müstekmil-i ray-ı sedid
Yarap ola iclal ile ikbal âlûl alile
Daim safayı bal ile ömr-i mezid asrı medid
Yazdı tarihin izzet bendesi….
Kıldı bu akdes camii tamir Han Abdülhamid
1308 /1889 (BVBM).

Dış Mimari Özellikleri: Cami kare planlı kırma çatılıdır. Kırma çatı harim bölümü üzerinden yükseltilerek kademeli bir görünüm oluşturulmuştur. Çatıda, sivri

kemerli alçı şebekeli 40 adet pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 295). Caminin üç ayrı giriş kapısı bulunmaktadır. Bu kapılar benzer özellik göstermektedir. Kare formlu silindirik dört mermer sütun üzerine oturtulmuş kemerli yapı caminin girişini vurgulamaktadır. Sütunların üç tarafı camekanla kapatılmıştır (Fotoğraf 296). Kuzey ve doğu cephede yer alan sütunlarda koç başı sütun başlığı kullanılmıştır (Fotoğraf 297). Batı cephe girişi sütunlarında ise bitkisel sütun başlığı kullanılmıştır. Doğu cephede yer alan ana giriş kapısı yüksek merdivenli bir girişe sahiptir (Fotoğraf 298). Caminin bu cephesinde beş gözlü niş içerisinde çeşmeler bulunmaktadır. Cami cephelerinde altı adet yuvarlak kemerli, kilit taşı vurgulu, dikdörtgen formlu 24 pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 299-300).

Minare, caminin kuzey batı köşesinde yer almaktadır. Minare kürsüsü yapının beden duvarı ile eşit mesafede yükselmektedir. Silindirik gövdeli minare şerefe korkulukları ve petek bölümünde çeşitli süslemeler yer almaktadır (Fotoğraf 301-302). Caminin avlusunda hazire bulunmaktadır (Fotoğraf 303). Hazire korkulukları bitkisel motifli ferforje demirden yapılmıştır (Fotoğraf 304-305).

Doğu cephede Abdurrahman Efendi'nin Hanımı Molla Emine tarafından H. 1223 M. 1810 tarihinde yaptırıldığı yazan dört satırlık kitabesi bulunmaktadır (BVBM). Ayrıca, bu cephe ve hazire duvarında içerisinde küp bulunan tarihi sebil yer almaktadır. Üzerinde kitabe bulunmaktadır (Fotoğraf 306). Cami avlusunda abdest alma bölümü yer almaktadır (Fotoğraf 307).

Fotoğraf 295. Dış cephe görünümü (BVBM)

Fotoğraf 296. Kuzey cephe girişi (N. Kıncal)

Fotoğraf 297. Kuzey cephe pencereleri (N.Kıncal)

Fotoğraf 298. Doğu cephe girişi(N.Kıncal)

Fotoğraf 299. Rest. öncesi sebil görünümü (BVBM)

Fotoğraf 300. Rest. sonrası doğu cephe sebil (N. Kıncal)

Fotoğraf 301. Minare (N. Kıncal)

Fotoğraf 302. Minare detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 303. Hazire (N.Kıncal)

Fotoğraf 304. Rest. öncesi hazire korkulukları (BVBM)

Fotoğraf 305. Rest. sonrası hazire korkulukları (N. Kıncal)

Fotoğraf 306. Cami dış cephe duvarında yer alan kitabe ve sebil (N.Kıncal)

Fotoğraf 307. Abdest alma yeri (N. Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Caminin harim bölümü üst örtüsü dört adet fil ayak tarafından taşınmaktadır. Köşelerden yük fil ayaklara bindirilmiştir. Orta bölümde yer alan sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmaktadır (Fotoğraf 308). Kemer üzerlerinde kalem işi süslemeler yer almaktadır (Fotoğraf 309). Ayrıca çatı bölümünde yer alan dikdörtgen formlu sivri kemerli pencere altlarında rokoko (Barok) dönem özelliklerinde desenler bulunmaktadır (Fotoğraf 310). Harim girişinin doğu-batı yönünde iki adet mahfil bulunmaktadır. Mahfiller ahşap ayakla taşınmaktadır. Mahfillerden biri hünkâr, diğeri ise kadınlar mahfilidir. Mahfil duvarının pencere altında yer alan kalem işlerinden bir adeti yapılan son restorasyon aşamasında orijinal haliyle bırakılmıştır (Fotoğraf 311-313).

Fevkani kat seviyesinde olan ve cami haricinden ayrı bir kapıyla girilen bu mahfillere hünkâr mahfili denilmektedir (Arseven, 1956: 224).

Harim kuzey giriş kapısının her iki tarafında sebil yer almaktadır. Sebilin şerbet ve zemzem ikramında kullanıldığı düşünülmektedir (Fotoğraf 314-315). Harimde yer

alan iki adet vaaz kürsüsünün Yazıcızade camiinden buraya getirildiği ve özgün olduğu caminin imamı tarafından ifade edilmektedir (Fotoğraf 316). Caminin iç mekânında pencere sövelerinde ve alınlıklarında çatıyı taşıyan sivri kemerlerde bitkisel bezemeli kalem işleri yer almaktadır (Fotoğraf 317). Caminin tavanı ahşap olup, madalyon şeklinde çeşitli süslemelere yer verilmiştir (Fotoğraf 318-319).

Mihrap mermer malzemeden yapılmış olup, üzerinde yedi sıralı mukarnas dizilimi yer almaktadır. Mukarnasın uç kısımlarında bitkisel formlu süslemeler bulunmaktadır. Mihrap kenarlarında iki adet silindirik sütünce bulunmaktadır. Sütun başlıkları bitkisel motiflidir. Mihrabın köşeliklerinde iki adet yıldız rozet bulunmaktadır. (Fotoğraf 320-321).

Minber, mihrabın batısında bulunmaktadır. Beyaz boyalı olup, süpürgelik ve korkuluk bölümlerinde süslemeler cami iç, mekânı ile uyum sağlamaktadır. Yan aynalıklarda madalyonlar işlenmiştir. Minber korkuluklarında "S" kıvrımlarla lotus çiçeği oluşturulmuştur (Fotoğraf 322).

Fotoğraf 308. Cami harimi (N. Kıncal)

Fotoğraf 309. Sütun üzerindeki kalem işi süsleme (N. Kıncal)

Fotoğraf 310. Kalem işi süsleme detay (N. Kıncal)

Fotoğraf 311. Mahfil görümü (N. Kıncal)

Fotoğraf 312. Rest. öncesi mahfil görünümü (BVBM)

Fotoğraf 313. Rest. aşamasında mahfil görünümü (BVBM)

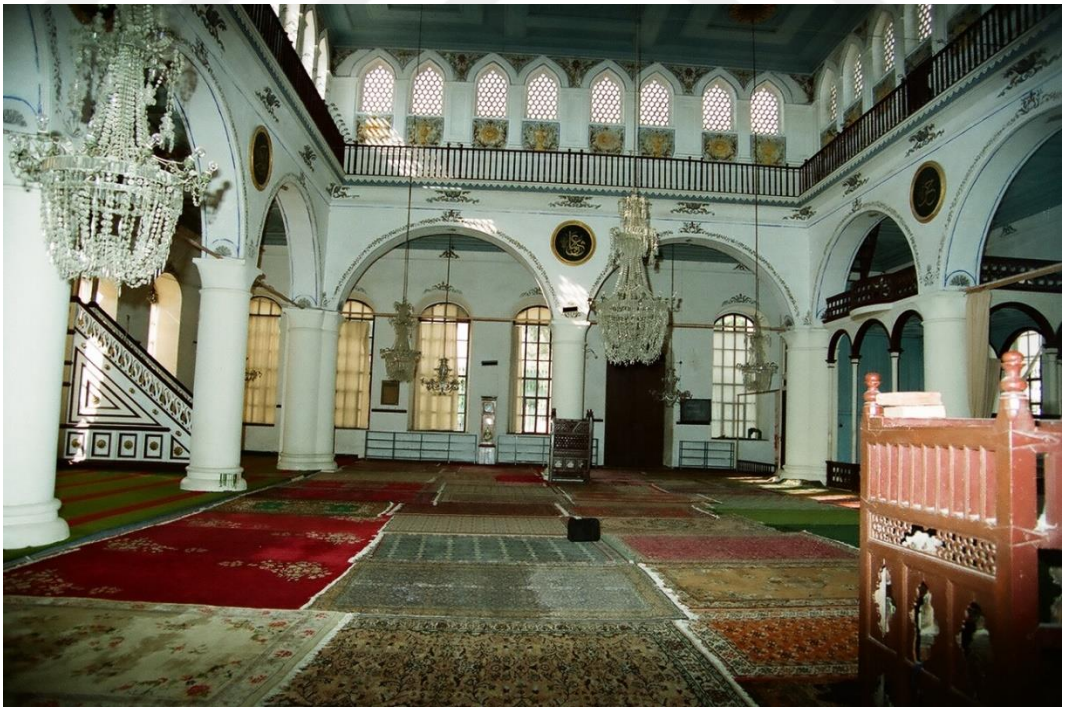

Fotoğraf 314. Rest. öncesi harim (BVBM)

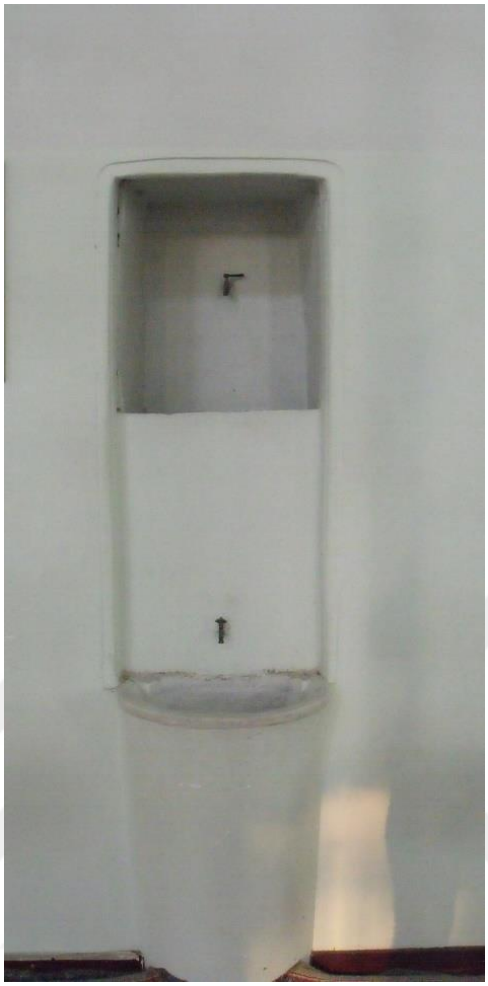

Fotoğraf 315. Sebil (N. Kıncal)

Fotoğraf 316. Vaaz kürsüsü (N.Kıncal)

Fotoğraf 317. Kalem işi süslemeler (N.Kıncal)

Fotoğraf 318. Tavan detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 319. Tavan detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 320. Mihrap (N.Kıncal)

Fotoğraf 321. Mihrap detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 322. Minber (N. Kıncal)

3.12.1. Yapılan Onarımlar

1667 Yılında Ahmet Ağa tarafından onarılan caminin kuzeybatı köşesinde bulunan çeşme üzerindeki kitabeye göre H. 854, M. 1449 tarihinde caminin bir onarım daha geçirdiği anlaşılmaktadır (Tombul, 2015, 515). Cami 1889 yılında II. Abdülhamit Han tarafından yapılan esaslı bir onarım günümüzdeki halini almıştır. Cami içinde bulunan sütunlara ve beden duvarlarına oturan dokuz kubbe kaldırılarak bugünkü üst örtünün yapıldığı anlaşılmaktadır (Fotoğraf 323).

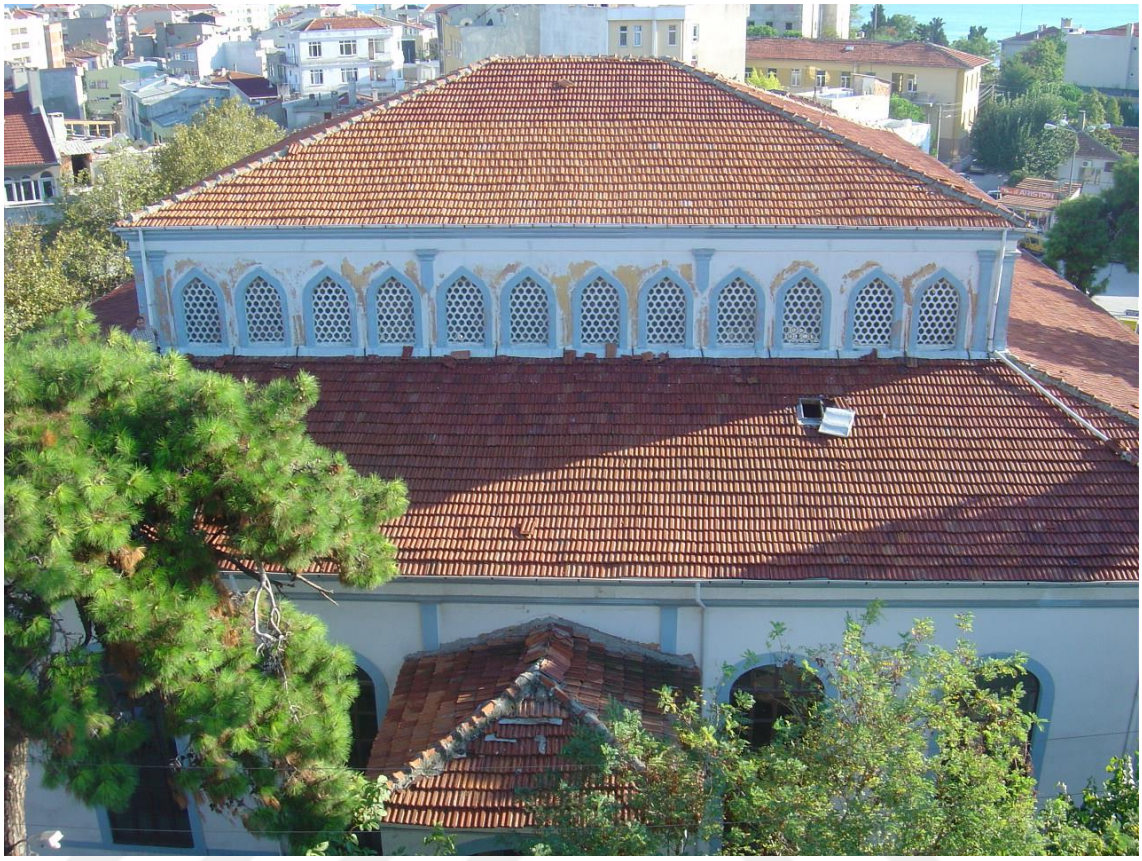

Fotoğraf 323. Çatı görünümü (BVBM)

- Caminin içinde bulunan ahşap elemanlar ve kalem işi süslemeler de bu onarımlar sırasında yapılmıştır,
- Halk arasında “Gazi Süleyman Paşa” ya da” Ulu Cami” olarak adlandırılan bu yapı, camideki mevcut olan kitabelere göre, 1385 ve 1676 tarihlerinde onarılmış ve 1889 yılında da Edirne valisi Hacı ismet paşa tarafından yeniden inşa ettirilmiştir,
- İstanbul Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun 24.09.1966 tarih ve 3277 sayılı kararı ile, minare kaidesinde ve gövdesinde tahrip olan kaplamaların çürütülerek ve saçaktaki bozulan olukların çıkartılarak yeniden yapılması kararlaştırılmış ve bu karar çerçevesinde uygulama gerçekleştirilmiştir (Fotoğraf 324 -325).

Fotoğraf 324. Minare (BVBM)

Fotoğraf 325. Rest. aşamasında minare kaidesi (BVBM)

Fotoğraf 326. Rest. aşamasında minare kaidesi (BVBM)

Çanakkale Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 18.11.2005 tarih ve 1612 sayılı kararıyla, Caminin hazırlanan rölöve ve restorasyon projeleri onaylanarak, minarenin eğik bölümüne kadar yıkıldıktan sonra, özgün malzeme kullanılarak inşa edilmesi uygulaması gerçekleştirilmiştir (Fotoğraf 326) (BVBM).

Eserin en son yapılan onarımında yapılan işler ve onarıma harcanan para (2006 yılı fiyatları ile): 876.285, 49-YTL'dir. Kalem işleri, boya badana işleri, minare yenilenmesi, bahçe düzenlemesi, sebil yenilenmesi, ahşap imalatların bakımı, çatı aktarması, döşeme yenilenmesi, pencere doğramaları yenilenmesi.

Fotoğraf 327. Doğu cephe (BVBM)

Fotoğraf 328. Rest. öncesi minare (BVBM)

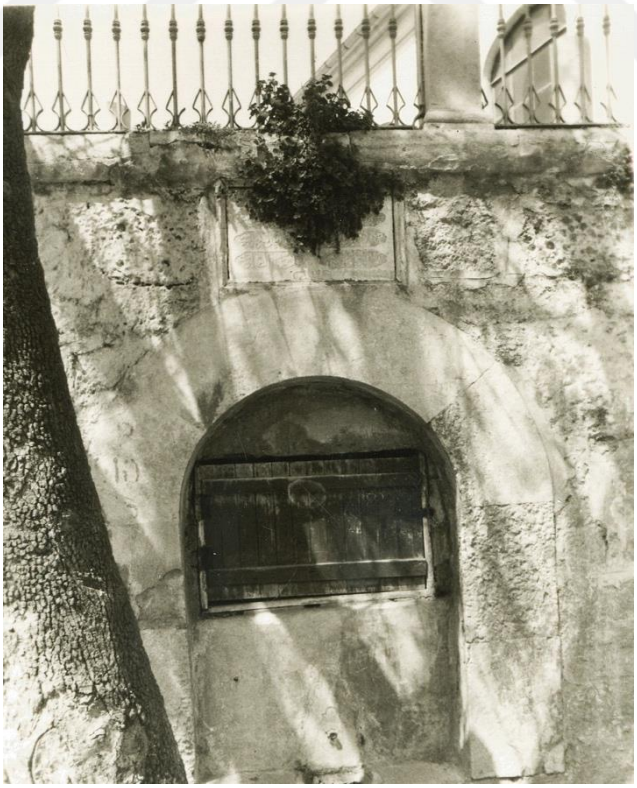

Fotoğraf 329. Cami dış cephe duvarında yer alan sebil (BVBM)

Fotoğraf 330. Kitabe (BVBM)

3.13. AYVACIK BABAKALE CAMİİ

İlçesi: Ayvacık

Köyü: Babakale

Mevkii: Köyiçi

Pafta No:10

Parsel: 2

Ada:383

Alanı(m2):1.309, 49

Adı: Babakale Camii

Yapım Tarihi:1725

Onarım Tarihi:2006

Tescil Tarihi ve Numarası:07.10.1988/112

Tescil Eden Kurul: Edirne

Vakfı: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Yeri: Babakale Camii kalenin karşısında köy meydanında yer almaktadır.

Tarihçe: 1725 tarihinde Vezir Kaptan Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. Caminin kuzey giriş kapısı üzerinde yer alan kitabede caminin yapılış tarihi ve inşa edilme sürecine ilişkin bilgiler yer bulunmaktadır. On dört satırlık kitabede H.1140-1141-M.1727 tarihi yazmaktadır.

Fotoğraf 331. Kuzey kapı üzeri kitabe (N.Kıncal)

Kitabede caminin yapılış amacı ve karşısında yer alan kalenin yapılış tarihine ilişkin bilgi verilmektedir (BVBM):

Bababurnu demekle meşhur bir zehy hakik
İdi bu virane gevher cismi Latif Baba
Döndürüp pek ziyah i hade gülüşüp konuşmak,
Karar fertin hart ederlerdi müslümanane
Vakıf olunca Kaptan Mustafa Paşa
Etti ferman bu zatı ümr ame Yaptı bu mabeti ki ol
Halkı tebrik ederek itaane
Dedi tarihi için muamma ummü güşhane
Mevzuu hisse bu kadime
Oldu tarih bu ibadethane
H.1140-1141

Batı cephede bulunan ikinci giriş kapısı üzerinde bulunan kitabede caminin yapımı ile ilgili bilgiler yer almaktadır (Fotoğraf 332).

Fotoğraf 332. Batı cephede bulunan kitabe (BVBM)

Himmet edince Kaptan Mustafa Paşa
İş bu ibadet mabedi kıldı
Kiftah ehli lalam için
Dikti bu camii bina
Kim olur hanlı temaşa
Kayrül inşah
.....

H-1139

Dış Mimari Özellikleri: Cami kare plan üzerine kuruludur. Doğu ve batı yönünde yuvarlak kemerli girişlerle dışarıya açılan dikdörtgen avlu içinde yer almaktadır. Bu kapıların kenarları kesme taş kemer bölümü ise kırmızı taş kullanılarak yapılmıştır. Dış cephe kemer üzerinde, yıldız motifi, avlunun iç kısmına bakan yüzeyinde baklava dilimi içerisinde Arapça "elif "harfi yer almaktadır. Avlu duvarları yapımında moloz taş kullanılmıştır. Avlu duvarında, mezar taşının kullanıldığı dikkati çekmektedir. Avlu duvarı harpuşta bölümünün alt kısmında kirpi saçak süsleme yer almaktadır (Fotoğraf 333). Beden duvarları kesme taş ile inşa edilmiştir. Üzeri çatı ile örtülmüştür. Çatıda oluklu kiremit kullanılmıştır (Fotoğraf 334). Caminin iki adet giriş kapısı bulunmaktadır. Bu kapılardan biri kuzey cephe son cemaat yerinde bulunmaktadır (Fotoğraf 335). İkinci giriş kapısı batı cephede yer almaktadır. Kapı girişi yüksek tutulmuş olup, sekiz merdivenle çıkılmaktadır. İki kanatlı ahşap kapının üzerindeki kırmızı beyaz taş dizilimi ile yuvarlak kemer oluşturulmuştur. Kemer açıklığında ise kitabe yer almaktadır (Fotoğraf 336).Caminin alt kat pencereleri dikdörtgen formlu, lokma parmaklıklıdır. Üst kat pencereleri dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, alçı şebekelidir. Batı cephede yedi, doğu cephede sekiz, güney cephede (Fotoğraf 337) sekiz pencere ve orta kısımda silindir cam pencere yer almaktadır. Son cemaat yerine beş basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Son cemaat yeri altı ahşap destekli ayakla taşınmaktadır. Ahşap tavanı düz, kare dilimli çıtalardan oluşmaktadır (Fotoğraf 338). Giriş kapısının Sağ ve sol bölümünde birer adet mihrap nişi ve dikdörtgen formlu lokma demir korkuluklu pencere yer almaktadır. Harime giriş kapısı ahşap dikdörtgen formlu, mermer sütunlu, yuvarlak kemerlidir. Kemer açıklığında kitabe yer almaktadır.

27 m. olan minare, daha sonra 21.40 m. metreye indirilmiştir (BVBM). Minare son cemaat yerinin bitişiğinde kuzey cephede yer almaktadır. Giriş son cemaat bölümünden yapılmaktadır. Çokgen gövdeye sahip olan taş malzemeli minare kaidesinde sivri kemerli kör pencerelere yer verilmiştir. Soğanvari şeklinde olan pabuçluk bölümünden sonra gövde taştan bileziklerle hareketlendirilmiştir. Şerefe altında da yine silmelere yer verilmiştir. Şerefe, petek bölümü ve çokgen yüzeyli başlık ile nihayetlendirilmiştir (Fotoğraf 339).

Şadırvanda, Lale Devri dönem özellikleri gösteren motifler yer almaktadır (BVBM). Caminin avlusunda, mermerden yapılmış on iki cepheli bir şadırvan bulunmaktadır. Her cephede bulunan sivri mihrap şeklindeki nişlerin içerisine servi, lale, karanfil gibi çiçek motifleri yer almaktadır. Ayrıca, geometrik formlu madalyonlara yer verilmiştir (Fotoğraf 340).

Fotoğraf 333. Avlu giriş kapısı (N. Kıncal)

Fotoğraf 334. Kuzey cephe görünümü (BVBM)

Fotoğraf 335. Cami harim giriş kapısı (N. Kıncal)

Fotoğraf 336. Batı cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 337. Güney cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 338. Son cemaat yeri (N.Kıncal)

Fotoğraf 339. Minare (N.Kıncal)

Fotoğraf 340. Şadırvan (N.Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Harim üç sahına ayrılmıştır. Orta geniş yanlar daha dar tutulmuştur (Fotoğraf 341). Caminin tavanı sekiz adet ahşap sütun tarafından taşınmaktadır. Ahşap destekler tarafından taşınan mahfil köşeli U şeklindedir (Fotoğraf 342). Mahfili taşıyan iki ahşap direk üzerinde bitkisel ahşap süsleme görülmüştür (Fotoğraf 343). Caminin tavanı sekiz adet ahşap sütun tarafından taşınmaktadır. Tavan ahşap çıtalı olup, ortasında göbek motifi yer almaktadır (Fotoğraf 344).Mihrap dikdörtgen formlu altı sıra alçı mukarnaslıdır. Üst kısmında ise istiridye kabuğu şeklinde süsleme yer almaktadır. Köşeliklerinde iki adet çarkı felek motifli madalyon kullanılmıştır. Üst bölümünde ise geometrik süslemeler yer almaktadır (Fotoğraf 345).

Mihrap ilk yapıldığı yıllarda üzerinde bulunduğu dönem özelliklerini taşıyan firuze çinilerle süslenmiş olduğu ancak bunların sökülüp kireçle sıvandığı köy halkı

tarafından ifade edilmektedir (Fotoğraf 346) (BVBM). Mihrabın günümüzdeki durumu yağlı boya ile boyanmıştır. Mihrap dikdörtgen formlu altı sıra alçı mukarnaslıdır.

Minber sade bir yoğunlukta geometrik süslemelerin XVII. Yüzyıl ahşap işleme tekniğinin örneklerindendir (Fotoğraf 347-348) (BVBM). Peygamberimiz ashabına hitap ederken burada dururlardı. Osmanlı döneminde bu minberler karşılık görüp güzel bir şekil almıştır (Arseven, 1956: 227). Vaaz kürsüsü benzer özelliklere sahiptir.

Fotoğraf 341. Cami harimi (N.Kıncal)

Fotoğraf 342. Mahfil görünümü (N.Kıncal)

Fotoğraf 343. Ahşap direk üzerinde yer alan süsleme (N.Kıncal)

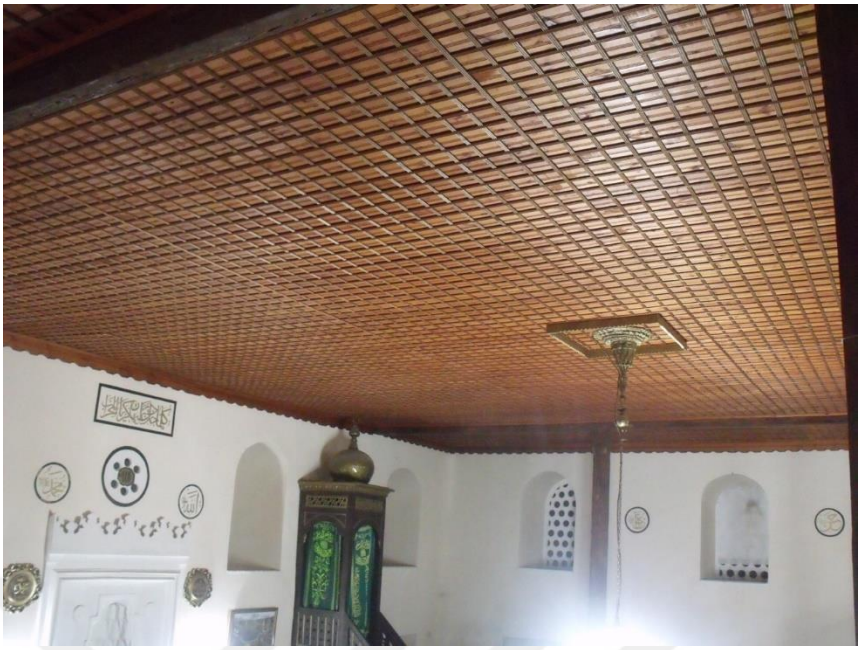

Fotoğraf 344. Rest. sonrası tavan (N.Kıncal)

Fotoğraf 345. Mihrap (N.Kıncal)

Fotoğraf 346. Mihrap (BVBM)

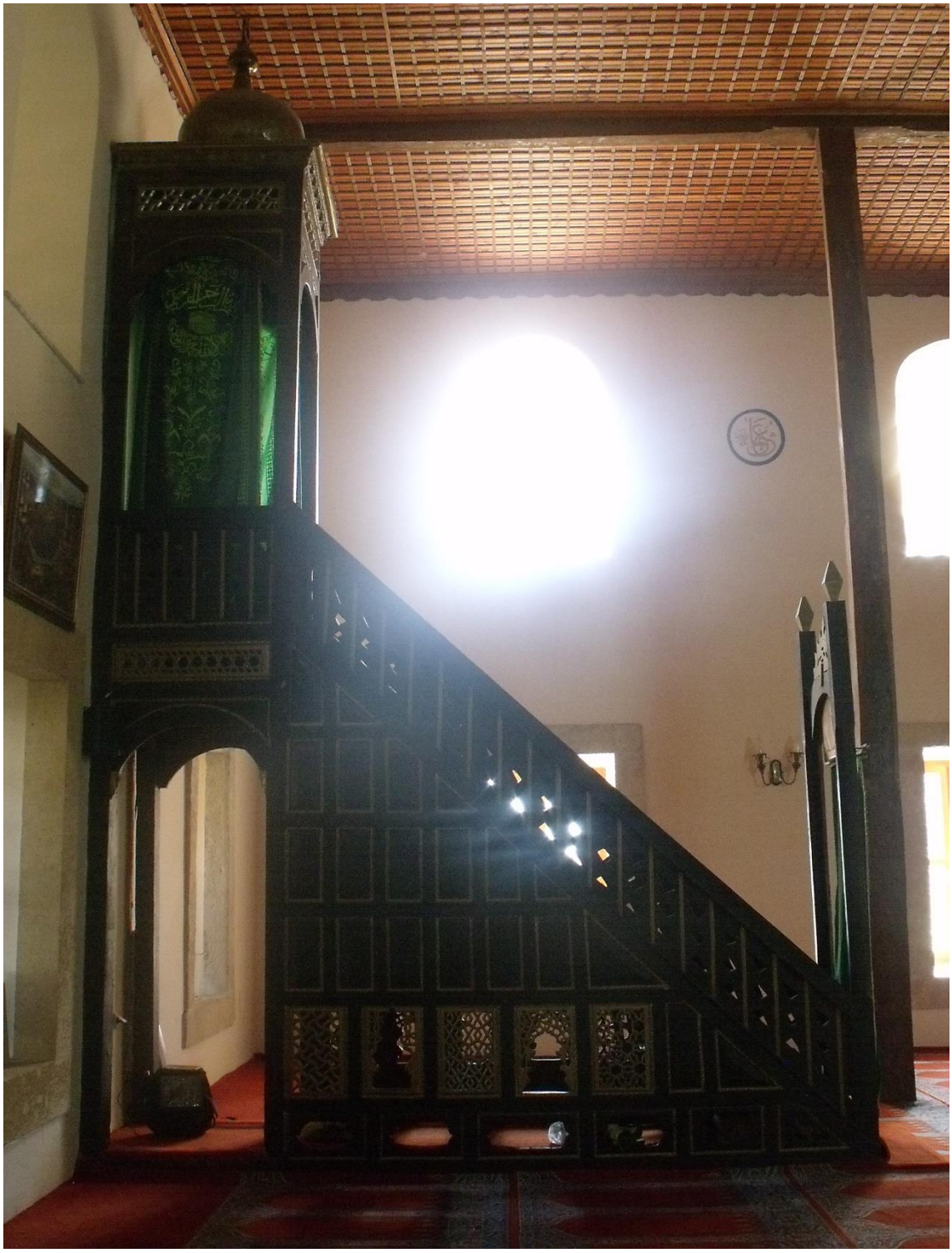

Fotoğraf 347. Minber (N. Kıncal)

Fotoğraf 348. Minber detay (N. Kıncal)

3.13.1. Yapılan Onarımlar

- Ahşap çatı tamamıyla elden geçirilmiştir. Saçak mertekleri yenilenip yenilenen kısımlar empire edilmiş çıralı çam kullanılmış, mevcutlarda ise püskürtme empire yapılmıştır. Çatının onarılmasında % 30 oranında ahşap malzeme kullanılmıştır,
- Ahşap çatı üzerine su ve ısı tecrit katmanları ile Marsilya kiremit kullanılarak üst örtü bitirilmiştir,
- Çatı tenekecilik işlerinde bakır kullanılacak olup ek yerleri lehim olmayıp sarı kaynağı yapılmıştır,
- Mevcut ahşap hatılların ve dikmelerin üzerindeki yağlı boya ve macunlar solvent kimyasallar ile temizlenmiştir. Ahşap yapısındaki bozulmalara karşı gerekli tamir yama ekleme yenileme ve empire işlemleri yapılmıştır. Son cemaat bölümündeki ahşap malzemeler yenilenmiştir. Ahşap direkler empire edilmiş ve proje şekil ve ölçüsünde kullanılmıştır,
- Dış ve iç cephelerde muhdes çimento harç ve tamirler kazınıp ayrılmıştır. Beden duvarlarındaki çatlaklar için ekli detayda verilen şekil ve yöntem ile onarılmıştır. Bu uygulamalarda epoksi dahil hiçbir şekilde yabancı madde kullanılmamıştır. Dış cephede, gerekli tamir ve güçlendirme operasyonlarından sonra, pencere kenarlarındaki sövelerin durumuna bakılarak, eksik söve ve lokma şebekelerdeki dış derzler yeniden verilen harç numunesine göre doldurulmuştur,
- İç cephe duvarları raspalanıp kireç harcı ile sıvanmıştır. Kapı ve pencerelerin tamamı empire edilmiş, cilalı, çıralı çam kullanılarak değiştirilmiştir,

Fotoğraf 349. Rest. aşamasında harim (BVBM)

Fotoğraf 350. Rest. öncesi mahfil (BVBM)

- Harim zemininde bulunan hatalı döşenmiş çimento harçlı şeşhane taşları, özgünlüğünün daha fazla bozulmaması için aynen korunmuştur. Harim döşemesi teraziye alınarak empire edilmiş ahşap rabıta ile kaplanmıştır (Fotoğraf 349- 350),
- Kadınlar mahfilinde ahşap rabıtası tahrip olan bölümler yenilenmiştir (Fotoğraf 351-353),

Fotoğraf 351. Rest. öncesi tavan (BVBM)

Fotoğraf 352. Rest öncesi ahşap direk (N.Kıncal)

Fotoğraf 353. Rest. öncesi ahşap direk üzerinde yer alan süsleme (BVBM)

- Bina etrafına doğu ve güney cephelerine drenaj, bina çevresine doğal taş ile tretuvar yapılmıştır,
- Batı kapısı saçak altı olmadığı ve deniz rüzgârına açık olduğu için ahşap doğrama malzemesi için empire edilmiş kestane kerestesi kullanılmıştır (Fotoğraf 354),

Fotoğraf 354. Rest. sonrası batı cephe giriş kapısı (N.Kıncal)

Fotoğraf 355. Rest. öncesi son cemaat yeri (BVBM)

Fotoğraf 356. Rest. öncesi minare (BVBM)

Fotoğraf 357. Rest. aşamasında minare (BVBM)

Fotoğraf 358. Rest. öncesi bahçe duvarları (BVBM)

Fotoğraf 359. Rest. öncesi şadırvan (BVBM)

- Mihrap projesine uygun olarak yenilenmiştir,
- Elektirik tesisatı, yangın, alarm ve güvenlik sistemi yenilenmiştir,
- Isınma için kontrollü ve kademeli yerden ısıtma sistemi uygulanmıştır,
- Son cemaat mahallinde bulunan muhdes şebekeler kaldırılıp, beton ayaklar yıkılmıştır, Son cemaat yeri tavanı tamamen yenilenmiştir. Son cemaat yeri giriş orta sahın bölümü mermer döşenmiş, sağ ve sol sahınlar 30*30 petek taban tuğlası ile ikişer cm derzli olarak horasan harcı ile döşenmiştir (Fotoğraf 355),
- Bina çevresinde, avlu kapıları eşik taşları ve taş basamakları, ana giriş ile batı kapısı basamakları elden geçirilerek yenileme yapılmıştır. Batı sahınındaki muhdes son basamaklar kaldırılıp, kapı önüne ek mermer basamak konulmuştur. Batı kapısı sol söve kaidesi altı taşı tamamlanarak, söve lento taşı özgün mermer kullanılmıştır,
- Kürsü üzerindeki kemer ve çökertmelerdeki taşların eksikleri tamamlanacak, özgün çökertme aynaları elden geçirilmiştir. Pabuç başlangıcı bilezikten itibaren çimento harçlı ocak tuğlalı kısım mevcut hali ile iyileştirilerek

korunması sağlanmıştır. Mevcut minare gövdesi üzerindeki muhdes boya, sıva gibi malzemeler kimyasal ve fiziksel yollarla temizlenip yüzeyler horasan harcı ile sıvanmıştır. Şerefe altı silmesi ve şerefe bölümleri mevcut örneğine göre imal edilerek yenilenmiştir (Fotoğraf 356),

- Petek ve külah kısmı muhdes boya, sıva gibi malzemeler kimyasal ve fiziksel yollarla temizlenip yüzeyler horasan harcı ile tekrar sıvanmıştır. Bu bölümlerde yer alan ahşap elemanlar mevcut örneğine göre yenilenmiştir (Fotoğraf 357),
- Minare basamakları iyileştirilerek korunmuştur. Mevcut alem iyileştirilerek korunmuştur,
- Özgün malzeme Behram taşı olmasına rağmen, onarımda kullanılan harman tuğlaları yerine Behram Taşı veya benzeri fiziksel ve kimyasal özellikte malzeme kullanılarak projesindeki form ve detayda imal edilmiştir,
- Tüm moloz taş bahçe duvarları üzerindeki ve yüzeyindeki çimento esaslı tamir harçları raspalanıp, kirpi dişi profilin eksiklikleri tamamlanmıştır (Fotoğraf 358),
- Avlu içerisinde döşeli olan kilitli beton parkelerin kaldırılması, Bahçe içindeki beton karo zemin kaldırılıp bu bölümler kayrak taşı ile yeniden düzenlenmiştir. Avlu duvarına malzeme olarak kullanılmış olan mezar taşları ile doğu bahçede bulunan istifteki mezar taşları şadırvan çevresinde bahçe duvarı iç yüzünde sergilenmeleri uygun görülmüştür,
- Şadırvan çevresindeki muhdes duvar ve ayaklar ile üst örtü kaldırılmıştır,
- Şadırvan yalağı ve çevresindeki seramikler kaldırılıp bu kısımlarda doğal taş ile kaplama yapılmıştır. Üst örtü projesine uygun olarak düzenlenmiştir,
- Şadırvan yalağı ve çevresindeki seramikler kaldırılıp bu kısımlarda doğal taş ile kaplama yapılmıştır. Üst örtü projesine uygun olarak düzenlenmiştir,
- Tuvalet kullanım ve sağlık açısından yeterli hale getirilmiştir,
- Muhtarlık girişi avludan kaldırılmıştır,
- Şadırvan üzerine yapılan muhdes B.A. dış kabuktan arındırılıp onarılmış ve ayna taşları üzerindeki yağlı boya kimyasallarla temizlenmiştir (Fotoğraf 359),
- Şadırvan üzerine ahşap konsrüksiyonlu sundurma yapılmıştır,
- Avlu ve kuzey bahçe arasındaki muhdes duvar kaldırılmıştır,

- Tüm avlu ve kuzey bahçe tek bir mahal olarak avlu kotunda tesviye edilerek projesine uygun kaplanmıştır,
- Musalla taşı avlu içine alınmıştır,
- Avlu çevre düzenlemesi, taş objelerin teşhir ve tanzimi ile oturma, dinlenme ve cemaat toplanma yeri olarak düzenlenmiştir. Doğu ve güney bahçe projedeki kotlarına göre tevsi edilip drenaj ve tretuar yapılmıştır.

3.14. BOZCAADA YALI CAMİİ (KÖPRÜLÜ MEHMET PAŞA CAMİİ)

İlçesi: Bozcaada

Mahallesi: Alaybey

Mevkii: Cami Sokak

Ada: 510

Parsel: 4

Alanı (m2): 317, 54

Meşhur İsmi: Han Camii (Köprülü Mehmet Paşa Camii)

Yapım Tarihi: 1655

Onarım Tarihi: 1905-2006

Tescil Tarihi ve Numarası: 17.10.1985/1704

Tescil Eden Kurul: TKTVYK

Vakfı: Han Camii Şerifi

Fotoğraf 360. Cami giriş kapısı üzeri kitabe (BVBM)

Yeri: Alaybey Mahallesi Cami Sokağı No:7 de bulunmaktadır.

Tarihçe: Bu yapının yerinde, daha önceki dönemde, Mıhcı Camii adında bir cami olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu caminin, Venediklilerin 1657 tarihinde Bozcaada'yı işgal etmelerinden sonra tahrip edildiği sanılmaktadır. Bu caminin yerine, Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa tarafından yeni bir cami yapıldığı, vakıf kayıtlarında yer almaktadır. Caminin adı, eseri yaptıran kişiden hareketle, Köprülü Camii olarak anılmaktadır (BVBM). Caminin önceki dönemlere ait resimleri bulunmaktadır (Fotoğraf 378-380).

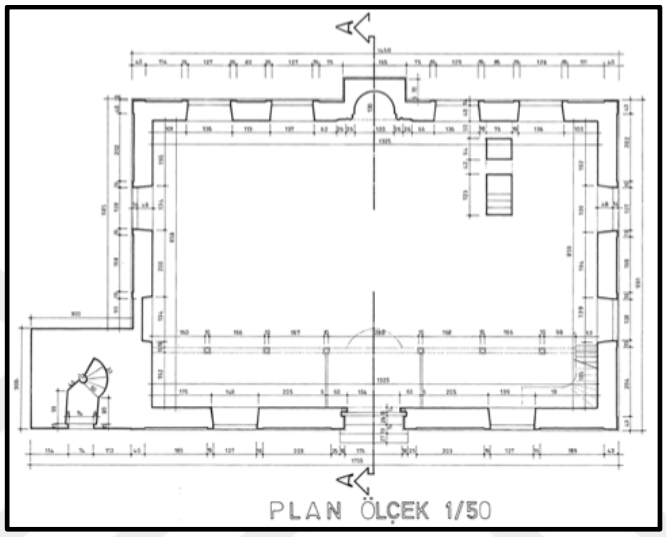

Çizim 41. Cami Planı (BVBM)

Dış Mimari Özellikleri: Cami dikdörtgen planlı olup, çatı kiremit kaplıdır (Çizim 41). Duvar yapımında kesme taş malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf 361). Cami girişi, kuzey cephede bulunmaktadır. Dört basamaklı merdivenle giriş kapısına ulaşılmaktadır. İki kanatlı ahşap giriş kapısının kenarlarında ritmik ileri geri birbirine kenetlenmiş taş dizilimi yer almaktadır. Dikdörtgen formlu, basık kemerli, çift kanatlı giriş kapısının üzerinde yıldız motifi bulunmaktadır. Ayrıca, cami giriş kapısının üzerinde, üç parçalı enine dikdörtgen pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 362).

Güney cephedeki mihrap dışa taşkın (Fotoğraf 363) durumdadır. Bu cephede dört pencere yer almaktadır. Doğu cephede iki (Fotoğraf 364), batı cephede iki pencere bulunmaktadır (Çizim 42, Fotoğraf 365). Kuzey cephede dikdörtgen formlu iki adet, nişli silindir biçiminde üç adet pencere bulunmaktadır. Pencere kemerlerinde yonu taşı kullanılmış olup, kilit taşları vurgulanmıştır. Ayrıca, avluda tuvalet ve abdest muslukları bulunmaktadır.

Minare yapım tarihi, 1965 olarak ifade edilmektedir (BVBM). Caminin minaresi, kuzey doğu köşede yer almaktadır (Fotoğraf 366). Yapımında kesme taş malzeme kullanılmıştır. Cami avlusunda mermer sağır nişli sivri kemerli abdest musluğu olduğunu düşündüğümüz mermer çeşme yer almaktadır.

Fotoğraf 361. Yalı Camii görünümü (N.Kıncal)

Fotoğraf 362. Rest sonrası cami giriş kapısı (N. Kıncal)

Fotoğraf 363. Güney cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 364. Doğu cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 365. Batı cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 366. Minare (N.Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Harim, düz tavanlı olup, ahşapla belirtilen geometrik desenlere yer verilmiştir (Fotoğraf 367). Mahfil altı ahşap destekli volüt şeklindeki sütun başlığı ile taşınmaktadır. Mahfil çıkışı için iki koldan bağlanan merdiven bulunmaktadır

(Fotoğraf 368). Mihrap nişi dışa taşkındır. Minber ahşap malzemeden yapılmıştır. Vaaz kürsüsü beton olup ahşap korkulukludur. Tavanda baklava dilimi ile çevrelenmiş tavan göbeği motifi yer almaktadır (Fotoğraf 369).

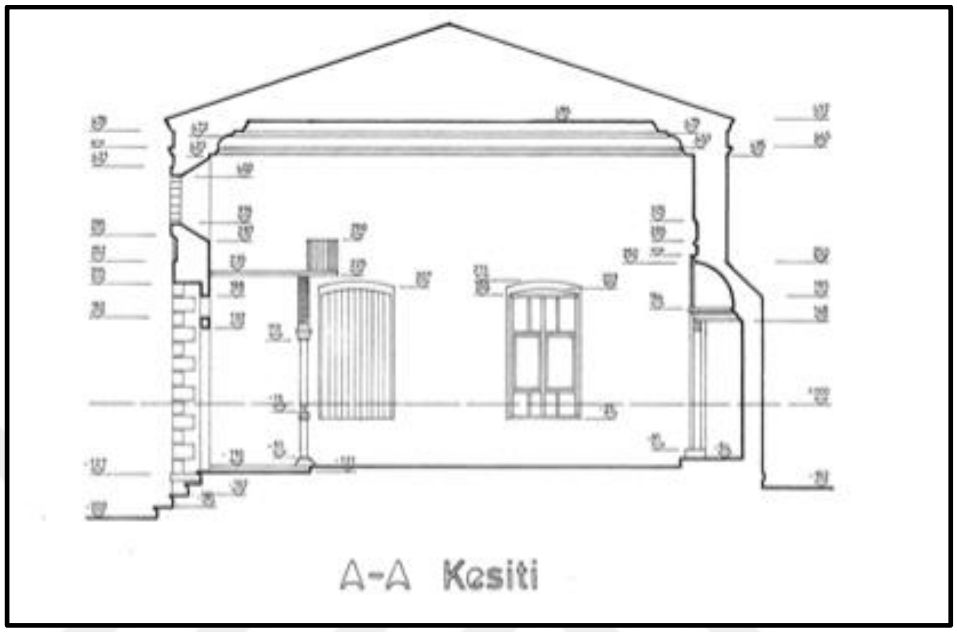

Çizim 42. Batı cephe (BVBM)

Fotoğraf 367. Cami harim (N.Kıncal)

Fotoğraf 368. Mahfil görünümü (N.Kıncal)

Fotoğraf 369. Mihrap, minber (N.Kıncal)

3.14.1. Yapılan Onarımlar

Caminin kuzey doğu bölümünde yer alan minare 1965 yılında yeniden yapılmıştır. Yine ana mekana giriş bölümünde ayakkabılık yapmak amacı ile mahfil altlarına ahşap bölme yapılmıştır 1984 yılında tavan ve çatı tamir edilmiştir. 1998 yılında caminin avlusuna bir abdesthane yapılmıştır. Caminin 2006 yılında yapılan son onarımında yapılan işler (BVBM);

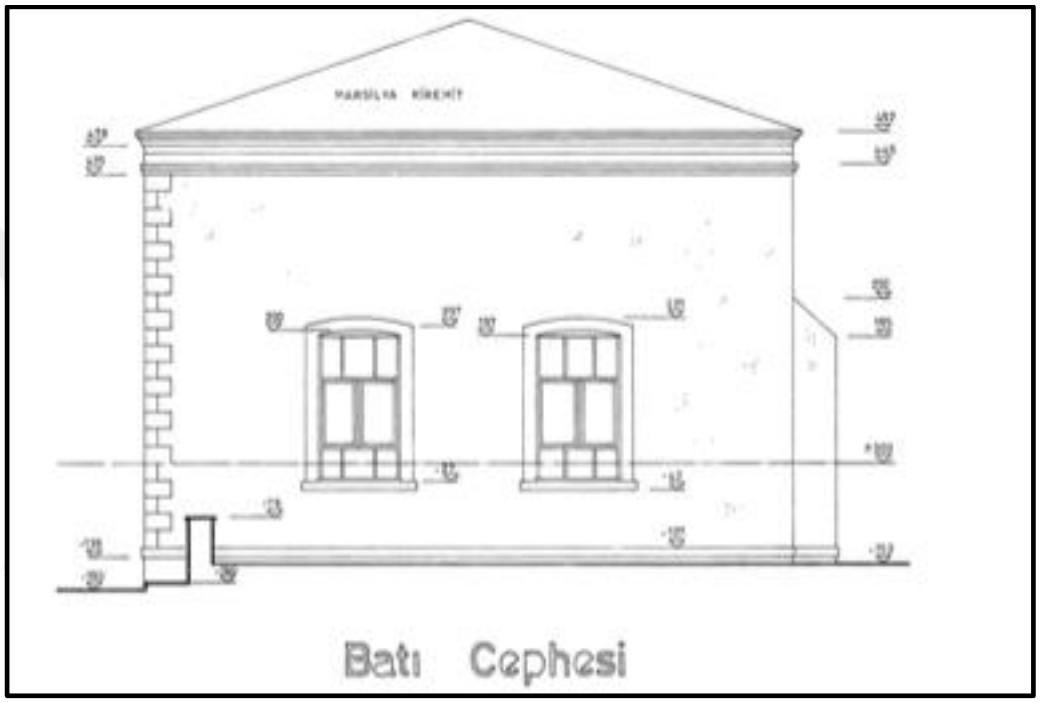

Çizim 43. Batı cephe çatının yeniden yapım çizimi (BVBM)

- Batı cephe çatı yeniden yapılmıştır (Çizim 43),
- Caminin ahşap çatısı yeniden yapılmış ve kiremitleri değiştirilmiştir,
- Temel açılarak statik takviye yapılmıştır,
- Kuzey cephe giriş kapısı yerinden sökülerek üst kısmı yenilenmiştir. Kapının boya raspası yapılıp özgün hale getirilmiştir (Fotoğraf 370),

Fotoğraf 370. Rest. öncesi kapı (BVBM)

Fotoğraf 371. Rest. öncesi tavan ve mahfil (BVBM)

- Çürüyen tavan tahtaları yenisi ile değiştirilip, yağlı boya yapılmıştır. Mahfil katı yenilenip mat vernik ile boyanmıştır (Fotoğraf 371),
- Ahşap zemin tahtaları yenileme işlemi yapılmıştır (Fotoğraf 372),
- Elektrik tesisatı yenilenerek minaresine paratoner tesisatı takılmıştır,
- Bahçe duvarlarının onarımı, demir korkulukların bakımı ve yağlı boyası yapılmıştır (Fotoğraf 373),
- Bahçesinde yer alan kaçak tuvalet ve abdest alma bölümü yıkılıp, beton zemine yonu taşı döşenmiştir (Fotoğraf 374),
- Caminin yapımından itibaren mihrabın üç farklı onarım gördüğü anlaşılmaktadır (Fotoğraf 375-377),
- Minare külahı kurşun kaplamaları ve alemi değiştirilmiştir,
- Boya ve badana işleri yapılmıştır.

Fotoğraf 372. Rest. öncesi mahfil (BVBM)

Fotoğraf 373. Rest. öncesi cami duvar görünümü (BVBM)

Fotoğraf 374. Rest. sonrası zemin döşemesi (N.Kıncal)

Fotoğraf 375. Rest. öncesi mihrap (BVBM)

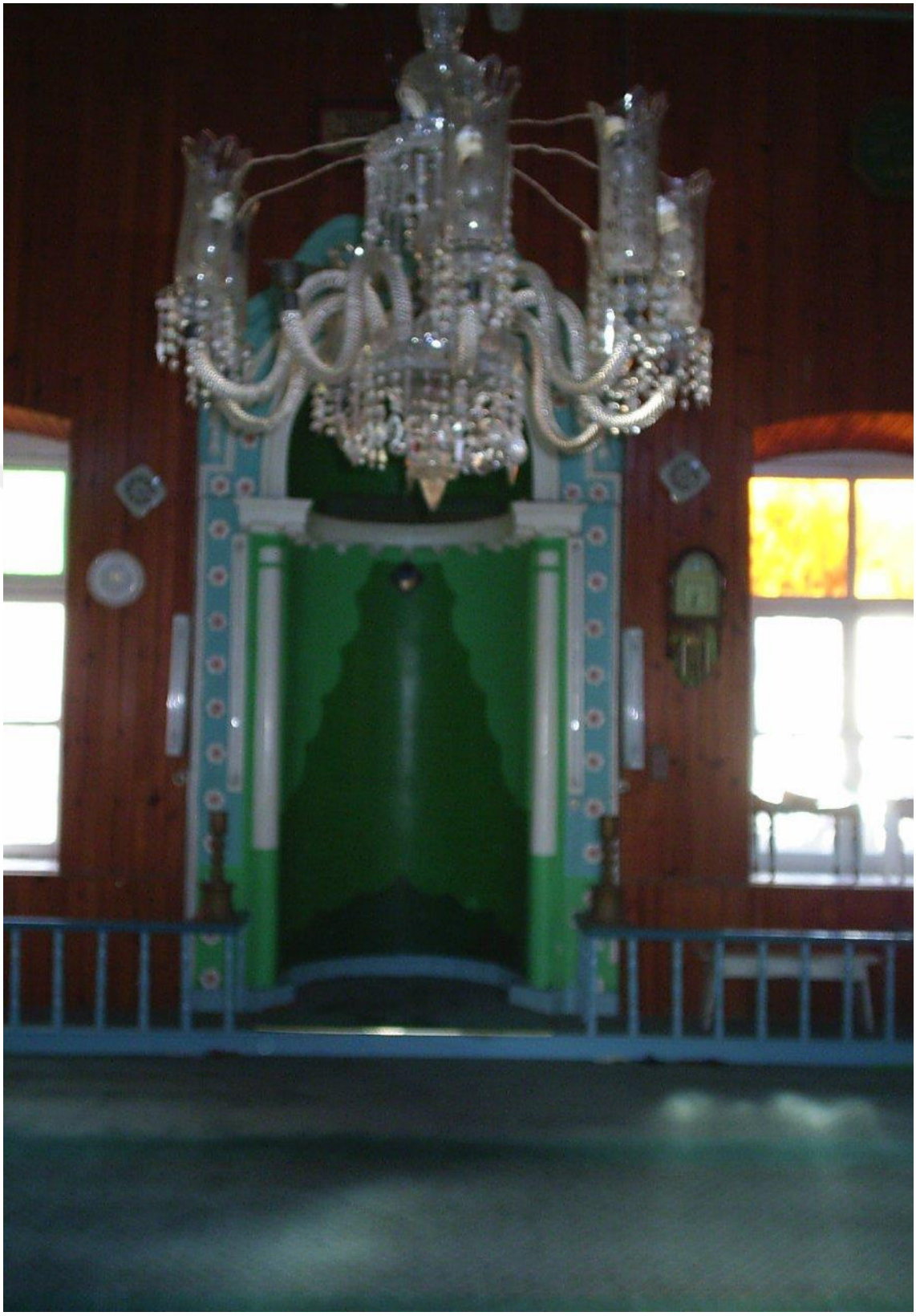

Fotoğraf 376. Mihrap (BVBM)

Fotoğraf 377. Rest. aşamasında mihrap ve minber (BVBM)

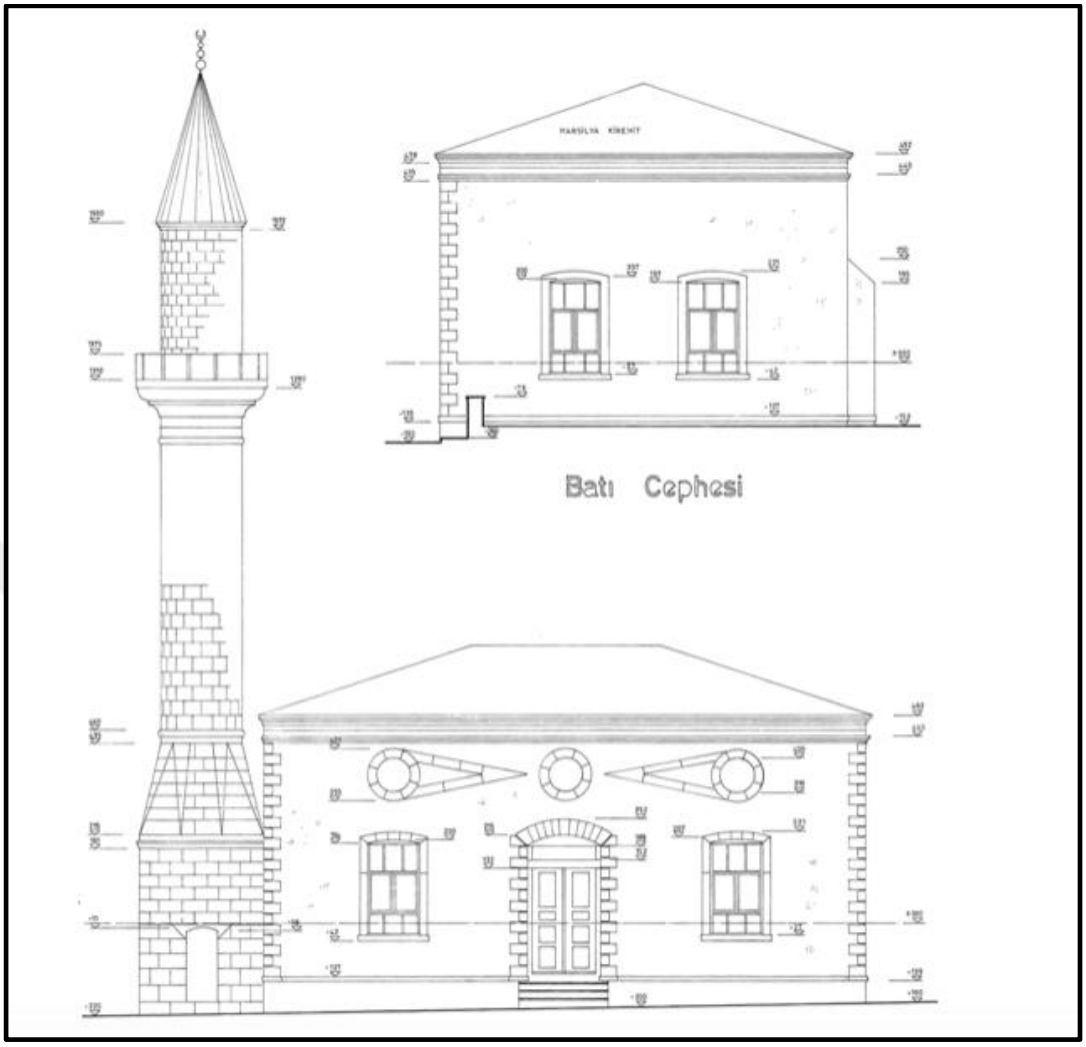

Çizim 44. Batı-kuzey cephe ve minare çizimleri (BVBM)

Fotoğraf 378. Minber (BVBM)

Fotoğraf 379. Minare (BVBM)

Fotoğraf 380. Kuzey cephe (BVBM)

3.15. BOZCAADA ALAYBEY CAMİİ

İl: Çanakkale

İlçe: Bozcaada

Köy: Alaybey

Mevkii: Cumhuriyet Meydanı

Ada: 515

Parsel: 3

Alanı(m2): 804, 66

Meşhur İsmi: Alaybey Ahmet Ağa Camii

Yapım Tarihi: 17.yy

Onarım Tarihi: 1905-2006

Tescil Tarihi ve Numarası:14.10.1977/820

Tescil Eden Kurul: GEEAYK

Vakfı: Alaybey Ahmet Ağa

Yeri: Bozcaada, Alaybey mahallesinde yer almaktadır.

Tarihçe: H. 1321 tarihli kitabenin onarım kitabesi olduğu düşünülmektedir. Caminin kim tarafından yaptırıldığı tam olarak bilinmemesine rağmen Vakıflar Müdürlüğü arşivinde "Miralay Ahmet Ağa" tarafından yaptırıldığı yazılıdır (BVBM). Caminin adının buradan gelmiş olduğu düşünülmektedir. Minare 1945 yılında yeniden yapılmış olup yapım aşamasında yeri değiştirilmiştir. 1988 yılı iç tezyinat yapım aşamasında, minare şerefesi yeniden yapılmıştır (BVBM). Caminin önceki dönem fotoğrafları bulunmaktadır (Fotoğraf 404-408).

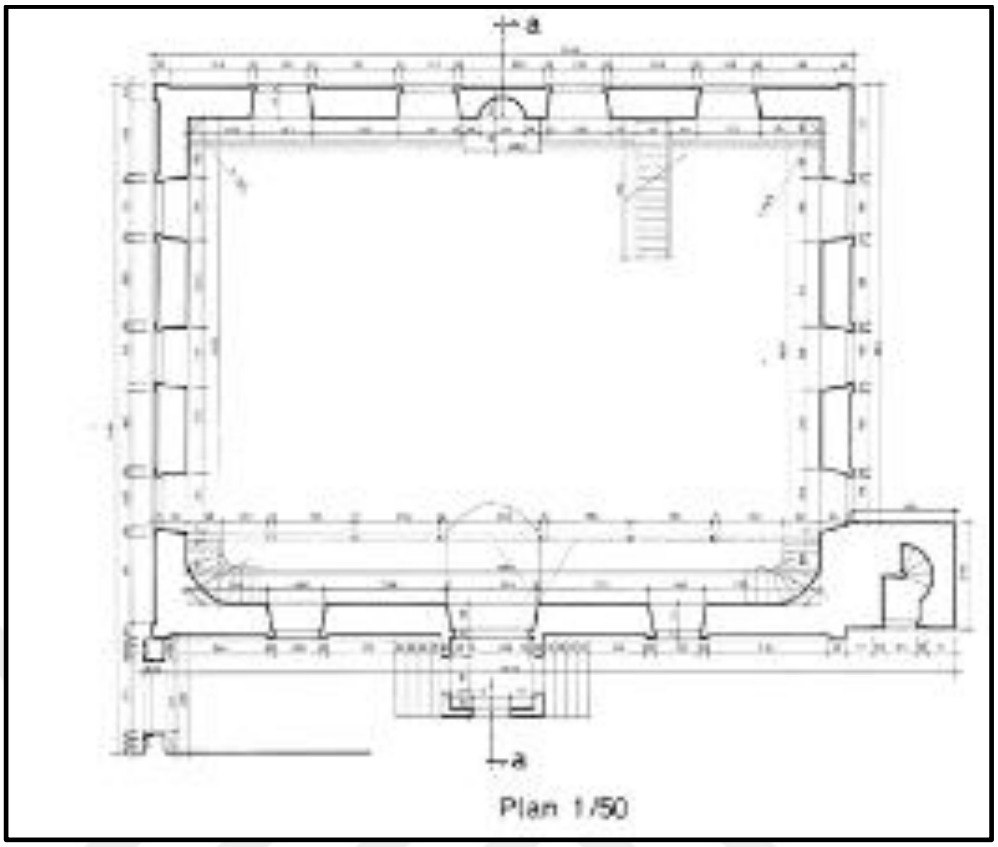

Çizim 45. Alaybey Camii Planı (BVBM)

Dış Mimari Özellikleri: Cami, dikdörtgen planlıdır (Çizim 45). Yapımında taş malzeme kullanılmıştır. Çatı, alaturka kiremit kaplıdır. Cami avlusuna giriş, doğu cephede yuvarlak kemerli kapıdan yapılmaktadır. Kapı kemeri üzerinde kitabe bulunmaktadır. Kitabe üzerinde ay ve yıldız motifi yer almaktadır (Fotoğraf 381). Bu kapının iç kısmında bir adet kitabe ve çapraz şekilde iki denizci çapası ile süsleme bulunmaktadır. Caminin avlusuna geçiş bu kapıdan sağlanmaktadır (Fotoğraf 382).

Kuzey cephe alt katta iki pencere, üst katta üç pencere bulunmaktadır (Çizim 46, Fotoğraf 383). Güney cephede dört pencere doğu ve batı cephelerde üçer adet pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 384-385). Pencereler dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli olup, kemerlerinde kilit taşı vurgulanmıştır

Harim bölümüne, caminin ön cephesinde yer alan dört basamaklı çift taraflı girişten yapılmaktadır. Bu bölümün kenarlarında demir korkuluk bulunmaktadır. Zeminde mermer kullanılmış olup, üzeri saçak ile kapatılmıştır (Fotoğraf 386). Minare, caminin kuzeybatı köşesinde bulunmaktadır. Yapımında kesme taş kullanılmıştır. Kare kürsü üzerine kurulan çokgen gövdeli minare, pabuçluk kısmı köşelerden pahlanarak,

gövde taştan bileziklerle hareketlendirilmiştir. Şerefe altı sarkıt mukarnaslıdır. Petek bölümünden itibaren, konik başlı kurşun kaplamalı külah ve üzerinde alem ile nihayetlendirilmiştir (Fotoğraf 387).

Taştan olan bu korkuluklar dönem özelliklerine göre, oymalı müşebbek parmaklık şeklindedir. (Arseven, 1956: 229).

Cami haziresinde önemli şahsiyetlerin naaşları bulunmaktadır (Fotoğraf 388). Ayrıca, avluda şadırvan, mutfak, bayan kuran kursu, gasilhane ile doğu cephede musalla taşı bulunmaktadır.

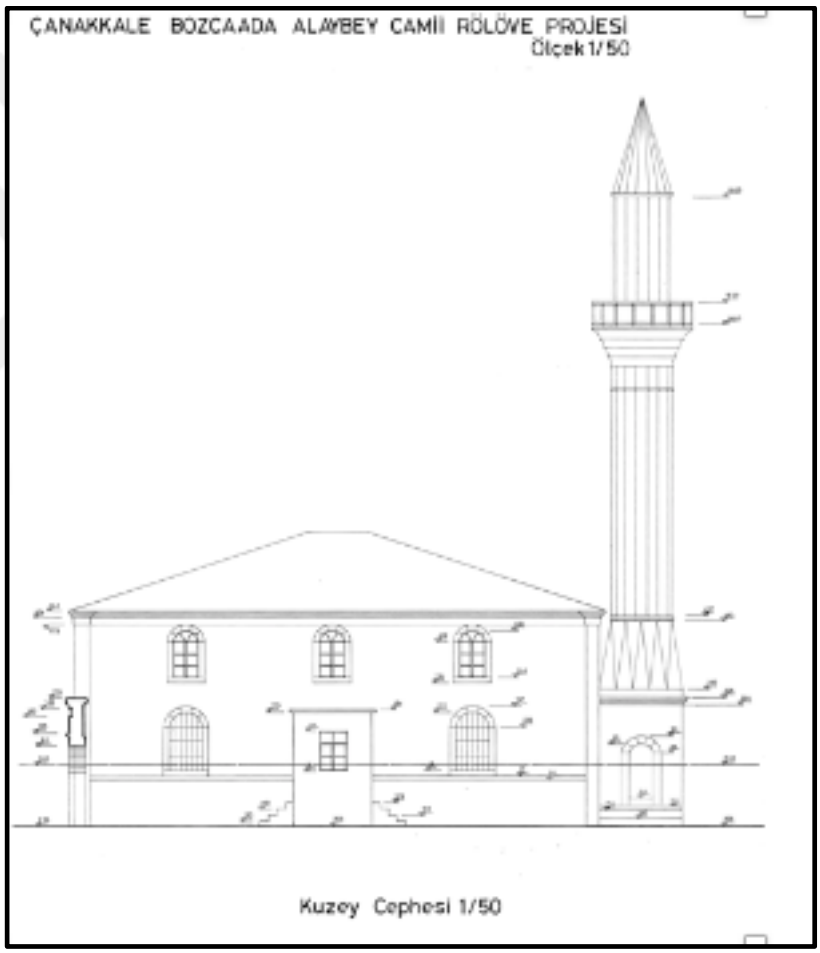

Çizim 46. Kuzey cephe (BVBM)

Fotoğraf 381. Avlu giriş kapısındaki kitabe (BVBM)

Fotoğraf 382. Avlu giriş kapısındaki kitabe (N.Kıncal)

Fotoğraf 383. Kuzey cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 384. Güney cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 385. Doğu cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 386. Cami girişi, rest. sonrası (N. Kıncal)

Fotoğraf 387. Minare (N.Kıncal)

Fotoğraf 388. Hazire (N. Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Ahşap çift kanatlı kapıdan harim bölümüne geçiş sağlanmaktadır. Harimde, mihrapta, barok özellik taşıyan bitkisel süslemeler yer almaktadır (Fotoğraf 389). Harimin kuzeyinde yer alan mahfil altı adet ahşap direk ile taşınmaktadır. Mahfil altında direkler basık kemerle birbirlerine bağlanmışlardır. Kadınlar mahfiline doğu ve batı olmak üzere iki yönden merdiven çıkışı bulunmaktadır (Fotoğraf 390). Mihrap yuvarlak kemerli niş şeklinde olup, üzerinde kalem işi bitkisel süslemeler yer almaktadır (Fotoğraf 391). Minber ahşap malzemeden yapılmıştır (Fotoğraf 392).

Vaaz kürsüsü dar bir koni şeklindedir. Vaaz kürsüsünün üstü yarım daire formundaki bölümüne ahşap işlemeli korkuluk oturtulmuştur. Vaaz kürsüsünün bu özelliği, caminin genel görünümü ile bütünlük arz etmektedir (Fotoğraf 393).

Tavan ahşap, olup geometrik süslemelere yer verilmiştir. Tavan köşelerinde ahşap yıldız motifi yer almaktadır. Tavan etrafı rûmi bordürle çevrelenmiştir (Fotoğraf 394-396). Pencere kenarları barok özellik taşımaktadır.

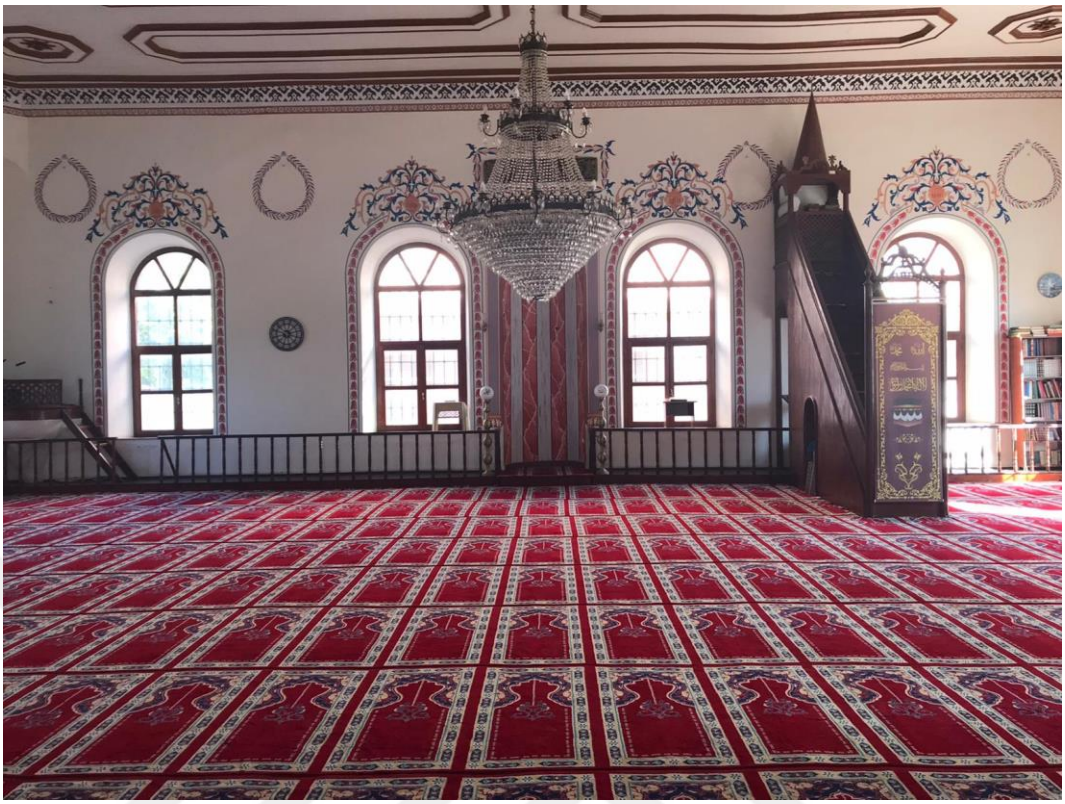

Fotoğraf 389. Cami harimi (N. Kıncal)

Fotoğraf 390. Mahfil (N.Kıncal)

Fotoğraf 391. Mihrap (N.Kıncal)

Fotoğraf 392. Minber (N.Kıncal)

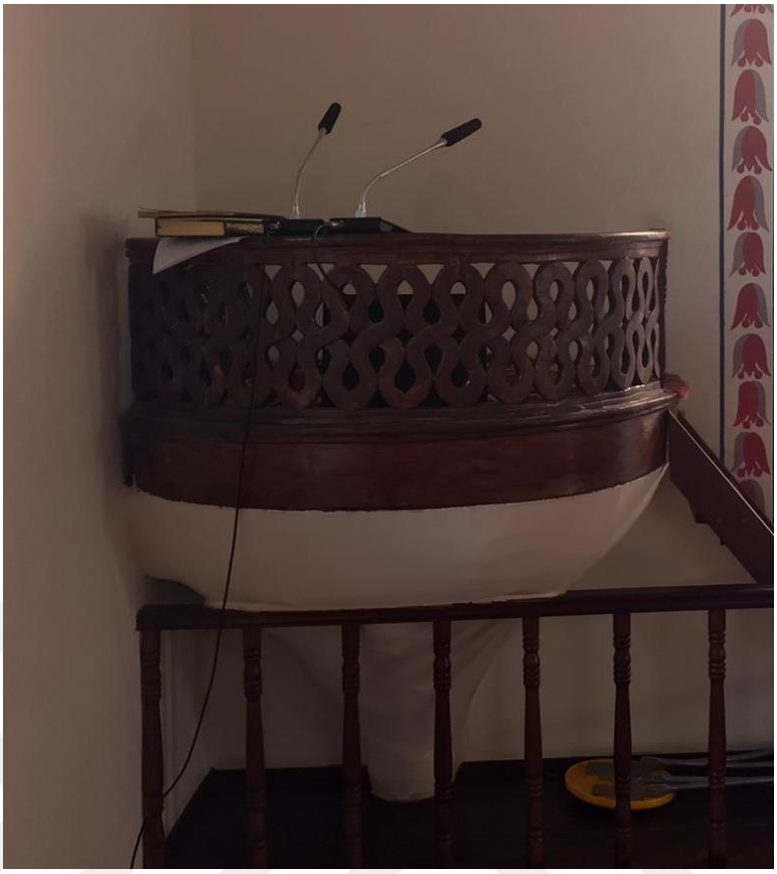

Fotoğraf 393. Vaaz kürsüsü (N. Kıncal)

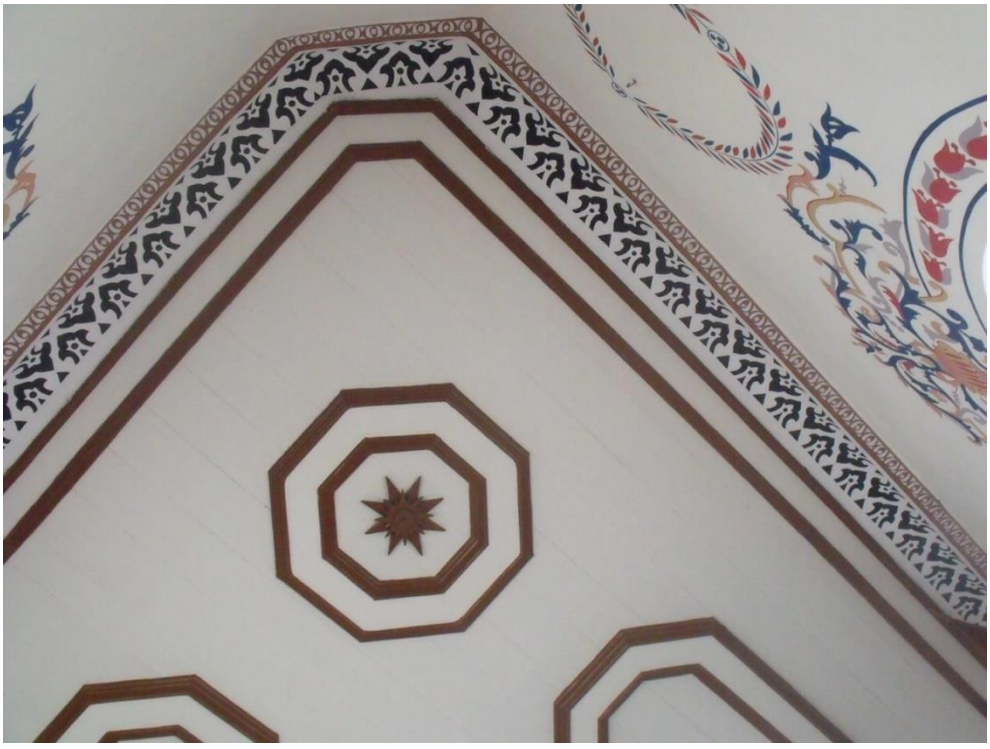

Fotoğraf 394. Rest. sonrası tavan (N.Kıncal)

Fotoğraf 395. Tavan (N. Kıncal)

Fotoğraf 396. Tavan göbeği motifi (N.Kıncal)

3.15.1. Yapılan Onarımlar

Minare 1945 yılında yeniden yapılmış olup yapım aşamasında yeri değiştirilmiştir. 1988 yılı iç tezyinat yapım aşamasında, minare şerefesi yeniden yapılmıştır (BVBM).

Alaybey Ahmet Ağa Vakfına ait caminin 2006 yılında yapılan onarımına göre yapılan işler aşağıda yer almaktadır (BVBM):

- Cami çatısı onarılıp kiremitleri değiştirilmiştir,
- Temelleri açılarak statik takviye yapılmıştır,
- Pencere ve kapıları yenilenmiştir,
- Tavan sökülüp çürük tahtalar yenilenip yağlı boya yapılmıştır,
- Caminin kalem işleri yenilenmiştir,
- Rest öncesi cami kapı girişinde bulunan sütunlar restorasyon sürecinde kaldırılmıştır. Yerine ince saçağı taşıyan ahşap direkler konulmuştur (Fotoğraf 397).

Fotoğraf 397.Cami girişi, rest. öncesi (BVBM)

- Mahfil katı ahşap bölümleri ile minberin boya raspası yapılmış olup, mat vernik sürülmüştür (Fotoğraf 398-399),
- Caminin kalem işleri yenilenmiştir,

Fotoğraf 398. Rest. öncesi harim (BVBM)

Fotoğraf 399. Rest. öncesi minber (BVBM)

Fotoğraf 400. Rest. öncesi kalem işleri ve pencere görünümü (BVBM)

Fotoğraf 401. Rest. öncesi dış cephe (BVBM)

- Çürümüş taşlar, çürütme işlemi yapılarak yenilenmiştir,
- Sıva raspası yapılarak sıvası yenilenmiştir,
- Boya ve badana yapılmıştır (Fotoğraf 401),

- Elektrik tesisatı yenilenerek, minaresine paratoner takılmıştır,
- Bahçede yer alan beton zemin kaldırılarak yonu taşı döşeme yapılmıştır,
- Minare külahının kurşun kaplamaları ve alemi değiştirilmiştir. Boşalan derzler doldurulup kirli yüzey temizliği yapılmıştır (Fotoğraf 402).

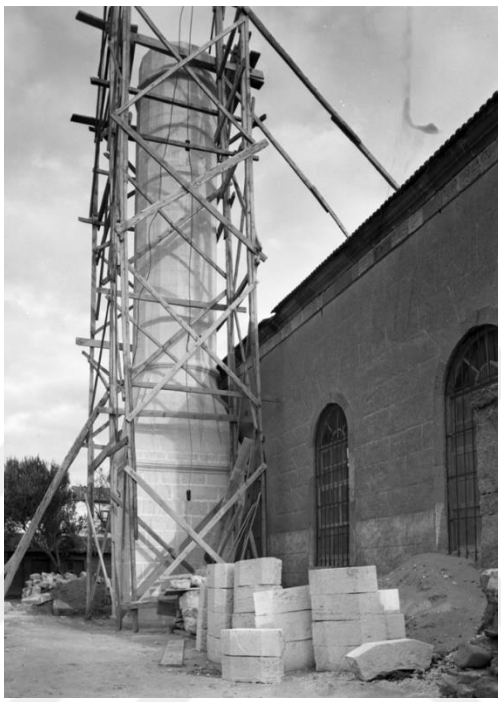

Fotoğraf 402. Rest. aşaması minare (BVBM)

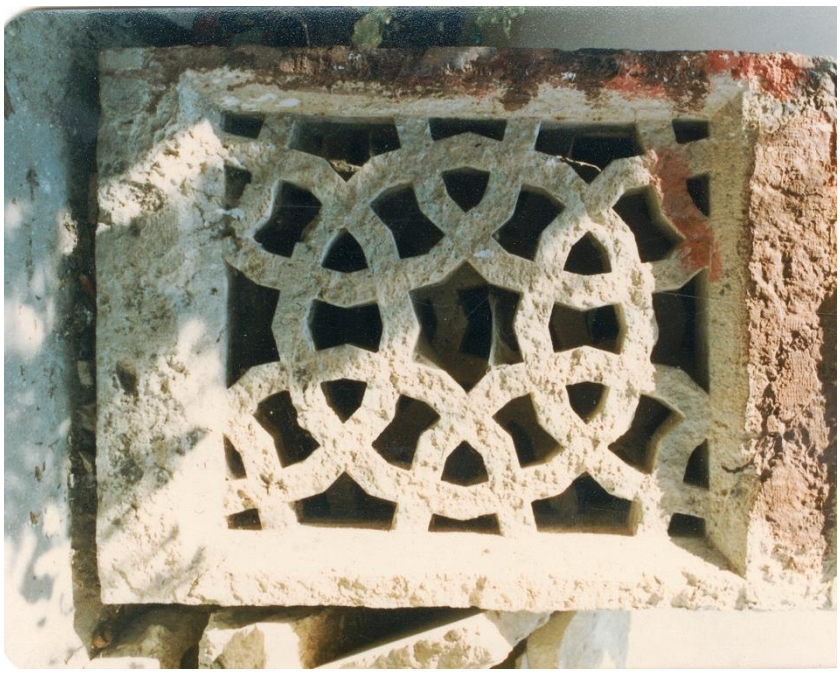

Fotoğraf 403. Şerefe korkuluğu (BVBM)

Fotoğraf 404. Cami harim (BVBM)

Fotoğraf 405. Kadınlar mahfili (BVBM)

Fotoğraf 406. Cami genel görüm (BVBM)

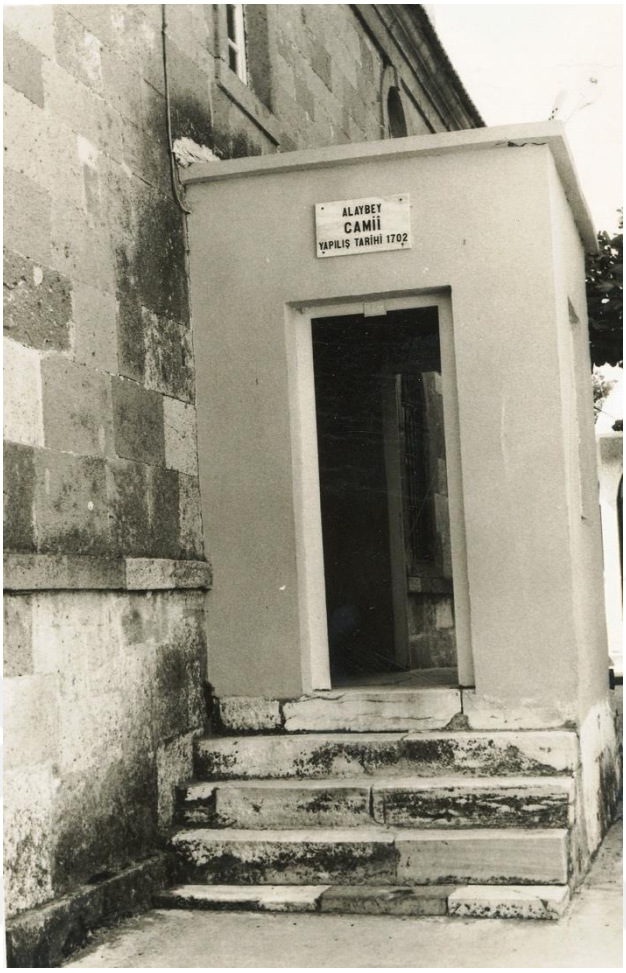

Fotoğraf 407. Cami girişi (BVBM)

Fotoğraf 408. Doğu cephe (BVBM)

3.16. KURŞUNLU CAMİİ

İli: Çanakkale Merkez

Mahalle: Namık Kemal

Mevki: Arap İbrahim Paşa Caddesi

Sokak ve Kapı No: Set Başı Sokak

Ada:80

Pafta: 1

Parsel:1

Mimari Çağı (Üslup) XIX. Yüzyıl

Yapım Tarihi:1867

Tescil Tarihi ve Numarası:10.07.1976/9291

Tescil Eden Kurul: GEEAYK

Vakfı: Çerkizade Mehmet

Koruma Derecesi: Anıtsal 1.Derece

Bugünkü Sahibi: Vakıflar İdaresi

Bakımından Sorumlu Olması Gereken Kuruluş: Vakıflar İdaresi

Yeri: Cami, Büyük Hamam Mevkii, Namık Kemal Mahallesi, Arap İbrahim Paşa Caddesi ve Set Başı Sokağın kesiştiği köşede yer almaktadır.

Tarihçe: Çanakkale ilinin ilk yerleşim bölgesinde yer almaktadır. İlk yapım tarihine ilişkin kitabe bulunmamaktadır. Giriş kapısı üzerindeki mermer kitabeden anlaşıldığı üzeri cami, yanan "Çınarlık" Camiinin yerine, H.1285, M.1869 yılında Biga Sancağı Mutasarrıfı Arap İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır (Tombul, 2015: 36). Caminin önceki dönem fotoğrafları bulunmaktadır (Fotoğraf 424-426).

Dış Mimari Özellikleri: Cami kare plan üzerine inşa edilmiş tek kubbeli bir yapıdır Çizim 47, Fotoğraf 409). Kubbe sekizgen kasnak üzerine oturtulmuş olup, kurşun kaplamadır Kuzey iki, güney üç, doğu üç, batı cephesinde üç olmak üzere, toplam olarak on bir dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli pencere yer almaktadır. Pencere kemerleri kilit taşları vurgulanmış. Pencereler ferforje demir korkuluklarla kapatılmıştır (Fotoğraf 410). Son cemaat yerinin üzeri düz betonarme çatı ve iki adet kubbe ile kapatılmıştır (Fotoğraf 411). Son cemaat yeri tavanında geometrik bir şekil yer almaktadır (Fotoğraf

412). Kubbeyi taşıyan sekizgen duvarların yüksek bölümünde birer adet nişli silindir pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 413).

Minare, caminin kuzey doğu köşesine bitişik olarak yer almaktadır. Minareye giriş kapısı yuvarlak kemerli olup, kuzey cephede iç bölümde yer almaktadır. Beden duvarından yükselen kesme taş malzemeli minarenin pabuç kısmı soğanvari şeklinde olup silindirik bir gövde ile yükselmektedir. Gövde üzerinde iki adet dışa taşkın bilezik kullanılmıştır. Petek, gövde bölümüne nazaran dar olup, konik başlı kurşun kaplamalı külahın üzerinde yer alan alem ile neticelendirilmiştir (Çizim 48) (Fotoğraf 414). Caminin güney bölümünde yer alan hazirede bir adet mezar kaldığı görülmektedir (Fotoğraf 415). H. 1211 tarihlidir.

Cami bahçesine giriş, üç farklı kapıdan yapılabilmektedir. Avluda yer alan tuvalet, abdest alma bölümü ve gasilhane sonradan ilave yapılardır.

Geçirmiş olduğu Onarımlar: Son cemaat yerinin özgün olmadığı ve 2000'li yıllarda son cemaat yerinin batı bölümüne ayrıca bir bölüm eklenerek cami girişinin buradan sağlandığı görülmektedir (BVBM).

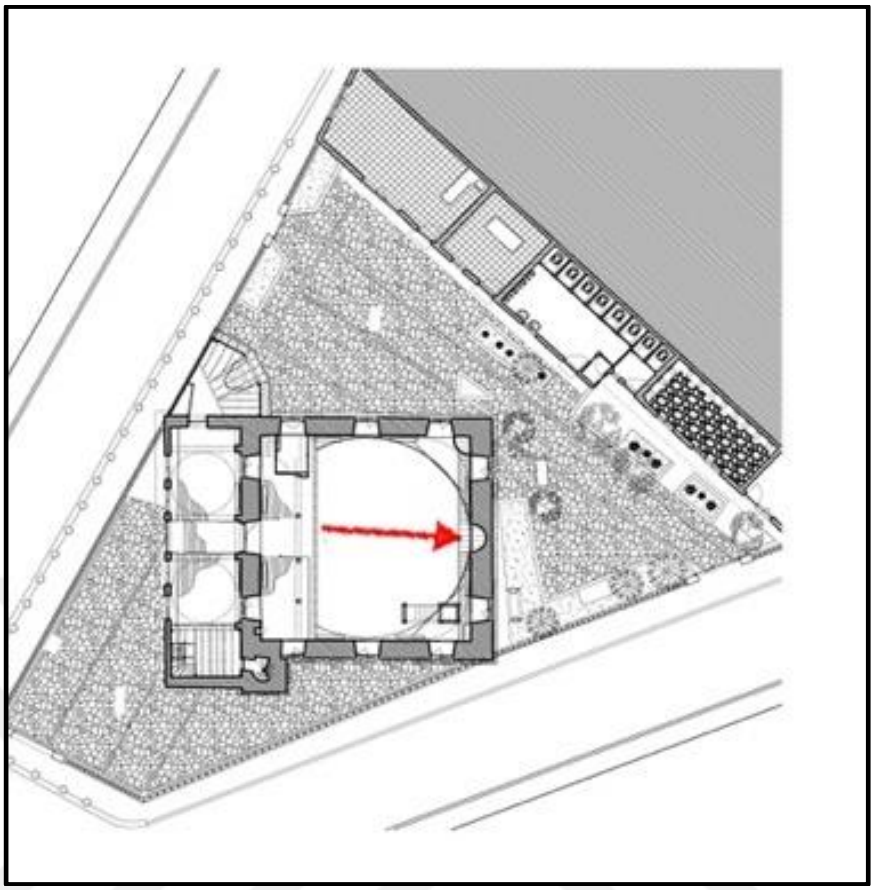

Çizim 47. Zemin kat planı (BVBM)

Fotoğraf 409. Cami genel görünümü (N.Kıncal)

Fotoğraf 410. Dış cephe pencere görünümü (BVBM)

Fotoğraf 411. Son cemaat yeri (N.Kıncal)

Fotoğraf 412. Son cemaat tavan (N.Kıncal)

Fotoğraf 413. Batı cephe pencereler (N.Kıncal)

Fotoğraf 414. Minare (N. Kıncal)

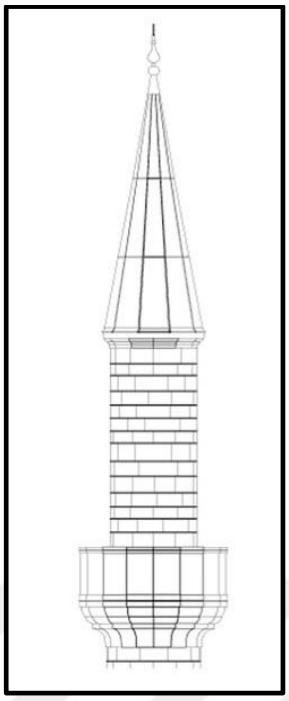

Çizim 48. Minare şerefe mukarnası (BVBM)

Fotoğraf 415. Hazire (N. Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Son cemaat yeri kuzey bölümde yer alan kapı, özgün halini korumaktadır (BVBM). Harim bölümüne giriş, silmelerle dikdörtgen form oluşturulmuş iki kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır (Fotoğraf 416). Bu kapının harim kısmında yer alan bölümünün ise yuvarlak kemerli olduğu görülmektedir Kapının her iki yanında, dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli birer pencere bulunmaktadır. Bu pencere üzerlerinde süsleme bulunmamaktadır. Cami harim bölümü (Fotoğraf 417) kare planlı olup güney doğu duvarında mihrap yer almaktadır. Mihrap nişi, içe taşkın olup yarım

daire şeklindedir. Mihrabın iki yanında yivli sütunceler bulunmaktadır. Bu sütunların başlangıç bölümlerinde alçı kabartma madalyonlara yer verilmiştir. Mihrap nişi içerisinde perde motifi yer almaktadır. Mihrabın üst bölümünde süslemeler bitkisel karakterli olup alçı şebekelidir. Mihrapta, buket demetlerinin ve yaprak motiflerinin yer aldığı barok dönem özelliklerini yansıtan süslemeler bulunmaktadır (Fotoğraf 418). Mihrabın üzerinde silindir formlu bir pencere bulunmaktadır. Mihrabın her iki tarafında birer adet dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli pencere yer almaktadır. Pencere üzerlerinde alçı kabartmalı bitkisel süslemelere yer verilmiştir. Camide ahşap minber yer almakta olup, üzerinde bitkisel süslemeler bulunmaktadır (Fotoğraf 419). Doğu duvarı köşesinde vaaz kürsüsü bulunmaktadır (Fotoğraf 420). Kadınlar mahfili dört adet ahşap direkle taşınmaktadır. Sütunların üst bölümlerinde ahşap motiflere yer verilmiştir. Mahfilin tavanı ve tabanı ahşaptır (Fotoğraf 421- 422). Kadınlar mahfiline çıkış merdivenleri ahşap olup, on sekiz basamaklıdır. Basamakları yeşil renk, korkuluklar beyaz boyalıdır Zemin ahşap, üzeri halı kaplı olup, kalorifer sistemi alttan ısıtmalı olarak düzenlenmiştir (Fotoğraf 423).

Fotoğraf 416. Harim giriş kapısı (N. Kıncal)

Fotoğraf 417. Cami harimi (N. Kıncal)

Fotoğraf 418. Mihrap (N. Kıncal)

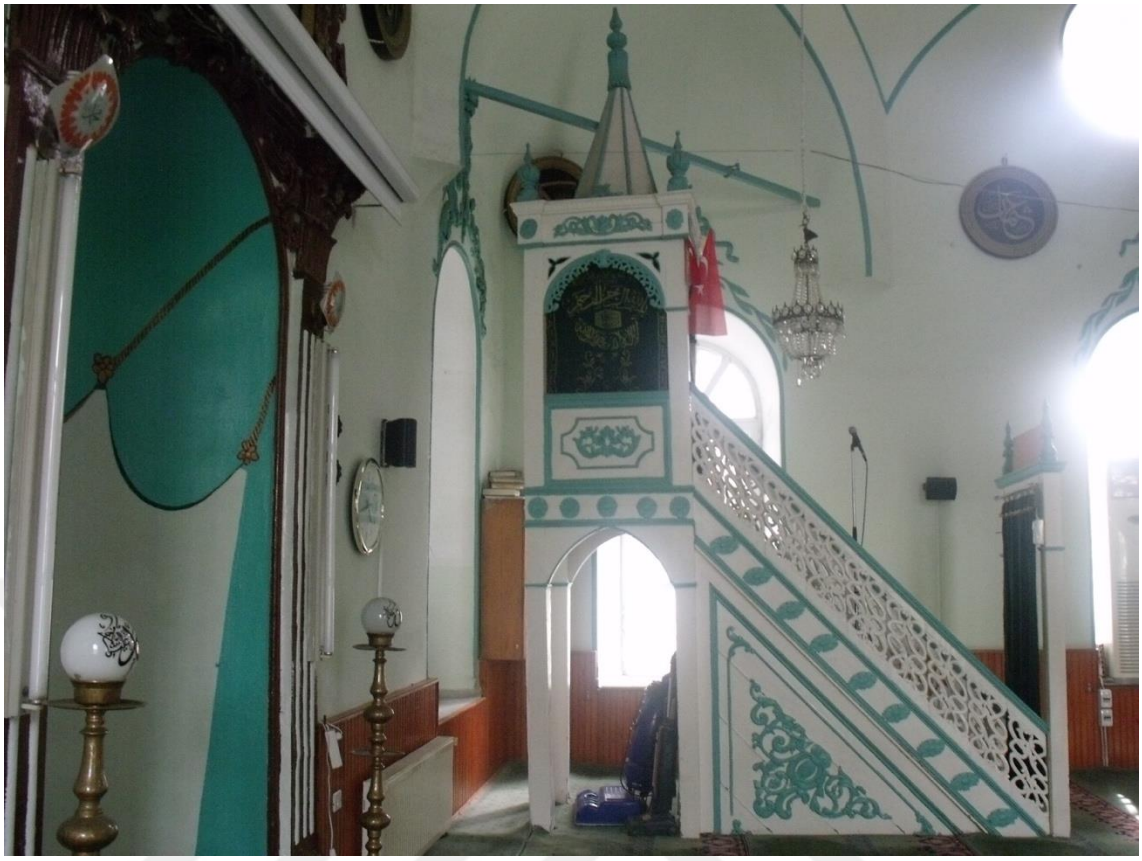

Fotoğraf 419. Minber (N.Kıncal)

Fotoğraf 420. Vaaz kürsüsü (N.Kıncal)

Fotoğraf 421. Ahşap destekli mahfil (BVBM)

Fotoğraf 422. Rest. öncesi mahfil (BVBM)

Fotoğraf 423. Zemin ısıtma sistemi (N.Kıncal)

Fotoğraf 424. Dış cephe görünüm (BVBM)

Fotoğraf 425. Kubbe görünümü (BVBM)

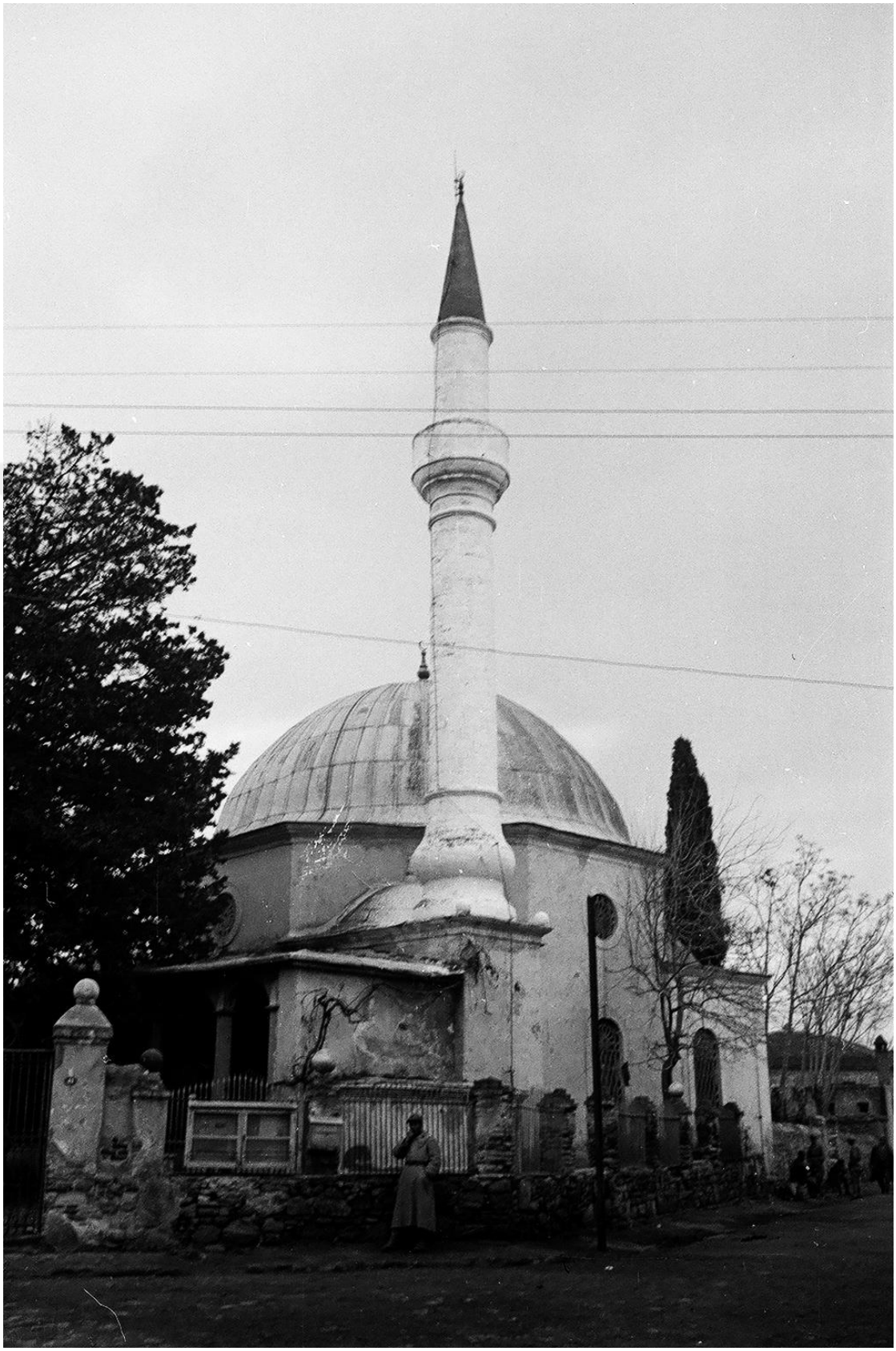

Fotoğraf 426. Genel görünüm (BVBM)

3.16.1. Yapılacak Onarımlar

Asmira Mimarlık Restorasyon tarafından 2008 yılında rölövesi çizilip restorasyonunda neler yapılacağı projelendirilen Çanakkale Kurşunlu Camii'nin onarım ve yenilenme çalışmalarına henüz başlanmamıştır. Başlama tarihi bilinmemektedir. Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğünden alınan rölöve ve restorasyon raporuna göre camide yapılacak olan uygulamalar aşağıda yer almaktadır:

- Yapı tümüyle boşaltılacak ve tüm mekanlar temizlenecektir,
- Yapının dış kısmında tüm duvar diplerinde çepeçevre kanal açılacaktır. Daha sonra yağmur suyu drenaj kanalı haline getirilecek olan bu kanal, uygulamalar sırasında açık bırakılarak dış duvarların alt kısımlarının havalanması sağlanacaktır,
- Taş kaplama ve imitasyon beton korkuluklu avlu duvarları komple kaldırılacaktır,
- Avlunun güneydoğusunda yer alan muhdes Gasilhane- WC- Abdestlik, Çay Ocağı ile Odanın bulunduğu müştemilat kaldırılacaktır,
- Harimin kuzey cephesine eklenen muhdes son cemaat yeri ile, son cemaat yerinin doğusuna eklenen giriş mekanı kaldırılacaktır,
- Harim iç duvarlarında muhdes ahşap lambriler sökülecektir,
- Harim pencerelerindeki muhdes PVC doğramalar tümüyle kaldırılacaktır.
- Çatı yüzeyinde mevcut kurşun kaplamalar işlevini yerine getiremez durumda olduğundan ve kubbe-tonoz örtü istemindeki çatlakların kontrolü ve onarımının yapılabilmesi için kaldırılacaktır,
- Yapısal çatlakların kılcal olması durumunda çatlaklar, kubbede kullanılan özgün harcın kalitesine uyan bir malzeme (örneğin hidrolik kireç esaslı enjeksiyon harcı Albaria İniezione 200) ile enjeksiyon yöntemi ile doldurulacaktır,
- Orta genişlikteki daha önemli çatlaklar yine özgününe uygun malzeme (örneğin hidrolik kireç esaslı enjeksiyon harcı Albaria İniezione 200) enjeksiyonu ile birlikte paslanmaz çelik çubuklarla dikilerek onarılacaktır,
- Genişliği 4 cm'den büyük olan çatlaklar ise çevresi çürütülerek çatlak genişletilecek, doku özgün taş-tuğla ve özgün harçla yeniden oluşturulacaktır,

- Kubbe ve kasnakta bozulmuş taş-tuğla elemanlar değişecek ve/veya dolgu malzemede derzleme veya dolgu yapılacak, üzerine çamur sıva uygulanacaktır,
- Kaldırılan kurşun örtünün yerine teknik detayına uygun olarak kurşun kaplama yapılacaktır,
- Kurşun örtünün monte edildiği yerlerdeki kurşun derzleri ve derz dolguları tekniğine uygun olarak yapılacaktır,
- Kurşun örtünün bitiş yerlerinde bulunan ahşap hatıllar uygun kesitte seçilecektir,
- Ahşap hatıllarla kurşun örtü arasına gelen kısımlardaki galvanizli saç ile kurşun örtü usulüne uygun kaval çekilerek birleştirilecektir,
- Harim kubbesi üzerindeki imitasyon alem kaldırılarak bakır alem yapılacak ve altın varak kaplanacaktır,
- İç ve dış beden duvarlarında çimento malzeme kullanılarak yapılan sıvalar raspa yapılarak kaldırılacaktır. İç mekanda sıva raspası yapılmadan önce duvar yüzeylerinde kalemişi araştırması yapılacaktır. Alt katmanda kalemişi bezeme bulunursa uzmanları denetiminde ortaya çıkarılarak, Koruma Kurulu'na bilgi verildikten sonra bakımı ve onarımı yapılacaktır. Kalem işi bezeme bulunmazsa iç ve dış sıvalar hidrolik kireçli horasan harcı ile sıvanacaktır,
- Harime bitişik muhdes ek yapıların yıkılmasından sonra açığa çıkan ana bina ile birleşim noktalarında taş duvarların durumu incelenecek, çatlak, derz boşalması vb. oluşumlar bulunduğu takdirde yukarıda belirtilen yöntemlerden uygun olanı ile onarım yapılacaktır. İlk yapının son cemaat yerine ait izler ortaya çıkarsa müdahale yönteminin belirlenmesi için Koruma Kuruluna bilgi verilecektir,
- Tüm dış cephelerdeki pencerelerin yonu taşı söve ve kemerleriyle duvar yüzeylerindeki silme, korniş ve benzeri yonu taşı kaplama yüzeylerde taş yüzeye zarar verilmeden mekanik yöntemlerle temizlik yapılacaktır,
- Yapraklanma ve pullanma görülen yonu taşı yüzeyler değiştirilmeyecek; uygun taş sertleştirici kimyasallarla sağlamlaştırılarak korunacaktır,
- Yonu taşı yüzeylerdeki kılcal çatlaklar özgün derz harcının düşük basınç altında enjeksiyonu yöntemi ile onarılacaktır,

- Harim içerisinde yer alan merdiven, mahfil (döşeme-tavan-korkuluk), minber vb. ahşap elemanlar özgünlüğünü koruduğundan minimum müdahale ile korunması önerilmektedir,
- Ahşap elemanların üzerindeki yağlı boyalar uzman denetiminde kimyasal yöntemlerle ahşap katmanına kadar dikkatlice sökülecek ve boya artıklarından temizlenecektir,
- Gereken onarımlar yapıldıktan sonra böceklenmeye karşı ilaçlanarak gomalak cila yapılacaktır. Zorunlu değişmesi gereken elemanlar aynı cins, ebat ve formda emprenyeli ahşap ile yenilenecektir,
- Kaldırılan muhdes Pvc pencerelerin yerine özgününe uygun ahşap pencere yapılacaktır,
- Harim özgün giriş kapısı ve korunacak diğer kapıların üzerindeki yağlı boyalar uzman denetiminde kimyasal yöntemlerle ahşap katmanına kadar dikkatlice sökülecek ve boya artıklarından temizlenecektir. Zorunlu değişmesi gereken elemanlar aynı cins, ebat ve formda emprenyeli ahşap ile yenilenecektir. Gereken onarımlar yapıldıktan sonra böceklenmeye karşı ilaçlanarak gomalak cila yapılacaktır,
- Giriş kapısı üzerine restorasyon projesine uygun ahşap konstrüksiyonlu kurşun kaplamalı gölgelik yapılacaktır,
- Minber üzerinde yağlı boya raspası yapıldıktan sonra onarılarak korunacaktır,
- Değişimin zorunlu olduğu hallerde ahşap elemanlar aynı malzeme, boyut ve detayda yapılacaktır,
- Restorasyonda kullanılacak ahşaplar fırınlanmış ve emprenye edilmiş olacaktır,
- Restorasyonda kullanılacak ahşapların nem oranı %7-12 olacaktır,
- Alçı mihrabın bitkisel süslemeleri üzerindeki yağlı boyalara özgün rengini araştırmak amacıyla uzman denetiminde kısmi boya raspası yapılacaktır. Özgün rengi tespit edilirse raspa işlemi tüm mihraba uygulanacaktır. Gereken onarımlar yapıldıktan sonra üzerine koruyucu lak sürülecektir,
- İç mekanda kubbe ve pandantiflerde yer alan alçı silme ve çıtalarda yağlı boya raspası yapılacaktır,

- Cami zemin kat pencerelerinde kullanılan klasik dövme demir parmaklıklar üzerinde kimyasal boya çözücülerle yağlıboya temizliği yapılacaktır. Gereken onarımlar yapıldıktan sonra üzerlerine pas önleyici ve yarı mat yağlı boya uygulanacaktır,
- Tüm demir imalatlara iki kat antipas üzerine yarı mat yağlı boya uygulanacaktır,
- Değişimin zorunlu olduğu hallerde metal elemanlar aynı malzeme, boyut ve detayda yenilenecektir,
- Strüktürel güçlendirmede kullanılacak tüm metal aksam paslanmaz çelik olacaktır,
- Harim bölümüne yerden ısıtma sistemi (şilte) yapılacaktır,
- Avlu duvarları parsel sınırına uygun olarak yonu taşı malzeme ile yeniden yapılacak, üzerine yonu taşı harpuşta ve klasik dövme demir parmaklık konulacaktır,
- Avludaki muhdes palladyen döşeme ve mermer kaplamalı çiçeklik bordürleri kaldırılacaktır. Avluda yapılacak araştırma kazısı ile özgün avlu zemini araştırılacaktır. Özgün döşeme bulunursa değerlendirilecektir. Özgün döşeme malzemesi bulunamazsa restorasyon projesindeki kotlara göre düzenleme yapılarak; tüm avluya eskitilmiş yarı mat yonu taşı kaplama yapılacaktır,
- Son cemaat yerinin yıkılması ve avlu kotlarının düşürülmesi sonucunda harime ve minareye giriş kapıları önüne yekpare yonu taşından basamak yapılacaktır,
- Kaldırılan abdestlik, WC, gasilhane mekanlarının bulunduğu müştemilatın yerine avlunun güneydoğusunda zemine gömülü WC ve Gasilhane mekanları ile üzerine yeni abdest alma yerleri yapılacaktır. Abdest alma ünitesinde döşeme ve duvar kaplamalarında eskitilmiş yarı mat yonu taşı kaplama kullanılacaktır,
- Minare cephelerinde nem kaynaklı kararmalar dışında herhangi bir deformasyon bulunmamaktadır. Nem kaynaklı kararmaların giderilmesi için mekanik temizlik yapılacak ve gerekli yapısal detay önlemleri alındıktan Algisid uygulanacaktır,
- Minare cephelerindeki yonu taşı yüzeylerde kılcal çatlaklar görülürse özgün derz harcının düşük basınç altında enjeksiyonu yöntemi ile onarılacaktır.

3.17. YEŞİLYURT KÖYÜ CAMİİ

İli: Çanakkale

İlçesi: Ayvacık

Köy: Yeşilyurt

Adı: Yeşilyurt Köyü Camii

Yapım Tarihi: 1322

Ada: 222

Parsel:1

Koruma Derecesi: 1.Derece

Bugünkü Sahibi: Köy Tüzel Kişiliği

Yeri: Ayvacık İlçesi, Yeşilyurt köyünde yer almaktadır

Tarihçe: Çanakkale İli Ayvacık İlçesi, Yeşilyurt köyü camii 1322 yılında yapılmıştır. Kapı üzerinde yer alan dilimli kemer açıklığında bulunan dikdörtgen, madeni levhada, Arapça olarak:

"Kalellahu tealâ, inneselâte kânet alel mü' minin' ve kitaben mevkuten kuşkusuz namaz, belirlemiş vakitlerde mü'minler üzerine farz kılınmıştır" ayeti yer almaktadır (Fotoğraf 427).

Fotoğraf 427. Giriş kapı üzeri kitabe (N.Kıncal)

Dış Mimari Özellikleri: Cami yığma yapım tekniği ile inşa edilmiştir. Çatı Marsilya tipi kiremitle kaplıdır. Duvarlar taş, pencereler ahşap malzemeden yapılmıştır. Caminin kendine has taş işçiliği söz konusudur (Fotoğraf 428). Camiye giriş kuzey cephede bulunan iki kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Kapı yapımında ahşap, metal ve cam kullanılmıştır. Kapı, dikdörtgen formlu olup, kapı üzerinde yuvarlak dilimli kemer içerisinde pencere yer almaktadır. Kapı demir parmaklıklarının orta bölümünde, kırmızı ve beyaz renkli, ay ve yıldız şeklinde iki madalyon bulunmaktadır. Bu kapıdan dikdörtgen planlı son cemaat yerine geçilmektedir (Fotoğraf 429). Üst katta yer alan pencereler barok dönem özelliğine sahiptir (Fotoğraf 430). Kapının her iki tarafında yer alan alt kat pencereleri ikiz kemerli olup, gotik dönem özellikleri taşımaktadır (Fotoğraf 431). İki katlı pencere açıklığına sahip olup üst kattakiler mazgal, alt kattakiler ise sivri kemerli dikdörtgen şebekeli pencerelerdir. Caminin kuzey cephesinde son cemaat yeri bulunmaktadır. Batı cephe alt sırada üç adet dikdörtgen formlu, sivri kemerli pencere, üst sırada iki nişli silindir ve bir yuvarlak kemerli pencere yer almaktadır (Fotoğraf 432). Güney cephe alt sıra dikdörtgen formlu, sivri kemerli iki pencere ve bu pencerelerin üst hizasında iki nişli silindir pencere yer almaktadır (Fotoğraf 433). Doğu cephe alt sıra üç adet dikdörtgen formlu, sivri kemerli pencere ve üst sırada üç adet nişli silindir cam pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 434).

Minare, kuzey doğu köşesine bitişik olup, Minare kürsüsü alt kat pencere seviyesine kadar devam etmektedir. Yukarıya doğru daralan pabuç bölümünden silindir formlu gövde bölümüne geçiş sağlanmıştır. Gövde başlangıç bölümünde kaytan silme, üst bölümde düz taş silme bilezik yer almaktadır. Şerefe altında bir sıra testere dişi mukarnas bulunmaktadır. Şerefe korkulukları oymalı taş şebekelerden oluşmaktadır. Petek bölümü ve konik başlı külahla minare sonlandırılmıştır (Fotoğraf 435). Caminin kuzey köşesinde yer alan şadırvan dalgalı kemerli, mozaik kaplı sebil çeşme özelliği göstermektedir. Bazı özellikleri ile Abdülaziz çeşmelerini andırmaktadır (Fotoğraf 436). Yeşilyurt camii, musalla taşı kuzey cephede cami giriş kapısının solunda yer almaktadır. İki adet dikdörtgen taş kaide üzerine oturtulmuştur. Kaide yüzeyinde servi ağacı tasvir edilmektedir. Yapıda Barok, Rokoko, Ampir üslubunun bir arada kullanıldığı görülmektedir. Caminin bir çeşmesi bulunmaktadır.

Caminin doğu cephesine bitişik hazire yer almaktadır. Hazirede yer mezar taşlarından en eski tarihli olanı H.1107 M. 1695 tarihlidir (Fotoğraf 437).

Fotoğraf 428. Kuzey cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 429. Dış kapı (N.Kıncal)

Fotoğraf 430. Alt ve üst kat pencereleri (N. Kıncal)

Fotoğraf 431. Alt kat pencereleri (N.Kıncal)

Fotoğraf 432. Batı cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 433. Güney cephe (Uysal, 2005: 321)

Fotoğraf 434. Doğu cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 435. Minare (N.Kıncal)

Fotoğraf 436. Şadırvan (N.Kıncal)

Fotoğraf 437. Hazire (N. Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Son cemaat yeri doğu duvarında sivri kemerli minare çıkış kapısı bulunmaktadır. Son cemaat yerinden harim bölümüne giriş, kenarları taş silmeli, İki kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Kapı üzeri kemer açıklığında, yarım daire şeklinde ahşap, altı adet parçalı pencere bulunmaktadır. Boya rengi olarak koyu, açık yeşil ve kapı kornişinde yaldız kullanılmıştır. Kapı üzerinde ahşapla belirtilen geometrik desenlere yer verilmiştir (Fotoğraf 438).Caminin harim bölümü dikdörtgen planlıdır (Çizim 49) (Fotoğraf 439). Mihrap mimarisinin, renkleri ve üzerinde kullanılan motifler açısından hareketli ve dikkat çekici bir görünüme sahip olduğu düşünülmektedir. Mihrap, üç bölüm olarak değerlendirilebilir. Alçı silmelerle çevrilmiş olan mihrap nişinin ortasında açık yeşil renkli alçı malzemeden yapılmış bir perde şekli yer almaktadır. Mihrabın üst bölümündeki kitabede "Fevelli vecheke şadrâl mescidil haram-her nereden yola çıkarsan yüzünü mescidi harama doğru çevir" ayeti yer almaktadır (Fotoğraf 440). Mihrabın alt bölümünde yer alan sivri kemerli üçgen formlu kitabede "Külleme dehale aleyhe Zekeriyyel mihrab-Zekeriya Meryem'in bulunduğu mihraba her girdiğinde" ayeti yer almaktadır. Mihrap kitabelerinin kenarlarında kıvrık dal motiflerine yer verilmiştir (Fotoğraf 441).

Minber, üçgen çerçevenin ortasında yer alan çokgen kenarlı kabartma gül motifi iki kenarda üçgen şeklinde sınırlandırılmış simetri olarak yer almaktadır. Çiçekler aşağıya doğru bakacak şekilde işlenmiştir. Köşk kısmının tavanında Türk bayrağı tasvirine yer verilmiştir (Fotoğraf 442). Çadır formundaki köşk kısmının üzerinde yer alan hilal şeklinde alemle sonlandırılmıştır (Fotoğraf 443).

Vaaz Kürsüsü, yuvarlak kaide üzeri duvara bitişik kürsünün, korkuluğu alt kenarında ay ve yıldız rozetleri yer almaktadır (Fotoğraf 444). Kadınlar mahfilini beş adet sütun taşımaktadır (Çizim 50). Antik Yunan üslubu korint sütun başlıklarında akantüs yaprakları yer almaktadır (Fotoğraf 445-446). Kadınlar mahfili balkon çıkmasının altında akantüs yaprakları el gibi açmış, izlenimi vermektedir (Fotoğraf 447). Mahfil çıkışı ahşap merdivenle yapılmaktadır (Fotoğraf 448). Caminin tavanında bulunan gizli kubbe, tığ şeklinde düzenleme ve münhanili kenar bezemeleri bulunmaktadır (Fotoğraf 449). Gizli kubbenin etrafını saran saçaklar tekstil karakterlidir (Fotoğraf 450). Caminin tavanında dikdörtgen çerçeve içerisinde bulunan güneş kursu (şemse), altın yaldız rengi ile boyanmıştır. Güneş kursunun (şemse) ortasında, kırmızı renk üzerine beyaz ay ve yıldızın yer aldığı görülmektedir. Köşelerde bitkisel karakterli barok tarzı kalem işleri

bulunmaktadır (Fotoğraf 451). Camide kullanılan süslemeler XIX. yüzyıl dönem özelliklerini yansıtmaktadır. Soyut- somut heykel çiçekler, rokoko ve ampir tarzıdır.

Yapılan Onarımlar: Son cemaat bölümü benzer taş malzeme kullanılarak onarıldığı düşünülmektedir

Fotoğraf 438. Harim giriş kapısı (N.Kıncal)

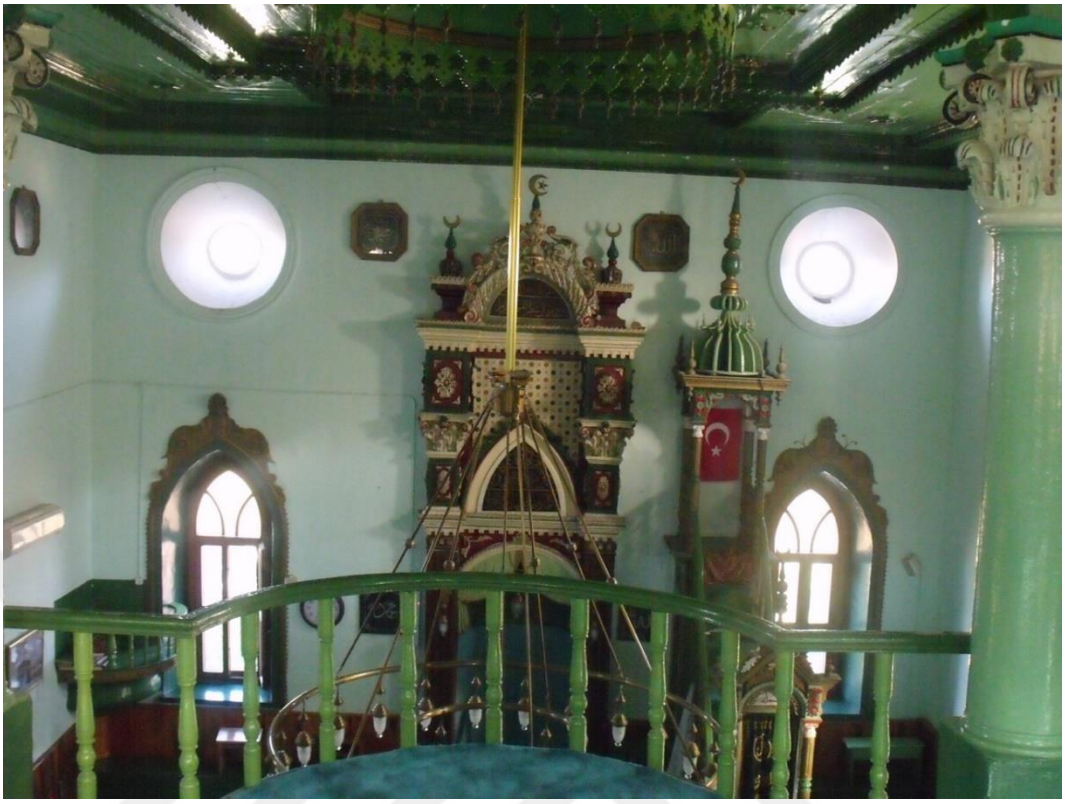

Fotoğraf 439. Cami harim (N.Kıncal)

Fotoğraf 440. Mihrap (N.Kıncal)

Fotoğraf 441. Mihrap detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 442. Minber (N. Kıncal)

Fotoğraf 443. Minber detay (N.Kıncal)

Fotoğraf 444. Vaaz kürsüsü (N.Kıncal)

Fotoğraf 445. Akantus yapraklı sütun başlığı (N.Kıncal)

Fotoğraf 446. Kadınlar mahfili (N.Kıncal)

Fotoğraf 447. Mahfil detay (N. Kıncal)

Fotoğraf 448. Mahfil çıkış merdiveni (N. Kıncal)

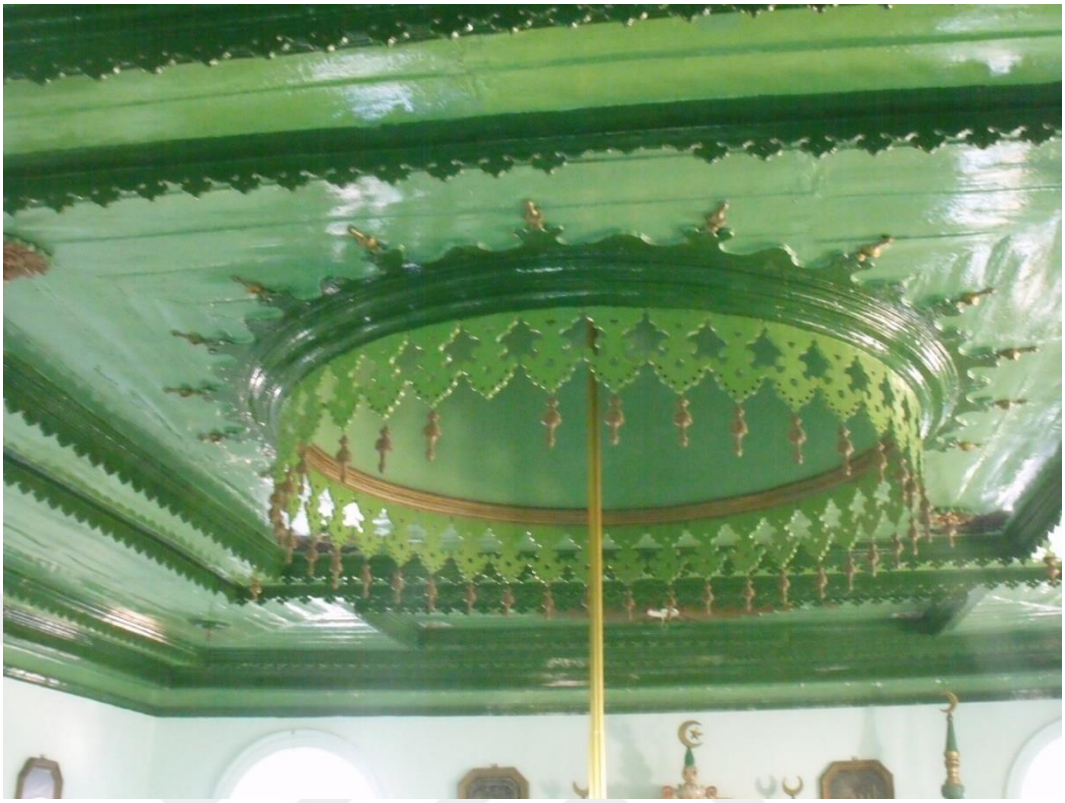

Fotoğraf 449. Kubbe (N. Kıncal)

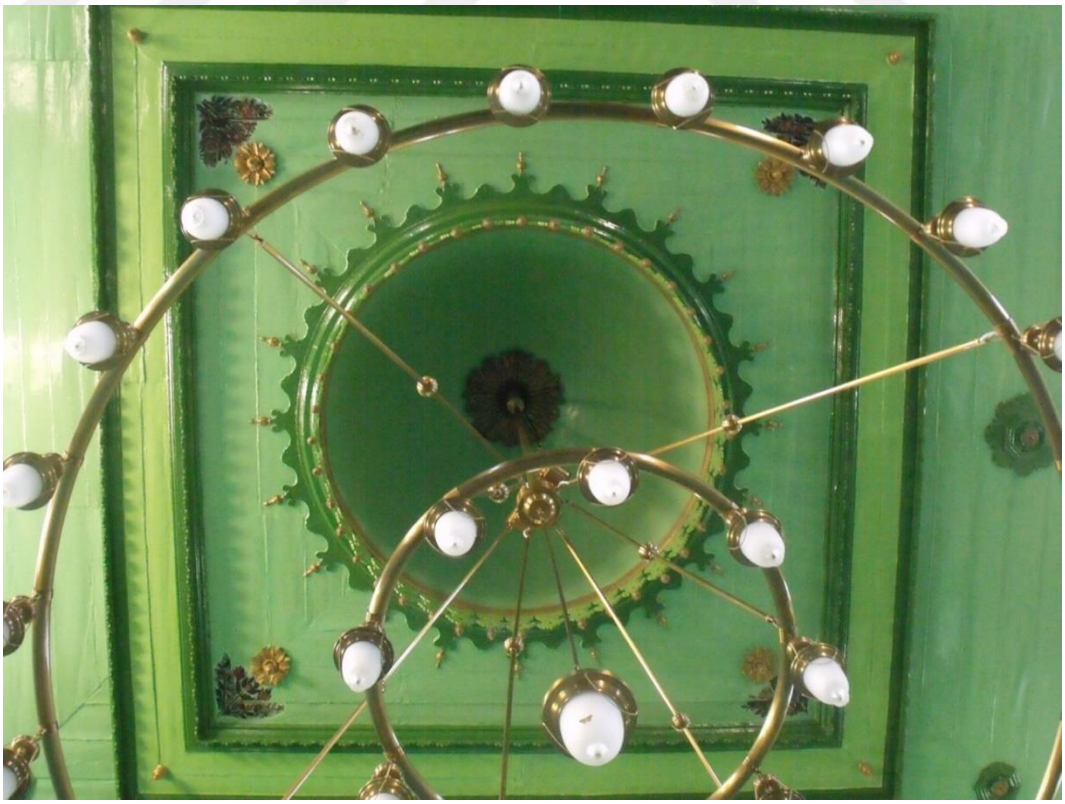

Fotoğraf 450. Kubbe (N. Kıncal)

Fotoğraf 451. Harim tavan (N.Kıncal)

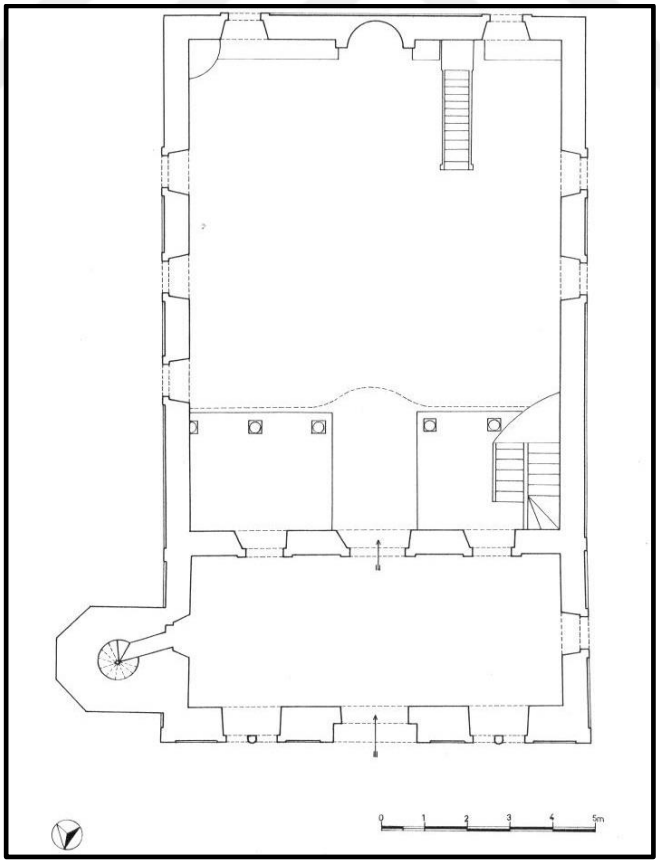

Çizim 49. Yeşilyurt Köyü Camii zemin kat planı (Uysal, 2005: 310)

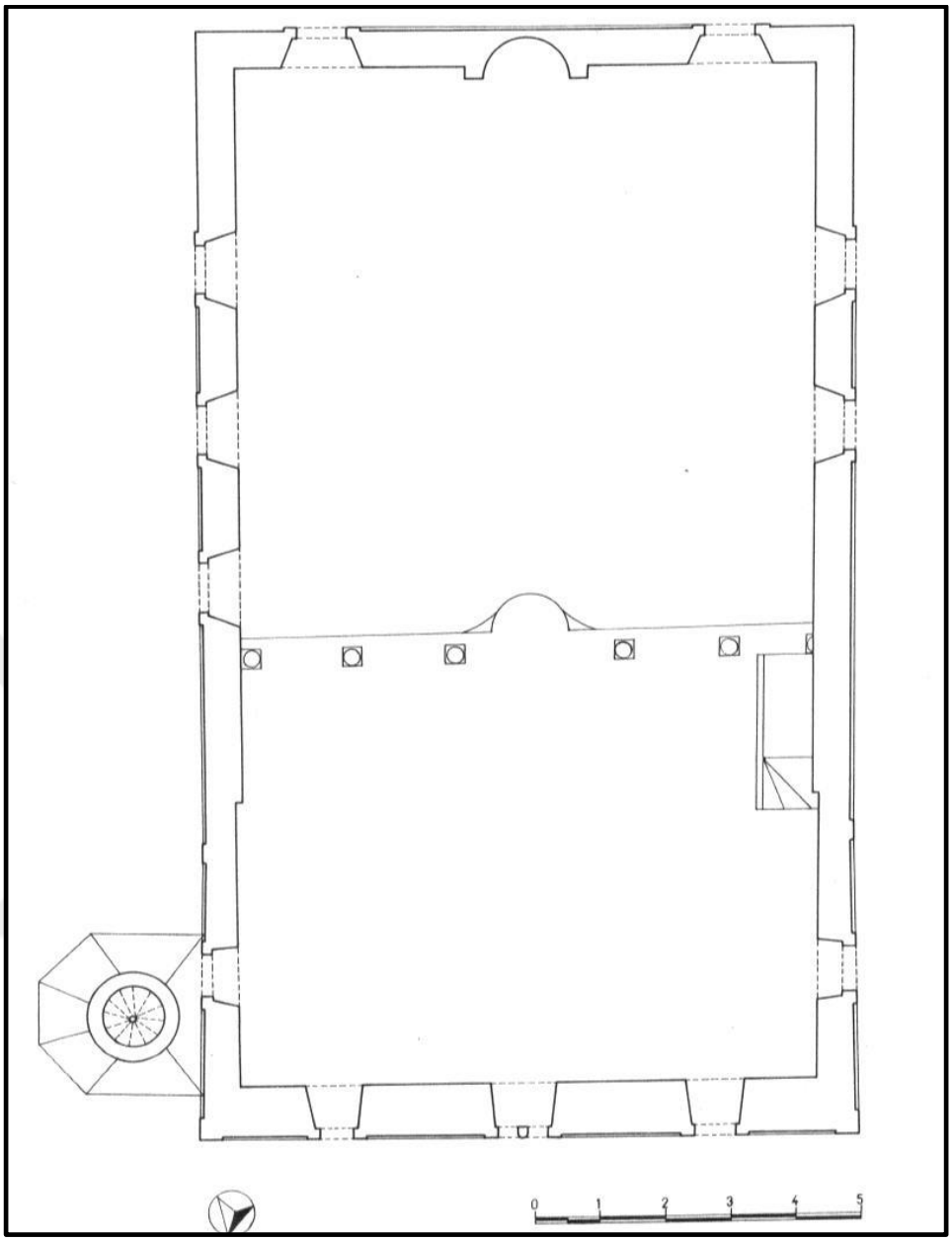

Çizim 50. Mahfil katı planı (Uysal, 2005: 313)

Vaaz Kürsüsü: Asıl şekli Arapça kürsü olup, Türkiye'de özellikle cami ve medreselerde vaaz veya ders vermeye mahsus, üstüne genelde merdivenle çıkılan bir mimari öğedir. Kürsü, değişik çağlarda ve çeşitli Müslüman milletlerde az çok farklı fakat birbiriyle ilişkili manalarda kullanılmıştır. Meselâ Kâbe'nin kapısındaki üst basamağı eşiğe denk gelen hareketli merdivene, üç veya dört ayaklı tabureye, örekeye (doğum iskemlesi), arkalıklı sıra ve küçük masa gibi eşyalara kürsü denilirken rahle, usturlap kereveti, müzehhep tezgâhı, yüzük kaşı (taş oturtulan yer), muska mahfazası, çakmaklı tüfeklerin levha kısmı, tuğrada padişah isminin yazıldığı yer, ayrıca payitaht kürsü olarak

anılmıştır. Bununla birlikte kürsü denilince ilk akla gelen şey, cami ve medreselerle günümüzde üniversite Dersliklerinde ve parlamento, konferans salonları gibi konuşma yerlerinde kullanılan mimari öğedir. "Vaiz kürsüsü" adıyla da bilinen cami kürsüsü, cuma günleri camide vaaz veren hocalara "kürsü şeyhi" denilmesine ve bir memurluğun doğmasına sebep olmuştur. İslam sanat tarihinde bilinen en erken tarihli kürsü, tûrisînâ st. catherine manastırı içindeki camide muhafaza edilen Fatımi dönemine ait kürsüdür. Kürsünün Fatımilerden itibaren yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Türk mimarisinde kürsüler çok defa ahşaptan hareketli, bazen da duvara veya taşıyıcı bir ayağa bağlı olarak taştan yahut yine ahşaptan sabit biçimde yapılmıştır (Çoruhlu, 2002: 573-574).

3.17.1. Yapılan Onarımlar

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çanakkale Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 22.01.2013/718 tarih ve numaralı kararına göre, "Çanakkale İli, Ayvacık İlçesi, Yeşilyurt Köyünde bulunan, mülkiyeti köy tüzel kişiliği adına kayıtlı, il7D17D3B pafta, 222 ada, 1 parseldeki caminin 2863 sayılı yasanın 6. Ve 7. Maddeleri kapsamında tespit ve tescil kıstasları taşıdığı anlaşıldığından, anıtsal mimarlık örneği olarak tescil edilmesine, koruma grubunun birinci grup olarak belirlenmesine; hazırlanan tescil fişinin uygun olduğuna; taşınmaza ait rölöve, restitüsyon projelerinin 05.11.1999 gün/660 sayılı ilke kararı doğrultusunda tekniğine uygun olarak hazırlanarak Kurulumuza iletilmesine, söz konusu taşınmazın Kurulumuz üyelerince yerinde incelenmesinden sonra basit onarın talebinin değerlendirilebileceğine karar verildi." denilmektedir.

Yukarıda yer alan Çanakkale Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun kararından, Yeşilyurt Köyü Camii'nin restorasyon karar ve uygulama sürecinin devam ettiği, ancak alınan karar çerçevesinde, bazı restorasyon uygulamalarının yapılacağı anlaşılmaktadır (BVBM).

3.18. TIFLI CAMİİ

İli: Çanakkale Merkez

Adı: Tıflı Camii

Mahallesi: Fevzi Paşa

Yaptıran: Abdülaziz

Yapım Tarihi:1286(1870) 1891

Tescil Tarihi ve Numarası:10.07.1997/9291

Tescil Eden Kurul: GEEAYK

Vakfı: Yörük Hüseyin Ağa

Vakfiyesi:730 numaralı defterin 148. sırasında kayıtlı Yörük voyvodası Hüseyin Ağa'nın 10 Şevval-i mükerrem 1135 tarihli vakfiyesi. (Çanakkale ili koruma müdürlüğü)

Bugünkü Sahibi: Vakıflar İdaresi

Bakımdan Sorumlu Olması Gereken Kuruluş: Vakıflar İdaresi

Koruma Derecesi: Anıtsal 2

Kitabe: İki kitabesi vardır

Pafta:7

Ada:141

Parsel:34

Yeri: Çanakkale Merkez, Çarşı Caddesindedir. Cami avlusunun biri Tıflı Sokağı'ndan, diğeri ise Çarşı Caddesi'nden olmak üzere, iki girişi bulunmaktadır.

Tarihçesi: Caminin batı cephesinde bulunan kapı üzerindeki kitabede: Sultan ibn üs sultan Abdülhamid Han-ı sâni hazretlerinin tarf-ı hümayunlarından inşâ olunan cami-i şerifidir H.1308-M.1891 yazmaktadır (Fotoğraf 452) (BVBM). Cami avlu kapısının üzerinde demir çerçeve içerisinde 6 satırdan oluşan tuğralı ve 1286 tarihli bir kitabe yer almaktadır. Bu kitabede Sultan Abdülaziz'in isminden söz edilmektedir. Kitabede mektebin "Sultan Abdülaziz döneminde, dönemin valisi Kayserili Ahmet Paşa tarafından 1870 yılında" yaptırıldığı anlaşılmaktadır (Fotoğraf 453) (Tombul, 2015: 52). Ancak, burada yer alan kitabenin talebe mektebine ait olduğu, caminin yapımıyla ilgili olmadığı anlaşılmaktadır. Caminin 1975 yılına ait fotoğrafları bulunmaktadır (Fotoğraf 467-470, BVBM).

Fotoğraf 452. Kitabe 1 (N. Kıncal)

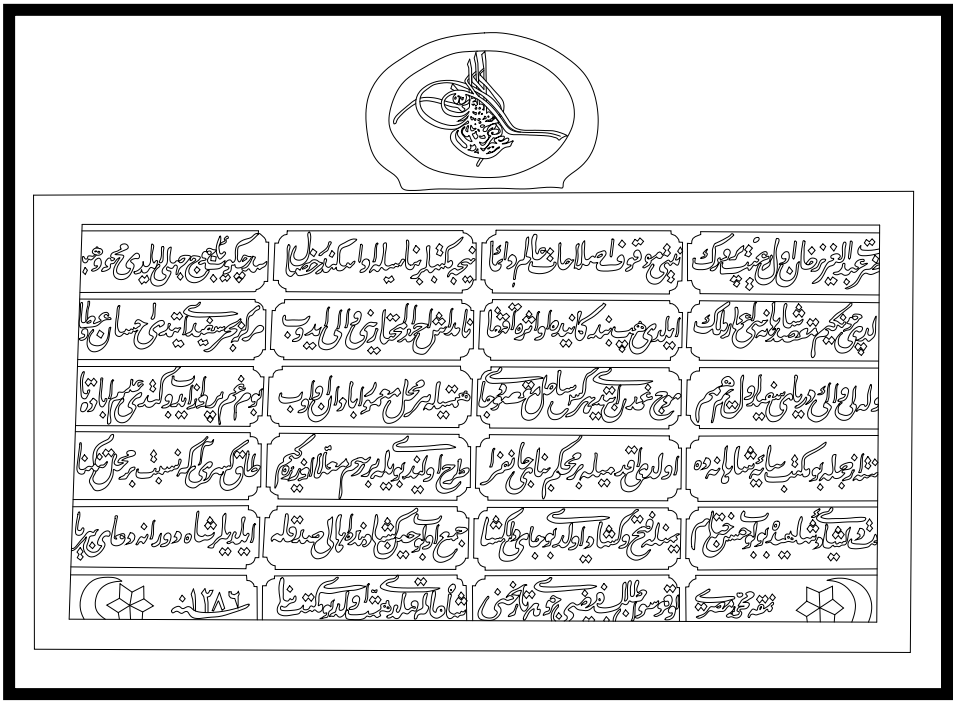

Fotoğraf 453. Kitabe 2 (BVBM)

Dış Mimari Özellikleri: Tıflı camisi yığma taş yapılı camiler sınıfına girmektedir (BVBM). Cami avlusuna giriş doğu ve batı yönlerden yapılmaktadır. Avlu giriş kapısı üzerinde demir çerçeve içerisinde altı satırlık mermer kitabe yer almaktadır (Fotoğraf 454) Cami dikdörtgen planlı olup, yapımında kaba yontma taş kullanılmıştır. Çatı, kırma ve alaturka kiremit kaplıdır (Fotoğraf 455). Cami doğuda üç (Fotoğraf 456), batı cephede iki pencere bulunmaktadır. Güney duvarında mihrap dışa taşkın olup, iki pencere yer almaktadır (Fotoğraf 457). Camide dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli taş söveli, kilit taşları vurgulu pencereler yer almaktadır. Caminin doğu, batı ve güney cephelerinde ikişer olmak üzere, toplam olarak, altı adet nişli silindir pencere yer almaktadır. Camiye giriş, kuzey bölümdeki son cemaat yerinde bulunan çift kanatlı ahşap, yuvarlak kemerli, kapıdan sağlanmaktadır (Fotoğraf 458).

Minare, kuzey batı köşede olup, kare kaide üzerine oturmaktadır. Yapımında yumuşak kesme kireç taşı kullanılmıştır. Minare giriş kapısı mahfile çıkış merdivenleri solunda yer almaktadır. Kaidenin ön yüzünde güneşi hatırlatan bitkisel motif yer almaktadır (Fotoğraf 459). Minarenin gövde bölümünde halat burma silmeler bulunmaktadır. Şerefe altında yumurta dizilimi yer alırken, şerefe korkulukları, Osmanlı dönemi pencere korkuluklarında kullanılan örgü sisteminde olup, taş şebekelidir. Petek bölümü, konik başlı baklava dilimli külah ve alem ile sonlandırılmıştır (Fotoğraf 460). Son cemaat yeri sonradan ilave edilmiş olup, sadece ayakkabı rafları bulunmaktadır. Avlu içerisinde sonradan ilave edilmiş şadırvan ve tuvaletler bulunmaktadır (Fotoğraf 461).

Fotoğraf 454. Avlu kapısı üzerinde yer alan kitabe (N. Kıncal)

Fotoğraf 455. Kuzey cephe genel görünüm (N. Kıncal)

Fotoğraf 456. Doğu cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 457. Güney cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 458. Harim giriş kapısı (N. Kıncal)

Fotoğraf 459. Minare kaidesi görünümü (BVBM)

Fotoğraf 460. Minare (N.Kıncal)

Fotoğraf 461. Abdest alma bölümü (N.Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Yapının harim kısmı 1100 x1100 muntazam kare planlıdır. Cami duvarları kaba yonu yığma taştan olup, 100 cm genişliğindedir (BVBM). Giriş kapısı sol bölümde müezzin odası bulunmaktadır (Fotoğraf 462). Mihrap, dikdörtgen form içerisinde çift kademeli, yuvarlak kemerli niş yer almaktadır. Mihrap kemerinde kabartma bitkisel süslemelere yer verilmiştir. Niş içerisinde dikey silmeler yer almaktadır (Fotoğraf 463). Minber, tarihsel olarak özgün özelliklere sahiptir. Aynasında bir adet yıldız rozeti, üzerinde sivri külah bulunan sade bir görünüme sahip olduğu görülmektedir (Fotoğraf 464) Vaaz kürsüsünün tarihsel bir özelliğinin olmadığı dikkati çekmektedir. Kadınlar mahfilini altı adet kare formlu ahşap sütun taşımaktadır. Mahfil çıkış merdivenleri kuzey batı köşede yer almaktadır (Fotoğraf 465). Caminin tavanı, ahşap düz tavanlı olup, ahşap geometrik bölmeler içerisinde tavan göbek motifine yer verilmiştir. Camide kullanılan ampir ve barok üslü yapıldığı dönem özelliklerini yansıtmaktadır. Caminin tavanında yer alan süslemenin özgün olduğu ifade edilmektedir (Fotoğraf 466). Zemin ahşap, halı kaplamalıdır. Isınma kalorifer sistemi ile sağlanmaktadır.

3.18.1. Yapılan Onarımlar

Edirne Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunun 07.07.1995 gün ve 2571sayılı kararı ile onarım izni verilen mevcut bahçe duvarının orijinaline uygun olarak Vakıflar Bölge Müdürlüğü denetiminde yapılmasına karar verilmiştir. 1975 yılında caminin özgün durumu büyük oranda korunarak kapsamlı bir onarım geçirmiştir (BVBM).

Fotoğraf 462. Cami harimi (N. Kıncal)

Fotoğraf 463. Mihrap (N.Kıncal)

Fotoğraf 464. Minber (N. Kıncal)

Fotoğraf 465. Kadınlar mahfili (N.Kıncal)

Fotoğraf 466. Tavan süslemesi (N.Kıncal)

Fotoğraf 467. Kitabe (BVBM)

Fotoğraf 468. Mihrap (BVBM)

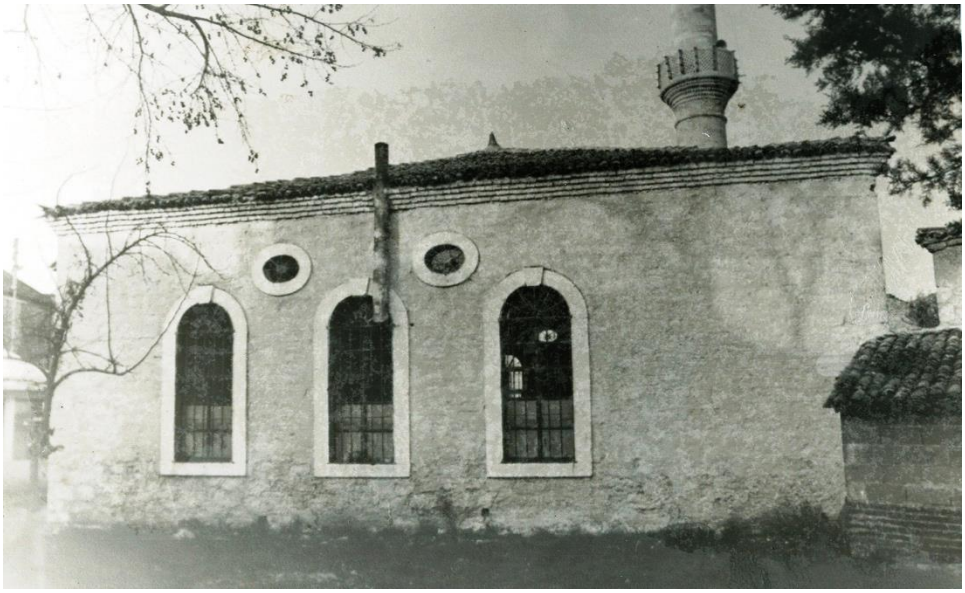

Fotoğraf 469. Doğu cephe (BVBM)

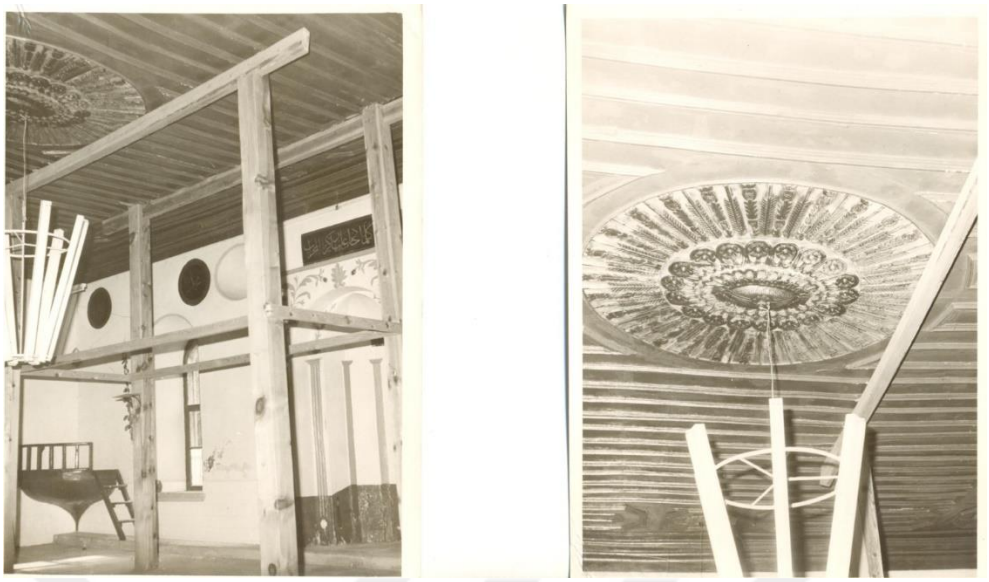

Fotoğraf 470. Vaaz kürsüsü ve tavan (BVBM)

3.18.2. Yapılacak Onarımlar

Tıflı Camii ismini o devirde yanında inşa olunmuş talebe mektebinden almaktadır. Yapının bilinen ilk onarımı II. Abdülhamid Han zamanında miladi 1890/91 senesinde yapıldığı kapı üstünde yer alan kitabesinden anlaşılmaktadır. Bu onarım tarihi günümüzde sonradan yapılmış avlu giriş kapısı üzerine inşa tarihi olarak konulmuştur. 1975 senesinde kapsamlı bir onarım daha geçirerek yapı büyük oranda özgünlüğünü koruyarak günümüze ulaşmayı başarmıştır (BVBM).

Tıflı camisinin rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri 2010 yılında Dor İnşaat tarafından hazırlanmıştır. Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından proje ihalesi yapılan; Çanakkale İli, Merkez İlçesi, Tıflı Camisi Rölövesi için yapının hali hazır ölçümleri cephelerde total-station ile ölçülerek, iç mekânlarda lazer metre ile üçgenleme metoduyla alınarak yapılmıştır. Hazırlanan projeler onaylanmış, ancak uygulama sürecine henüz geçilememiştir. Bu kapsamda yapılacak uygulamalar şunlardır:

- Özgün duvar yüzeylerinde kalmış olan çimentolu müdahaleler yapıdan tamamen uzaklaştırılacaktır,
- Yapının özgün dokusuna aykırı (çimento veya alçı) ve niteliğini yitirmiş tüm muhdes sıva, kaplama ve boya müdahaleleri öncelikli olarak raspa edilerek temizlenecektir. İç mekandaki duvar yüzeylerinde genel raspaya geçilmeden, ince boya-badana raspası yapılarak özgün dekor aranacaktır. Yapı soyulduktan sonra

yığma duvar incelenerek yapısal herhangi bir problem olup olmadığının tespitine gidilecektir. Yapısal çatlakların görüldüğü takdirde; bu alanlar hidrolik kireç enjeksiyonu ile konsolidasyonu sağlanacaktır. Daha sonra tüm duvar yüzeylerinde kâğıt hamuru ve saf su ile hazırlanan tamponlar ile paket yapılarak taşın bünyesindeki tuz temizlenecektir. Her tampondan sonra tuz ölçümü yapılıp ve tuz tamamen temizlenene kadar işlem tekrarlanacaktır. İç mekânlarda duvarlar kireç harcı ile sıvanacak ve akrilik esaslı boya ile boyanacaktır. Yapıya girecek bütün yeni ahşap elemanlar fırınlanmış, emprenye edilmiş ve nem oranı %7 - %12 olan I. Sınıf yerli ahşap elemanlar kullanılacaktır,

- Duvar yüzeylerindeki tüm çimento bazlı sıvalar raspa edilerek yapıdan uzaklaştırılacaktır. Açığa çıkarılan duvar yüzeyleri statik açıdan kontrol edilip gerekli konsolidasyon işlemleri yapıldıktan sonra horasan sıva ile yeniden sıvanarak üzeri kireç badana ile kapatılacaktır,
- Çimento esaslı derz müdahaleleri temizlenerek hidrolik kireç bazlı harç ile derz yeni derz uygulaması yapılacaktır. Derzler taş yüzeyinden min. 5 mm içerde olacaktır,
- Ahşap ve taş yüzeylerdeki muhdes boyalar itinalı bir şekilde temizlenecektir. Bütün ahşap elemanlar böcek ilacı ve ona uyumlu mantar ilacı ile ilaçlandıktan sonra yüzeyine gomalak cilası uygulanacaktır,
- Yapısal çatlaklar proje raporunda belirtildiği şekliyle aktif kireç ve agrega karışımı enjeksiyonu ile doldurulup onarılacaktır,
- Kırık ve eksik mimari öğeler özgün form ve malzeme ile tamamlamaya gidilecektir,
- Özgün doku ve malzemeye uymayan muhdes doğramalar sökülecek projedeki detayına uygun olarak yeni ahşap doğramalar ön koruma yapılarak uygulanacaktır,
- Çürüme, mantarlanma, yarılma, yumuşama vb. gibi bünyesel deformasyona uğramış ahşap yapısal elemanlar tespit edilerek yenileriyle değiştirilecek veya sağlamlaştırılacaktır. Yapıya giren tüm elemanlar ön korumalı olacaktır,
- Muhdes döşeme ve denizlikler restorasyon projesinde verilen detaylar doğrultusunda yenilenecektir,
- Cami içine yerden ısıtma sistemi yapılacaktır,

- Cephe ve minare üzerindeki muhdes aydınlatmalar kaldırılacaktır,
- Özgün ahşap minber üzerinde boya raspası yapıldıktan sonra konsolide edilerek korunacaktır,
- Yapıya ait müstakil tuvalet ve gasilhane yerine yeni bay bayan tuvalet ve gasilhane modern yapı elemanları kullanılarak projede belirtildiği üzere yeniden yapılacaktır. Çatı üzerine güneş panelleri konularak sıcak su kullanımı sağlanacaktır,
- Avludaki çimentolu mozaik döşemeler kaldırılarak özgün dokuya uygun doğal taş döşeme yapılacaktır,
- Harim duvarına bitişik yapılan tüm ek depo mahalleri kaldırılacaktır,
- Avlu duvarı ve parmaklıklar bakımı yapılarak korunacaktır. Tüm çimento derzler temizlenerek bahçe duvarı iyileştirilecektir. B.A. Harpuşta doğal taş ile değiştirilecektir,
- Mevcut muhdes şadırvan kaldırılarak yerine projede belirtilen detaylarda yeni şadırvan yapılacaktır,
- Mevcut tepe pencereleri sağlamlaştırılarak korunacaktır,
- Niteliksiz betonarme geç dönem eki son cemaat yeri rölöve analizleri ve restitüsyon verileri doğrultusunda kaldırılacaktır,
- Çatı konstrüksiyonu kontrol edildikten sonra gerekli görülen noktalar iyileştirilecektir,
- Çatı izolasyonu yenilendikten sonra alaturka kiremit döşenecektir,
- Minare külahı iç konstrüksiyonu ile beraber sağlamlaştırılarak korunacaktır,
- Tüm özgün müzeyyen göbekli pasalı ahşap tavan iyileştirilerek korunacaktır,
- Muhdes rüzgarlık ve son cemaat eki kaldırıldıktan sonra kapı üstlerine projede belirtilen detaylarda ahşap sundurma yapılacaktır,
- Özgün ve nitelikli kapı doğramaları iyileştirilerek korunacaktır,
- Restitüsyon verilerine dayanılarak mihrap nişi ve ahşap kürsü projede belirtilen detaylarda yenilenerek özgün formlarına döndürülecektir,
- Metal pencere korkulukları üzerinde ki muhdes boya, kir ve korozyon mekanik yöntemlerle temizlendikten sonra tek kat epoksi astarı (inclorac vb.) ile korozyona karşı koruma altına alınacaktır. Ankraj sisteminde ve üst kısımlarda ki metal elemanlar elden geçirilerek yerinde sağlamlaştırılacaktır,

- Alçı revzen ve dışlıklar temizliği ve bakımı yapıldıktan sonra aynen korunacaktır,
- Yapıya uygun bir çevre düzenlemesi yapılacak, çimlendirme ve yerden aydınlatma yapılacaktır. Beton mozaik döşeme ve tretuarlar kaldırılarak yerine traverten kaplama ve taş döşeme yapılacaktır,
- Çürüme, mantarlanma, yarılma, yumuşama vb. gibi bünyesel deformasyona uğramış ahşap yapısal elemanlar uygulama esnasında çeşitli noktalardan lokal sondajlar yapılarak tespit edilerek hasarlı tüm elemanlar projede belirtildiği üzere yenileriyle değiştirilecek veya sağlamlaştırılacaktır. Ahşap elemanların tümü üzerindeki muhdes boyalar raporda belirtildiği üzere temizlenecektir. Yerinde duran ahşap böcek ilacı ve ona uyumlu mantar ilacı ile ilaçlanmalıdır. Yapıya yeni girecek ahşap empire edilmelidir,
- Cephe üzerindeki muhdes aydınlatma armatürleri ve kablolar sökülecektir. Tavan aydınlatmaları uygun armatürlerle yapılacaktır. Paratoner sistemi elden geçirilecektir,
- Yüzey kaybı 5 cmden büyük olan noktalardaki taş yüzeylerde Çürütme yapılarak (min:15 cm) taş kaplama ile tamamlanacaktır. Yeni uygulama derz şaşırtması veya doku farkı ile özgün örnekle uyumlu fakat ayırt edilebilir olmalıdır. Yapısal zayıflatıcı etkisi olmayan (5cm den ufak) yüzey kayıpları konsolide edilerek bırakılacaktır,
- Mevcut özgün taşlara zarar verilmeden atomize su ile yüzey temizliği yapılacaktır. Yapının doğal patinasına zarar verilmemesi ve eskilik özelliğini veren bu doku, kir ve karbonlaşmadan ayırt edilerek uygulama sırasında korunacaktır,
- Muhdes imam odası uygulama sırasında kaldırılacaktır.

3.19. YALI CAMİİ (TAVİL AHMET PAŞA CAMİİ)

İli: Çanakkale Merkez
Yapım Tarihi:1854

Tescil Tarihi:10.07.1976/9291

Tescil Eden Kurul: GEEAYK

Mevkii: Çarşı Caddesi

Sokak ve Kapı No: Kemal Paşa Mahallesi, Fetvahane sokak. Çarşı caddesi

Pafta:32 **Ada :**195

Koruma Derecesi: Anıtsal 2

Bugünkü Sahibi: Vakıflar İdaresi

Bakımından Sorumlu Olması Gereken Kuruluş: Vakıflar İdaresi

Vakfı: Tavil Ahmet Ağa

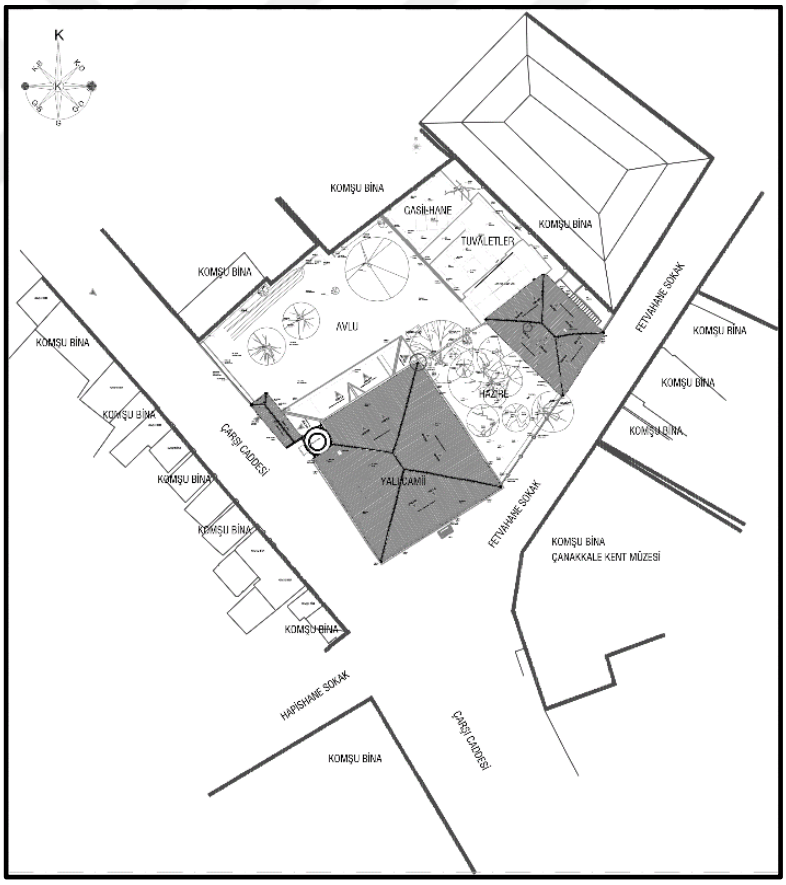
K
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
ÇANAKKALE KENT MÜZESİ
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA

Yeri: Cami Çanakkale merkez Kemal Paşa Mahallesi Yalı Caddesinde yer almaktadır. Cami içinde hazire, iki katlı Fetvahane binası alt katında ise, mağaza bulunmaktadır (Çizim 51).

Tarihçe: Caminin ilk yapılışına ait kitabesi bulunmamaktadır. Mevcut kitabe onarım kitabesidir. Kitabeye göre burada bulunan yanan caminin yerine "Tavil Ahmet Paşa tarafından bir cami yaptırıldığı" yazmaktadır. Bu caminin tekrar yandığı ve H. 1274 – M.1884 yılında "Miralay Halil Bey" tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir (Tombul, 2015: 53). Cami Tevil Ahmet Paşa Camisi olarak adlandırılır. "Yalı" ismini bulunduğu konumdan almıştır. Yuvarlak kemerli kapının üzerinde bulunan kitabede caminin haziresinin olduğu yazılıdır. Miralay Halil Bey'in mezarı cami haziresinde bulunmaktadır. Caminin bugünkü mevcut durumu son yapım dönemine aittir. Caminin önceki dönemlere ait fotoğrafları bulunmaktadır (BVBM 487-488).

Caminin kuzey harim giriş kapısı üzerinde, 16 bordür içerisine yazılmış mermer onarım kitabesi yer almaktadır (Fotoğraf 471).

Caminin kitabesinde yapım ve onarımına ilişkin bilgiler (H.1270. /M.1884)

İlgili metinde şu şekilde yer almaktadır:

"Bu vala mescisi ol Tavil Ahmet Ağa merhum
Bina etmiş idi sarfeyleyüp dinar ile dirhem
Olunca muhterik narı kazadan bir gece nakah
Binası hizmetinde başka bir zat, Yine narı kazadan defa-i salisden küllina tutuştu
Her mahalli hem çuha su salbi purgam,
Bunun tamirine rehberi hayratın zuhuru içün,
Cemaat el açup hakkı senâ eyledüler idi herdem,
Yapıldı himmeti Mirilay Halil Bey bihemdillah,
Bu tarz üzere yine evvelkinden muhkem,
İlave eyleyüp evgafında eyledi tevsi,
Maaşı seneto hükkamı kıldı çok vazife.
O zatı himmıetaki ashabı hayrı hazreti Mevla (BVBM).

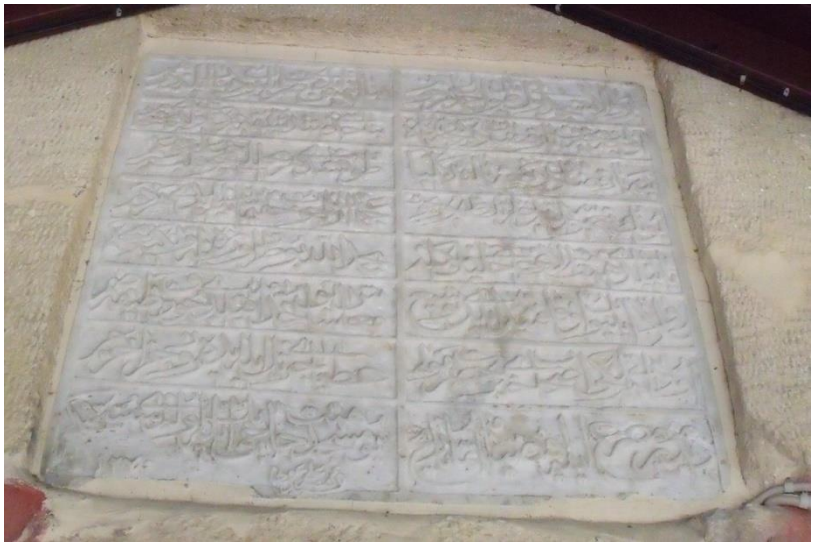

Fotoğraf 471. Kitabe (N.Kıncal)

Dış Mimari Özellikleri: Cami Kareye yakın dikdörtgen planlı, almaşık duvar örgü sistemi ile inşa edilmiştir. Yapımında moloz taş malzeme kullanılmıştır Avluya girişi sağlayan yuvarlak kemerli iki adet kapı açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf 472). Güney cephede dikdörtgen formlu, taş söveli, demir korkuluklu dört pencere yer almaktadır (Fotoğraf 473). Mihrap dışa taşkın bir biçimde inşa edilmiştir. Doğu ve batı cephelerinde üçer adet pencere mevcuttur. Bu pencereler güney cephe pencereleri ile benzer özellik taşımaktadır. Pencere üzerlerinde dikey olarak tuğla diziliminden yapılmış yuvarlak, yüksekte yer alan kemerler bulunmaktadır. Caminin kuzey cephesinde alt ve üst katta dört adet dikdörtgen formlu pencereye yer verilmiştir (Fotoğraf 474).

Kuzey cephesinde duvara bitişik kesme taş minare yer almaktadır. Caminin kuzey batı bölümünde yer alan minare, kare kaidelidir. Kaide, beden duvarına kadar gelmektedir. Pabuçluk bölümü soğan vari bir görünüme sahiptir. Minare gövdesi yuvarlak olup, kesme taştan yapılmıştır. Minarenin gövdesinde iki adet silme bilezik bulunmaktadır. Tek şerefeli minarenin şerefe korkulukları, buğday başağı motifleriyle çevrelenmiştir Mahfilden minareye geçiş bulunmaktadır (Fotoğraf 475).

Minarenin, Birinci Dünya Savaşı'nda, hedef olmaması için siyaha boyandığı ifade edilmektedir. (BVBM). Tuvalet ve abdest alınan bölüm ile gasilhane caminin avlusunda yer almaktadır. Bu yapılar sonradan ilave edilmiştir.

Yalı Camii parsel sınırları içinde yer alan ve daha önce müftülük binası olarak kullanılmış olan iki katlı kagir bir yapı daha bulunmaktadır (BVBM). Bu yapının girişleri

ise, Fetvahane Sokaktan yapılmaktadır. İki katlı binanın alt katı mağaza, üst katı ise, ayrı bir merdivenle çıkılan konut olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 476).

Caminin batı cephesinde, iki pencere arasında, dikdörtgen şeklinde, devşirme olduğu düşünülen bir bordür bulunmaktadır. Taşın yüzeyinde alçak kabartma tekniği ile hazırlanmış sütunlar arasında dört adet motif yer almaktadır. Burada yer alan stilize motiflerden ikisinin lotus, bordürün ortasında yer alan iki motiften birinin servi ağacı, diğerinin ise dört yön motifli rölyef olduğu düşünülmektedir. Bu motif, daha sonraki dönemlerde değişerek Selçuklu sekizgeninin alt yapısını oluşturduğu ifade edilmektedir (Berkli, 2011: 32) (Fotoğraf 477).

Yapılan Onarımlar 1989 yılında yapılan kamulaştırma ile caminin bahçesi genişletilmiştir. Yaşanan depremler sonucunda minarede kılcal çatlakların oluştuğu, kesme taş aralarında boşalan derz aralarını kapatabilmek için çimento içeren sıvaların yapıldığı görülmektedir (BVBM).

Fotoğraf 472. Batı cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 473. Güney cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 474. Kuzey cephe son cemaat yeri (N.Kıncal)

Fotoğraf 475. Minare (N. Kıncal)

Fotoğraf 476. Fetvahane binası (Çağ Restorasyon, BVBM)

Fotoğraf 477. Batı cephe pencere (N. Kıncal)

Fotoğraf 478. Batı duvarı detay (BVBM)

Fotoğraf 479a. Hazire (N.Kıncal)

Fotoğraf 479b. Hazire (N.Kıncal)

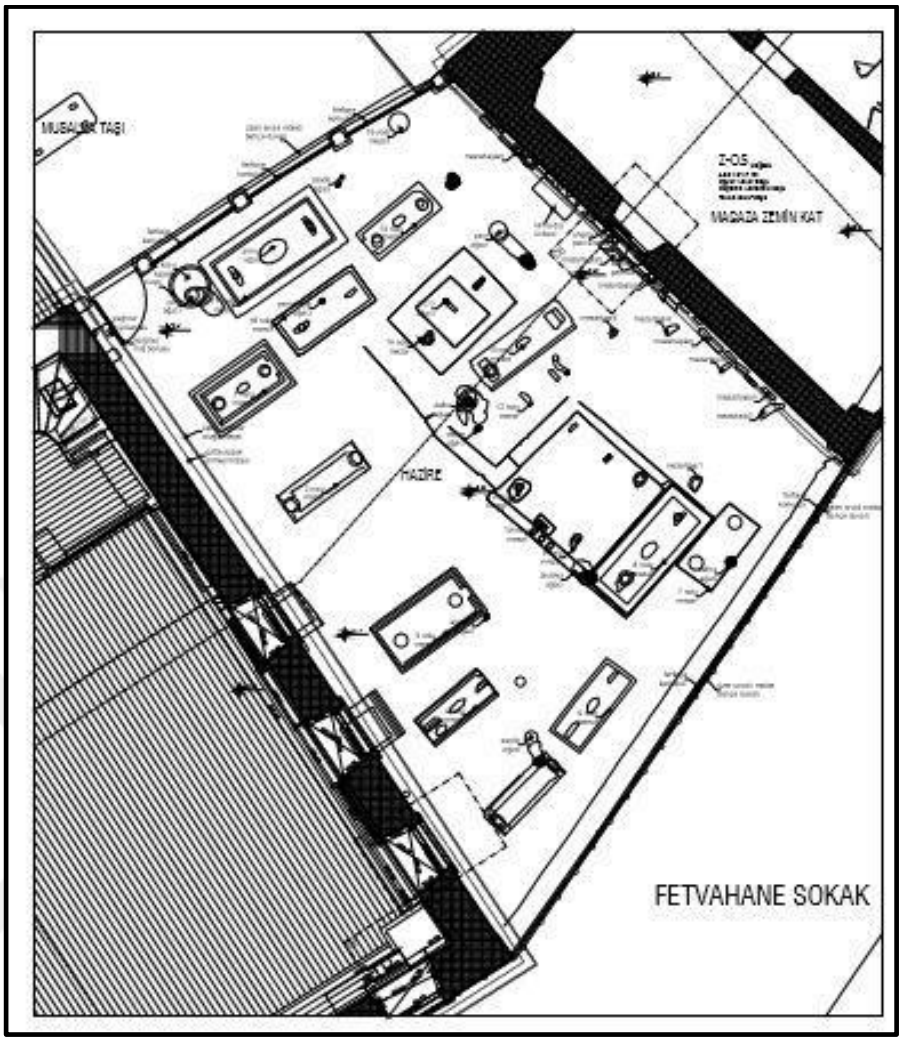

Çizim 52.Hazire vaziyet planı, hazirede yapılacak olan onarım çizimi (BVBM)

Caminin haziresinde, camiyi son olarak onartan Miralay Halil Bey dahil olmak üzere birçok önemli kişilerin mezarları bulunmaktadır (Arbaş, 2003: 1). Hazire, caminin doğu kısmına bitişik olup, hazireye caminin kuzeyindeki avludan geçiş sağlanmaktadır (Çizim 52). Hazirede 18 adet mezar bulunmaktadır. Burada, duvara dayalı düzensiz dizilmiş mezar başlıkları yer almaktadır. Mezar taşlarında kaymalar ve üzerlerindeki yazılarda silinmeler dikkati çekmektedir (Fotoğraf 479 a-479. b).

İç Mimari Özellikleri: Son cemaat harim bölümüne geçiş ahşap, iki kanatlı, yuvarlak kemerli kapıdan yapılmaktadır (Fotoğraf 480). Caminin harimi dikdörtgen planlıdır (Fotoğraf 481). Harim girişi sağ kısımda kütüphane bulunmaktadır (Fotoğraf 482). Bu bölümünde iki sıralı sekiz adet ahşap ayak yer almaktadır. Bu ayaklar, aynı zamanda, mahfilin taşıyıcısı konumundadır (Fotoğraf 483).

Mihrap, dikdörtgen formlu yuvarlak kemerlidir. Mihrap nişinin iki yanında yivli, korint başlı, üzerinde kabartma yaprak motifi yer alan sütunceler bulunmaktadır. Mihrap üzerinde bulunan alçı kabartma, kıvrık dal üslubu akantus yaprakları orta bölümde yer alan istiridye kabuğu motifi ile birleştirilmiştir. Sütunce ve alçı kabartma deseninde altın yaldız kullanılmıştır (Çizim 53) (Fotoğraf 484).

Ahşap minber ve ahşap vaaz kürsüsü ise, caminin geçirmiş olduğu yangınlardan sonra yeniden yapılmış olup, halen kullanılmaktadır (Fotoğraf 485). Tavan yenilenmiş olup, avizeler özgündür (BVBM). Tavanı ahşap olup, göbeği geometrik baklava dilimli motif ile hareketlendirilmiş ve ince ahşap çıtalar ile dikdörtgen bordürler oluşturularak düzenlenmiştir (Çizim 54) (Fotoğraf 486). Harim girişi soldan çıkılan merdivenle kadınlar mahfiline ulaşılmaktadır. Kadınlar mahfilinin zemini ahşap olup, halı kaplıdır.

Fotoğraf 480. Harim giriş kapısı (N.Kıncal)

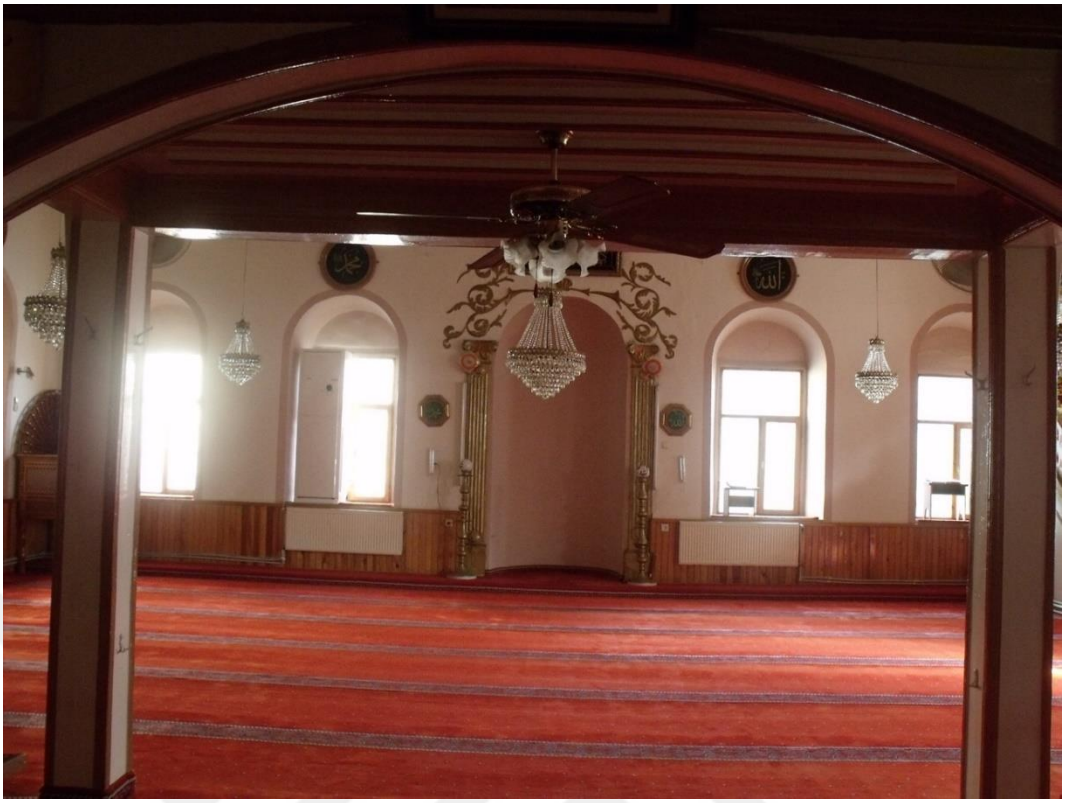

Fotoğraf 481. Cami harimi (N. Kıncal)

Fotoğraf 482. Yalı Camii kütüphanesi (N. Kıncal)

Fotoğraf 483. Kadınlar mahfili (N. Kıncal)

Fotoğraf 484. Mihrap (N. Kıncal)

Fotoğraf 485.Vaaz kürsüsü (N. Kıncal)

Fotoğraf 486. Boyalı ahşap tavan (N. Kıncal)

3.19.1. Yapılacak Onarımlar

Çanakkale merkezde bulunan Yalı Camisi'nin 2016-2017 döneminde Çağ Restorasyon firması tarafından restorasyon projesi hazırlanmış olup, restorasyon projesi ve rölöve planlarına uygun olarak gerekli uygulamaların gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

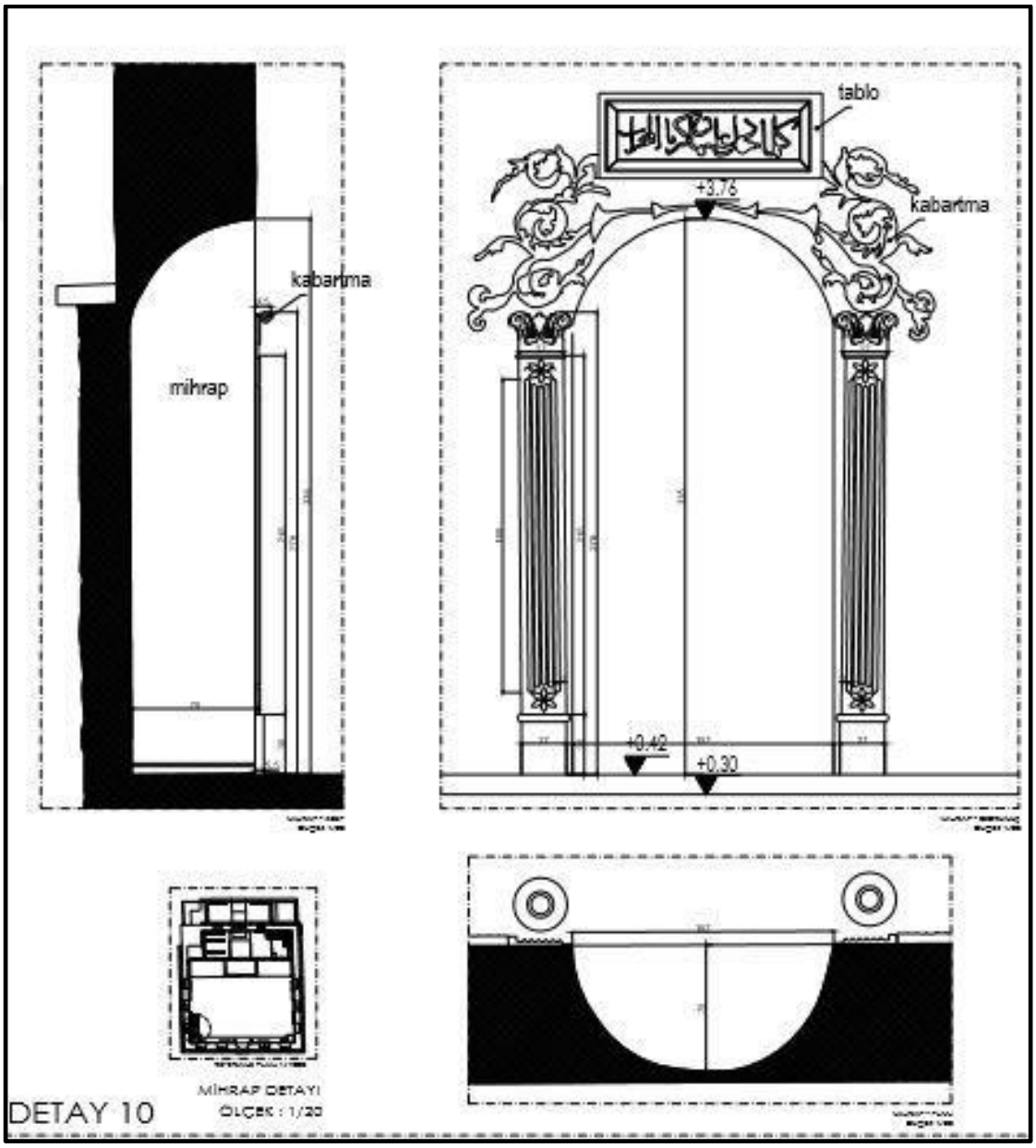

Çizim 53. Mihrap, mihrapta yapılacak restorasyonu anlatan plan (BVBM)

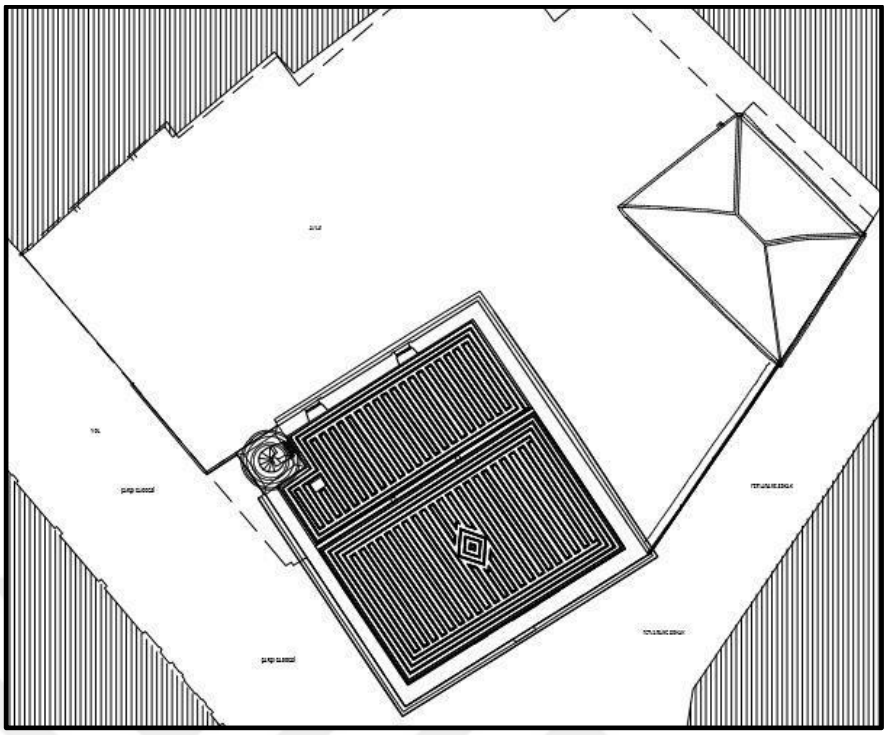

Çizim 54. Restorasyonda tavanda yapılacak olan onarım, yenileme çalışmalarını anlatan plan (BVBM)

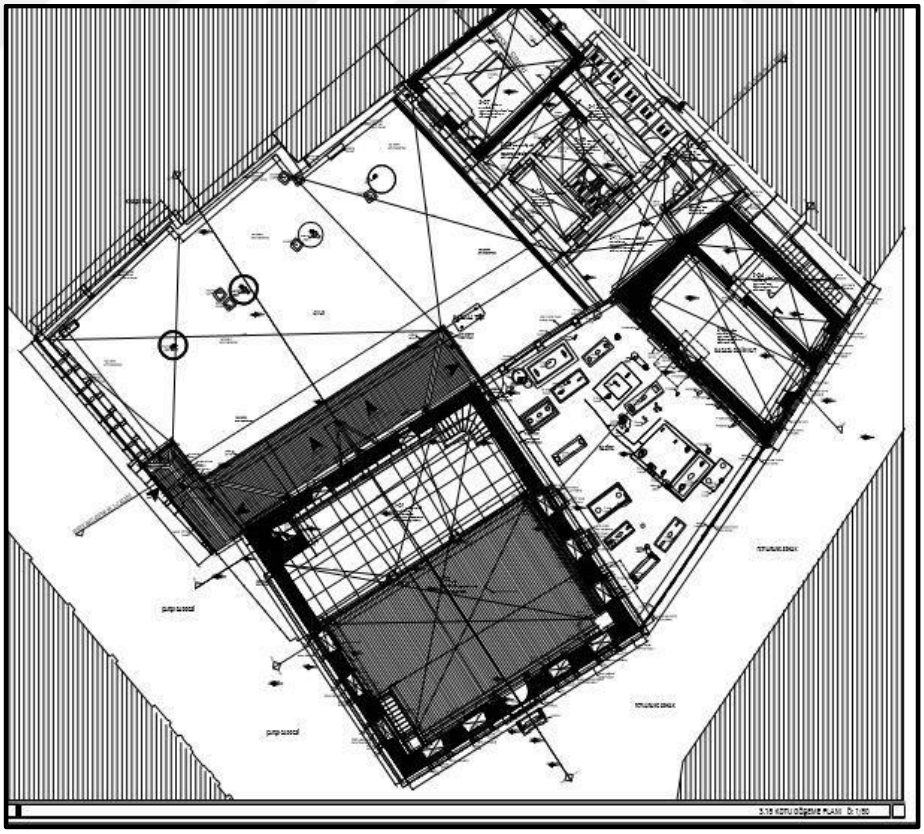

Çizim 55. Yerleşim planı (BVBM)

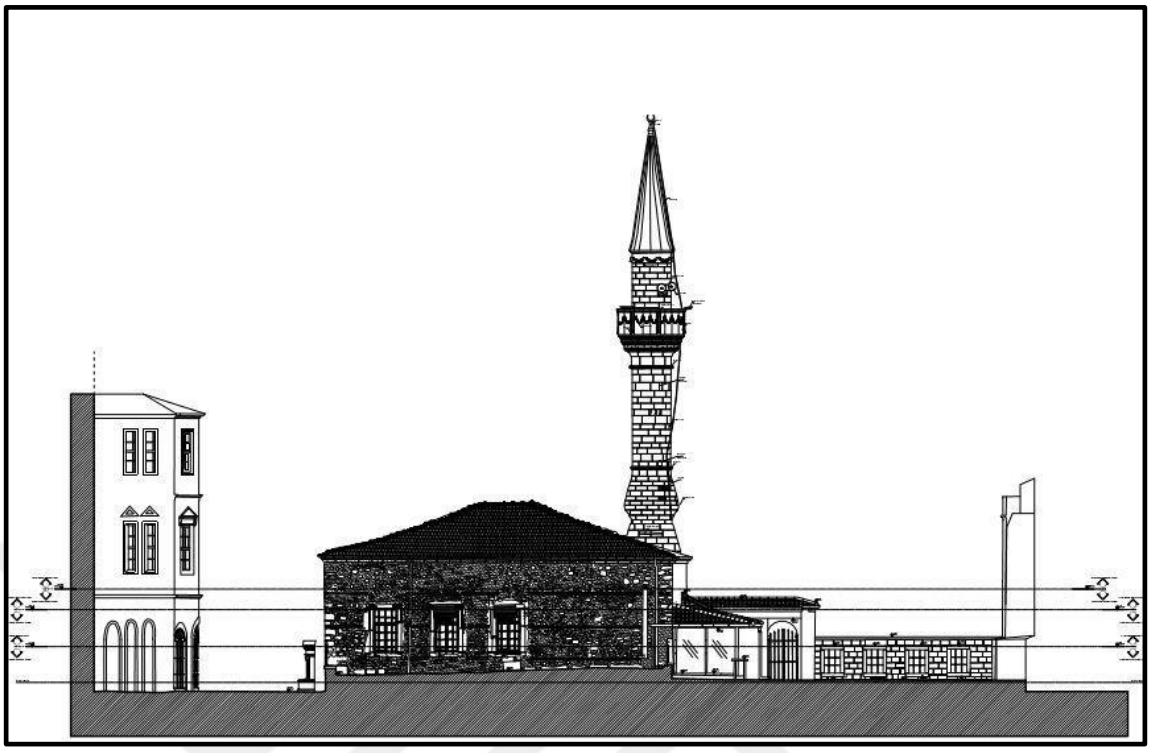

Çizim 56. Yalı Camii doğu cephe rölöve çizimi, yapılacak olan yenileme ve restorasyon planı (BVBM)

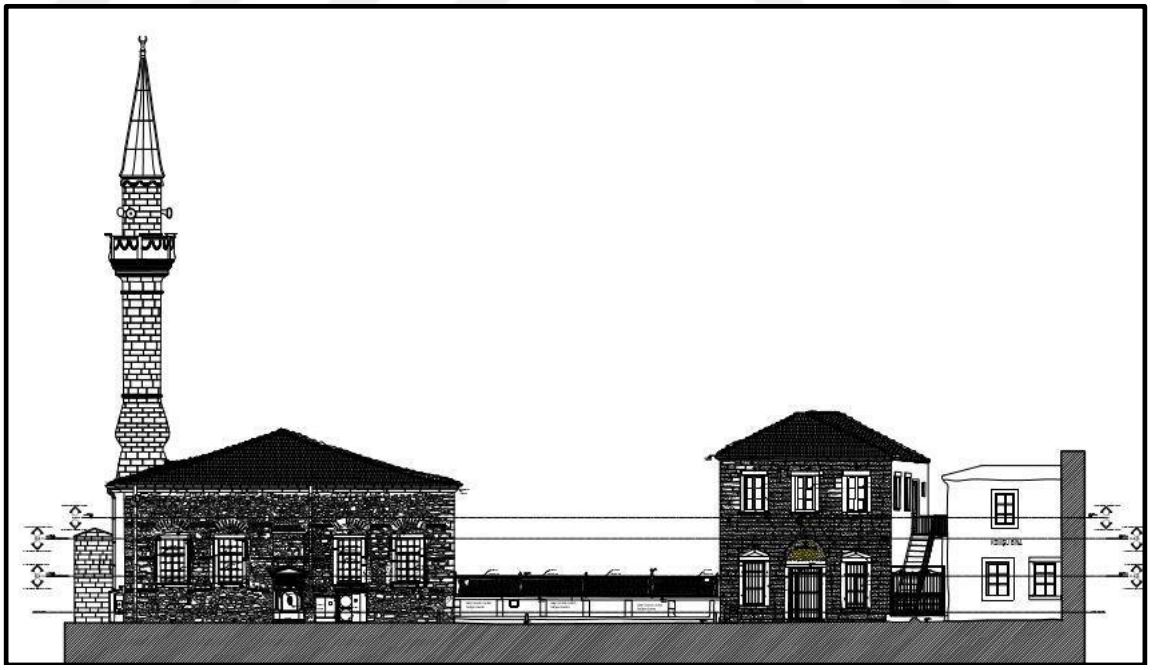

Çizim 57. Fetvahane binası güney cephede yapılacak onarım ve yenileme rölöve çizimi (BVBM)

Çizim 58. Fetvahane binası kuzey cephede yapılacak olan onarım çizimi (BVBM)

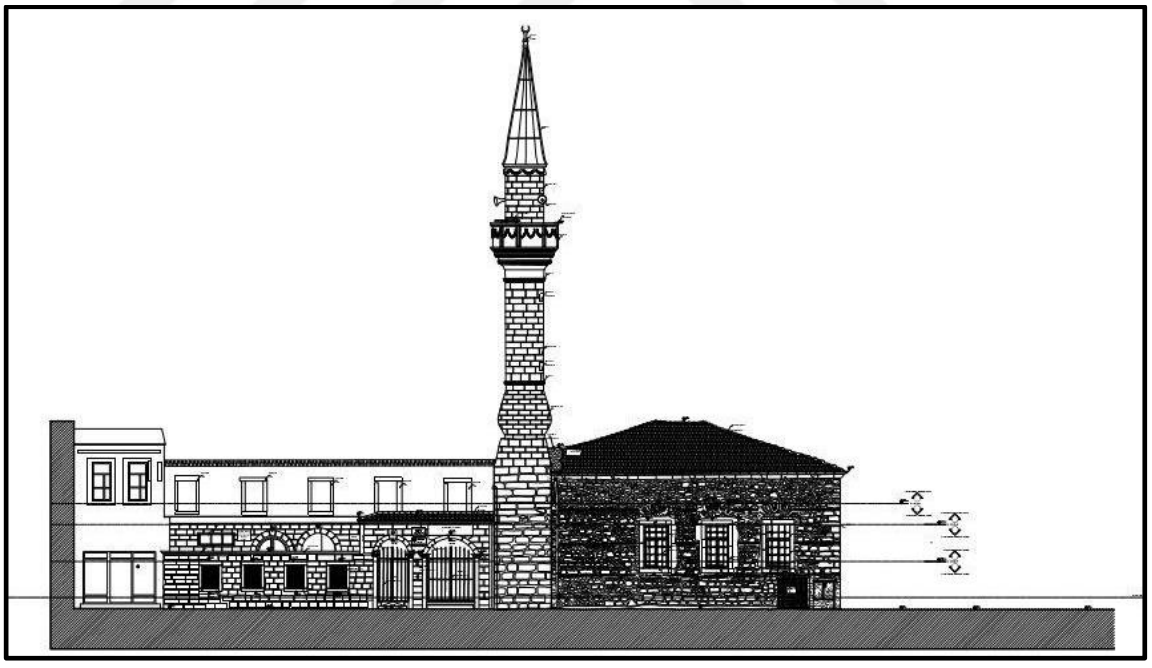

Çizim 59. Batı cephede yapılacak olan onarımın rölöve çizimi (BVBM)

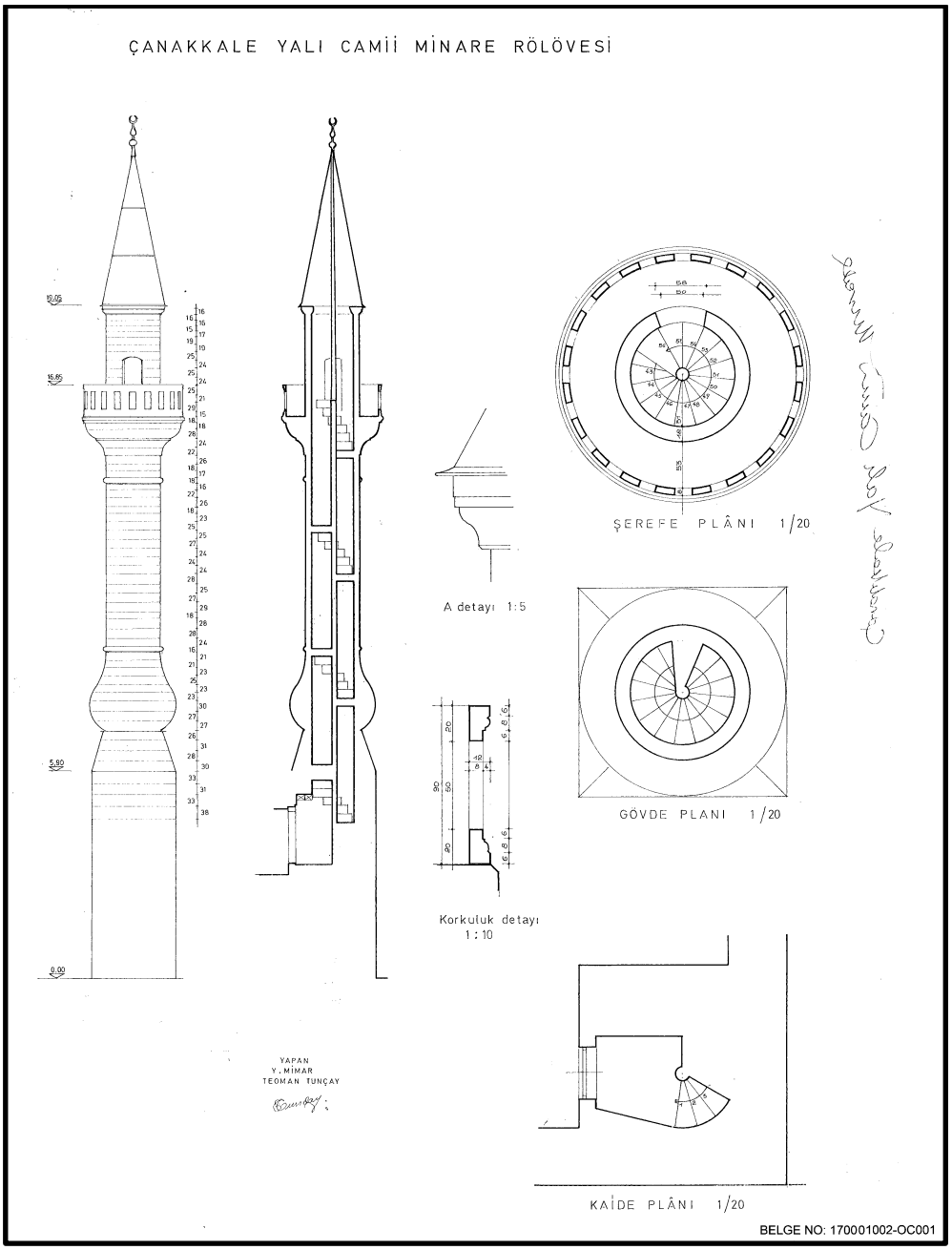

Çizim 60. Minarede yapılacak olan onarım ve yenilemeyi kapsayan rölöve çizimi (BVBM)

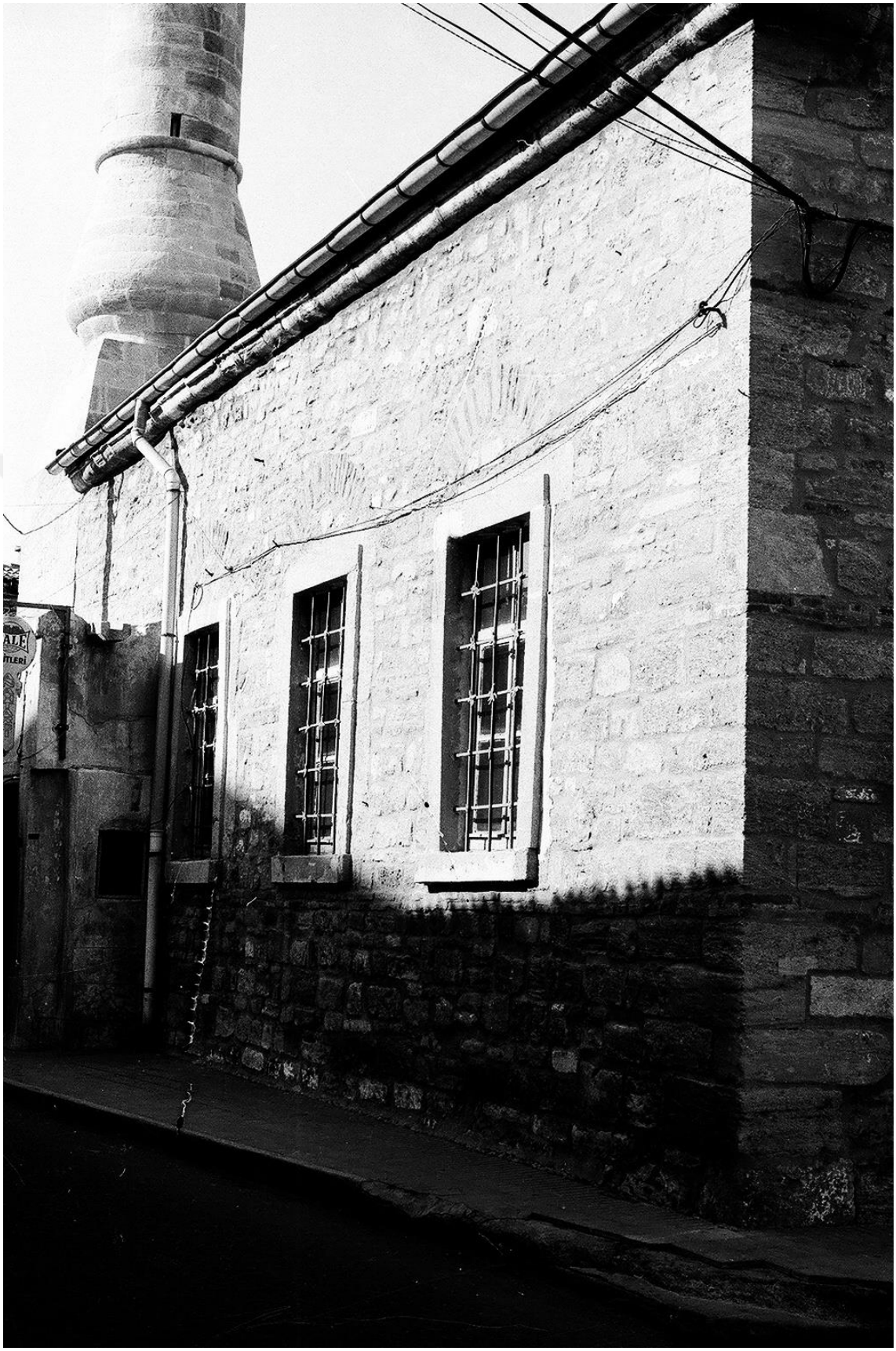

Fotoğraf 487. Geçmiş dönemlere ait resim (BVBM)

Fotoğraf 488. Geçmiş dönemlere ait resim (BVBM)

3.20. EZİNE ULU CAMİİ

İlçe: Ezine

Mahalle: Camiikebir

Mevkii: Bayramiç Caddesi

Yapım Tarihi: 14.yy

Onarım Tarihi: 1829

Tescil Tarihi ve Numarası: 14.2.1976/8951

Tescil Eden Kurul: GEEAYK

Vakfı: Gazi Mehmet Bey

Yeri: Ezine Ulu Camiye ilişkin olarak iki tescil fişi bulunmaktadır. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin tescil fişine göre, Abdurrahman Camii, Ezine'nin güney bölümünde Ulu Cami Mahallesi Kayyum Sokakta bulunmaktadır (Ekrem Hakkı Ayverdi, Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğü). Abdurrahman Gazi Camii olarak da isimlendirilen Ezine Ulu Camii Çanakkale'nin Ezine ilçesi Cami-i kebir Mahallesinde bulunmaktadır.

Tarihçe: 1310 tarihinde Orhan Gazi döneminde yapıldığı düşünülmektedir. Osmanlı camilerinin ilk örneklerinden biri olarak kabul edilebilir. Danüşmentlü Abdurrahman Bey'in camiyi ilk yaptıran kişi olduğu, daha sonra Ayşe Hatun tarafından miladi 1811 yılında ikinci bir imamlık vakfı tesis edildiği anlaşılmaktadır. Caminin üzerindeki yazılı kitabede de aynı şekilde ifadeler kullanılmaktadır (BVBM):

Berekallah etti mamur şimdi bu mabetgahı,
Duhtarı derviş efendi kıldı bu hayra Acaz
Sine çok etmiş, felekde mahi nev mihrabına
Anın içün cümle âlem bunda eyler keşfi raz
Car erkânı şeriatte esas oldu hele
Hem sütunu müminine olmuş ancak çare seza
Kabe-i Ulyaya nisbet Saffına Almaz Nigâh
Beyti Ulyayı şerefle bir deyimi seyredin,
Herkana dilin sual oldu eflaka diraz çıkış,
Bahriye tarihi cevher söyledi secde ile
İşte böyle cümle alem ruzu seb kılsın namaz (H.1244 / M.1829)

Caminin önceki dönem fotoğrafları bulunmaktadır (Fotoğraf 504-507).

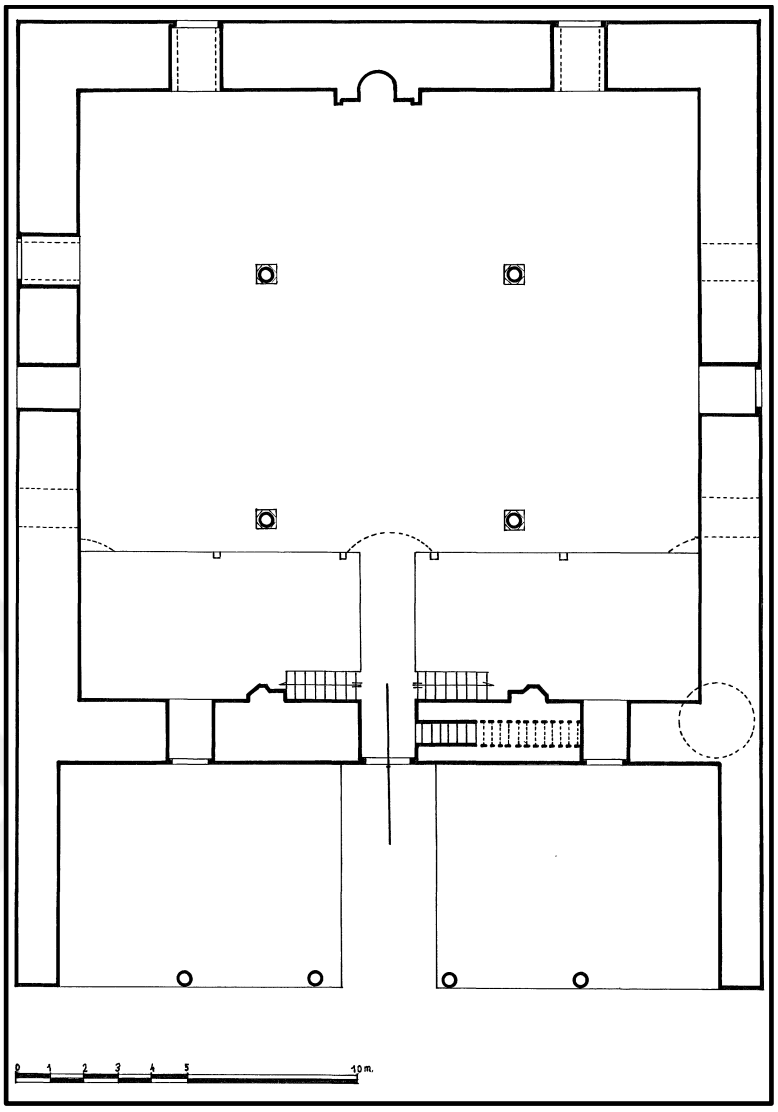

Çizim 61. Ezine Ulu Camii Planı (Ekrem Hakkı Ayverdi, BVBM)

Dış mimari özellikleri: Ulu Cami, dıştan dışa yaklaşık 28x22m ölçülerindedir (Tombul, 2015: 446). Cami dikdörtgen planlı kırma çatılıdır (Çizim 61). Çatı etrafında iki sıra kirpi saçak bulunmaktadır. Çatı, alaturka kiremit kaplıdır. Yapımında moloz taş ve tuğla malzeme kullanılmış olup, kalın duvarlı bir yapıdır. Cami geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır.

Son cemaat yerinin kenarları duvarla kapalı olup, dört adet mermer sütun, birbirine sepet kulbu ahşap kemerlerle bağlanmıştır (BVBM). Ahşap tavan, II. Mahmud döneminde, ampir üslupla yeniden yapılmıştır. Son cemaat yerinde kullanılan devşirme sütunlar, bölgeye 20 km uzaklıkta bulunan Aleksandria Troas harabelerinden getirilmiştir (BVBM). Kuzey cephede yer alan son cemaat yerinde dört adet mermer sütun bulunmakta

ve bu sütunların üzerinde ahşap saçak yer almaktadır. Zemin, taş döşeme ile kaplanmıştır. Son cemaat yeri alüminyum doğramalı camekan ile kapatılmıştır. Bu cephenin camiye giriş sağ tarafında musalla taşı bulunmaktadır (Fotoğraf 489). Doğu cephe zemin katta bir adet dikdörtgen formlu, lokma parmaklıklı pencere ile kemeri kırmızı taştan almaşık örgü tekniği ile yapılmış mermer lentolu kör pencere bulunmaktadır. Doğu cephe üst katta iki adet dikdörtgen formlu, tuğla kemerli pencere ve aralarında elips şeklinde bir pencere bulunmaktadır Pencereler beton şebekelidir (Fotoğraf 490). Caminin batı duvarı zeminde bir adet dikdörtgen formlu lokma parmaklıklı pencere ile üst katta iki adet dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli bu pencerelerin orta kısmında bir adet elips şeklinde pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 491). Caminin güney duvarı zemin katta dikdörtgen formlu lokma parmaklıklı iki pencere, üst katta ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli iki adet olmak üzere dört pencere yer almaktadır (Fotoğraf 492). Zemin katta bulunan pencerelerin sonradan açıldığı düşünülmektedir. Pencere kemerlerinde tuğla ve taş malzeme kullanılmıştır.

Silindirik gövdeli minare kıble duvarının içerisinde yer almaktadır (Ekrem Hakkı Ayverdi, BVBM). Yuvarlak gövdeli ve kesme taştan yapılmıştır. Gövde bölümünden şerefe altına geçiş silme bir bilezik ile sağlanmıştır. Şerefe yüzeyi iki sıra halinde sağır nişli olup, üstten dilimlendirilmiş sivri kemer izlenimi vermektedir. Petek bölümünden sonra kurşun kaplamalı sivri külahla sonlandırılmıştır (Fotoğraf 493). Minare girişi merdivenli bir dehliz ile yapılmaktadır (Fotoğraf 494). Cami avlusunda kuzey cephede yer alan şadırvanın tarihsel bir özelliği bulunmamaktadır. Sekizgen gövdeli mermer kaplamalı bir yapısı vardır (Fotoğraf 495). Güney bölümde yer alan hazirede bir mezar ve iki mezar taşı mevcuttur (Fotoğraf 496).

Camiye giriş son cemaat yerinde olan iki kanatlı, ahşap, kabaralı bir kapıdan yapılmaktadır. Kapı üzerinde yer alan kemerde iki renk taş kullanılmıştır. Kapı üzerinde kilit taşı vurgulu ikinci kemer yer almaktadır. Kapının iki tarafında birer adet dikdörtgen formlu pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 497). Kapının her iki kanadında yer alan dökme demir malzemeden s, c kıvrımlı kapı tokmağı yer almaktadır (Fotoğraf 498).

Fotoğraf 489. Ezine Ulu camii kuzey cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 490. Doğu cephe (N.Kıncal)

Fotoğraf 491. Batı cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 492. Güney cephe (N. Kıncal)

Fotoğraf 493. Minare (N. Kıncal)

Fotoğraf 494. Minare girişi (BVBM)

Fotoğraf 495. Şadırvan (N. Kıncal)

Fotoğraf 496. Güney cephede yer alan hazire (N. Kıncal)

Fotoğraf 497. Cami giriş kapısı (N. Kıncal)

Fotoğraf 498. Kapı tokmağı (N.Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Harim, 18 m x17, 5 m ölçülerinde olup, tavan 5, 5 m yüksekliğindedir (Ekrem Hakkı Ayverdi, BVBM). Harim bölümünde dört mermer sütun yer almakta olup, bu sütunlar, aynı zamanda tavan taşıyıcısı olarak kullanılmıştır. Sütunlar, beyaz yağlı boya ile boyanmıştır (Fotoğraf 499). Kadınlar mahfilini ahşap destekli direkler taşımaktadır (Fotoğraf 500). Harim girişinin sağ tarafında minare ve mahfile çıkış yer almaktadır. Harim girişi tavanında yağlı boya ile renklendirilmiş sekiz kollu yıldız motifi bulunmaktadır. Yıldız motifinin çevresinde baklava dilimli, zemini beyaz olan kahverengi boyalı, etrafı sekizgen çıtalarla çevrili tavan göbeği yer almaktadır (Fotoğraf 501). Harim bölümü ve son cemaat yeri tavanı ahşaptan yapılmış aynı özelliğe sahiptir.

Mihrap dikdörtgen formlu niş şeklinde beyaz boyalıdır. Mihrap, beş sıra mukarnas kavsaralı olup kenarlarında iki adet simetrik olarak yerleştirilmiş sütunce ile sınırlandırılmıştır (Fotoğraf 502). Minber beton malzemeden yapılmış olup, sivri kemerli üç açıklık bulunmaktadır. Geçit bölümü daha yüksek tutulmuştur, süpürgelikte iki adet sivri kemerli açıklık bulunmaktadır. Kenarlarında altın yaldız kullanılarak sınırlı ölçüde bir süslemeye yer verilmiştir (Fotoğraf 503). Vaaz kürsüsünün tarihsel bir özelliği bulunmamaktadır. Caminin zemini ahşap olup, üzeri halı kaplamalıdır. Bina, kalorifer sistemi ile ısıtılmaktadır.

Fotoğraf 499. Cami harimi (N. Kıncal)

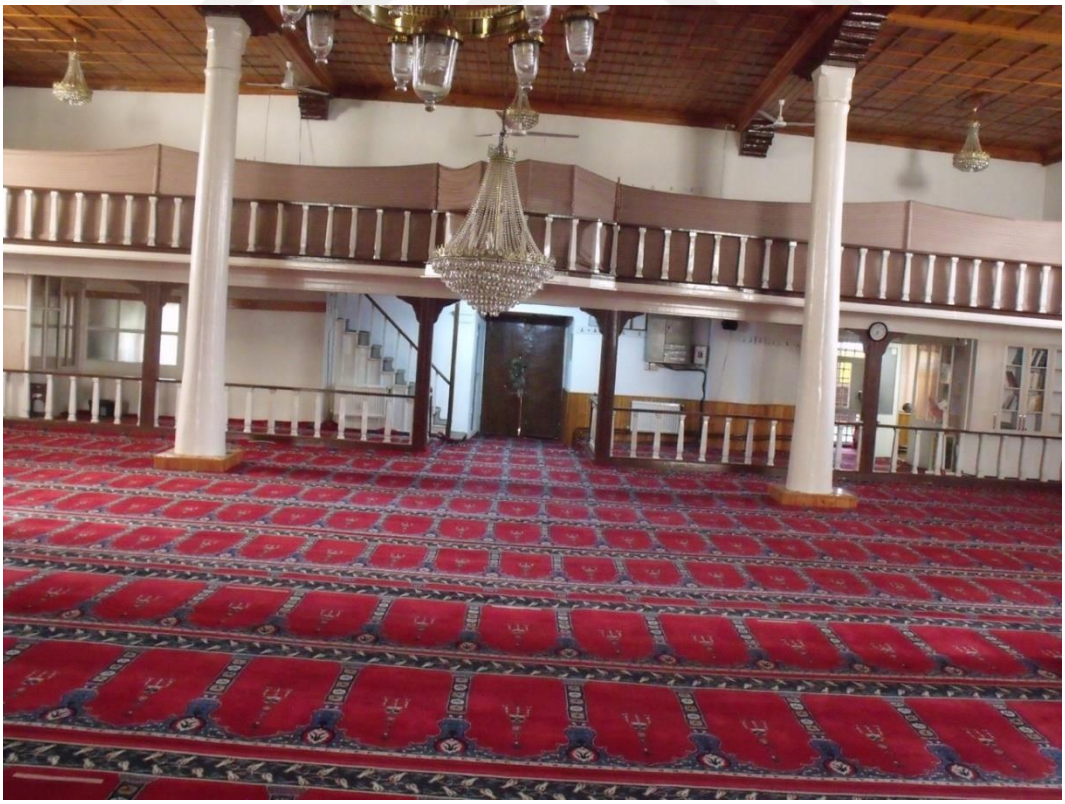

Fotoğraf 500. Mahfil (N.Kıncal)

Fotoğraf 501. Harim girişinde yer alan tavan motifi (N. Kıncal)

Fotoğraf 502. Mihrap (N.Kıncal)

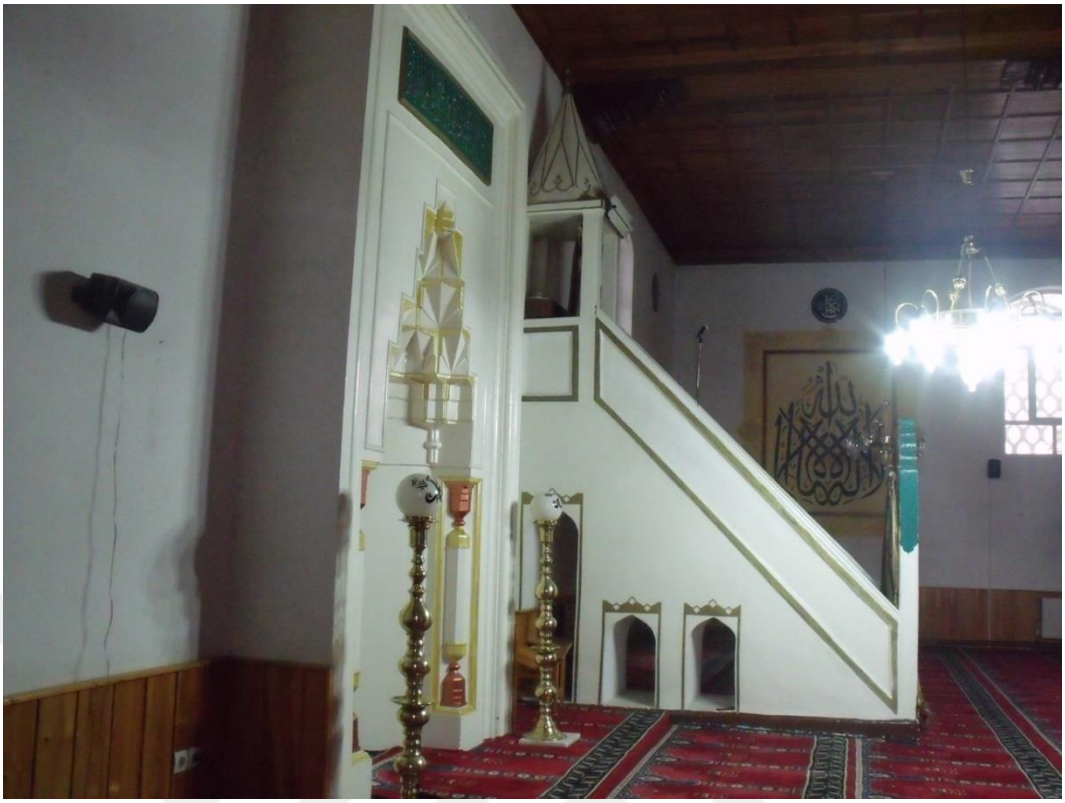

Fotoğraf 503. Minber (N. Kıncal)

Fotoğraf 504. Minare (BVBM)

Fotoğraf 505. Tavan (BVBM)

Fotoğraf 506. Son cemaat yeri (BVBM)

Fotoğraf 507. Ezine Ulu Camii kuzey cephe son cemaat yeri (BVBM)

3.20.1. Yapılan Onarımlar

Caminin giriş kapısının solunda bulunan 12 satırlık onarım kitabesinde "Hacı Derviş kızı Bahriye Hanım tarafından H.1244-M.1828 yılında onartıldığı" yazmaktadır.1984'de Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından da kapsamlı bir şekilde onarılmıştır (Tombul, 2015: 446).

3.20.2. Yapılacak Onarımlar

Gerçekleştirilen onarımlarla bugüne kadar gelen Ezine Ulu Camii (Abdurrahman Gazi Camii) onaylanan projesi çerçevesinde rölövesi çizilip restorasyon kapsamında neler yapılacağı belirlenmiştir. Fakat bu restorasyon çalışmalarına henüz başlanılmamıştır. Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğünden alınan rölöve, restitüsyon ve restorasyan çizimlerine göre bu camide yapılacak restorasyon ve yenilemeler aşağıda yer almaktadır (BVBM):

Boyut mimarlık tarafından hazırlanan restorasyon raporu; Yapılacak restorasyon çerçevesinde caminin çatısında bulunan Marsilya tipi kiremitlerin kaldırılması planlanmıştır. Çatıda bulunan ahşap malzemelerin gözden geçirilerek, 1/1 ölçeğinde, yerinde detayına uygun olarak değiştirilecektir. Restorasyon projesine uygun olarak alaturka kiremit kaplama ile ahşap elemanlar suya ve mantara karşı empire edilecektir

Ahşap çatı kaldırıldıktan sonra özgün form ve malzeme ile kirpi saçaklar gözden geçirilecek epoksi boyalı yağmur olukları ve yağmur iniş borusu yapılacaktır (Fotoğraf 508).

- Cami, iç mekân tavanı ve son cemaat bölümünde yer alan ahşap çıtalı, cilalı tavan boya sökücü kimyasallarla temizlenecektir. Değişmesi gereken bölümler aslına uygun olarak yenilenerek üzerine gomalak sürülecektir,
- İç mekân duvarlarında bulunan bütün çimento sıva tabakası kaldırılacaktır. Daha sonra özgüne yakın sıva harcı ile sıvanıp, tatlı kireç kullanılarak badana yapılacaktır,
- Cami harim bölümü ve son cemaat bölümünde bulunan sütunlar ve başlıkları üzerindeki yağlı boya, kimyasal çözücü malzeme kullanılarak temizlenecektir. Harim bölümünde bulunan sütunların kaide kısmında yer alan ahşap ilaveler kaldırılacaktır,
- Harim bölümünde yer alan sütun başlıklarının üzerine gomalak, son cemaat yeri sütun başlıklarına ise timbertone türü koruyucu sürülecektir,
- Kadınlar mahfili alt kısmında yer alan görevli odası ve depo kaldırılacaktır. Ahşap dikme ve başlıkların üzerinde boyalar kimyasal malzeme ile temizlenerek üzerine gomalak cila sürülecektir,
- Tüm pencere doğramaları kaldırılarak yerine restorasyon projesine uygun olarak yenisi takılacaktır,
- Kapatılan pencerenin restorasyon sürecinde yeniden açılması planlanmıştır (Fotoğraf 510),

- Tavan yüzeyine sürülmüş olan yağlı boya kaldırılarak gomalak cila kullanılacaktır,
- Cami içerisinde bulunan kalorifer peteklerinin tümü ve duvarda yer alan lambriler kaldırılacaktır,
- Mihrap, minber, ahşap vaaz kürsüsü boya çözücü kimyasallar kullanılarak temizlenecektir. Daha sonraki süreçte ise, gomalak cila kullanılacaktır,
- Kadınlar mahfilinde ve harim bölümlerinde yer alan korkulukların yağlı boyaları kimyasal maddelerle temizlenip, değiştirilmesi gereken malzemelerin aslına ve formuna uygun olarak düzenlenmesi planlanmıştır,
- Son cemaat yeri pencere kemerinde oluşmuş olan mevcut çatlaklar hidrolik kireç enjeksiyonu yapılarak onarılacaktır. Taş kemerlerde kuru veya mikro parçalama yöntemi kullanılarak temizlenmesi önerilecektir,
- Son cemaat yeri harim giriş kapısı ve son cemaat yeri sütunları yüzeyinde bulunan yağlı boya çözücü kimyasallar kullanılarak temizlenecek, timbertone türü koruyucu sürülecektir,
- Camide bulunan kalorifer tesisatı ve petekleri kaldırılarak yerden elektirikli ısıtma sistemi kurulacaktır,
- Minare gövdesinde ve petekte yer alan derzler temizlenerek boşalan derzlerin yerine özgüne yakın harç hazırlanarak derz dolgusu yapılacaktır (Fotoğraf 509),
- Minare şerefesinde çimento kalıntıları temizlenerek, kırılan bozulan taşların yerine imitasyon malzeme kullanılacaktır. Taş malzeme üzerinde birikmiş olan kir ve is birikintileri temizlenecektir,
- Minarede yer alan kurşun külah, deformasyonu nedeniyle projesine uygun olarak kurşun ile kaplanacaktır,
- Caminin beden duvarlarına yerden 1 metre yüksekliğe kadar su itici şeffaf silikon malzeme kullanılacaktır. Yapı etrafına projesine uygun olarak drenaj uygulanacaktır (Çizim 62),
- Cami avlusunda yer alan şadırvanın Marsilya tipi kiremit örtüsü, güneş enerji sistemleri, PVC doğramaları kaldırılacaktır. Yeni malzeme olarak alaturka kiremit kullanılacak ve şadırvanın metal korkuluklarının siyah yağlı boya ile boyanması sağlanacaktır. Şadırvana giriş merdiveni yapılacaktır,
- Bahçe zemininde yer alan beton, mermer, çini taşları sökülerek özgün zemin

araştırması yapılacaktır. Özgün zemin bulunması halinde sağlamlaştırma yoluna gidilecektir,

- Caminin bahçesinde yapılacak olan kotlama ve düzenleme sırasında oluşacak farklılıklar için gerekmesi durumunda belgeleme yapılarak proje sahibi olan ÇKVKB Kurulu bilgilendirilerek yeni bir düzenleme yapılacaktır,
- Bahçe duvarındaki dökme mozaik harpuşta kaldırılarak yerine basık kesme taş harpuşta uygulanacaktır. Çimento malzemeli derz ve malzemeler kaldırılacaktır,
- Güney cephede yer alan metal korkulukların boyaları kimyasal boya sökücü ile temizlendikten sonra tadilatı yapılıp pas giderici sürülüp siyah yağlı boya ile boyanacaktır (Çizim 63),
- Doğu cephesine bitişik kazan dairesisin kaldırılması, dış cephelerde harç kalıntılarının kuru veya mikro parçalanma yöntemi ile temizlenmesi, derz boşalmalarının özgüne yakın derz harcı yapılacaktır (Çizim 64),
- Restorasyon projesindeki yeri ve detayına uygun olarak, kadınlar mahfiline çıkış merdivenin simetrisine ikinci merdiven yapılması planlanmıştır. Restorasyon projesine uygun olarak son cemaat yerinde bulunan alüminyum doğramaların, mermer kaplamaların, demir parmaklıklar ve parapet duvarı kaldırılacaktır (Çizim 65),
- Caminin doğu cephesinde yer alan parkın zemin döşemeleri, kotlama ve düzenleme restorasyon projesine uygun olarak değiştirilecektir. Çevrede ve cami bahçesinde bulunan ağaçlar korunacaktır.

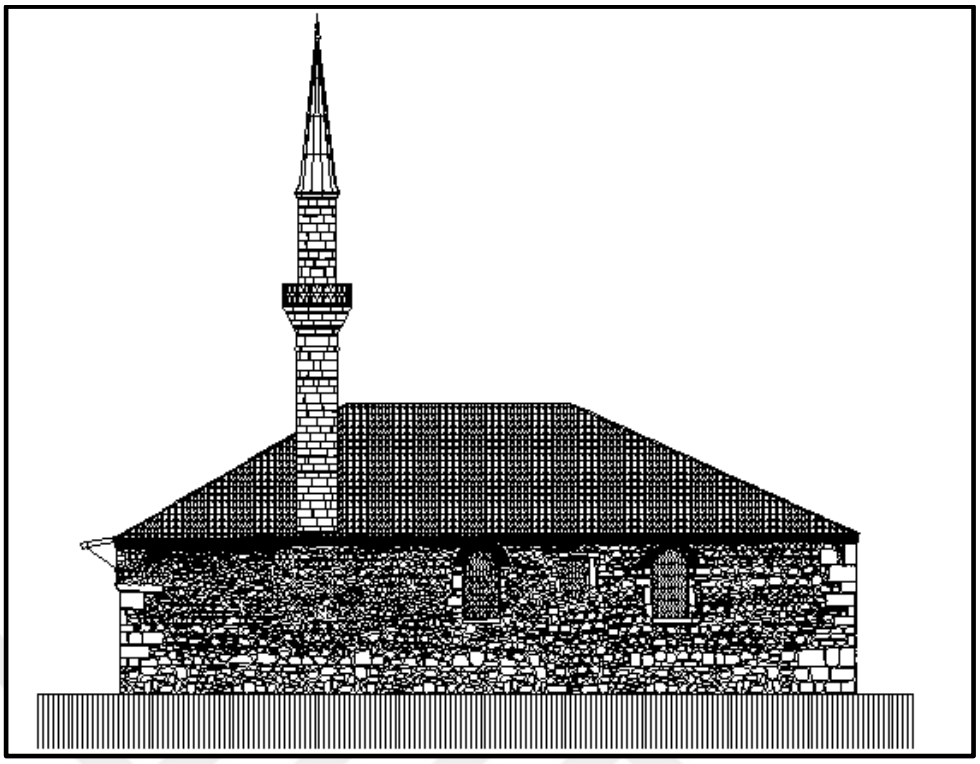

Çizim 62. Batı cephede yapılacak olan yenileme ve onarımı kapsayan çizim (Boyut Mimarlık, BVBM)

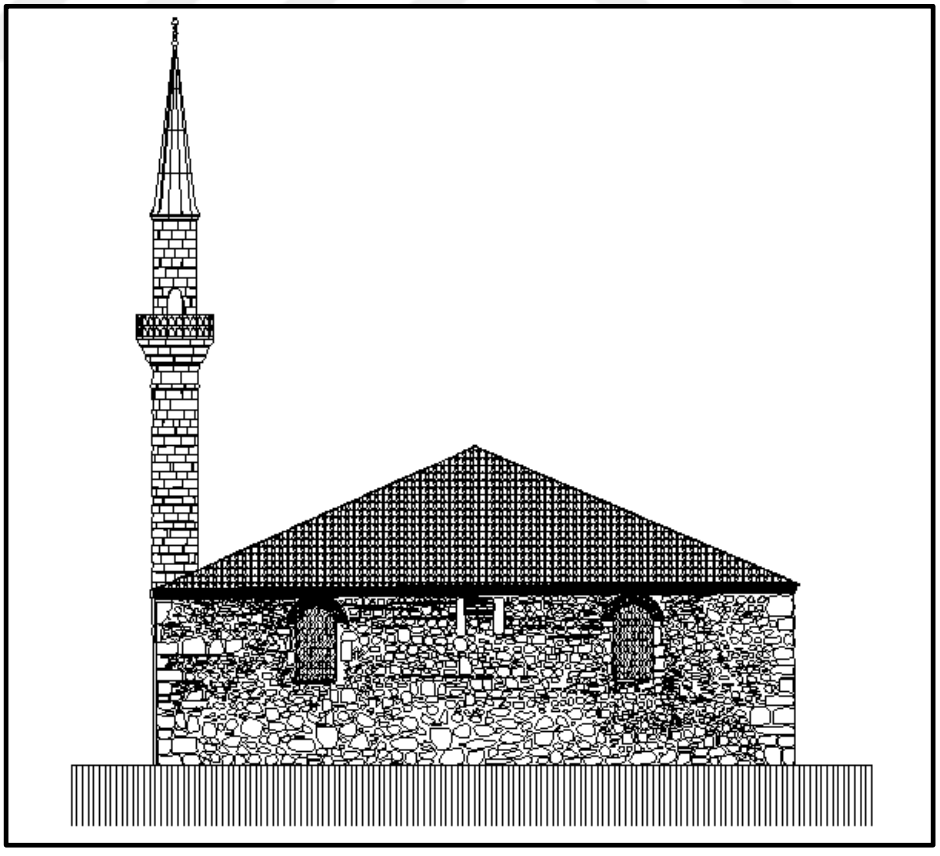

Çizim 63.Güney cephe yenileme ve onarımını kapsayan çizim (Boyut Mimarlık, BVBM)

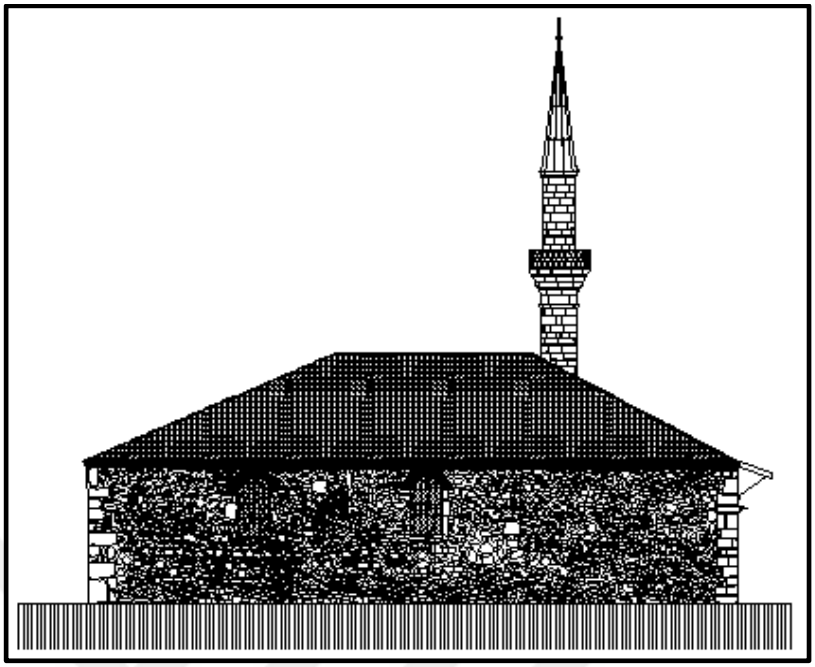

Çizim 64. Doğu cephe restorasyon ve yenileme aşamalarını kapsayan çizim (Boyut Mimarlık, BVBM)

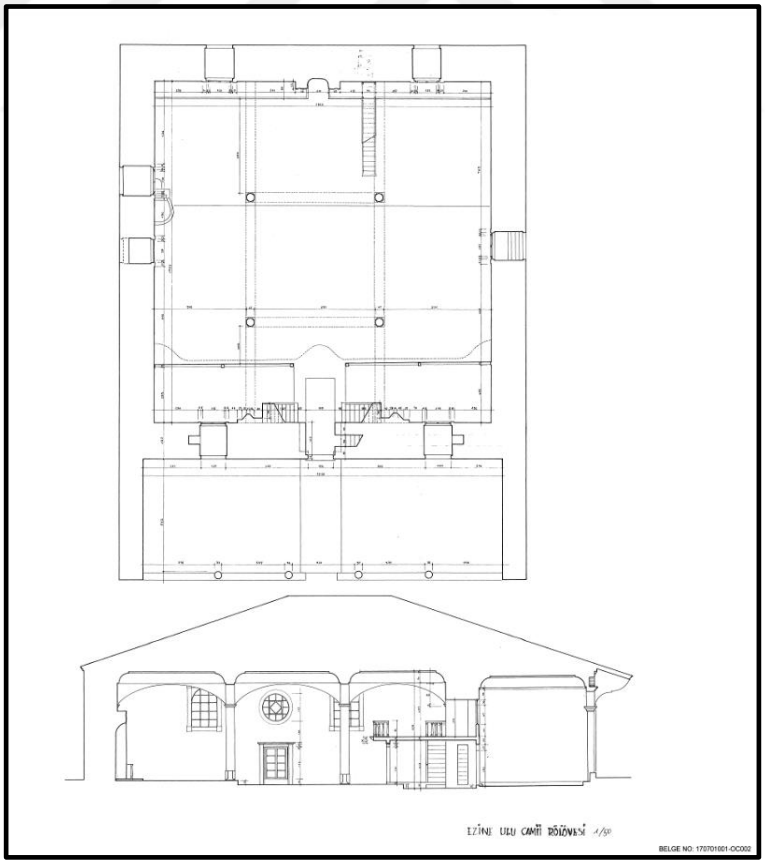

Çizim 65. Kuzey cephe son cemaat yerinde yapılacak olan düzenlemelerin çizimi (BVBM)

Fotoğraf 508. Ahşap çatı (BVBM)

Fotoğraf 509. Rest. öncesi minare (BVBM)

Fotoğraf 510. Kapatılan pencereden bir görünüm (N. Kıncal)

3.21. AYVACIK TUZLA HÜDAVENDİGAR CAMİİ

İlçesi: Ayvacık

Mevkii: Tuzla Köyü

Vakfı: Hüdavendigar Gazi Camii

Banisi: I. Murad

Yapım Tarihi:1366

Tescil Tarihi ve Numarası: 05.05.1991/ 1735

Tescil Eden Kurul: Bursa

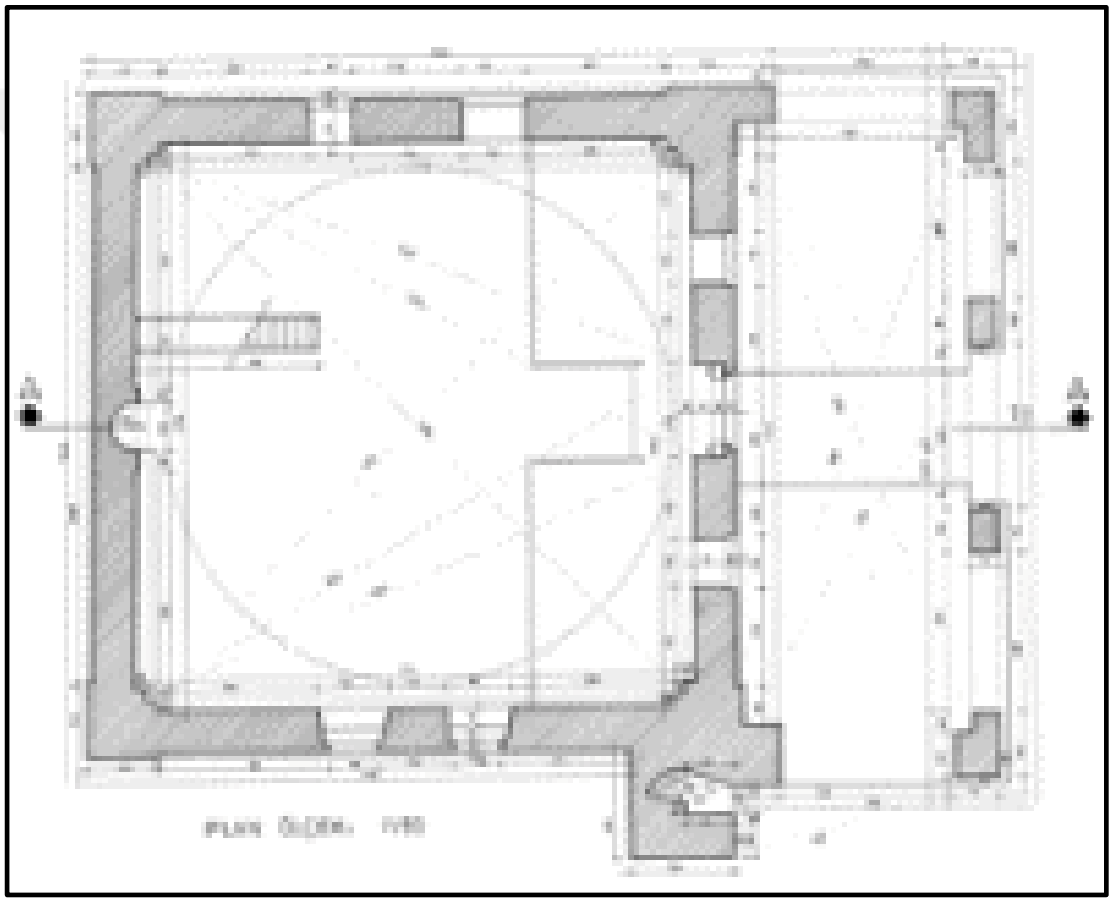

Çizim 66. Cami Planı (BVBM)

Yeri: Çanakkale İli, Ayvacık İlçesi, Tuzla Köyünde yer almaktadır.

Tarihçe: Caminin İki adet kitabesi bulunmaktadır. Kapı üzerinde yer alan dört satırlık Arapça kitabede H.767 (1366) civarında cami ile birlikte yapılan ve Hüdavendigar adını taşıyan medrese kısmı I. Dünya savaşı sonrasında yıkılmıştır. Günümüzde,

medresenin sadece kalıntıları mevcuttur. Caminin önceki dönem fotoğrafları bulunmaktadır (Fotoğraf 518-520 BVBM).

Dış Mimari Özellikleri: Cami kareye yakın dikdörtgen planlıdır. 12.22 X 13.90 metre boyutlarında olup, 12 metre yarı çapında bir kubbe ile örtülüdür (Çizim 66) (Fotoğraf 511). Almaşık örgü tekniği ile inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde taş direklerle desteklenen kırma çatılı son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat bölümünün önemli bir özelliği de, üç gözlü olmasıdır (Fotoğraf 512).

Caminin çatısı kiremit kaplıdır. Kuzeydoğu köşede minare yer almaktadır. Minare kürsüsü kare planlı olup, gövdeye geçiş yapısı prizmatik üçgen özelliği göstermektedir. Bu özelliğin, özgün olduğu ifade edilmektedir. 1968 tarihinde yapılan restorasyonla yüzeyinde taş malzeme kullanılarak silindirik gövde özelliği kazandırılmıştır (Aktur, 2019: 237).

Caminin ön cephesinde, yörede bulunan Bizans dönemine ait yapılardan getirilen devşirme malzeme kullanıldığı ifade edilmektedir (Fotoğraf 513). Kapı üzerinde kitabe yer almaktadır (Fotoğraf 514). Cami kompleksi içinde yer alan medrese ve hamam, bugün harabe durumdadır (Özdem, 2012: 87).

İç Mimari Özellikleri: Kare mekanlı tek kubbelidir. Güney cephede çökertme mihrap nişi yer almaktadır. Şu anki iç mekan, iskelet kurulu durumdadır. Camideki restorasyon çalışmaları durdurulmuş olduğu için harim bölümü özellikleri, güvenlik gerekçesi ile, belirgin bir biçimde gözlemlenememektedir.

Hazire: Cami avlusundaki hazirede yer alan mezarların camide ve medresede görev yapan önemli şahsiyetlere ait olduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen, cami haziresinin bakımı ve onarımı konusunda gerekli özenin gösterilmediği dikkati çekmektedir (Fotoğraf 515).

Fotoğraf 511. Cami genel görünümü (BVBM)

Fotoğraf 512. Son cemaat yeri (N.Kıncal)

Fotoğraf 513. Cami giriş kapı üzeri lento (N.Kıncal)

Fotoğraf 514. Cami giriş kapısı (N. Kıncal)

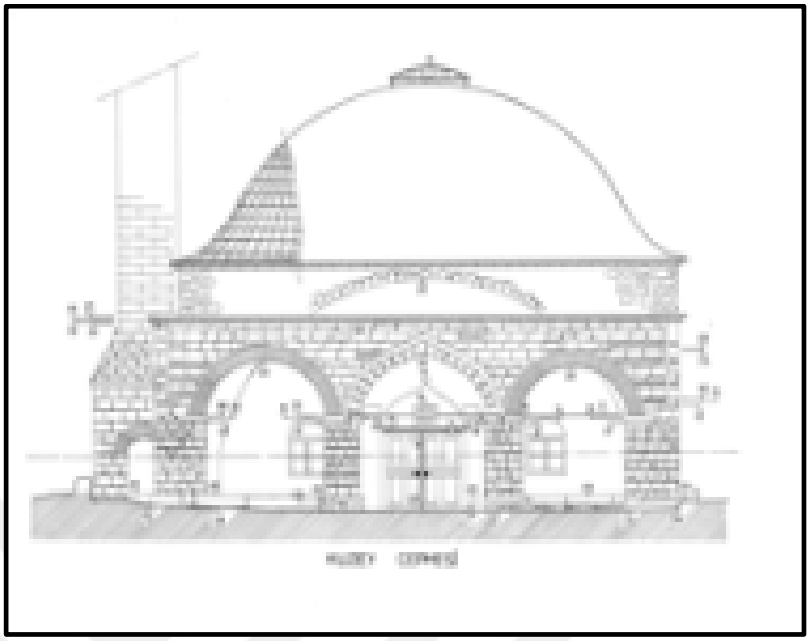

Çizim 67. Kuzey cephede yapılacak onarım ve yenilemeleri kapsayan çizim (BVBM)

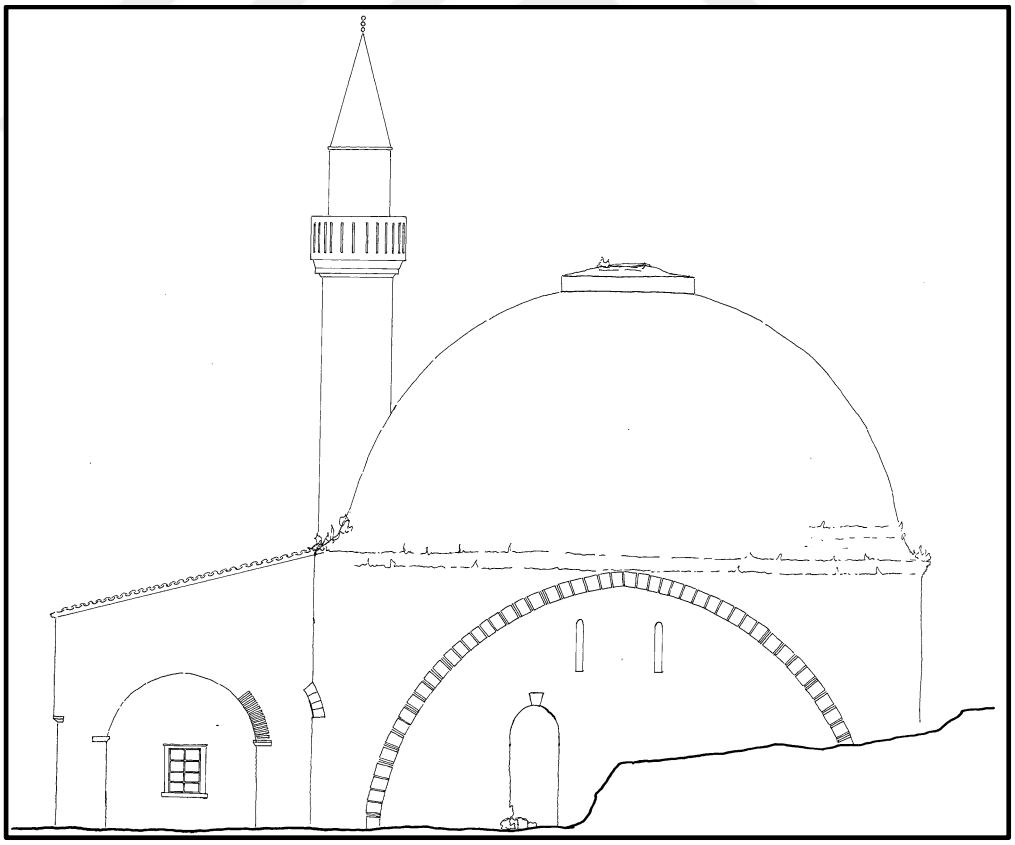

Çizim 68. Hüdavendigar Camii Sağ Yan Cephede yapılacak onarım ve yenilemelerin çizimi (BVBM)

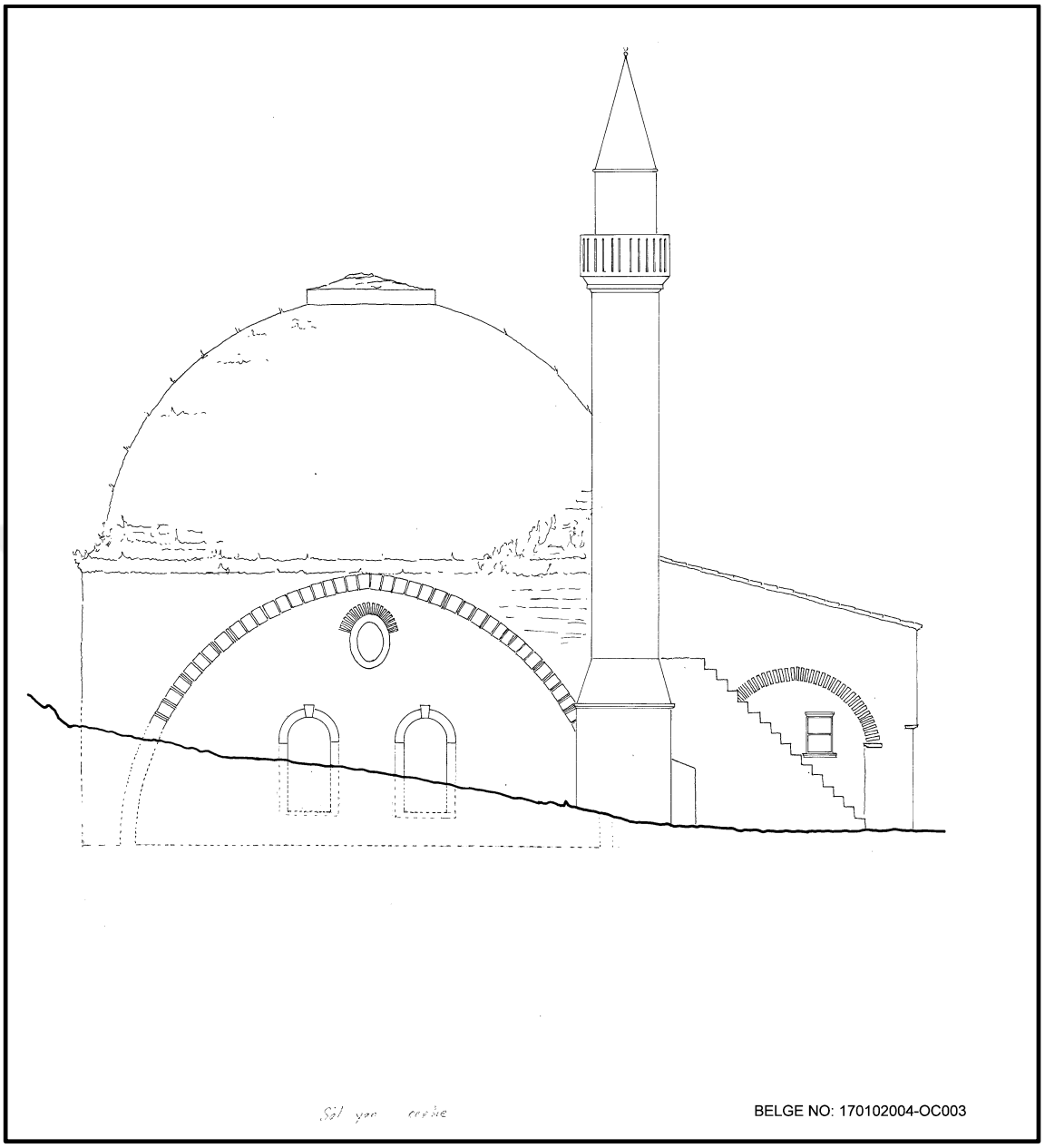

Çizim 69. Sol yan cephe restorasyon kapsamında yenileme ve onarım çizimi (BVBM)

Fotoğraf 515. Hazire (N.Kıncal)

Fotoğraf 516. Restorasyon öncesi (BVBM)

Fotoğraf 517. Restorasyon aşamasında (BVBM)

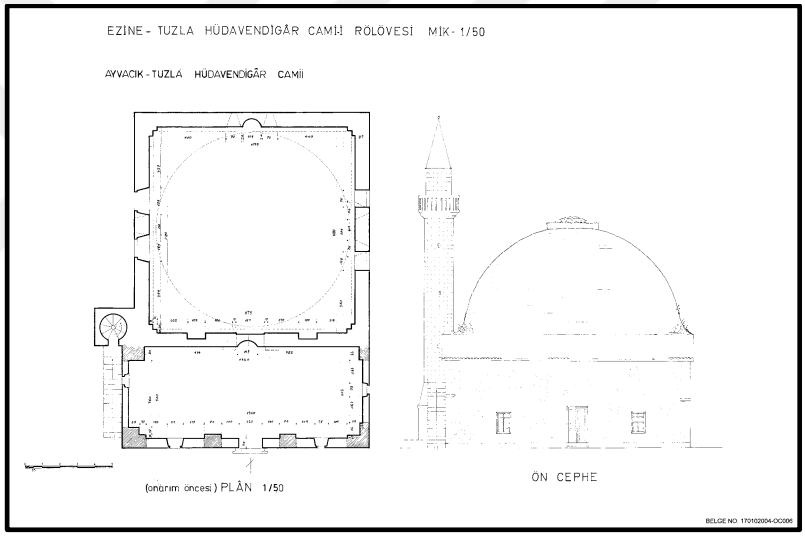

Çizim 70. Hüdavendigar Camii onarım öncesi rölövesi kapsamında yenileme ve onarım çizimi (BVBM)

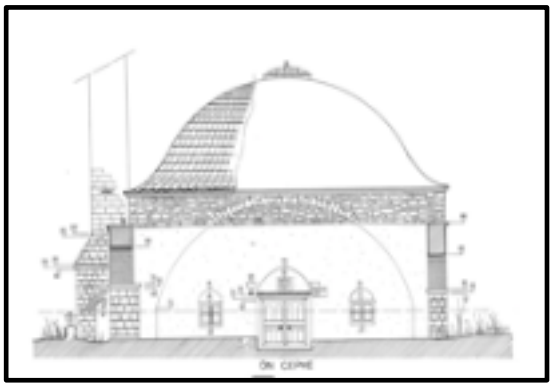

Çizim 71. Hüdavendigar Camii Rölövesi kapsamında ön cephede yenileme ve onarım çizimi (BVBM)

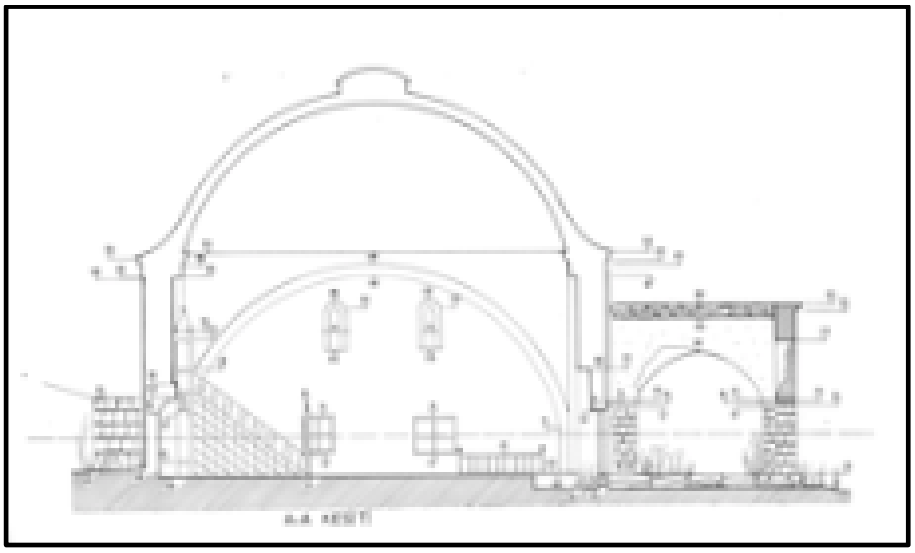

Çizim 72. Cami hariminde restorasyon kapsamında yapılacak yenilemelerin çizimi (BVBM)

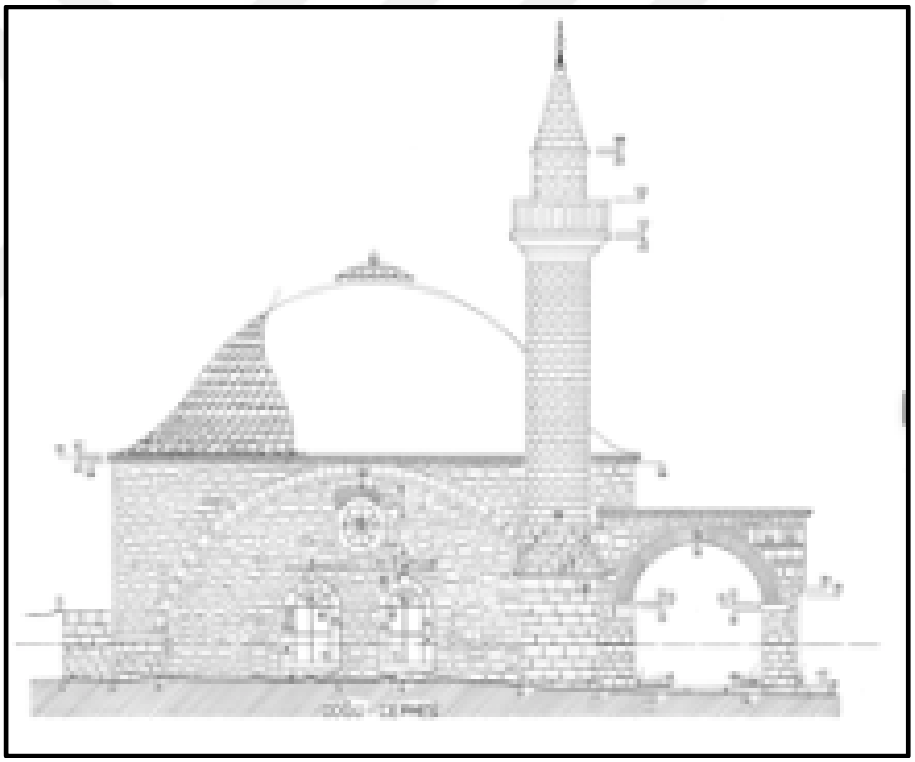

Çizim 73.Doğu cephede restorasyon kapsamında yenileme ve onarım çizimi (BVBM).

Fotoğraf 518. Kubbe görünümü (BVBM)

Fotoğraf 519. Son cemaat yeri (BVBM)

Fotoğraf 520. Hazire (N.Kıncal)

3.21.1. Yapılacak Onarımlar

Tuzla Hüdavendigar Gazi Cami'sinin onaylı projesi kapsamında rölevesi çizilip restorasyonunda yapılacak işlerin projelendirilmiş, uygulamaya başlanmış olduğu

yapılan incelemelerden anlaşılmaktadır. Ancak idari nedenlerle uygulama süreci başlangıç aşamasında durdurulmuştur. Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden alınan rölöve ve restorasyon çizimlerine göre yapılacak onarım ve yenilemeler aşağıda yer almaktadır (Fotoğraf 516-517, BVBM):

- Yapıda korunacak tüm ahşap elemanların tespiti yapılarak, temizlendikten sonra çürüme ve mantarlanmaya karşı ilaçlanacak ve ön korumaları empire edilerek ahşap korunacak, açık yüzeylerde yarı mat nefes alan su bazlı vernik sürülecektir,
- Yapının özgün dokusuna aykırı (çimento) ve niteliğini yitirmiş tüm muhdes sıva ve boya müdahaleleri öncelikli olarak raspa edilerek temizlenecektir. Özgün sıvalarda görülen yüzeysel çatlaklar, kabarmalar, dökülmeler vb. bozulmaların görüldüğü yüzeylerde mikro enjeksiyon yöntemleriyle sağlıklaştırma yapılacaktır (Çizim 70),
- Mermer söve, eşik, denizlikte muhdes sıva mevcutsa kumlama yöntemiyle temizlenerek yerinden oynamış, kopmuş ve derzleri açılmış kısımların tesviyeleri ve derzleme işlemi yapılacaktır,
- Malzeme kaybının olduğu kısımlar özgün kısımlara uygun olarak yeniden yerlerine tespit edilecektir. Bu tür tamamlamalar doku/boyut farkı ile mutlaka özgün örneklerden farklılaştırılarak yapılacaktır,
- Mevcut ahşap döşemeler belirlenen detaylar doğrultusunda yenilenecektir. Tüm süpürgelikler zemin malzemesiyle uygun olarak mevcut detayında yenilenecektir,
- Pencere açıklıklarındaki tüm ahşap doğramalar kaldırılarak restitüsyonda tespit edilen pencere doğraması esas alınarak ahşap doğrama yapılacaktır. Muhdes kapı doğramaları kaldırılacaktır,
- Tüm almaşık tuğla-taş örgü beden duvarının iç mekan ve dış cephe yüzeylerinde yapı ile uyumsuz olan muhdes çimento müdahaleler temizlenecektir,
- Konsolidasyon sırasında, yapıda gözlenen çatlak oluşumları, sıvanın kaldırılarak, tüm çatlaklar, yeterli genişlik ve derinlikte açılarak incelenecektir,
- Yapısal çatlakların kılcal olması durumunda çatlakların, duvarın özgün harcının kalitesine uyan bir malzeme ile enjeksiyon yöntemi ile doldurulacaktır
- Orta genişlikteki daha önemli çatlakların, özgününe uygun malzeme enjeksiyonu ile birlikte paslanmaz çelik çubuklarla dikilerek onarılacaktır,

- Kubbe kısmının da tuğla örgü üst örtü üzerindeki muhdes tüm müdahaleler, temizlenecektir. Mevcut kiremitler kaldırılarak, özgün kiremit form ve boyutunda imal edilecek yeni kiremit kaplama ile kaplanacaktır,
- Kuzey cephe üzerindeki izler doğrultusunda son cemaat mahali üst örtüsü restorasyon projesine uygun olarak ashap konstrüksiyonlu kırma çatı yapılacaktır (Çizim 71),

. İç cephede gerekli yüzeylere araştırma raspası sonucu tespit edilmiş olan sıva üzeri su bazlı boya uygulaması yapılacaktır (Çizim 72),

- Yapı parselinin kuzeybatısına bitişik olan depo olarak kullanılan geç dönem eki muhdes mekansal eklenti kaldırılacaktır,
- Restorasyon projesinde belirtildiği üzere yapıya uygun çevre düzenlemesi yapılacaktır,
- Mezar taşlarından kırılarak düşen ve yerinde mevcut olan taşlar yerlerine yerleştirilecek, diğer mezar taşlarının yüzey temizlikleri yapılarak, koruyucular uygulanarak bırakılacaktır,
- Mezar etrafında bulunan yabani otlar zirai ilaçlarla tohumları kalmayacak şekilde temizlenecektir. Hazire temizlendikten sonra çim ekilecektir,
- Mezar taşları yüzeyinde öncelikle kalker kabuk oluşmuş kalsiyum bikarbonat ve diğer suda çözünebilir tuzlar, saf su ile ıslatılmış kağıt amuru kompresi ile periodit uygulamalarla ekstrakte edilecek kir ve karbon uzaklaştırılmaya çalıştırılacaktır. Yapının doğal patinasına zarar verilmemesi ve eskilik özelliği veren bu doku kir ve karbonlaşmadan ayırt edilerek uygulama sırasında korunacaktır. Mezar taşı yüzeyine %3 oranla paraloid B72 karışımı ile konsolide edilecektir,
- Duvarlar üzerindeki tüm çimento bazlı sıvalar raspa edilecek, sonra yeniden horasan harç ile sıvanarak üzeri kireç badana ile boyanacaktır,
- Tüm PVC pencere doğramaları sökülecek, projedeki detayına uygun olarak yeni ısı camlı ahşap doğramalar ön koruma yapılarak uygulanacaktır. Muhdes metal korkuluklar projedeki detayına uygun olarak yenilenecektir,
- Mevcut metal pencere doğraması sökülecek, projedeki detayına uygun olarak yeni ısı camlı ahşap doğramalar ön koruma yapılarak uygulanacaktır,

- Muhdes ahşap doğrama kaldırılacak, restitüsyon verileri doğrultusunda tespit edilen doğrama, projedeki detayına uygun olarak ön koruma yapılarak imal edilecektir,
- Muhdes mermer denizlikler sökülecek, yerine ahşap denizlik imal edilecektir,
- Mevcut muhdes ahşap döşeme sökülecektir. Yapılacak yeni döşemede taban lataları arasına ısı yalıtım levhası konulacak ve üzerine ahşap döşeme kaplaması yapılacaktır,
- Devşirme taş ve mermer yüzeylerdeki geç dönem çimento müdahaleleri temizlenecektir,
- Muhdes vaaz kürsüsü kaldırılarak, restorasyon projesine uygun olarak yeni vaaz kürsüsü yapılacaktır,
- Dönem eki olarak kabul edilen ahşap minber basit onarımı yapılarak korunacak, ahşap yüzeylerdeki muhdes boyalar itinalı bir şekilde temizlenecektir,
- Bütün ahşap elemanlar böcek ilacı ve ona uyumlu mantar ilacı ile ilaçlandıktan sonra yüzeyine gomalak cilası uygulanacaktır,
- Mazgal pencere camları yenilenecektir.
- Son cemaat yeri müdahale biçimi;
- Duvar yüzeyindeki tüm çimento bazlı derzler raspa edilerek uzaklaştırılacak, daha sonra derz araları sıfır derz yapılacaktır,
- Devşirme taş ve mermer yüzeylerdeki karbon kir oluşumları atomize su ile temizlenecektir,
- Devşirme taş ve mermer yüzeylerdeki geç dönem çimento müdahaleleri temizlenecektir,
- Bitkileşmenin olduğu yapısal yüzeylerde özellikle derz aralarında öncelikle mekanik yöntemlerle ayıklama yapılacaktır. Sonrasında ise, kimyasal çürütme (özellikle çimlenme zamanı) ve ilaçlama yapılacaktır,
- Duvar yüzeyindeki tüm çimento bazlı derzler raspa edilerek uzaklaştırılacak, daha sonra derz araları sıfır derz yapılacaktır,

- Kuzey cephe üzerindeki izler doğrultusunda son cemaat mahalli üst örtüsü restorasyon projesine uygun olarak ahsap konstrüksiyonlu kırma çatı yapılacak, tavan ahşap kaplama ile kaplanacaktır (Çizim 67),
- Çatı yüzeyindeki kiremit kaplama özgün formunda ve boyutlarında imal edilerek yenilenecektir,
- Saçaklardaki malzeme kayıpları özgün malzeme ve boyutlarında tamamlanacaktır,
- Restorasyon projesinde belirtildiği üzere yapıya uygun çevre düzenlemesi yapılacaktır. Parsele sınır oluşturan moloz taş örgü beden duvarının iç ve dış cephe yüzeylerinde yapı ile uyumsuz olan muhdes çimento müdahaleler temizlenecektir. Açığa çıkarılan duvar yüzeyleri ve hatıllar statik açıdan kontrol edilip gerekli konsolidasyon işlemleri yapıldıktan sonra derz gerekli kısımlara araştırma raspası sonucu çıkan özgün harç uygulanacaktır,
- Mezar taşlarından kırılarak düşen ve yerinde mevcut olan taşlar yerlerine yerleştirilecek, diğer mezar taşlarının yüzey temizlikleri yapılarak, koruyucular uygulanarak bırakılacaktır,
- Mezar etrafında bulunan yabani otlar zirai ilaçlarla tohumları kalmayacak şekilde temizlenecektir. Hazireler temizlendikten sonra çim ekilecektir,
- Mezar taşları yüzeyinde öncelikle kalker kabuk oluşmuş kalsiyum bikarbonat ve diğer suda çözünebilir tuzlar, saf su ile ıslatılmış kağıt hamuru kompresi ile periodit uygulamalarla ekstrakte edilecek kir ve karbon uzaklaştırılmaya çalıştırılmalıdır. Yapının doğal patinasına zarar verilmemesi ve eskilik özelliği veren bu doku kir ve karbonlaşmadan ayırt edilerek uygulama sırasında korunacaktır. Mezar taşı yüzeyine %3 oranla paraloid B72 karışımı ile konsolide edilecektir,
- Caminin ön kiriş avlusundaki tesviye betonu ve bitki oluşumları kaldılarak serbest çakıl serilecektir,
- Mevcut metal doğrama bahçe kapısı kaldırılacak yerine, restorasyon projesinde belirtildiği sekilde iki kat antipas sürülmüs metal doğrama kapı yapılacaktır,
- Caminin giriş kapısının iki yanındaki devşirme sütunların yüzeylerindeki boyalar dişli el tarağı ile raspalanarak temizlenecektir,

- Restorasyon projesinde belirtilen konumda ve detaylarda çağdaş ek olarak yeni abdest alma yeri inşa edilecektir,
- Yapıda korunacak tüm ahşap elemanların tespiti yapılacak, üzerlerindeki muhdes boya ve koruyucular temizlendikten sonra çürüme ve mantarlanmaya karşı ilaçlanacak ve ön korumaları (sürülme yöntemiyle emprenye edilerek ahşap korunacak, açık yüzeylerde yarı mat nefes alan su bazlı vernik) uygulanacaktır,
- Yapının özgün dokusuna aykırı (çimento) ve niteliğini yitirmiş tüm muhdes sıva ve boya müdahaleleri öncelikli olarak raspa edilerek temizlenecektir,
- Yapısal çatlakların görüldüğü alanlar hidrolik kireç bazlı enjeksiyonla konsolidasyonu sağlanacaktır. Özgün sıvalarda görülen yüzeysel çatlaklar, kabarmalar, dökülmeler vb. bozulmaların görüldüğü yüzeylerde mikro enjeksiyon yöntemleriyle sağlıklaştırma yapılacaktır,
- Mermer söve, eşik, denizlikte muhdes sıva mevcutsa kumlama yöntemiyle temizlenerek yerinden oynamış, kopmuş ve derzleri açılmış kısımların tesviyeleri ve derzleme işlemi yapılacaktır. Malzeme kaybının olduğu kısımlar özgün kısımlara uygun olarak yeniden yerlerine tespit edilecektir. Bu tür tamamlamalar doku/boyut farkı ile mutlaka özgün örneklerden farklılaştırılarak yapılacaktır.

Mevcut Zemin Döşemelerine Uygulanacak Müdahale Yöntemleri;

- Mevcut ahşap döşemeler, detaylar doğrultusunda yenilenecektir. Tüm süpürgelikler zemin malzemesiyle uygun olarak mevcut detayında yenilenecektir,
- Pencere açıklıklarındaki tüm ahşap doğramalar kaldırılarak restitüsyonda tespit edilen pencere doğraması esas alınarak ahşap doğrama yapılacaktır. Yapıya yeni girecek ahşap malzemeler emprenye edilmiş olmalıdır. Muhdes kapı doğramaları kaldırılacak, yerine restitüsyonda tespit edilen kapı doğramaları esas alınarak yeni doğramalar yapılacaktır,
- Tüm almaşık tuğla-taş örgü beden duvarının iç mekan ve dış cephe yüzeylerinde yapı ile uyumsuz olan muhdes çimento müdahaleler temizlenecektir (Çizim 68-69),
- Açığa çıkarılan duvar yüzeyleri statik açıdan kontrol edilip gerekli konsolidasyon işlemleri yapıldıktan sonra derz gerekli kısımlara araştırma raspası sonucu çıkan

özgün harç uygulanacaktır. İç cephede gerekli yüzeylere araştırma raspası sonucu tespit edilmiş olan sıva üzeri su bazlı boya uygulaması yapılacaktır,

- Konsolidasyon sırasında, yapıda gözlenen çatlak oluşumları, sıvanın kaldırılarak, çatlağa yapının özgün harcına benzer özelliklerde bir karışımın düşük basınç altında enjeksiyonu ile onarılabilir. Tüm çatlaklar, yeterli genişlik ve derinlikte açılarak incelenmelidir. Yapılan incelemeden sonra yapısal çatlakların onarımı amacıyla aşağıdaki yöntemlerden birisi kullanılacaktır,
- Yapısal çatlakların kılcal olması durumunda çatlakların, duvarın özgün harcının kalitesine uyan bir malzeme ile enjeksiyon yöntemi ile doldurulacaktır,
- Orta genişlikteki daha önemli çatlakların yine özgününe uygun malzeme enjeksiyonu ile birlikte paslanmaz çelik çubuklarla dikilerek onarımı yapılacaktır,
- Kubbe kısmının da tuğla örgü üst örtü üzerindeki muhdes tüm müdahaleler, temizlenecektir. Mevcut kiremitler kaldırılarak, özgün kiremit form ve boyutunda imal edilecek yeni kiremit kaplama ile kaplanacaktır,
- Kuzey cephe üzerindeki izler doğrultusunda son cemaat mahali üst örtüsü restorasyon projesine uygun olarak ashap konstrüksiyonlu kırma çatı yapılacaktır. Muhdes Eklenti Mekan ve Ögelere Yönelik Müdahaleler,
- Yapı parselinin kuzeybatısına bitişik olan depo olarak kullanılan geç dönem eki muhdes mekansal eklenti kaldırılacaktır,
- Restorasyon projesinde belirtildiği üzere yapıya uygun çevre düzenlemesi yapılacaktır. Parsele sınır oluşturan moloz taş örgü beden duvarının iç ve dış cephe yüzeylerinde yapı ile uyumsuz olan muhdes çimento müdahaleler temizlenecektir. Açığa çıkarılan duvar yüzeyleri ve hatıllar statik açıdan kontrol edilip gerekli konsolidasyon işlemleri yapıldıktan sonra derz gerekli kısımlara araştırma raspası sonucu çıkan özgün harç uygulanacaktır,
- Mezar taşlarından kırılarak düşen ve yerinde mevcut olan taşlar yerlerine yerleştirilecek, diğer mezar taşlarının yüzey temizlikleri yapılarak, koruyucular uygulanarak bırakılacaktır,
- Mezar etrafında bulunan yabani otlar zirai ilaçlarla tohumları kalmayacak şekilde temizlenecektir. Hazireler temizlendikten sonra çim ekilecektir,
- Mezar taşları yüzeyinde öncelikle kalker kabuk oluşmuş kalsiyum bikarbonat ve diğer suda çözünebilir tuzlar, saf su ile ıslatılmış kağıt hamuru kompresi ile

periodit uygulamalarla ekstrakte edilecek kir ve karbon uzaklaştırılmaya çalıştırılmalıdır. Yapının doğal patinasına zarar verilmemesi ve eskilik özelliği veren bu doku kir ve karbonlaşmadan ayırt edilerek uygulama sırasında korunacaktır. Mezar taşı yüzeyine %3 oranla paraloid B72 karışımı ile konsolide edilecektir,

- Duvarlar üzerindeki tüm çimento bazlı sıvalar raspa edilerek sonra yeniden horasan harç ile sıvanarak üzeri kireç badana ile boyanacaktır,
- Tüm PVC pencere doğramaları sökülecek, projedeki detayına uygun olarak yeni ısı camlı ahşap doğramalar ön koruma yapılarak uygulanacaktır. Muhdes metal korkuluklar projedeki detayına uygun olarak yenilenecektir,
- Mevcut metal pencere doğraması sökülecek, projedeki detayına uygun olarak yeni ısı camlı ahşap doğramalar ön koruma yapılarak uygulanacaktır,
- Muhdes ahşap doğrama kaldırılacak, restitüsyon verileri doğrultusunda tespit edilen doğrama, projedeki detayına uygun olarak ön koruma yapılarak imal edilecektir,
- Muhdes mermer denizlikler sökülecek, yerine ahsap denizlik imal edilecektir,
- Mevcut muhdes ahşap döşeme sökülecektir. Yapılacak yeni döşemede taban lataları arasına ısı yalıtım levhası konulacak ve üzerine ahşap döşeme kaplaması yapılacaktır,
- Devşirme taş ve mermer yüzeylerdeki geç dönem çimento müdahaleleri temizlenecektir,
- Muhdes vaaz kürsüsü kaldırılarak, restorasyon projesine uygun olarak yeni vaaz kürsüsü yapılacaktır,
- Dönem eki olarak kabul edilen ahşap minber basit onarımı yapılarak korunacak, ahşap yüzeylerdeki muhdes boyalar itinalı bir şekilde temizlenecektir. Bütün ahşap elemanlar böcek ilacı ve ona uyumlu mantar ilacı ile ilaçlandıktan sonra yüzeyine gomalak cilası uygulanacaktır,
- Mazgal pencere camları yenilenecektir,
- Duvar yüzeyindeki tüm çimento bazlı derzler raspa edilerek uzaklaştırılacak, daha sonra derz araları sıfır derz yapılacaktır,
- Devşirme taş ve mermer yüzeylerdeki karbon kir oluşumları atomize su ile temizlenecektir,

- Devşirme taş ve mermer yüzeylerdeki geç dönem çimento müdahaleleri temizlenecektir,
- Bitkileşmenin olduğu yapısal yüzeylerde özellikle derz aralarında öncelikle mekanik yöntemlerle ayıklama yapılacaktır, sonrasında ise kimyasal çürütme (özellikle çimlenme zamanı) ilaçlama yapılacaktır.
- Duvar yüzeyindeki tüm çimento bazlı derzler raspa edilerek uzaklaştırılacak daha sonra derz araları sıfır derz yapılacaktır,
- Kuzey cephe üzerindeki izler doğrultusunda son cemaat mahalli üst örtüsü restorasyon projesine uygun olarak ahşap konstrüksiyonlu kırma çatı yapılacak, tavan ahşap kaplama ile kaplanacaktır,
- Çatı yüzeyindeki kiremit kaplama özgün formunda ve boyutlarında imal edilerek yenilenecektir,
- Saçaklardaki malzeme kayıpları özgün malzeme ve boyutlarında tamamlanacaktır,
- Restorasyon projesinde belirtildiği üzere yapıya uygun çevre düzenlemesi yapılacaktır. Parsele sınır oluşturan moloz taş örgü beden duvarının iç ve dış cephe yüzeylerinde yapı ile uyumsuz olan muhdes çimento müdahaleler temizlenecektir. Açığa çıkarılan duvar yüzeyleri ve hatıllar statik açıdan kontrol edilip gerekli konsolidasyon işlemleri yapıldıktan sonra derz gerekli kısımlara araştırma raspası sonucu çıkan özgün harç uygulanacaktır (Çizim 73),
- Mezar taşlarından kırılarak düşen ve yerinde mevcut olan taşlar yerlerine yerleştirilecek, diğer mezar taşlarının yüzey temizlikleri yapılarak, koruyucular uygulanarak bırakılacaktır,
- Mezar etrafında bulunan yabani otlar zirai ilaçlarla tohumları kalmayacak şekilde temizlenecektir. Hazireler temizlendikten sonra çim ekilecektir,
- Mezar taşları yüzeyinde öncelikle kalker kabuk oluşmuş kalsiyum bikarbonat ve diğer suda çözünebilir tuzlar, saf su ile ıslatılmış kağıt hamuru kompresi ile periodit uygulamalarla ekstrakte edilecek kir ve karbon uzaklaştırılmaya çalıştırılmalıdır. Yapının doğal patinasına zarar verilmemesi ve eskilik özelliği veren bu doku kir ve karbonlaşmadan ayırt edilerek uygulama sırasında korunacaktır. Mezar taşı yüzeyine %3 oranla paraloid B72 karışımı ile konsolide edilecektir,

- Caminin ön kiriş avlusundaki tesviye betonu ve bitki oluşumları kaldılarak serbest çakıl serilecektir,
- Mevcut metal doğrama bahçe kapısı kaldırılacak yerine, restorasyon projesinde belirtildiği şekilde iki kat antipas sürülmüş metal doğrama kapı yapılacaktır,
- Caminin giriş kapısının iki yanındaki devşirme sütunların yüzeylerindeki boyalar dişli el tarağı ile raspalanarak temizlenecektir,
- Restorasyon projesinde belirtilen konumda ve detaylarda çağdaş ek olarak yeni abdest alma yeri inşa edilecektir.

3.22. KÖSEDERE KÖYÜ CAMİİ

İli: Çanakkale
İlçesi: Ayvacık
Köy: Kösedere köyü
Yapım Tarihi:1874
Koruma Derecesi: Anıtsal 1. Grup
Mimari Çağı(üslup): Geç Osmanlı Dönemi
Pafta: 2835

Bakımdan Sorumlu Kuruluş: Kösedere Köy Tüzel Kişiliği (Çanakkale İli Koruma Müdürlüğü)

Günümüz Kullanım Durumu: Kullanılamaz durumdadır.

Yeri: Çanakkale İli, Ayvacık İlçesi, Kösedere Köyü, Köy İçi Mevkii'nde yer almaktadır.

Tarihçesi: Giriş kapısı üzerindeki tabelada, inşa yılı olarak, 1874 tarihi yazmaktadır. Bu tarih dışında kitabesi bulunmamaktadır. Yapının özellikleri, bu tarihi doğrular niteliktedir. Çanakkale çevresinde 1848-1894 yılları arasında olan depremlerde görmüş olduğu hasarlardan dolayı onarıldığı düşünülmektedir. Yapı eski tapu kayıtlarında, Feridun Ahmet Efendi Vakfı Camii Şerifi olarak kaydedilmiştir (BVBM).

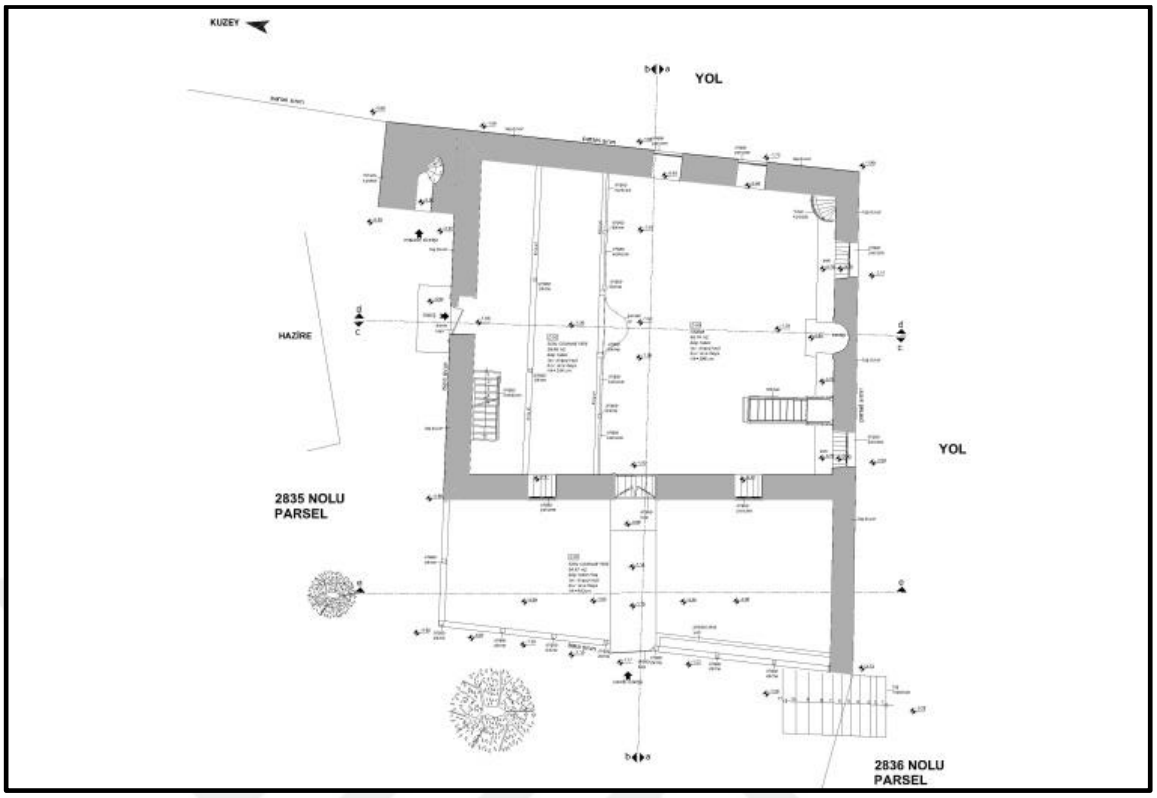

Çizim 74. Kösedere Camii planı (BVBM)

Dış Mimari Özellikleri: Dikdörtgen planlı cami geniş bir bahçe içerisinde yer almaktadır (Çizim 74). Yapımında moloz taş kullanılmıştır. Caminin dış cephesinde devşirme malzeme kullanıldığı dikkati çekmektedir. Ahşap düz tavanlı ve kırma çatılıdır. Çatı, Marsilya tipi kiremit ile kapatılmıştır. Çatının altında üç sıra kirpi saçak yer almaktadır. Açık olan son cemaat yeri yuvarlak kemerli olup, ahşap direklerle birbirine bağlanmıştır. Son cemaat yerinin batı cephesi kapalı olup, diğer cepheleri açıktır (Fotoğraf 521). Son cemaat yeri dikdörtgen sofa şeklinde düzenlenmiş olup, tavanda geometrik süslemeli bir göbek motifi yer almaktadır (Fotoğraf 522). Bu motif sekiz kollu yıldız şeklinde olup, ahşap çıtalarla yıldız yarım hilalle çevrelenmiştir. Motif, etrafında bordür ile sınırlandırılmıştır (Fotoğraf 523). Caminin kuzey ve batı cepheden iki ayrı girişi bulunmaktadır. Harim bölümüne geçiş son cemaat yerinde bulunan ahşap, çift kanatlı kapıdan sağlanmaktadır (Fotoğraf 524). Cami, her cephede alt sırada iki, üstte dörder pencere ile aydınlatılmaktadır. Üst sıradaki pencerelerin üzerinde tuğla ile kemer düzenlemesi yapılmıştır (Fotoğraf 525).

Caminin minaresinin 1845 sonrası bir dönemde yapıldığı düşünülmektedir. Şerefe bölümünde minarenin yapım tarih yer almaktadır. (Fotoğraf 526). Kuzeydoğu cephede

yer alan minare kürsüsü kare planlı olup, pabuçluk bölümünden yuvarlak gövdeye geçiş sağlanmıştır. Gövde üzerinde iki adet silme bilezik yer almaktadır. Şerefe altında tuğladan üç sıra kirpi saçak bulunmaktadır. Petek kesme taştan yapılmış olup, külah sıvalıdır. (Fotoğraf 527).

Fotoğraf 521. Kuzey cephe son cemaat yeri (BVBM)

Fotoğraf 522. Son cemaat yeri (BVBM)

Fotoğraf 523. Son cemaat yeri tavan motifi (N. Kıncal)

Fotoğraf 524. Batı cephe (BVBM)

Fotoğraf 525. Harim giriş kapısı (BVBM)

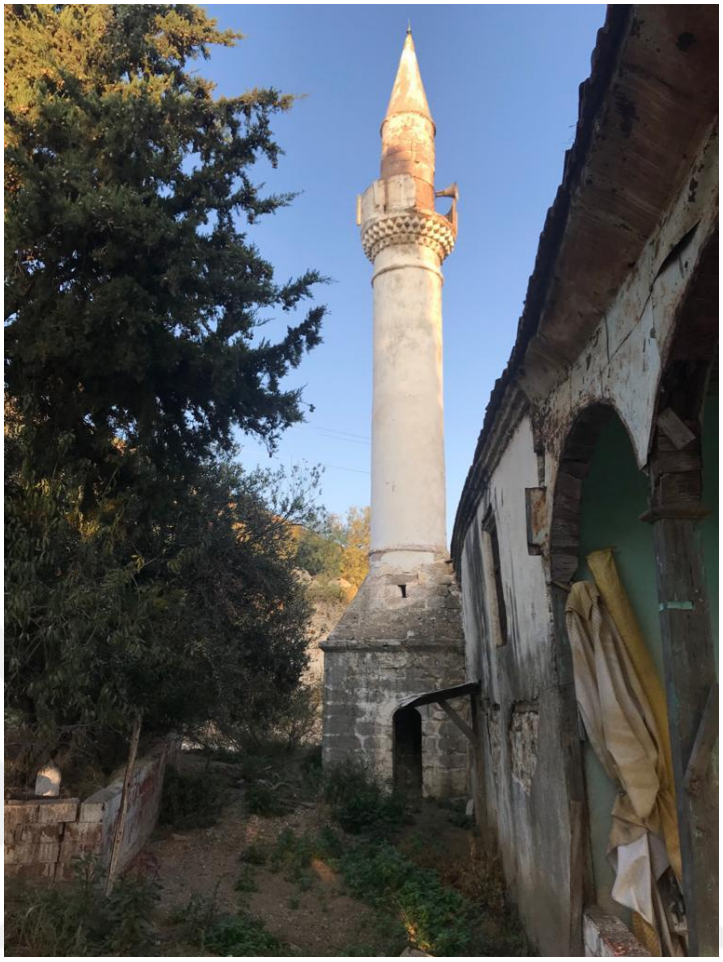

Fotoğraf 526. Minare (N. Kıncal)

Fotoğraf 527. Minarede yer alan tarih yazısı (BVBM)

İç Mimari Özellikleri: Harim bölümüne caminin kuzey ve batı cephelerinde olmak üzere, iki farklı yönden giriş yapılmaktadır (Fotoğraf 528). Mihrap nişi ve mihrabın bulunduğu güney duvarı etek seviyesine kadar, yakın dönem seramikleri ile kaplanmıştır. Mihrap nişi ve çevresi yazı ve kalem işleri ile yoğun şekilde bezenmiştir (Fotoğraf 529). Mihrab nişinde terazi motifi yer almaktadır (Fotoğraf 530). Niş içerisinde ucunda terazi motifi bulunan zincirle sarkıtılmış kandil şeklinde düzenlenmiş sülüs hat yazıda, Fetih suresinin ilk ayeti (İnna Fetahna leke fethan mubina) yer almaktadır. Bu yazı, aynalı müstesna tarzında yazılmıştır. Yazının iki tarafında perde motifi yer almaktadır (Fotoğraf 531).

Harim güney duvarında kapsamlı süslemeler ve arapça ayetler bulunmaktadır (Fotoğraf 532). Mihrabın solunda büyük bir pencerenin üzerinde ikra suresinin ilk ayetinden bir bölüm (İkra bismi rabbike) yer almaktadır. Mihrabın üzerinde bulunan kitabede (Küllema Dehâle aleyha Zekkerriyal Mihrâbe) yazmaktadır. Yazının üzerinde, mavi renkli hayat ağacının yeşil yaprak süslemeleri yer almaktadır. Mihrabın sağ alt tarafında (ya rab ya hazreti Allah), üstünde yuvarlak madalyon içerisinde (Allah Celle Celalehü) ve sol yandaki madalyonda ise (Muhammed Alehisselam) Lafz-ı Celal ve İsmi Nebi hatları kalem işi olarak işlenmiştir. Mihrap duvarının sol üst köşesine gelen duvarda (Şehri Ramazan Ellezi Unzile Fihil Kur'ân) ayeti bulunmaktadır (Fotoğraf 533). Ayrıca, mihrabın önünde, üzerinde renkli yaprakların ve iki madalyonun yer aldığı ahşap süsleme unsuruna yer verilmiştir. Mihrap duvarının solundaki köşede yer alan ahşap vaaz kürsünün özgün olduğu düşünülmektedir. Kürsüde cami genelinde kullanılan renkler hâkim olup, bitkisel yaprak deseni kullanılmıştır (Fotoğraf 534). Mihrap duvarının sağında ahşap minber yer almaktadır (Fotoğraf 535). Kuzey bölümünde ahşap direklerin taşıdığı kadınlar mahfili bulunmaktadır. Mahfile çıkış kuzey yönünde kalan ahşap merdivenlerle yapılmaktadır. Korkulukları renkli yağlı boya ile boyanmıştır (Fotoğraf (536). Kademeli ahşap tavan göbeğinde geometrik süslemelere yer verilmiştir. Yıldız desenli tavan göbeğinin renklendirilmesinde yeşil, beyaz, bordo ve sarı renkler kullanılmıştır (Fotoğraf 537).

Cami bahçesinin doğusunda tek mezardan oluşan bir hazire bulunmaktadır. Bu mezar taşı kireç ile boyandığından, üzerindeki Osmanlıca olarak yazılan kitabe tam olarak okunamamış olmasına rağmen H.1025/M.1616 yazıldığı anlaşılmaktadır (BVBM).

Fotoğraf 528. Cami harimi (BVBM)

Fotoğraf 529. Mihrap (N.Kıncal)

Fotoğraf 530. Mihrap terazi motifi (N. Kıncal)

Fotoğraf 531. Fetih Suresi (N.Kıncal)

Fotoğraf 532. Güney duvarı (N.Kıncal)

Fotoğraf 533. Bakara suresi 185. ayet (N. Kıncal)

Fotoğraf 534. Vaaz kürsüsü (N.Kıncal)

Fotoğraf 535. Minber (N.Kıncal)

Fotoğraf 536. Kadınlar mahfili (N. Kıncal)

Fotoğraf 537. Harim tavan (N. Kıncal)

3.22.1. Yapılan Onarımlar

Caminin güney cephesinde kabartma şeklinde 1937 tarihi yazılıdır. Bu tarihe göre, onarıldığı düşünülmektedir (BVBM). Tarih yazılı bölümün yanında aşağı doğru bakan ters bir palmiye motifine yer verilmiştir (Fotoğraf 538).

Fotoğraf 538.Onarım tarihi ve palmiye motifi (BVBM)

3.22.2. Yapılacak Onarımlar

05.11.1999 tarih/660 sayılı ilke kararı doğrultusunda hazırlanacak rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanarak, hamam ve caminin birlikte korunması kararlaştırılmıştır (ÇKVKBKM). Çanakkale K.V.K.K. nun 21/06/2017 tarih ve 3895 sayılı kararı ile 1. grup Anıt Eser olarak tescillenmiş kuzeydoğu bölümündeki hamam yapısı da tescillenerek koruma altına alınmıştır.

Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğünün kararıyla Ayvacık ilçesi, Kösedere köyü camii için rölöve, restitüsyon ve restorasyon projesi Kasım 2018 tarihinde Şehir Restorasyon tarafından hazırlanmıştır (BVBM). Projesi hazır olup, henüz restorasyonuna başlanmamıştır.

3.23. KUMARLAR KÖYÜ CAMİİ

İlçesi: Çan

Mahallesi Köyü: Kumarlar

Mevkii: Köyiçi

Pafta:2

Alanı: 248, 00

Parsel: 5

Meşhur İsmi: Kumarlar Köyü Cami

Yapım Tarihi: 1843

Yeniden Yapım Tarihi: 1905

Tescil Tarihi ve Numarası:24.03.1991/1668

Tescil Eden Kurul: Bursa

Vakfı: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Yeri: Cami, Çanakkale ili, Çan İlçesi, Kumarlar köyü merkezinde yer almaktadır.

Tarihçe: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (25 Safer 1259/Miladi 20 Eylül 1843) Lapseki Kazasına bağlı Kumarlar karyesinde, Biga Sancağı mütesellimi Halil Ağa vakfından camii şerifi. Vakıf kaydının Kumarlar köyü camisine ait olduğu düşünüldüğünde, caminin 1843 yılından kısa bir süre önce yapıldığı kabul edilebilir (BVBM).

-Sarf-ı emvâl eyledi ehl-i kurâ -Mahv idüb dilden sıfât-ı hesti -Bâ husus Muhammed Ağa rehber olub -itdiler ihyâ bu beyt-i izzeti -1323-	صرف اموال ایلدی اهل قری محو ایدوب دلدن صفات خستی با خصوص محمد اغا رهبر اولوب ایتدیلر احیا بو بیت عزتی ١٣٢٣

Kitabenin Arapça ve Türkçe harflerle yazılışı (Uysal, 2013: 143-158).

Cami'nin güney cephesinde bulunan mermer kitabede yapının geçmişi hakkında bilgi verilmektedir. Kitabede günümüz Türkçesiyle şu ifadelere yer verilmektedir (Fotoğraf 539).

Fotoğraf 539. Kitabe (BVBM)

"Köy halkı cimrice davranmadan mallarını harcayarak Muhammed Ağa'nın rehberliğinde bu değerli evi /odayı yeniden canlandırdılar" Kitabede alt sırada yer alan rakamlar H.1323-M.1905 tarihini göstermektedir (BVBM). Caminin minaresine ilişkin ayrı bir kitabe bulunmaktadır. Bu kitabede, minarenin ustası Tahsin Karataş ile yapılış tarihi olan 1952 yılı yer almaktadır (Fotoğraf 540). Cami şu anki durum itibariyle harabe durumundadır.

Fotoğraf 540. Minare kitabesi (BVBM)

Dış Mimari Özellikleri: Cami dikdörtgen planlı kırma çatılıdır. Çatı, alaturka kiremit ile kaplıdır. Duvarlarında moloz taş malzeme kullanılmıştır. Güney cephe duvarında, ikisi alt katta, ikisi üst katta olmak üzere dikdörtgen formlu dört pencere bulunmaktadır. Doğu cephe pencereleri, güney cephe pencereleri ile benzer özellikler göstermektedir (Fotoğraf 541). Cami batı cepheden ise, bir eve bitişik konumdadır. Kuzey cephe, caminin arka bölümünde yer alan evin avlusuna bakmakta olup sağır bırakılmıştır. Caminin kuzeydoğu köşesine bitişik oda yer almaktadır (Fotoğraf 542). Burada havada asılı kalmış izlenimi veren tavanı ahşap işçilikli bir oda kalıntıları bulunmaktadır

(Fotoğraf 543). Güney bölüm cami giriş kapısının üzerinde yer alan kemerin üst bölümünde kitabenin altında alçı silmeli küçük bir boşluk yer almaktadır (Fotoğraf 544). İçerisinde seramikten yapılmış, manzara resimli tabağın sadece kenar parçalarından küçük çaplı kalıntılar gözlenmektedir. Kalan bölümü ise köy muhtarlığı tarafından korunmaktadır (Fotoğraf 545). Güney cephe de iki yuvarlak kemer yer almaktadır. Sol bölümde yer alan kemer diğerine göre daha geniş tutulmuş olup, kapı ile birlikte tasarlanmıştır.

Minare, caminin güneybatı köşesinde, kare kaideli, yuvarlak gövdeli ve tek şerefelidir. Minarenin, caminin yapısal özelliği ile uyumlu olmadığı gözlemlenmiştir. Köyde yapılan araştırma sonucunda ulaşılan bilgiye göre, yıkılan ahşap minarenin yerine kesme taş malzeme ile 1952 yılında günümüzde mevcut olan minare yapılmıştır (Fotoğraf 546).

Fotoğraf 541. Güney ve doğu cephelerinden bir görünüm (N.Kıncal)

Fotoğraf 542. Kuzey doğu köşe (N. Kıncal)

Fotoğraf 543. Kuzey doğu köşede camiye bitişik tavan (N.Kıncal)

Fotoğraf 544. Kitabe ve tabağın yeri (N.Kıncal)

Fotoğraf 545. Güney cephe duvarından çıkan özgün tabağın bir parçası (N.Kıncal)

Fotoğraf 546. Minare (N.Kıncal)

Fotoğraf 547. Cami giriş kapısı ve kemeri (N. Kıncal)

İç Mimari Özellikleri: Cami son cemaat yerine giriş ahşap çift kanatlı, yuvarlak kemerli kapıdan yapılmaktadır. Bu kısım kapalı avlu görünümüne sahip taşlık denilen mekanı oluşturmaktadır. Girişin solunda batı duvarında abdest alma muslukları bulunmaktadır. Abdest alma muslukları, camiye sonradan ilave edilmiştir. Avlunun orta bölümünde, ahşap üst kat çıkış merdivenleri yer almaktadır. Caminin ön cephesinde kenarlardan duvara bitişik iki yuvarlak kemer bulunmaktadır. Kemerlerin biri pencere görevi görmektedir.

Harim 732x774 cm ölçülerinde olup, kareye yakın planlıdır (BVBM). Harim bölümünün batı duvarında, pencere aralarında, madalyon içerisinde yazılar yer almaktadır. Sarı renk boya ile çevrelenmiş madalyon içerisine siyah renkli kalem işi

yazılarda Ebubekir, Osman, Hüseyin yazılıdır (Fotoğraf 548). Cami ahşap düz tavanlıdır. Harim tavanı orta kısmında içeri çökertilmiş göbek yer almaktadır. Göbeğin etrafı çıtalarla karelere bölünmüştür (Fotoğraf 549). Kadınlar mahfili ile sofayı ahşap direkler taşımaktadır. Zemin ahşap döşemelidir. Mahfilin tek girişi bulunmaktadır. Mahfil korkulukları ahşaptır (Fotoğraf 550). Harim güney cephe ortasında yer alan mihrap nişinin iki kenarında sütünce yer almaktadır. Mihrap nişi kavsarası içerisinde baklava dilimli motiflere yer verilmiş olup, üçgen şekli verilerek mihrap sınırlandırılmıştır. Mihrap nişi içerisinde, iki yana toplanmış perde motifi bulunmaktadır. Perdede, boya rengi olarak; sarı, yeşil ve siyah renkler kullanılmıştır. Yeşil zemin üzerine siyah benekler işlenmiş ve siyah renk ile tahrir çekilmiştir. Perde desenin orta bölümünde, aynı renklerden oluşan perde püskülleri yer almaktadır. (Fotoğraf 551). Mihrapta siyah renkli, çiçekli kûfi yazı karakteriyle İhlas suresi yer almaktadır (Fotoğraf 552). Minber (Fotoğraf 553) ve güney doğu köşede yer alan vaaz kürsüsü korkulukları ahşap S şekli veren eğri parçalar ile süslenmiştir (Fotoğraf 554).

Fotoğraf 548. Batı iç duvarında Hz. Ebubekir, Hz. Osman ve Peygamberimizin torunu Hüseyin'in isimleri yer almaktadır (N. Kıncal)

Fotoğraf 549. Cami harim bölümü tavan göbeği (N.Kıncal)

Fotoğraf 550. Kadınlar Mahfili (N.Kıncal)

Fotoğraf 551. Mihrap (N. Kıncal)

Fotoğraf 552. Mihrap yazı (N.Kıncal)

Fotoğraf 553. Minber (N.Kıncal)

Fotoğraf 554. Vaaz Kürsüsü (N.Kıncal)

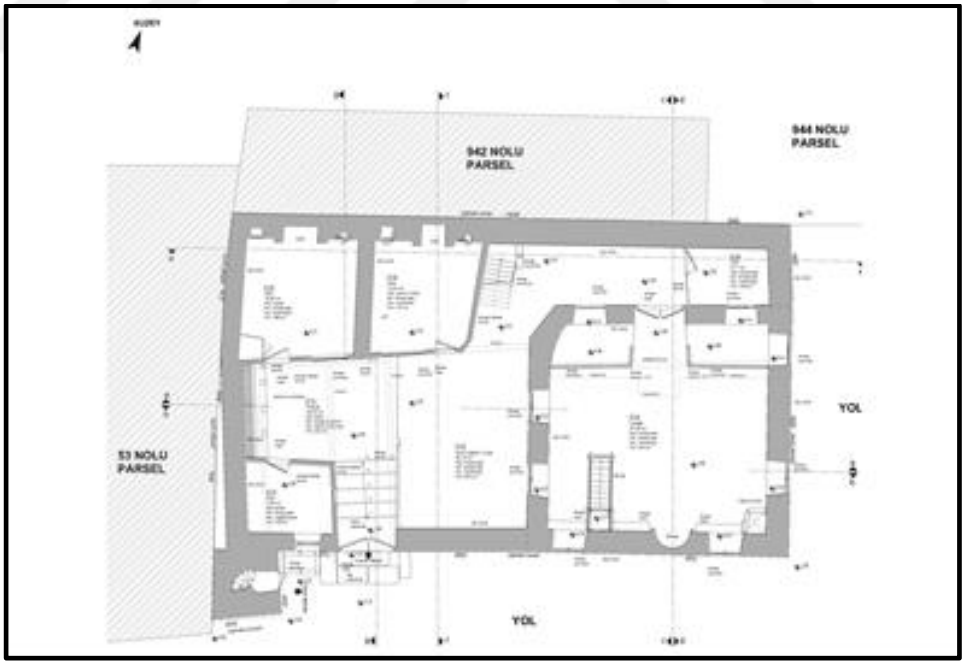

Çizim 75. Çizim 1. Kumarlar Köyü Camii Planı (Şehir Restorasyon' dan)

Çizim 76. 1.katta sofanın batısındaki 103 ve 104 nolu odaların ara duvarları yapının mimari kurgusu (Şehir Restorasyon ‘dan).

3.23.1. Yapılacak Onarımlar

Kumarlar Köyü Camii’nin rölevesi çizilip, restorasyonda neler yapılacağı projelendirilmiştir. Fakat restorasyon işlemlerine henüz başlanmamış olup, başlanacağı tarihi bilinmemektedir.

Şehir Restorasyon tarafından 2018 de hazırlanan rapora göre, restorasyon projesinde caminin restitüsyon çalışması sonucunda özgün planın değiştirilmeden onarılması önerilmiştir. Bu çerçevede restorasyon işlemi gerçekleştirilecektir. Caminin, hane sayısının az olduğu köy halkının vakit namazlarını kılmanın yanında, kadınların bayram/teravih namazlarını kılabileceği, mevlit okutulabileceği, hayır yemeklerinin gerçekleştirilebileceği, çocuklar için Kur’an kursu ile sanatsal etkinliklerin düzenlendiği yaz okulu gibi sosyal ve kültürel amaçlı mekan olarak kullanılması önerilmiştir. Bu kapsamda yapılacak işlemler, şu şekilde belirtilmektedir (BVBM):

- Restorasyon projesi ve hasar analiz paftalarında belirtilen niteliksiz elemanlar ve eklemeler itinalı biçimde sökülecektir (Çizim 74-75),
- Cami içi son cemaat yerindeki ahşap sedirler ve ahşap kaplamalar, odalarda bulunan tavan kaplamaları ile birinci kat odalarında, sofada ve son cemaat yerinde ahşap döşeme ve tavan kaplamaları numaralandırılarak sökülüp muhafaza edilecektir. Minber ve kürsü desteklenerek korunmaya alınacaktır,

- Cami çevresi, temel alt seviyesine kadar açılıp, kuruyuncaya kadar açıkta bekletilecektir. Temel ve beden duvarlarında statik inceleme sonucunda önerilecek müdahaleler tamamlandıktan sonra derz temizliği ile derzleme ve sıva yapılarak, yeterli kuruma sağlandıktan sonra su yalıtımı ve koruma uygulanarak temel duvarları kapatılacaktır,

Zemin katta projede gösterilen kotlarda beton uygulanarak su ve ısı yalıtımı yapılacaktır,

Cami içi ve dışında iskele kurularak harim bölümü tavanı (ahşap kaplama ve çıtalar korunarak), çatı ve harim döşemesi alttan desteklenerek askıya alınacaktır,

- Ahşap çatı askıya alınıp, kiremitler toplanacak ve kiremitlerin altında kalan tahtalar sökülecektir,
- Mevcut çatı rölövesi alındıktan sonra, statik inceleme ile aynı zamanda kullanılacak ahşap malzemenin belirlenmesi, nem ölçümü, böcek mantar durumu analizleri yapılacaktır,
- Mevcut çatı ile konstrüksiyonu ile restorasyon projesinde önerilen konstrüksiyon karşılaştırması sonucunda mümkün olduğunca özgün malzemeler kullanılarak çatı uygulama projesi revizyonu gerçekleştirilecektir,
- Restorasyon kapsamında, çatı projesine uygun boyutlarda ahşap malzeme bulunamayacağı gerekçesiyle, alternatif olarak, lamine çam önerisinde bulunulmuştur. Kullanılacak ahşap malzemelerin empire edilmiş olması sağlanacaktır,
- Çatı konstrüksiyon onarımı sonrasında kiremit altı kaplaması, su yalıtımı ve alaturka kiremit kaplama yapılacaktır. Çatının saçak kaplaması projesine uygun olarak yenilenecektir,
- Dış cephe taş duvarlarda sıva raspası yapılacaktır. Ahşap hatıllarda bozulma ve çürüme görülenler aynı kesit ve boyutta değiştirilip yenilenerek taş duvarlar sağlamlaştırılacaktır. Derz temizliği sonrasında özgün sıva analizi sonucu çıkan oranlara göre çamur, saman, kireç sıva uygulaması yapılacaktır. Dış cephede suyu uzaklaştıran, nefes alan kırık beyaz boya kullanılacaktır,
- Taş duvarlarda ve iç cephede kabaran, hasar gören sıva itina ile sökülecektir. İç sıvanın değiştirilmesi kararı, yerinde yapılacak inceleme sonucu verilecektir. Sıva

sökümü sonrasında yapılacak analizler çerçevesinde, 2-5 cm aralığında çamur-saman karışımı kaba sıva ile 0.5-0.8 cm aralığında kireç-kum karışımı ince sıva yapılması planlanmıştır,

- Kuzey cephede yer alan tuğla kemerler alttan kalıp ile desteklendikten sonra, üzerindeki bütün sıva kazınacaktır.
- Statik inceleme sonucunda kemerlere yapılacak müdahaleler belirlenecek, analiz sonucuna göre belirlenen miktarda kireç, kum katkılı sıva uygulanarak içte badana dış cephede su uzaklaştırıcı boya yapılacaktır,
- Zemin kat tavan kaplamaları, birinci kat döşeme ve tavan kaplamaları (cami harim kısmı hariç) söküldükten ve mevcut ahşap konstrüksiyon rölövesi alındıktan sonra statik inceleme ile aynı zamanda ahşap cins belirleme, nem ölçümü, böcek mantar durumuna ilişkin olarak tahribatsız analizler yapılacaktır,
- Eksik ve hasarlı malzemeler özgün malzeme ve boyutta malzeme kullanılarak yenilenecektir,
- Kullanılacak bütün ahşap malzemeler empire edilecektir,
- Cami harim bölümü zeminde yer alan dikme ve kirişler restorasyon projesine göre tamamen yenilenecektir,
- Sıva raspası sonrası ahşap karkas sistemin kontrolü yapılarak çürüyen parçalar aynı boyut ve türde, empire edilmiş ahşap elemanlar ile değiştirilecektir. Sıva analizi sonucu çıkan orana göre kıtık, kireç, kum karışımlı sıva uygulaması ve badana yapılacaktır,
- İç ve dış bölümlerde yer alan tüm ahşap pencereler uzun süreli bakımsızlık nedeniyle kullanılamaz durumdadır. Pencerelerin tamamı sökülüp, restorasyon projesine uygun ısı camlı olarak yenilenecektir. Kapının ahşap söve bölümü, mümkün olduğu takdirde yerinde kalarak empire uygulanarak korunacaktır,
- Ana giriş kapısı, minber, vaaz kürsüsü, ahşap sedir, kadınlar mahfili taşıyıcı ayakları, başlık, korkuluk, kat silmesi, harim kısmı tavan kaplaması gibi bölümlerin sağlamlaştırılması işlemi yapılacaktır. Ahşap yüzey üzerinde bulunan yağlı boya zımpara ile temizlenecektir. Paslanmış çivi ve benzerleri, galvanize olanlarla değiştirilecektir,
- Eksik olan parçalar detayına uygun olarak tamamlanacaktır. Kurt delikleri ahşap tozu, boncuk tutkal ile doldurulacaktır. Tüm ahşap yüzeylere sürme empire

uygulanacaktır. Koruma işlevini yitirmiş yüzeylere iki kat gomalak cila uygulanacaktır,

- Numaralandırılarak sökülen sağlam ahşap tavan ve döşeme malzemeleri empire edilerek önceki yerlerine monte edilecektir. Hasar görmüş kısımlar profil detayı ve boyuta sahip ahşap ile değiştirilecektir,
- Yapılan belgeleme üzerinden güncel bozulmalar belirlenecektir. Belgelemeden önce (akrilnat, dispesiya, K2 veya mikro akril gibi dönüşümlü malzemeler ile) sağlamlaştırma yapılacaktır. Belgeleme sonrasında, yapılacak müdahaleler tespit edilerek, sıva-taşıyıcı ve boya-sıva arası sağlamlaştırma gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda; sıva katmanı çevresi geçici harç ile kapatıldıktan sonra, yüzeyde enjeksiyon yapılması gereken çatlak bulunması durumunda, bütünlüğe zarar vermeyecek zayıf bir noktada 2-3 mm çapında bir delik açılacaktır. Delik bölümlerin içleri hortum ile gönderilen hava yardımıyla temizlenip ve su-alkol karışımı (50:50) ile ıslatıldıktan sonra, sıva analizine uygun enjeksiyon harcı şırınga ve el pompasıyla gerçekleştirilecektir. Sıva parçaları arasında oluşan boşluklara analiz sonucuna uygun olarak belirlenen harç ile dolgu yapılacaktır. İşlem sürecinde, resmin yüzeyi dışarıdan desteklenip, basınç nedeniyle yüzeyden ayrılması engellenmiş olacaktır,
- Korozyona uğrayan tüm alt ve üst pencere demirlerinin üzerindeki paslı tabaka zımparalanarak temizlenecektir.İki kat antipas ve mat antrasit boya uygulanacaktır,
- Minare söküm kararı, uygulama sırasında yapılacak statik inceleme sonucunda verilecektir. İskele ve gerekli koruma tedbirleri alındıktan sonra iç ve dış bölümlerdeki taş arasındaki derzler temizlenecektir. Statik kontrolü sonucunda gerek görülmesi durumunda kaideye kadar taşlar numaralandırılıp söküm yapılacaktır. Söküm gerekmemesi durumunda taş aralarına harç analizi doğrultusunda hazırlanacak ince harç ile derz yapılacaktır. Hava şartlarından etkilenmiş olan kenet vb metal elemanlar, kullanılabilecek durumdaysa, paslı tabaka zımparalanarak temizlenerek, iki kat paraloid B72 ile korunması sağlanacaktır. Kullanılamayacak durumda ise, benzer özellikteki malzeme ile değişimi sağlanacaktır
- Minare külahının ahşap bölümünün analizi yapılarak, tahrip olan parçalar yenilenecektir. Külah üzerine ahşap kaplama ve en üste de keçe ve kurşun

uygulaması gerçekleştirilecektir. Alem, zımparalanarak temizlenecek ve iki kat paraloid B72 ile korunması sağlanacaktır. Şerefe çıkış kapısı, ahşap olarak yeniden imal edilip, yerine monte edilecektir. Minarenin giriş bölümüne üç rıhtlı taş basamaklı merdiven yapılacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Çanakkale İlinde Bulunan Osmanlı Dönemi Camilerinin Restorasyon Öncesi ve Restorasyon Sonrası Özelliklerinin İncelenmesi konulu tez çalışmasında mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü, Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğüne ait olan ve Osmanlı döneminde yapılmış olan 29 cami ve 3 namazgah bulunmaktadır.

Halen mevcut olan cami ve namazgahlar içerisinde Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanan restorasyon projeleri çerçevesinde onarım ve yenileme süreci tamamlanan 16 cami aşağıda yer almaktadır:

- Asilhan Bey Camii
- Ezine Seferşah Camii
- Ezine Zeytinli Camii
- Bozcaada Alaybey Camii
- Bozcaada Yalı Camii (Köprülü Mehmet Paşa Camii)
- Fatih Camii
- Gazi Yakup Bey Camii
- Nasuh Çelebi Camii
- Ayvacık Behramkale Hüdavendigar Camii
- Ayvacık Ümmühan Hatun Camii
- Ayvacık Babakale Camii
- Yeşilyurt Köyü Camii
- Bayramiç Karşıyaka Camii
- Biga Çarşı Camii
- Gelibolu Gazi Süleyman Paşa Camii
- Lapseki Gazi Süleyman Paşa Camii

Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğünce restorasyon projeleri hazırlanmış olup, süreç tamamlandığında onarım ve yenileme çalışmaları başlatılacak olan camiler şunlardır:

- Ezine Ulu Camii
- Kösedere Köyü Camii

- Kumarlar Köyü Camii
- Kurşunlu Camii
- Tıflı Camii
- Ayvacık Tuzla Hüdavendigar Camii
- Yalı Camii (Tavil Ahmet Paşa Camii)

Restorasyon projeleri henüz hazırlanmamış olan Osmanlı dönemine ait cami bulunmamaktadır.

Ayrıca, Tuzla Camii'nin restorasyon süreci başlatılıp, daha sonra ara verildiği bilgisine ulaşılmıştır.

Bu çerçevede, Çanakkale İlinde bulunan ve restorasyon süreci tamamlanan 16, restorasyon süreci henüz başlatılmayan 7 Osmanlı dönemi camisinin restorasyon öncesi ve restorasyon sonrası temel özellikleri incelenerek değerlendirilmiştir. Restorasyon süreci tamamlanmayan camilerin de restorasyon projesi öncesi dönem ile hazırlanan proje kapsamındaki özellikleri incelenerek farklı boyutlarıyla analiz edilmiştir.

4.1. ASİLHAN BEY CAMİİ

Pencereli duvar cephesi, Ayasluğda (Selçuk)İsa Bey Camii (1375), Bursa Çekirgede bulunan 1.Murat camii (1360-1389) ve aynı dönemin Bursa'daki diğer Osmanlı camilerinde görülmektedir. Kahire'de 1356-1362 arasında inşa edilen Memluk Sultanı Hasan Camiinde, Şah Abbas zamanında (1642-67)tamamlanan, Azerbaycan'da Erdebil'deki Şeyh Safi'nin türbe camii bu tarzın güzel bir örneğini göstermektedir (Diez, 1946: 49-51). Asilhan Bey Camii pencere özellikleri itibariyle yukarıda adı geçen camilerle benzer özellikler göstermektedir.

Cami plan ve mimari özellikleri açısından Erken Osmanlı Dönemi Mimarisi özelliklerini taşımaktadır. Tek kubbeli kübik camiler kısmında değerlendirilmektedir. Bölgenin tarihsel gelişimine ışık tutması açısından büyük önem taşır. Tuzla Murad Hüdavendigar camileri ile benzer özellikler göstermektedir (Çizim 76-79) (Fotoğraf 555).

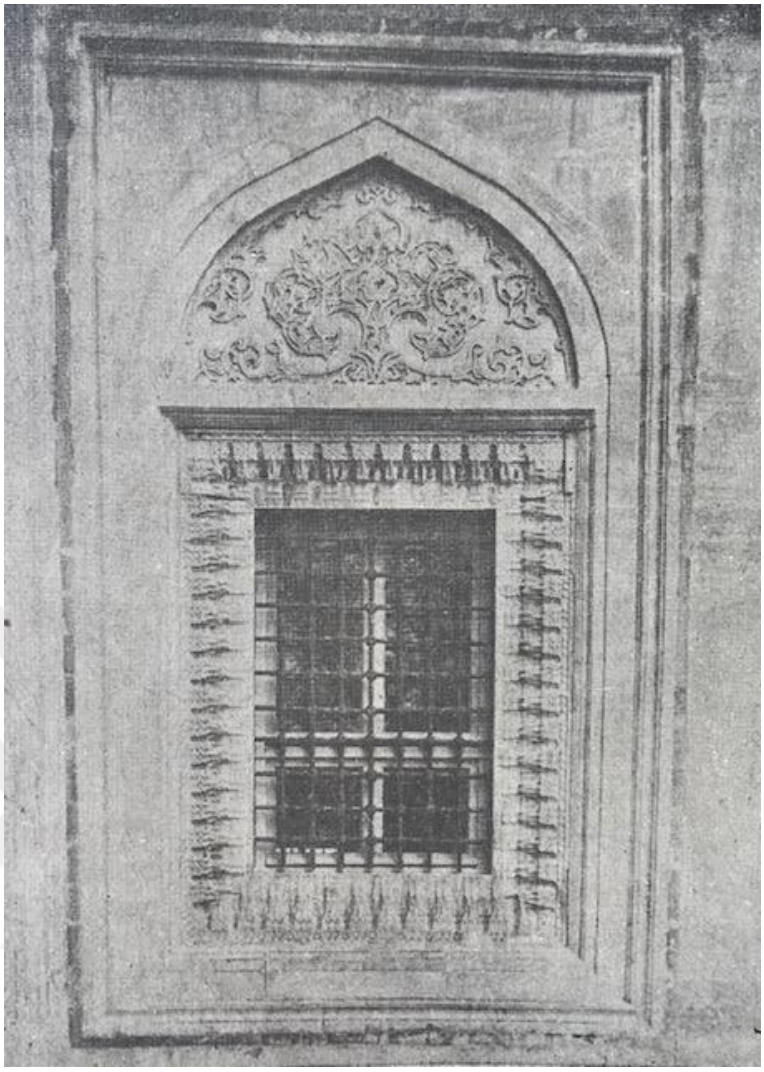

Fotoğraf 555. Bursa Yeşil Cami penceresinden bir görünüm (Diez, 1946: 49)

Fotoğraf 556. Asilhan Bey Camii doğu cephe penceresi (N. Kıncal)

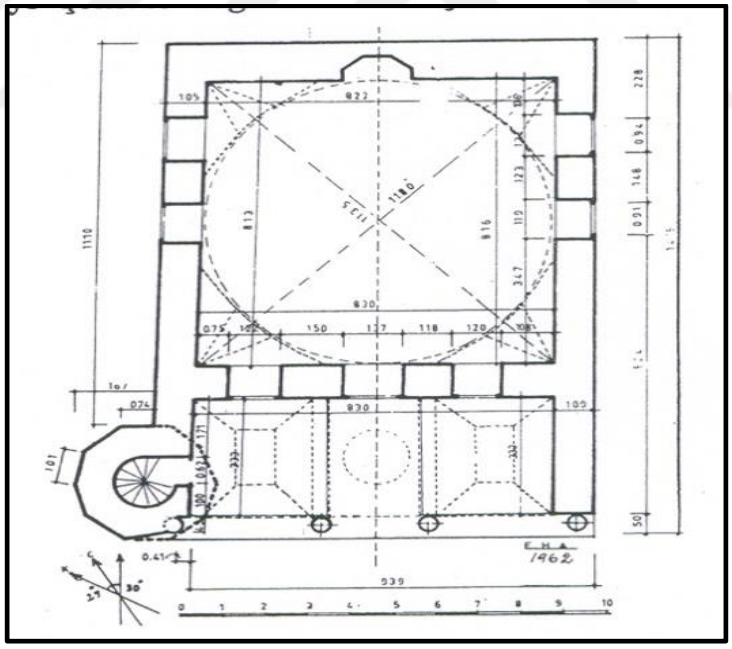

Çizim 76. Bursa Alaeddin Camii planı (BVBM)

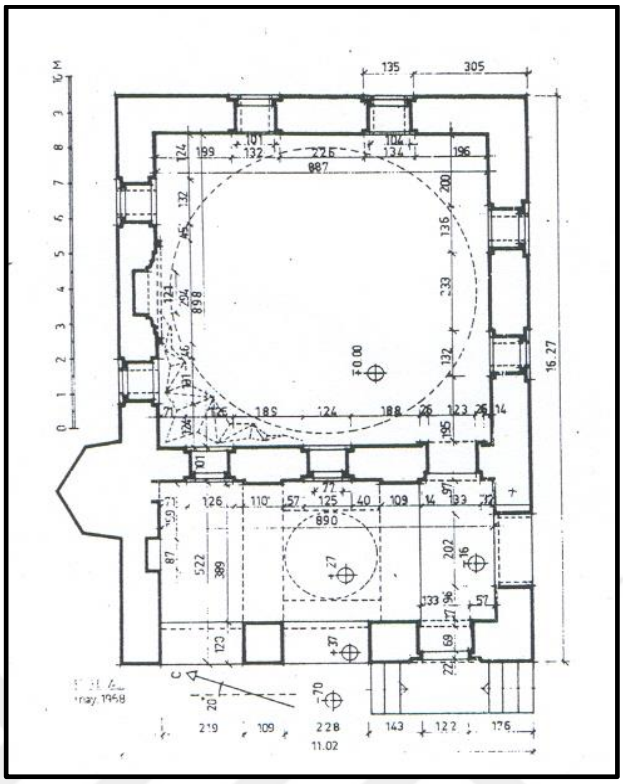

Çizim 77. Bursa Tuzpazarı Camii planı (BVBM)

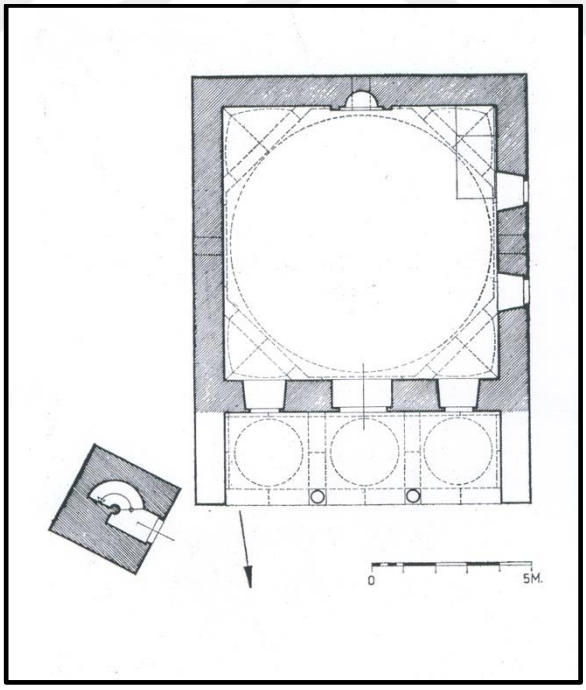

Çizim 78. Kütahya Balıklı Camii planı (BVBM)

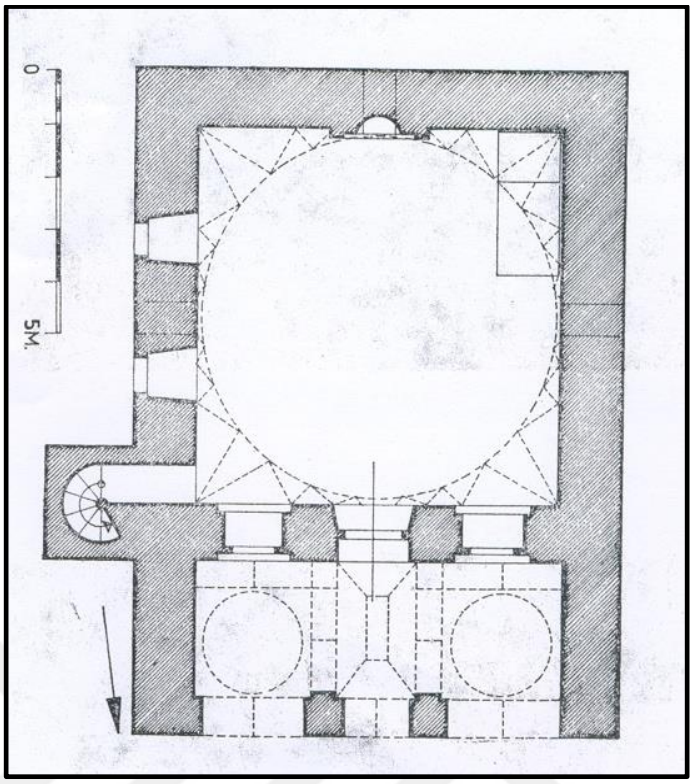

Çizim 79. Kütahya Kurşunlu Camii planı (BVBM)

Fotoğraf 557. Behramkale Hüdavendigar Camii (BVBM)

4.2. AYVACIK MURAT HÜDAVENDİGAR CAMİİ

Harim bölümü, halılarının, bulunduğu yöre itibariyle özgün olduğu düşünülmektedir. Halılar üzerinde sıva kalıntılarının görülmesi, halıların korunması hususunda yeterli özenin gösterilmediğini ortaya koymaktadır. Caminin mihrabının tel ile duvara bağlandığı dikkate alındığında cami onarımının gecikmiş olduğu düşünülmektedir.

Tek kubbeli camiler gurubunda, bölgenin erken Osmanlı eserlerindendir.

4.3. AYVACIK KÖSEDERE KÖYÜ CAMİİ

Balkanlar' da son dönemde yapılan camilerle özdeştirilebilir niteliktedir. Hayat ağacı ve yaprak motifleriyle Alaca camisine benzer özellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Mihrabın iki yanında yuvarlak madalyonlar içinde Lafz-ı Celal ve İsmi Nebi hatları kalem işi olarak işlenmiştir. Bu işlemelerin Bursa Ulu Cami Allah Muhammed yazıları ile benzerliği gözlemlenmektedir.

Yapının çevresinde bulunan ağaçların tarihi yapıya zarar verdiği, adeta duvarla iç içe olduğu gözlenmiştir. Her an yıkılma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Önlem alınmasının gerektiği düşünülmektedir. Tadilat Yapılması durumunda, ilgili dönemin özelliklerini yansıtan bir cami olarak varlığını sürdüreceği ön görülmektedir.

4.4. KUMARLAR KÖYÜ CAMİİ

Camide, derslik, müezzin odası ve misafir odası bulunması avlulu kervansarayları hatırlatan plan tipi ile benzerlik göstermektedir. Camide ahşap süslemelere yer verilmiştir. Bu kapsamda, Caminin tavan göbeği süslemesi, müezzin mahfili ve kadınlar mahfilinin ters düz yaprak ve "S" şekilli ahşap oyma bezemeleri dikkati çekmektedir.

Cami'nin tavan, dolap rafları ve göbek bölümlerinde çeşitli süsleme teknikleri kullanılmıştır. Bu süslemeler ahşap süslemeli mescit ve camiler içinde bölge açısından tek örnektir (BVBM).

Fotoğraf 558. Gümüşhane Köycük Eski Camii (BVBM)

Fotoğraf 559. Kumarlar Köyü Camii (BVBM)

1991 yılında yapılan tescil kaydına göre, geç Osmanlı dönemi, Ahşap mimari örneği açısından korunması gereken önemli bir yapı olduğuna karar verilmiştir (BTKVKK, 23.03.1991-BVBM). Cami sahip olduğu özgün planı ile Çanakkale ili sınırları içinde tek örnek olduğu düşünülmektedir. Ancak caminin plan özelliği ahşap süsleme, kullanılan teknik ve malzemenin özgün olması bölgenin en erken camilerinden biri olduğu izlenimini vermektedir. Kumarlar köyü camii harim tavanı ile benzer özellik gösteren çökertme tavan örneği Gümüşhane'nin Kelkit ilçesi Köycük camii tavan göbeğinde görülmektedir (Fotoğraf 558-559) (Özkan, 2010: 69).

İlk örnekleri Karahanlılar döneminde görülen ve İstanbul selâtin camilerinde de dikkati çeken süsleme amaçlı kûfî geleneklerin sürekliliği, önemli bir özellik olarak ön plana çıkmaktadır.

4.5. EZİNE ULU CAMİİ

Cami, bölgenin Osmanlı dönemi mimarisi ilk dönem örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir.

4.6. ZEYTİNLİ CAMİİ

Osmanlı mimarisinde ortaya çıkan neoklasik mimarlık akımının özelliklerini genel olarak yansıttığı düşünülmektedir.

4.7. TIFLI CAMİİ

Minare yapıldığı dönem özelliklerini yansıtmaktadır. Bulunduğu konumdan dolayı cami dar bir alanda kalmış izlenimi vermektedir. Tıflı caminin tavan göbeği süslemeleri yapıldığı dönem ampir ve barok üslubuyla yapıldığı dönemin genel özelliklerini yansıtmaktadır. Tıflı caminin kaidesinde bulunan bitkisel motif ve minarenin şerefe altı yapıldığı dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Son cemaat yerinin, avluda yer alan abdest alma bölümü ve tuvaletlerin cami dokusu ile uyuşmadığı düşünülmektedir.

4.8. YALI CAMİİ

Erken islam sanatında sıklıkla görülen bir örnek burada kullanılmıştır. Fatimiler dönemi Kahire El-Ezher camii uslûplaştırılmış istiridye şekilleri ile benzerlik göstermektedir (Yetkin, 1954: 91).

4.9. KURŞUNLU CAMİİ

Cami tek kubbe örtüsüyle merkezde bulunan diğer camilerden farklılık göstermektedir. Caminin mihrap, minber ve mahfili dikkat çekicidir.

4.10. BAYRAMİÇ KARŞIYAKA CAMİİ

Klasik Osmanlı mimarisi özelliklerini taşımaktadır. Barok üslubun hakim olduğu bu dönemde, ilçede bulunan Hadımoğlu konağı tavan süslemeleri çiçek demeti ile caminin mihrabında kullanılan bezemelerle benzer özellikler göstermesine rağmen barok tarzının tam olarak uygulanmadığı gözlemlenmektedir. Karşıyaka camii avlu giriş kapısının sol tarafında, avlu duvarına bitişik bir konumda taş köprü bulunmaktadır. Giriş sağ bölümünde çeşme yer almaktadır. Caminin doğu ve güney avlu duvarlarının arasında hazire yer almaktadır. Ayrıca milli şair Mehmet Akif Ersoy'un babası Tahir Hoca'nın bu camide görev yaptığından söz edilmektedir.

4.11. GELİBOLU GAZİ SÜLEYMAN PAŞA CAMİİ

Camide, Sinop ve Milas camilerindeki mimari özelliklerin daha gelişmiş bir formunun uygulandığı dikkati çekmektedir (BVBM). Kuzey cephe mahfil duvarının

pencere altında yer alan kalem işi süslemelerinden biri yapılan restorasyon sırasında dokunulmayıp özgün ile hali bırakılmıştır (Fotoğraf 560).

Fotoğraf 560. Kalem işi süsleme (N. Kıncal)

4.12. GÜMÜŞÇAY NASUH ÇELEBİ CAMİİ

Caminin ahşap işçiliği, pencereler ve iç mekân yapıldığı dönemin mimari özelliklerini yansıtmaktadır. Cami bahçesinde bulunan hazireye geçiş bitişik konumlu iş yerinde güçlükle sağlanmaktadır.

Caminin haziresinde diğer önemli sosyal özelliklerinin yanında yüksek sanat değeri ile ön plana çıkan çeşitli şahide taşları bölge tarihi açısından özel bir önem taşımaktadır (Fotoğraf 561).

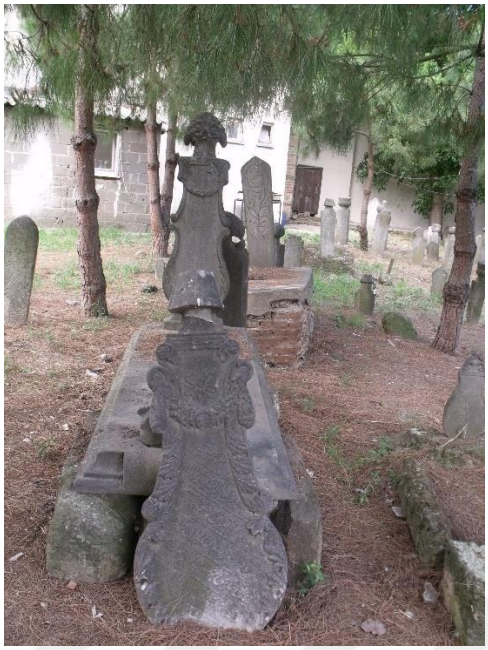

Fotoğraf 561. Hazire (N. Kıncal)

4.13. YEŞİLYURT KÖYÜ CAMİİ

Gürcü mimarisinde görülen, dış cephe kapı kemeri, sütunlu çift sivri kemerli pencere düzenlemesi, Erzurum (Emir Saltuk) Üç Kümbetler, Saltuklu döneminde bir kez denenip tekrarlanmayan bu formun Batı Anadolu da karşımıza çıkması enteresandır (Fotoğraf 562-563). Fil gözü pencereler Erken Osmanlı Döneminde kullanılmıştır. 19.yüzyıl Osmanlı süsleme sanatlarını yansıtmaktadır. Burada kullanılan süslemelerin Balkan ülkelerinde, Osmanlı son dönem yapılarında kullanılan süsleme anlayışıyla büyük benzerlik göstermesi Türk sanatının üslup birliğini ortaya koyması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Fotoğraf 562. Yeşilyurt Köyü Camii (N. Kıncal)

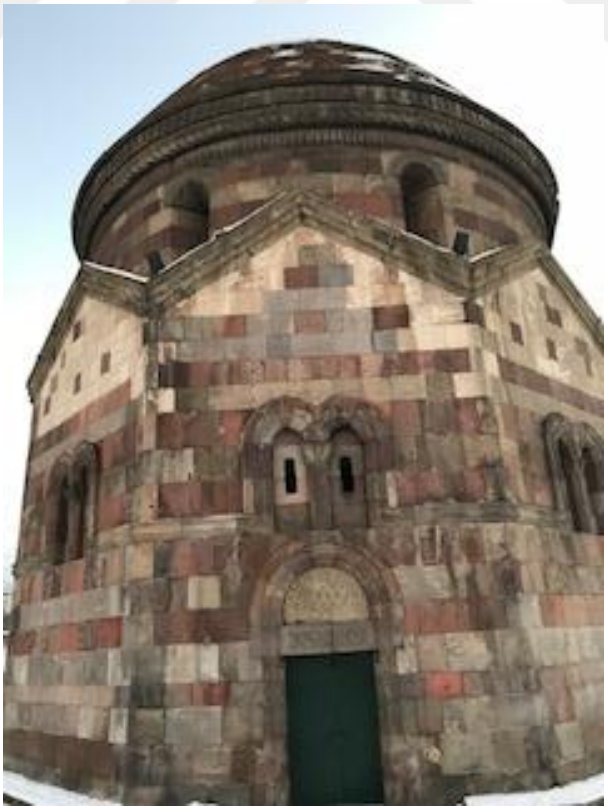

Fotoğraf 563. Erzurum Emir Saltuk Kümbeti (N. Kıncal)

4.14. FATİH CAMİİ

Çanakkale'de Osmanlı döneminde yapılan ilk cami özelliğini taşımaktadır. Caminin en önemli unsuru gizli kubbesidir.

SONUÇ

Çanakkale bölgesinde İslam Dini' nin yayılmaya başlamasıyla birlikte, ibadethane olarak kullanılan cami ve namazgahların yapımı konusu da ön plana çıkmıştır. Cami yapımının, Osmanlı dönemi ile birlikte belirgin bir biçimde ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Nitekim, Osmanlı'nın bölgedeki yerleşim süreci ile camilerin yapılış tarihleri arasında dönemsel olarak yakınlıkların bulunduğu anlaşılmaktadır.

Tarihsel sürecin aydınlatılmasında, ilgili dönemin temel mimari eserlerinin önemli bir rolünün olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede, tezde, Çanakkale bölgesindeki Osmanlı dönemi camileri restorasyon öncesi ve restorasyon sonrası özellikleriyle incelenmiştir. Bu kapsamda, bölgedeki Osmanlı dönemi camilerinden restorasyon süreci tamamlanmış ve restorasyon projesi hazırlanmış olup, henüz uygulama sürecine geçilmemiş olan 23 cami değerlendirilmiştir.

Camilerin özgün bazı temel özelliklerinin belirlenmesinin, bir kültür ögesi olarak, Osmanlı cami mimarisinin coğrafi dağılımını ortaya koyması boyutuyla da önemli olduğu düşünülmektedir. Örneğin, yöredeki bazı camilerde kullanılan bezemelerin Balkan coğrafyasında kullanıldığı dikkati çekmektedir. Doğal olarak, bu örneğe farklı uygulamalar eklenebilir.

Hazırlanan restorasyon projesine uygun olarak onarım ve yenileme süreci gerçekleştirilen ve sadece restorasyon projesi hazırlanmış ve onaylanmış olan camilerin önceki dönemlere ait çizim ve fotoğrafları ile mevcut rölöve ve restorasyon çizimleri ilgili birimlerden temin edilmiştir. Ayrıca, her cami için en az bir kez olmak üzere, bazı camiler için 2-3 kez yerinde inceleme yapılmış ve yapıların farklı boyutlarıyla fotoğraflanması sağlanmıştır. Tarihsel anlamda özgün özellikleri bulunan 23 camide, temel sorun olarak, projesi olmadan yapılmış olan muhdes birimler olduğu dikkati çekmektedir. Bu muhdes yapıların, genellikle, şadırvan, tuvalet ve bahçe duvarı gibi uygulamalar olduğu anlaşılmaktadır. Hazırlanan restorasyon projeleri ve bunların uygulanmasıyla birlikte, söz konusu sorunlara çözüm üretildiği görülmektedir. Böylece, restorasyonun uygulama süreciyle birlikte, camilerin özgün özelliklerinin ön plana çıktığı ve sade bir görünüm kazandığı görülmektedir. Restorasyon çerçevesinde gerçekleştirilen önemli uygulamaların başında, camilerin son cemaat bölümlerinin, harim birimindeki temel ögelerin ve cami minarelerinin özgün özelliklerine uygun olarak yenilenmeleri

gelmektedir. Diğer taraftan, restorasyon sürecinde, yeni ve etkili bir uygulama olarak onarım ve yenileme çalışmalarında horasan harcının yaygın olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bazı camilerde, harim bölümünde yer alan minber ve mahfil gibi ögelerle, tavan ve duvar bezemelerinin özgün özellikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, önceki dönemlerde, sınırlı sayıdaki camide kullanılan halıların ilgili döneme özgü özellikler sergilemesi boyutuyla ön plana çıktığı görülmektedir. Restorasyon süreci kapsamında, camilerin tamamında drenaj uygulamasının gerçekleştirilmiş olması, önemli bir özellik olarak dikkati çekmektedir. Osmanlı cami mimarisinde ahşap malzemenin yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. Restorasyon sürecinde, ahşap malzemelerdeki bozulmalar giderilmiş, bozulmayan malzemelerin ise korunması için gerekli olan işlemler yapılmıştır. Cami minareleri de, restorasyon kapsamında aslına uygun olarak onarılmış ya da yenilenmiştir. Yapıyı yıldırım düşme tehlikesine karşı korumak üzere, minarelerin külah uç bölümlerine paratoner takma uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Ayvacık ve Bayramiç bölgesindeki camiler başta olmak üzere, bazı camilerde yörede bulunan antik dönem eserlerinden getirilen devşirme malzemelerin kullanıldığı gözlemlenmektedir. Camilerin yapımında kullanılan bu devşirme malzemeler, bazen dış cephe duvarlarında kullanılan taş ya da son cemaat/harim bölümünde kullanılan sütun vb. olabilmektedir. Önemli sayıdaki camide, yapıların bu özellikleri belirgin bir biçimde gözlemlenebilmektedir.

Genel olarak Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün kontrolünde gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarının belirlenen çerçeveye uygun olarak gerçekleştirilebilmesi için, restorasyon işini yapan yüklenici firmaların etkili bir biçimde kontrolünün yapıldığı anlaşılmaktadır. Restorasyon sürecinde yapılan kontrollerin etkililiği kadar önemli olan bir diğer husus ta, bilindiği gibi, uygulama sürecinde görev alanların yetkinliğidir. Bu iki temel özelliğin, restorasyon sürecinin etkili olarak uygulanmasında önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Restorasyonun uygulanma sürecinde bazı sorunların da yaşandığı gözlemlenmektedir. Bazı cami onarımlarının gecikmeli olarak gerçekleştirildikleri ve restorasyona yapılmış olan bazı camiler içinse, bu gecikmelerin telafisi güç olumsuzluklara neden olabileceği gözlemlenebilmektedir. Restorasyonun uygulama sürecinde, gerekli özenin gösterilmediği durumlarda, bazı ciddi tahribatlar

yaşanabilmektedir. Örneğin, söz konusu dönem özelliklerini yansıtan halıları kaldırmadan ve önceki dönemlerde gerçekleştirilen bazı restorasyon uygulamalarının, halılara zarar verdiği açık olarak görülmektedir.

Camilerin restorasyon süreci ile birlikte, hazirelerinin de ön plana çıkmaya başladığı görülmektedir. Ancak, hazirelerin özgün özelliklerine uygun olarak korunması için yeterli altyapı çalışmasının yapılmadığı anlaşılmaktadır. Mezar taşlarının, mimari özelliklerinin yanında, üzerinde yer alan yazıların stili ve içeriği boyutuyla da önemli olduğu bilinmektedir. Özellikle, hazirede bulunan mezar taşlarının, dönem özelliklerini ortaya koymada önemli bir unsur olduğu düşünüldüğünde, genel olarak, restorasyon sürecinde, camilerin hazire bölümleri ile ilgili uygulama sürecinin beklenen düzeyde tamamlanmadığı ya da restorasyonun hazire bölümünü yeterli ölçüde kapsamadığı görülmektedir.

Camilerin elektrik, ısınma ve soğutma sistemlerine, restorasyon projelerinin uygulanmasıyla birlikte çözüm üretilmesi beklenmektedir. Ancak, uygulama sürecinde gerekli özenin gösterilmediği durumlarda, ısınma ve soğutma ile ilgili olarak alternatif uygulama biçimlerine gidilmektedir. Bu tür uygulamaların yapıda görünür tahribatlara yol açabileceği öngörülmektedir.

Tarihsel özelliği olan camilerin restore edilmeleri kadar önemli olan bir diğer hususunda, yapılarda yanlış kullanım nedeniyle kısmi tahribatların oluşmasıdır. Örneğin, tarihsel özelliği olan ahşap cami kapısının üzerine, kapıda tahribata neden olabilecek yapıştırıcı kullanılarak kağıt duyurular asılabilmektedir. Benzeri uygulamaların, kısmen elektrik tesisatı ile ilgili olarak ta gerçekleşebildiği dikkati çekmektedir.

Restorasyonun uygulama süreci ve restorasyon sonrası yapının kullanımı ile ilgili olarak bazı sınırlılıkların yaşanabildiği görülmektedir. Ancak, camilerin restorasyon sürecinin tamamlanmasıyla birlikte, yapıların özgün mimari özelliklerine kavuştukları görülmektedir. Bu süreçte, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün ve ilgili bölgesel birimlerin etkili bir rol oynadıkları açık bir biçimde gözlemlenmektedir.

KAYNAKÇA

Acıoğlu, Y. (2015). Çanakkale'deki Osmanlı Kaleleri. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı.* 13(19), 93-122.

Acıoğlu, Y. (2016). Çanakkale Tabyaları. *Sanat Tarihi Dergisi*. 25 (1), 1-57.

Aktur, H. (2019). Spolia Use in Murad I Hüdavendigar Mosques in the Çanakkale Region. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*. 17(27), 227-272.

Arbaş, H. (2003). Çanakkale Yalı Camii Haziresi Mezar Taşları. *Sanat tarihi Dergisi.* 12(12), 1-23.

Arseven, C. E. (1956). *Türk sanatı Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Başaran, C. (2002). *Geçmişten Günümüze Bayramiç- Tarihi-Coğrafyası ve Arkeolojisi*. Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.

Berkli, Y. (2011). *Türk Sanatında Avrasya Üslubunun Evreleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları 998, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları 2, Araştırmalar Serisi 2.

Boz, M. (2019). Turizm Destinasyonunun Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Sağlayabilmesinde Doğal ve Tarihi Çevrenin Önemi: Çanakkale Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*. 3(2), 146-158.

Çavuş, C. Z.(2017), Çanakkale'de Kentsel Gelişimin Uzaktan Algılama ve GPS Ölçümleri İle İzlenmesi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, 15, 44-58.

Çimen, A. (2011), *Tarihi Değiştiren Konuşmalar*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Çoruhlu, Y. (2002), Kürsü: Türk ve İslam Mimarisinin Öğelerinden Biri, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 26, 573-574.

Dağgülü, İ. B. (2007). 15-18. Yüzyıllarda Çanakkale Boğazını Koruyan Büyük Askeri Yapılar ve Bataryalar. *YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi*. 2 (1), 22-43.

Diez, E. (1946). *Türk Sanatı- Başlangıcından Günümüze Kadar* (Çev. Oktay Aslanapa). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. Sanat tarihi Enstitüsü. No: 1.

Diyarbekirli, N. vd (1993). *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, No: 342.

Eren, R. (T. Y.). *Çanakkale İlinin Tarih İçindeki Gelişimi ve Folklor İncelemeleri*. Çanakkale: Çanakkale Valiliği Yayını.

Eren, R. (2012). *Çanakkale Yöresi Türk Devri Eserleri*. Çanakkale: Çağdaş Çizgi Basın Yayın.

Eyice, S. (2002). Kilitbahir Kalesi. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 26, 22-23.

Haldun, İ. (2014). *Mukaddime* (Çev. Turan Dursun). İstanbul: Kayhan Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

Kara, T., Atasoy, E. (2018), Eğitim Coğrafyası Perspektifinden Çanakkale İli, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 22(2), 1233-1257.

Koyuncu, A. (2014). Osmanlı Devleti'nde Kilise ve Havra Politikasına Yeni Bir Bakış. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*. 12(6), 35-87.

Kürüm, M. (2010). Aydın'daki Osmanlı Dönemi Namazgahları Üzerine Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Güzel sanatlar Enstitüsü Dergisi*. 18, 101-126.

Önkal, A., Bozkurt, N. (1993). *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 7, 91-92.

Özdem, F. (2012). *City of Legends and Epics ÇANAKKALE*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları: 3754.

Özkan, H. (2011). Gümüşhane'de Ahşap Tavanlı Camiler. *Sanat Dergisi*. 18, 63-80.

Saatçi, G., Demiral, N.Ö., Eğilmezgil-Yılmaz, S. (2018). Kültürel Miras Kaynağı Olarak Bozcaada'nın Somut ve Soyut Kültürel Varlıkları Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme. *VII. Ulusal ve III. Uluslararası Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu*, 1-19, Hatay.

Tanman, M.B. (2010). Süleyman Paşa Camii ve Türbesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*. 38. Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı E- Yayınevi.

Tombul, M. (2015). *Çanakkale Kültür Envanteri -Arkeolojik Yerleşim Alanları ve Sanat Tarihi Yapıları*. İstanbul: Matsis Matbaa Hizmetleri.

Tuncel, M. (1993). Çanakkale Boğazı. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 8. Cilt, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Uysal, A. O. (2014), Çanakkale'de Bazı Geç Osmanlı Dönemi Hamamları, *Turkish Studies*, 9 (10), 1075-1106.

Uysal, A. O. (2013), Osmanlı Devrinde Lapseki ve Mimarlık Eserleri, *Sanat Tarihi Dergisi*, 22(2), 149-187.

Uysal, A. O. (2010). *Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler genel Müdürlüğü 27. Araştırma Sonuçları Toplantısı*. 3. Cilt. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın No : 3250/3.

Uysal, Z. (2005). Yeşilyurt Köyü Camii. *Sanat Tarihi Dergisi*. 14(1), 309-329.

Uysal, Z. (2008). *Ezine Abdurrahman (Ulu) Camii. Çanakkale İli Değerleri Sempozyumları Bildiri Kitabı*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, No: 86.

Uysal, Z. (2014). 18. Yüzyıldan Ahşap Direkli İki Cami. *Turkish Studies*. 9(10), 1115-1132.

Üçer, M. (2019). *Türk Kültür ve Sanatında Hayat Ağacı*. İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını:513.

Yetkin, S. K. (1954). *İslam Sanatı Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü Yayınları: 2.

Yurt Ansiklopedisi (1982). *Yurt Ansiklopedisi: Türkiye, Dünü, Bugünü, Yarını*, 3. Cilt. İstanbul: Anadolu Yayıncılık A.Ş.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Nülüfer KINCAL
Doğum Yeri ve Tarihi	Biga – 12.01.1964
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanat Kuramı ve Eleştiri Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	Çanakkale Seramik
Projeler	Vatandaşlık Bilgisi – Nobel Akademik Yayıncılık
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	nrbkincal@gmail.com
Tarih	16.07.2020